

Часопис за духовни препород

Уместо увода
Догматика
Огледи из канонског и црквеног
права
Библијска теологија
Уметност и историја
Вера и наука
Духовни путокази
Актуел ене теме
Прикази
Савремена хроника

Година пета / Призрен 1997 – Бр. 3 [19]

Година пета / Призрен 1997 – Бр. 3 [19]

S blagoslovom Wegovog Preosvećenstva
Episkopa raškoprizrenskog dr Artemija

Izdaje: EPARHIJA RAŠKOPRIZRENSKA

Glavni i odgovorni urednik:
jerej Branislav Peranovi

Ureivački odbor:
arhimandrit Jovan (Radosavčevi)
protojerej stavrofor Milutin (Timotijevi)
protojerej Zoran Gruji
jeromonah Simeon (Vilovski)
jeromonah Sava (Jawi)
jeroakon Justin (Jezdi)

Tehnički urednik:
Vojislav Jovići

Dizajn korica
Radomir Levajac
Gordana Virovki

Tira : 1000 primeraka

časopis izlazi četiri puta godišnje.

Adresa izdavača: EPARHIJA RAŠKOPRIZRENSKA
38400 PRIZREN, tel. 029/25426

tampa: Novi dani, Beograd, Vojvode Brane 13

УМЕСТО УВОДА

GLAS OTACA

MAGIJA

Prepodobni
Nikodim Svetogorac

PREDGOVOR

Razmera društvene epidemije prima u na, e dane bavqewe Źoveka magijom i wenim ograncima. Vera u srcima qudi jedva svetluca dok tehniĹka kultura pokazuje se nesposobnom da re, i goru e probleme ivota. Tako „osamostagen“ Źovek, onaj koji ivi daleko od Hrista i svetih Tajni Crkve, tra i zamenu vere u magiji i u okultizmu.

Takvi veoma Źesto vide svetlost javnih zbivawa i scene zastra, uju e, sa protagonistima vraĹarima i satanistima, zakliwaĹima i spiritistima, vidowwacima i hipnotizerima, medijumima, astrolozima, psiholozima i Źitavom gomilom „arlatana i avanturista.

Sredstva koja koriste su magijska, zakliwaĹka i amajlije, demonska prizivawa i Źarawa, satanistiĹki obredi sa rtvopri- no, ewem ivotiwa i qudi...

TragiĹne su posledice u ivotu onih, koji se upletu u mre e raznovrsne magije. Dok se jadnici, pokre u na taj put sa nadom da re, e ozbiqne svoje probleme, vremenom sti u u zbuwenost i bezizlaz, u iscrpĹenost i utuĹenost, u duhovnu i ekonomsku propast...

Ovde treba naglasiti kako, pored magije i satanizma, u „iri okultistiĹki spektar ukquĹuju se mnogobrojne jeretiĹke zablude i sujeverje, koje su potopile na, prostor i prete da unakaze liĹnost mladih, pravoslavni naĹin mi, qewa na, eg naroda, na, u kulturu.

Navodimo neke razliĹite grupe koje ukazuju na „Novu Epohu“ (guruistiĹke, teosofske, spiritistiĹke itd.); neke centre para- psihologije, kontenplacije, joge, metafizike, unutra, wih i gnos- tiĹkih uĹewa; masonske lo e, organizovane pokrete (Crkva Mun-a,

Porodica Mo-a, sainteolozi itd.); higijenske grupe leževa bez lekova, „dugovežne“, „samoizleževa“ itd.

U zavo ewu, prvenstveno omladine, mobilisana je i tvrda rok muzika sa satanskim porukama i videoigračke, čak i neke „nevine“ dečje igre, komičar, i raznovrsni teleoptički programi, koji postepeno uvode malu decu u „atmosfera“ okultizma.

U ovoj tragičnoj buri, dolazi sveti Nikodim Svetogorac sa svojom blagodatnom rečju da suprotstavi ivo i verno istinu o magiji, ma pod kojim se imenom pokazivala u na„e dane. Tekst koji sledi, prevedeno na dana„wi govorni jezik, predstavqa sa etost wegovog govora o tme, koji se nalazi u wegovom delu „Užtivost Hri„ ana“. Svetiteq pokazuje veoma uspe„no kako obmanu magije, tako i silu Crkve Bo ije. Obmanqivom prostoru magije suprotstavqa svetotajinske dimenzije Crkve, u kojoj verni sjediwen sa Hristom uži da prevazilazi bezizlaze i strahove, nesigurnost i grč, muke i alost.

Na„a je molitvena eqa, da proročki i rabuditeqni glas svetog Nikodima bude za sve vi„estruko koristan: Verne da odvede u budnost, maloverne da ukrepi u veri, zabludele da povrati na„em sladčaj„em Isusu Hristu, koji je svetlost, istina i ivot celoga sveta.

Manastir Paraklit kod Atine

MAGIJA

U V O D

Dolikuje za ono „to u daqe re i, da pozajmim onu plaževnu izreku proroka Jeremije i da zavapim i ja sa tugom: „Ko e dati ožima mojim izvore suza, da gorko oplakuju narod hri„ anski dan i no “. Jer ko mo e, vaistinu, da ga ne oplakuje, kada pomisli kako, iako je Sin Bo jji pobedio Svojom krsnom smr u sve demone, hri„ ani ih ponovu pokazuju kao pobedioce i pobedonosce pono u wihovih razližitih magija; i ko mo e da ne proliva gorke suze, kada pomisli kako, iako je Gospod na„ Isus Hristos oslobodio od mučewa avola ceo svet i i sve hri„ ane, oni opet, pono u magije, uvode ga u svet, i žine ga ponovo svojim mučiteqem.

Je li ili nije, dakle, za oplakivawe sada„we stawe hri„ ana, budu i da pono u magijskih radwi i satanskih zamki, o ivqavaju u su„tini obo avawe demona? Dok dakle javno obo avaju istinitog Boga, u tajnosti Ga odrižu i obo avaju avola. Najve e zlo, dabome,

jeste ovo: Iako koriste gomilu magijskih Ĺini, oni ne shvataju da na taj naĹin odriĹu Boga, preziru Hrista i prihvataju avola. Kakva velika zabluda! Tajanstvena i obmanjiva, du„epogubna i smrtonosna!

Zbog toga sam, dakle, re„io da izobliĹim ovu zabludu i da poka em da hri„ani niti treba da postaju vraĹari niti da koriste bilo koji oblik vraxbina (= magije).

VRSTE VRAXBINA (MAGIJE) SU MNOGE

Kada se avo odvojio od jednog Boga, pao je u mnoge i postao „raznovrstan i mnogostran“. Tako i vrste zala i magijskih Ĺini, koje je izmislio i posejao u nesre nim quĹima, jesu mnogobrojna, skoro bezbrojna.

Evo osnovnih vrsta:

1. Prava magija. To je, rekli bismo, jedna ve„tina, kojom se prizivaju demoni, postavqaju im se pitawa i oni odgovaraju, otkrivaju i ponekad skrivena blaga, ponekad tumaĹewe snova, a nekad opet bilo „ta tajanstveno i skriveno. Oni koji praktikuju ovu „ve„tinu“ nazivaju se magi (ili vraĹari), i tvrde da postoje tri vrste demona: oni koji borave u vazduhu, i smatraju ih dobrotvornim; oni koji su na zemqi, i smatraju ih dobrim i zlim; i podzemnim i karakteri„u ih kao one koji zlo Ĺine. U stvarnosti, naravno, svi demoni su zli i zlo Ĺine, nikada dobroĹiniteqi.

2. Predskazawe. Praktikuje se od strane predskazivaĹa. Ovi slu e demonima, koriste i dlan svoje ruke, ili nekakve rtve ili la nog flastera ili druga sliĹna sredstva. PredskazivaĹi govore da mogu da saznaju budu nost.

3. arawe (Bajawe). Praktikuje se od strane vraĹara (bajaĹa). Taj naziv dolazi od grĹkoga: "γούος" „to znaĹi: plaĹ, vapaj, stawa, na „ta liĹi wihovo mmqawe, kada prizivaju demone i mole ih da naude nekam Ĺoveku, da ga parali„u, da ga oslepe, da ga uboleste uop„teno govore i. Ovi se, tako e, pretvaraju kako i mrtve vade iz pakla. U bajaĹe spadaju i oni koji „vide“ razliĹita privi ewa u grobovima, i raskopavaju i ih, spaquju tobo e vampire! Jedna vrsta ovih quĹi, koji se nazivaju bajaĹi, zajedno sa prizivawima demona me„aju psalme Davidove i imena svetiteqa, pa Ĺak i Hrista i Bogorodice.

4. Trovawa. TrovaĹi prave nekakve „otrovne“ napitke bilo da usmrte nekoga bilo da mu pomraĹe um, bilo da ga privuku na telesnu qubav. Ovo, po pravilu, koriste ene da bi „prevarile“ i privukle mu„karce koje ele.

5. Gatawe po pticama. Oni koji gataju po letu ptica, predskazuju tobo e budu e dogaja e po naĹinu ptiĹijeg leta, po glas-

vima ivotiuwa (kao recimo: zavijawe pasa i dr.) itd. Takvi su, u su, tini, i svi sujevni: Oni paze koga e da sretnu, pogotovu kada treba da putuju, da idu u ribolov, ili, na kraju, kada treba da urade neki posao. Oni tako e veruju u sudbinu, u sre u; u predznake, znamenawa i snove. Neke dane smatraju r avim, a neke dobrim, kao primera radi Sredu, i pla, e se da po,nu bilo koji posao u „r ave“ dane. Smatraju za baksuzluk da dadu kon,ijama svetlo i vatru. Obavavaju mlad mesec. Veruju u vile i vampire. Obra aju pa wu na prirodne reakcije svoga tela i ka u to i to e im se desiti, jer primera radi, svrbi ih dlan, ili igra im oko, ili „peva“ im uho i tone sl. Kada osnivaju ku u, ili po, iwu da grade la u, koqu na teme,ima jednog petla ili ovcu ili neku drugu ivotiuwu, pri nose i tako rtve avolu.

6 Astrologija. Astrolozi govore da namerna delovawa qudi zavise od kretawa zvezda. Zvezdama pripisuju stren,ewa du, e, a wihovom rasporedu razne doga aje u ivotu. Po zvezdama, a uz pomo demona, poga aju, tobo e, budu nost, smatraju i tako zvezde kao svojevrzne „bogove“.

7 Amajlije. Wih koriste proizvo a, i amajlija, uvijaju i u wih svileni kon, i (ili neke druge materije) i ispisuju i demon ska imena. Mnogi ih nose na vratu ili na ruci da bi ih „titili od zla (obi,no od uroka). Sli,ni ovima su i oni koji p,uju na svoje teme, da tobo e p,uva,kom onemogu e urok.

8 Priziva, i (po imenu). Neki poku,avaju da „prori, u“ budu nost i „sudbinu“ svakog ,oveka pomo u razli, itih re, i, naziva i sli, nih glasova. Prizivawa se vr, e do danas u mnogim krajevima, a posebno na gr, kim ostrvima oko Ivawdana ro ewa sv. Jovana Prete, e (24. juna / 7. jula). Obi, no su ova vra, awa povezana sa va trama, koje pale qudi pred svojim radwama i preska, u ih.

To su uglavnom najva niji oblici magije. Ima i drugih mnogo. Ve ina od wih se pomiu i u Svetom Pismu i u Kanonima sve, tenih Sabora (posebno VI-og Vasegenskog).

Z A ' T O B O G Z A B R A W U J E M A G I J U

Vreme je sada da ka emo, kako je apsolutno neprihvatqivo da se hri, ani bave svim ovim vrstama magije. Jer, ako je sve to zabrawivano Jevrejima (u Starom Zavetu), koji su bili duhovna odoj, lad, koliko li je tek zabraweno hri, anima, deci istine i blagodat i Jevan eqa.

U kwizi Ponovqenih Zakona (5-ta Mojsijeva), Bog je zapovedio Jevrejima: „Da se ne na e u tebi (Izrai,qu) niko koji bi vodio sina svojega ili k er svoju kroz ogaw, ni vra, ar, ni koji gata po zvezdama, ni koji gata po pticama, ni uro, nik, ni baja, , ni koji se

dogovara sa zlim duhovima, ni opsenar, ni koji pita mrtve“ (Peta kw. Mojsijeva, 18, 10 11). U kwizi Levitskoj, „ta vi„e, zapoveda Bog da se niko ne primiže onome ko radi ovakve stvari, da se ne bi uprqao: „Ne obra ajte se vračarima i gatarima, niti ih pitajte, da se ne skvmite o wih“ (Tre a kw. Mojsijeva, 19, 31).

Bog zabrawuje magijske radwe, jer one odvode u poklowewe i obo avawe demona kako one koji ih vr„e tako i one koji ih tra e. Zato i predstavqaju smrtno grehe. S druge strane, opet, magijske radwe, ne mogu da doprinesu nikakvu korist. „arawa i vračawa i

Vaskrsli Gospod javqa se enama mironosnicama

snovi uzaludni su“, govori Sveto Pismo (Kw. prem. Isusa sina Si-rahova 34, 5).

Zbog toga sveti Apostoli zapovedaju hri„anima da ne upotrebgavaju nikakvu vrstu magije: „ne vračaj, ne spravqaj otrovne napitke“ (Ap. Uredbe 7, 3); „be ite od pripeva, prizivawa, bajawa, predskazivawa bilo pomo u ptica ili mrtvih, od klicawa (magijskih)“ (Isto, 2, 62).

Razmisлите, hri,, ani, kako vas je kada ste primali sveto Kr,,tewe, pitao sve,,tenik, boqe re i sam Hristos: „Odriže,, li se satane, i svih dela wegovih, i svih an ela wegovih, i svakog slu ewa wemu, i sve gordosti wegove?“ I svako od vas je, kroz usta svoga kurna, odgovorio: „Odrižem se“. Ne samo satane, nego i svih dela wegovih i svakog slu ewa wemu i shih an ela wegovih. Ali „ta je slu ewe satani? Sveti Kirilo jerusalimski odgovara, da su to gatawa, trovawa i sve druge vrste magijskih radwi koje smo nabrojali. A koji su an eli wegovi? Sveti Zlatoust govori: da su to razne predstave (pozori,,ta), kowske trke, predskazawa i svaki greh.

Zar ne razumete, dakle, bra o moja, da e se tra iti od vas odgovor u dan Suda, za ono va,,e ispovedawe i obe awe dato za vreme svetog Kr,,tewa? Zar ne znate da treba u potpunosti da řuvate dogovor koji ste uřinili sa Bogom? Kako ostavqate Hrista i odlazite vrařarima i vrařarama, dakle, samom avolu?

Ova reř: „odrižem se tebe, satano, i svakog slu ewa tebi i svih an ela tvojih“, neka bude neprekidno u ustima va,,im i u umu va,,em, kao uzda i prepreka za svaki vid magije. Ova reř e vas uřiniti da se ne bojite „r avih susreta“ sa quđima, ni graktawa i leta ptica i sliřnih stvari, kada izlazite iz svojih domova. Ova reř, povezana sa krsnim znakom, uřini e vas da se ne pla,,ite ni samog avola sa řitavom demonskom vojskom wegovom. Samo nemojte prestajati da ga ponavqate svuda i uvek, kao „to savetuje zlatogovorgivi jezik svetog Jovana: „Molim vas da ostanete řisti od prevare magijske, imaju i kao potporu ovu reř. I kao „to nikada ne ete i i na trg bez odela i obu e, tako da ne idete nigde, bez da ka ete na polasku ovu reřenicu: „Odrižem se tebe, satano, i an ela tvojih i slu ewa tebi, i sjediwujem se Tebi, Hriste“. Nikada ne izlazi na vrata ku e svoje bez ovih gorwih reři. Jer one su tvoja potpora, tvoje oru je, neosvojiva tvr ava koja te ograuje. Istovremeno zapeřati se znakom Krsta "asnoga. Tako, ne samo řovek, nego ni sam avo ne e mo e da ti naudi, vide i te svuda sa ovim oklopm“.

ZA 'TO SU HRI 'ANI PALI U VOL 'EBNI 'TVO (= MAGIJU)

Uzrok „to su savremeni hri,, ani pali u „dela avoqa“ i posebno u magiju, jeste to „to ne misle na ona obe awa koja su dali Hristu kada su kr,,teni, nego su ih zaboravili i izbrisali potpuno iz svoga se awa i iz svoga srca. Zato se na wima i ostvaruju one reři koje je rekao Gospod: „A kad neřisti duh (avolski) izi e iz řoveka, ide kroz bezvodna mesta tra e i pokoja, i ne nalazi (jer pokoj nalazi samo kada vlada řovekom i řini mu zlo). Onda ka e: Da se vratim u dom svoj (to jest u srce řoveka) otkuda sam iza,,ao; i do-

„av,,i na em dom bez Ćuvara, prazan, pometen i ukra,,en. (Nalazi, dakle, Ćoveka nemarnog i raspolo enog da ga ponovo primi). Tada otide i uzme sa sobom sedam drugih duhova gorih od sebe, i u,,av,,i boravi onde (tj. u srcu Ćoveka, sada za uvek); i bude potowe (stawe) onoga Ćoveka gore od prvoga (tj. od onog pre kr,,tewa)“ (Mt. 12, 43 45).

Oni hri,, ani, dakle, koji se bave magijom, izgone iz srca svoga bo ansku blagodat, izgone Duha Svetoga, i usegavaju u sebe duha neĆistog, samog avola. Tada, demonskom silom, Ćine sve ono „to je satansko i „to izaziva radoznalost.

Kako mogu, dakle, oni koji se bave magijom, da budu i da se nazivaju hri,, ani? Hri,, ani i vol,,ebnici? Hri,, ani i demonoslu itegi? NeĆuveno! Nemogu e! Kako da slo e svetlost sa tamom, decu Bo ju sa decom avogom?... Uzalud govore ovi qudi da su hri,, ani. Samo na reĆima su hri,, ani, dok su delima svojim izdajnici Hrista, bezbo ni idolopoklonici i satanopoklonici.

DEMONI NE ISCEQUJU NEGO USMR~UJU

Ali i Ćime se pravdaju neki hri,, ani?

Mi, ka u, pribegavamo vraĆarima (dakle demonima) zato „to kod vih:

- a) nalazimo leka na,,oj bolesti,
- b) saznajemo budu nost i druge tajanstvene stvari,
- v) bojimo se demona i ho em, pomo u vraxbina, da ih ubla imo.

Odgovaramo dakle na ove izgovore:

- a) Samo Bog iscequje istinski.

Bezumni ĆoveĆe, pribegava,, vraĆarima da se isceli,,? I veruje,, da e avo stvarno da isceli tvoju bolest? Onaj „Ćoveko-ubica od iskonii“ (Jn. 8, 44), koji je usmrtio ceo roĊ qudski! Kako sada mo e biti tvoj lekar? Zar nisi video da demoni nisu mogli da iscele ni svoje vraĆare od krasta koje im je zadao Mojsije u Egiptu (Kw. Izlaska, 9, 11)? A sada e tebi da uĆine dobro? I ako demonima nije ao tvoje du,,e, kako e se sa aliti na tvoje telo? Sme,,ne stvari! Jer nema ni,,ta sla e za avola od toga da muĆi Ćoveka na svaki naĆin. Lak,,e je da hladni sneg iznedri plamen i vatru, nego da avo stvarno nekoga isceli. Niti mo e, niti ho e, niti zna kako da leĆi. Ali ako se i pretpostavi da i mo e i ho e i zna, ipak, ako mu ne dopusti Bog, sam po sebi ne mo e da Ćini ni,,ta.

Veruj, dakle, brate, da je samo Bog istinski lekar du,,a i tela. VraĆari i demoni leĆe ne istinski nego obmanqivo. „ak i kad bi hteli da izleĆe telo tvoje sa dopu,,tewem Bo jim, da zna,, da ga leĆe sa cigem da usmrte du,,u tvoju. OdvlaĆe i te od vere u Hrista

i ube uju i te da veruje, u vih. Koja ti je, dakle, korist ako ovde ima, privremeno zdravce, a tamo se, me utim, večno bude, mužio? Nek nestane takvog zdravca! Nek nestane takvog ivota!

—avo, bra o moja, jeste jedan veoma lukav ribolovac. Stavca mali mamac a ho e da ulovi veliku ribu. Sa rado, u vam daje malo zdravca, samo da bi vas li,io raja, da bi vas večno mužio!

Kako mo ete, dakle, da za najmawi problem napustite slad-
 faj, eg Hrista Tvorca, izbaviteca, istinskog lekara svoga i da odlazite sveprokletom avolu svome ubici i mužitecu? Kako vam dopu,ta srce da prezrete tolike Svetitece, koji su prijateci, dobročiniteci i lekari va,i, i da pribegavate vračarima i demona, koji su najnepomirčiviji neprijateci va,i?

Da li zaista verujete, da ovo „to radi neka po,a,avela zla starica, neka ciganka, ne mo e da to uradi i Hristos? Zar verujete da „asni Krst, sveta vodica i druga spasonosna i celebna sredstva na,e pravoslavne vere nemaju makar istu silu koliko i vračarino ugcevce, potkovice i avoce amajlije? Ah, nezahvalnih stvorewa! Ah, rode neverni i tvrdokorni! Koliko je u pravu Hristos da se alosti i da nam uputi prekor zajedno sa prorokom Isaijom: „uj-te, nebesa, i slu,aj zemq... sinove odgojih i podigoh, a oni se odvr-go,e mene“ (Is. 1, 2).

Da se ne bi, dakle, alostio Hristos zbog vas, da se ne poka-ete i vi neblagodarni prema ovom velikom Dobrotvoru svome, molim vas, bra o moja, ne odlazite vračarima i vračarama i cigankama. A kada se razbolite, da pripadnete Hristu sa ivom verom i da tra ite od Wega iscegewe sebi. Zato „to je On ne ni otac va,. I ako vam je dao bolest, dao je da isku,a va,e trpcewe, da vas „to vi,e uvenka i da vidi da li Ga istinski volite. Da pripadnete tako e Vladičici Bogorodici, koja iscequje bolesne i te,i o a-lo,, ene. Da pripadnete najzad, svima Svetima (posebno, svojoj Krsnoj Slavi) i da ih toplo molite. Tako ete posti i istinsko iscegewe svoje.

A ako, me utim, i ne na ete toliko eqeno zdravce, i ako Vas Bog ostavi da se mužite, jer to koristi va,oj du,i, opet treba da ostanete mu estveni i žvrsti u veri svojoj. Hičadu puta da pretpo-stavite smrt, nego da pribegnate vračarima i da se tako odreknete Hrista.

b) Samo Bog poznaje ono „to je skriveno.

Koji ele da saznaju budu nost ili različite skrivene stva-ri, neka znaju, da samo Bog poznaje sve „to je skriveno i samo Bog unapred zna budu nost. An eli i sveti qudi znaju ponekad ove ta-janstvene stvari, ne me utim sami od sebe, nego po otkrovenu Bo-jen. Vračari, pak, i demoni, u svakom slučaju, budu i da su pomra-ženi i nemaju prosve ewe od Boga, ne mogu da znaju ni,ta skriveno, niti „ta e se desiti svakom žoveku. Jer žovek je slobodno bi e.

Ako ho e, nagiwe ka dobru, ako ne e dobro, nagiwe zlu. Dakle, potpuno je nepoznat razvoj i kraj wegov. Zato se Bog i podsmehnuo Vavilonu, Ćiji su stanovnici verovali u astrologe i demone, i ka e mu (= Vavilonu): „Neka te sada spasu astrolozi, neka predvide „ta e te sna i“ (Is. 47, 13).

Predvi aju, naravno, mnogi demoni, ali samo ono spoqa„we i prirodno, zakquąuju i o dogajima na osnovu prirodnih zakona. Kao, ponekad, i mnogi qudi mudri i „kolovani. Me utim, ono „to se nalazi u dubini srca Ćovekovog i zavisi od wegove slobodne voqe, samo Bog poznaje potpuno. Oni pone„to zakquąuju na osnovu kretawa tela i spoqa„weg pona„awa Ćoveka. Tako, i „to izgleda da unapred znaju, to znaju tamno, nejasno i iskrivqeno. Zbog toga i proricawa orakula (vraąara) bila su dvosmislena, i mogla su da se tumaąe i ovako i onako.

Neka sada ovde do u hri„ani, koji odlaze vraąarima i vraąarama bilo da im ka u budu nost, bilo da im protumaąe snove wihove, bilo da im otkriju (gde su) izgubqene stvari ili skrivena blaga. Neka do u, velim, da im ka em ono „to je nekada rekao prorok Isaija Izraiqu: „Nerazumni qudi, do kada ete ramati na obe noge? Do kada ete verovati i u Hrista i u vraąare, to jest u demone? Ako verujete da Hristos, kao Bog, zna sve i to otkriva onima kojima ho e, za„to i kako onda trąite vraąarima? Ako, nasuprot, verujete da vraąari imaju znawe istine, kako se onda klawate Hristu i nazivate se uzalud hri„anima? Zar ne znate da ne mo ete slu-iti dva gospodara?“

Za„to, me utim, pita ete, ponekad se poka u istinite neke stvari, koje predska u demoni?

a) Zato „to ne verujete nepokolebqivo i samo u Gospoda, nego i u demone. Tako, za neverovawe va„e, Bog dopu„ta da se desi ono „to oni predska u.

b) Zato „to odlaze i demonima i tra e i pomo wihovu postajete sami sluge avola, dolazite pod wegovu vlast. Tako, ve onda mo e da vam radi sve „to ho e. Dakle, sve „to vam ka e, to i ostvaruje. Kao neki zloąinac koji zarobi nekog Ćoveka: ako mu ka e da e da ivi, ovaj e iveti; ako mu ka e da e umreti, umre e. Jer je u ruci zloąinca da uąini ili jedno ili drugo. U vezi toga ka e sveti Jovan Zlatoust: „Pretpostavimo, da neki carevi napusti carsku palatu, ode u pusto mesto i potąini se dobrovoljno pod vlast nekog vo e razbojnika. Reci mi, mo e li ovaj razbojniąki vo a unapred da mu ka e sa sigurno„u da li e ostati iv ili e umreti? Naravno da mo e! Ne me utim zato „to predvi a budu nost, nego zato „to je ve postao gospodar toga carevi a i ima mogu nost da mu radi „to god ho e ili da ga usmrti ili da mu pokloni ivot“.

Zbog toga, bra o moja hri,, ani, ne verujte u predznawe demona, jer u stvarnosti ne znaju ni,,ta unapred. Samo u Gospoda da imate duboku veru, i On e vam otkriti ono „to treba da znate.

v) Hri,, ani ne treba da se pla,,e avola i demona.

Za,,to, hri,, ani moji, sa raznim magijskim stvarima Linite po voqi avola. On nema vlasti ni sile da izazove ni najmawe isku,,ewe. Od momenta kada se Hristos ovaplotio, avo je izgubio tiransku mo svoju nad qudima. Ovaplo eni Gospod razmrskao mu je glavu i ostavio mu samo rep da ma,,e wime, tako, da bi se verni ve bali u borbi sa wim i dobijali vence. Sada, samo prevarom upli e qude u mre e zla a ne nasiqen, kao ranije. Dakle, samo r ave misli mo e da nam ubacuje, ali od na,,e voqe zavisi da li emo ih primiti ili emo ih odbaciti. Ni jedno isku,,ewe, ipak, ne mo e da se desi koveku, ako to ne dopusti Bog. Uzalud, dakle, umilostivqavate demone raznim magijama, jer oni ne mogu da rade ni,,ta bez dozvole Bo je.

KAKO BOG KAFIWAVA VRA"ARE (MAGE) I ONE KOJI IM ODLAZE

Posle svega „to smo rekli, razumqivo je za,,to Bog strogo ka wava one koji se bave magijom (vraławem) ili se wome koriste.

U Starom Zavetu zapovedio je Bog da se pobiju kamewem svi koji bi postali vrałari, spravqađi otrova itd. (Tre a kw. Mojs. 20, 27). Ali i velike skupine qudi, veoma velike i slavne, pređavane su kaznama i pokoqu i istrebqewu zbog vraxbina, kao Ninevi-ja (Nam, 3, 1), Vavilon (Is. 47, 1 9), Āak i Jerusalim (Jer. 14, 14).

I Crkva na,,a, odre uje velike kazne (epitimije). Primera radi, 'esti Vaseqenski Sabor (61. kanon) odre uje „estogodi,,we odluđewe od Bo anskog priđe,, a onima koji pribegavaju vraxbina, koji predskazuju, i koji baju. Ako ostanu uporni u ovim svojim ravim delima, iskquđuje ih potpuno iz Crkve.

Pomesni Sabor Ankirski (24. kanon) odre uje pet godina odluđewa od Bo anskog priđe,, a onima koji dovode vrałare u svoje ku e, da bi otkrili „đine“ „to su im drugi nabacili.

Sveti Vasilije (61. kanon) stavqa vrałare i trovađe u istu kategoriju sa ubicama, odre uju i im epitimiju dvadesetogodi,,we odluđewe od Bo anskog priđe,, a.

KAKO DA SE HRI'~ANI "UVAJU OD V R A X B I N A

Da bi se sađuvali od vraxbina i dejstva demona, da imate svi mali i veliki, qudi i ene o vratu obe,,en "asni Krst. Drhte

demoni od krsnog znaka i be e daleko kada ga vide. Uostalom, kao „to su sami priznali svetom Jovanu Vostrinskom koji je imao vlast nad nečistim duhovima, oni (demoni) se najviše boje tri stvari: Krsta, svetog Krsteva i božanskog Pričestnika“¹

Tako e da imate u kućama svojim, ali i uz vas sveto Jevanđe. I prirodno, da ga čitate i proučavate. U kojoj kući i ima Jevanđe, tamo avo ne ulazi.

Braćni drugovi, da se ne bi plašili „vezivawa“, pre nego „to stupe u brak treba da se ispovede, da poste najmanje tri dana (strogo, na vodi), da pove u tajnu braka sa svetom Liturgijom i da se pričeste prečistim Tajnama. Pre svega braćni drugovi da imaju čvrstu i nepokolebljivu veru u Gospoda, a On e razrušiti sva dejstva demonska.

Ako, zbog maloverja nekih hrišćana, demoni pokazuju razne utvare, bilo u grobovima, bilo u kućama ili na drugim mestima, da pozovete svećenika, da izvrši sve evanđelje vodice i pokropi mesto gde bivaju priviđena. Tako, blagoda u Božjom, uništava se svako demonsko dejstvo.

Na kraju, kada neki hrišćanin treba da zida kuću ili da napravi kamac ili lazu itd., neka pozove jednog svećenika da osveti temelje i da pročita odgovarajuću za dotično delo molitvu Crkve našega.

POGOVOR

Vračari, vračare i svi koji wima pribegavaju, nemaju mesta u Carstvu Nebeskom. Ličavaju se raja. A gde se „agu? U večni pakao zajedno sa nevernicima, nepobožnima i idolopoklonicima (Otkr. Jn. 21, 18). Da ka em i ne, to je „strašnije? Muži e se gore i od idolopoklonika. Jer ovi, kao „to su rođeni u bezbožtvu, tako su i pomrli. Nisu kršćeni u ime Svete Trojice. Nisu poverovali u Hrista. Hrišćani, me utim, kršćeni, koji su postali deca Božja „po blagodati“, koji su odhrameni Telom i Krvju Gospodom, kako su se usudili kasnije da sve to prezru, odbace i da se prihvate vrahbina?

¹ S. t. E. Treba naglasiti da znak Krsta, svete Tajne i ostala osvećenja a sredstva Crkve našega, ne deluju na magijski način (tj. prinudno), nego potrebju pomoć našega vere i našega duhovnog podviga pod rukovodstvom nekog duhovnika (svećenika). Bez ovih preduslova, sva osvećenja a sredstva Crkve ostaju bezdejstvena. Isto tako bezdejstveni ostaju i u onim slučajevima, kada ih koriste različiti vračari. Oni, u egi da „zamute vodu“ i da prevare svoje naivne rrtve, koriste krstove, ikone, sve e, tamjan, čak prizivaju i ime Hristovo i svetitega, ponavljaju različite molitve, preporučuju vršewe jeleosve ewa itd.

Zbog qubavi Hristove, dakle, i radi spasewa va„e du„e, Œuvajte se, bra o moja, Œuvajte se od vraxbina. I opet vam ka en, Œuvajte se! Ne idite vraŒarima i vraŒarama. U svim prilikama i za sve va„e potrebe da pribegavate za pomo Bogu, zastupni„tvu Bogorodice i molitvama Svetitega. Tako, i od bolesti, i drugih nevoqa va„ih oslobodi ete se, i od ve„nog muŒewa izbavi ete se, i Carstvo Nebesko nasledi ete, „Œega neka se svi udostojimo blagoda u Hristovom. Amin“.²

Preveo sa grŒkog
Episkop Artemije

² Koliki je znaqaj ovoga maloga teksta o vraxbinama svetog Nikodima Agiorita, neka nam poka e podatak da je on u GrŒkoj do iveo PET izdawa, a da je PETO izdawe „tampano u 180.000 primeraka, i sve BESPLATNO podegeno narodu. To pokazuje jo„ koliko je grŒki pravoslavni narod verski prosve en i koliko udi za duhovnom hranom.

SVETOM ARHIJEREJSKOM SINODU ZA SABOR

Beograd

U duhu člana 108. Ustava SPC, podnosim Svetom arhijerejskom Sinodu godišnji izveštaj za Sabor, o svome radu, stavi i prilikama u Eparhiji raško-prizrenskoj za period od 13. maja 1996. godine do 21. maja 1997. godine.

I

ARHIPASTIRSKI RAD

1. a) KAO EPARHIJSKOG ARHIJEREJA

Od proglašenja Sabora, pa u toku proteklih godina, moj arhipastirski rad u Eparhiji raško-prizrenskoj bio je raznovrstan, uglavnom kao i proteklih godina. Pokušao sam da ga ukratko izložim.

Bogoslužje je, kao i ranije, bilo i ostalo glavno i osnovno zanimanje mene kao Arhijereja. Sve ostalo je u njemu podređeno, iz njega izvire i u njemu nalazi svoj smisao i opravdanje. Stoga sam bogoslužje obavljao redovno, svake nedelje i praznika, po crkvama i manastirima, na slavama i svečanostima, bilo u svojoj Eparhiji, bilo na strani u gostima, gde bih se našao ili bio pozvan od braće drugih Arhijereja. U svakoj toj prilici sam uglavnom i propovedao.

Kao i ranijih godina, građanska aktivnost u našoj Eparhiji je intenzivna, te je bilo više osveštavanja, kako temeljnih i kamenih temeljaca za nove hramove i crkvene objekte, tako i završenih svetih Božjih hramova. Tako smo na Drugi dan Duhova, 3. juna 1996. godine osvetili temelje parohijskog doma kod crkve u Istoku; a 9. juna, temelje parohijskog doma u Kosovskoj Vitini. Septembra 8. '96. g. osvetili smo temelje i postavili kamen temeljac za novi hram Sv. arhiđakona Stefana na Brezovici, a 3. septembra osvetili

smo temeže za hram Svete velikomučenice Nedeže u Sviwarima kod K. Mitrovice.

Isto tako obavčeno je vi„e osve ewa novoizgra enih hramova. Tako je 4. juna, na Tre i dan Duhova izvr„eno osve ewe prelepe crkve u Parte„u kod Gwilana, koje je izvr„io Wegova Svetost Patrijarh Pavle sa jo„ četiri Arhijereja, uz uže„ e i ve eg broja sve„tenika, „to je ostalo duboko usa eno u pam ewe pravoslavnog naroda gwilanskog kraja. Juna 9. osvetili smo crkvu Svete Petke u selu Podgorce kod K. Vitine; a 4. avgusta, hram Sv. oca Nikole u Ajnovce kod Kosovske Kamenice. Septembra 22. osvetili smo obnovljeni hram Ro ewa Presvete Bogorodice u manastiru cara Uro„a u Nerodimqu, a 29. septembra osvetili hram Svetog Nikole u 'timqu. Posebno pak svečano obavčeno je 12. oktobra osve ewe hrama Svete Trojice u Velikoj Reci kod Vučitrna, koje je izvr„io Wegova Svetost Patrijarh Pavle sa jo„ pet Episkopa, 22 sve„tenika i dva akona. Najzad, 8. maja ove 1997. godine osvetili smo novopodignuti hram Svetog apostola i evan eliste Marka u 'ilovu kod Gwilana.

Pored toga, 15. septembra osvetili smo u manastiru Dečanima 20 antiminsa za potrebe novopodignutih hramova ili za zamenu ove„talih antiminsa po hramovima Eparhije. Isto tako, dana 31. oktobra osvetili smo spomen-bistu Ivanu Stepanoviču Jastrebovu, koja je podignuta pored zgrade same Episkopije, a u porti sabornog hrama Svetog –ora u Prizrenu, u znak zahvalnosti srpskog naroda ovom velikom sinu ruskog naroda za svu qubav i dobrotu koju je, kao ruski Konzul u Prizrenu, pokazao prema na„em napa e-nom narodu za vreme turskog ropstva.

Na svakoj od ovih svečanosti prisustvovalo je i molitveno učestvovalo veliko mno„tvo vernika koji su se istinski radovali ovim događajima, jer su u izgradwi hramova i sami učestvovali svojim radom i priložima, kao i vi svedoci odanosti srpskog naroda svojoj veri pravoslavnoj i crkvi svetosavskoj, kao i re„enosti da svoju budućnost gradi i ve e za ove svete kosovsko-metohijske prostore.

Za izuzetno zalagawe pojedinih sve„tenika u vezi navedenih radova oko izgradwe i obnove pojedinih crkvenih objekata, odlikovali smo činom protonamesnika jereja Dragoquba Stefanovi a i Nikolu Trajkovi a, oba iz Kosovske Kamenice; a rukoproduzveli u činu protojereja fiivojina Koji a, paroha iz Uro„evca 22. 9. '96. u Nerodimqu i Nikolu Petronijevi a, paroha popovačkog iz Le„ka na liturgiji 23. marta u Novom Pazaru. Tako e sam 15. 12. '96. u manastiru Deviču, rukoproduzveo nastojateqicu manastira monahiwu Anastasiju u činu igumanije, a 9. januara 1997. godine u manastiru Sokolici rukoproduzveo nastojateqicu monahiwu Makariju u činu igumanije.

Pored ovog rada na materijalnom podizanju i obnovi hramova, ulagani su ne mali napori i na unapređivanju duhovnog života kako naroda tako i svećenstva Raško-prizrenske eparhije. U tom cilju sam aktivno učestvovao na nekim, izuzetnim crkvenim i manastirskim slavanima, proslavama i simpozijima povodom značajnih historijskih događaja i zbivanja. Tako sam 2. juna učestvovao na proslavi hramovne slave u selu Dowa Brvica kod Prištine; 3. juna na tradicionalnom narodnom saboru Bogorodice Hvostanke kod Istoka; 6. juna u manastiru Crna Reka na proslavi kapele svetog mučenika kralja Jovana Vladimira; 26. jula ponovo je održana svećana arhijerejska liturgija (sa dva Arhijereja: Artemije i Justin) u Svetim Arhangelima kod Prizrena; 21. septembra na slavi hrama Rođena Presvete Bogorodice u Gora devcu kod Peći; 6. oktobra upriličeno je veliko slavlje u Čakovici u hramu Sv. Trojice koji je još u izgradnji; 14. oktobra na slavi manastira Sokolice.

Što se proslava tiče, vredno je pomenuti samo najvažnije. Tako je 13. oktobra 1996. godine svećano proslavljena 125-godišnica Bogoslovijske Sv. Kirilo i Metodija u Prizrenu. Na sv. Liturgiji tom prilikom je bogoslužio W. Sv. Patrijarh Pavle, 7 Arhijereja, 36 svećenika i 4 akona. U sklopu proslave izvršeno je i osvećenje novopodignute zgrade Bogoslovijske i priređena svećana akademija. Od 21. do 23. oktobra učestvovao sam na proslavi i naučnom simpozijumu na ostrvu Egini u Grčkoj, a povodom 150. godišnice rođenja svetog Nektarija eginskog i pentapogskog. Učestvovao sam 31. oktobra na naučnom simpozijumu u Prizrenu u spomen Ivana S. Jastrebova. Novembra 22. na Univerzitetu u Prištini svećana akademija povodom 650. godina srpskog Trojstva: Uzdizava srpske crkve na stepen patrijaršije, krunisava cara Dušana, i donosila Dušanovog Zakonika. Novembra 23. i 24. slava u manastiru Dečanima, kao nikad ranije na čelu sa W. Sv. Patrijarhom, mnoštvom monaha, svećenstva i vernika iz svih krajeva gde Srbi žive. Učestvovao sam 4. decembra 1996. godine na proslavi hramovne slave u manastiru Tronoš, i to me nekadašnjem manastiru, i posebno na svećanostima proslave Svetog Save u Prištini 27. januara 1997. godine.

Pored navedenoga, nastavilo se sa radovima na dovršavanju započetih hramova „irom Eparhije, kao i na obnovi manastira Sv. Arhangela kod Prizrena i Draganca kod Gvilana. Radi unapređenja monaškog života, izvršene su i izvesne promene u pojedinim manastirima. Tako smo juna 1996. godine monahiše iz manastira Sopotna premetili u manastir Goriož kod Istoka, te isti pretvorili u ženski manastir. U manastir Sopotna doveli smo mlado bratstvo iz manastira Crne Reke, te su Sopotni pretvoreni u mu-

„ki manastir sa nastojateqem jeromonahom Petrom (Ulemek) na Ćelu. Ta promena je bila neophodna, a pokazala se celishodnom.

Isto tako, 16. maja ove 1997. godine bratstvo iz manastira Svete Trojice kod Mu„uti„ta preme„teno je u manastir Svetog Arhangela u BinĆu, sa nastojateqem monahom Antonijem na Ćelu, te je tako BinĆ pretvoren u mu„ki manastir. U Svetu Trojicu, pak, preveli smo tri sestre iz manastira GraĆanice sa nastojateqicom monahiwom Katarinom (Vujasin), te je Sveta Trojica ponovo postala enski manastir.

U manastirima, naroĆito mu„kim, mona„ki ivot je bujan, te smo i ove godine imali vi„e mona„ewa i rukopolo ewa po manastirima. Tako je 15. novembra u manastiru Sopo anima zamona„en isku„enik Dejan (Vukosavqevi), dobiv„i mona„ko ime Dositej. U manastiru Crna Reka, 20. novembra zamona„ena su trojica isku„enika i to: Zoran (Ne„i) sa mona„kim imenom Hrizostom, Branislav (Todorovi), sa mona„kim imenom Vasilije i Marijan (Teodosijevi) sa mona„kim imenom Grigorije. U DeĆanima 23. novembra zamona„ena su dvojica isku„enika, i to: Isak (VorguĆi) sa mona„kim imenom Nektarije i Qubi„a (' eki) sa mona„kim imenom Dimitrije.

'to se rukopolo ewa tiĆe, 7. jula u manastiru DeĆanima rukopoli ili smo u Ćin jeromonaha jero akona Stefana; u Crnoj Reci 12. jula jero akona Davida za jeromonaha; u Sopo anima 14. jula jero akona Sergija za jeromonaha; u DeĆanima 15. septembra u Ćin jeromonaha rukopolo ili smo jero akona Serafima, sabrata manastira Svetih VraĆa u ZoĆi„tu, a 24. novembra isto u DeĆanima od strane W. Svetosti Patrijarha Pavla, rukopolo en je u Ćin jero akona monah Justik (Jezdi), sabrat deĆanski.

Pored mona„kih rukopolo ewa bilo je i drugih. Tako je 19. maja 1996. god. na proslavi 100. godi„wice hrama Svetog Save u Kosovskoj Mitrovici rukopolo en u Ćin akona svr„eni bogoslov Radeta DonĆi od strane Mitropolita dabrobosanskog Nikolaja, a u Parte„u 4. juna za sve„tenika od strane W. Sv. Patrijarha Pavla. U manastiru Crna Reka 22. marta 1997. g. Radoslava Jankovi a, studenta teologije iz Novog Pazara rukopolo ili smo u Ćin akona, a 23. marta u Novom Pazaru u Ćin sve„tenika. Tako se, sporo ali sigurno i sve„teniĆki kadar u na„oj Eparhiji obnavqa i podmla uje.

U vezi manastira treba jo„ re i da se 12. jula 1996. g. upokojio u Gospodu monah Mojsije (Kosti), sabrat manastira Svetih VraĆa u ZoĆi„tu, gde je i sahraven 13. jula.

U toku godine dodelili smo kanonski otpust jeromonahu Rafailu (Golu„inu), sabratu manastira Svete Trojice kod Mu„uti„ta za Eparhiju banatsku (24. 9. '96); svr„enom bogoslovu Du„anu Mihailovi u iz Sjenice za Eparhiju mile„evsku (30. 10. '96),

protorejereju Nikoli Petronijevi u, parohu popovačkom iz Leška, za Eparhiju timočku (17. 3. '97). Istovremeno primili smo u svezu klira Redeta Dončića, svršenog bogoslova iz Eparhije ičke (4. 5. '96); Branislava Zekanovića, učenika III razreda Bogoslovije iz Mitropolije dabrobosanske (23. 9. '96); monahiju Angelinu (Dragičević) iz Eparhije kanadske (31. 10. '96); Srana Stankovića, studenta II godine Bogoslovskog fakulteta iz Eparhije vrawske (4. 11. '96); Petra Baočevića, učenika II razreda Bogoslovije u Sremskim Karlovcima, iz Eparhije umadijske (12. 2. '97).

b) Posete i prijemi

Pored uobičajenih poseta i čestih obilazaka pojedinih crkvenih opština i manastira svoje Eparhije, povodom konkretnih potreba ili nastalih problema, a sve u cilju poboljšanja rada i napretka duhovnog i crkvenog života, bilo je i više uzajamnih poseta sa pojedinom braćom Arhijerejima, bilo radi učenja, a u nekim zvaničnim i konkretnim proslavama, bilo radi zajedničkog sagledavanja i rešavanja izvesnih problema zajedničkih i prisutnih na litavom terenu naše svete SPC. Posete su bile uzajamne uglavnom između nas i Mitropolita crnogorsko-primorskog G-na Amfilohija; Episkopa zahumsko-hercegovačkog, G-na Atanasija; Mileševskog, G-na Vasilija; timočkog, G-na Justina; vrawskog, G-na Pahomija; umadijskog, G-na Save, i drugih.

Bilo je prijema i poseta i zvaničnih ličnosti kulturnog i političkog profila, kako iz zemlje, tako i inostranstva. Tako sam 29. maja 1996. godine primio u najavljenu i zvaničnu posetu Načelnicu Prizrenskog okruga g- u Brankicu Furjanović i Predsednika SO Prizren g-na Zorana Čičkarića, a radi dogovora oko podizanja spomenika Ivanu Stepanoviću Jastrebovu, ruskom Konzulu u Prizrenu. Dana 29. septembra primio sam g-na Richarda Majls-a otpravnička poslova američke Ambasade u Beogradu, i zadržao se sa njim u razgovoru oko sat vremena. Februara 14. 1997. god. bio nam je u najavljenoj poseti francuski Ambasador iz Beograda g. Stanislas Filiol, a 3. aprila ove 1997. god. Mishael McClellan, upravnik američkog Centra u Prištini. Aprila 23. 97. g. bio nam je u poseti u Prizrenu I sekretar nemačke Ambasade g. Peter Prügel, a 30. aprila došlo je do susreta u Prištini sa II sekretarom francuske Ambasade g-nom C. Thimonier-om. U manastiru Gračanici 1. maja primio sam u privatnu (nezvaničnu) posetu nemačkog Ambasadora g-na Wilfrida Grubera, i proveo sa njim u razgovoru oko sat ipo.

Glavna, i jedina tema razgovora prilikom svih ovih susreta bilo je pitanje Kosova i Metohije, života na njemu i mogućnost rešavanja takozvanog Kosovskog problema mirnim putem. Tome

pitawu su posve ene i sve na„e aktivnosti, kako oko organizovawa i odr avawa Svesrpskog crkveno-narodnog Sabora u Pri„tini 25. i 26. januara 1997. godine, tako i petnaestodnevno putovawe tro-šlane Delegacije Srba sa Kosova i Metohije po Evropi od 5 20. ap-ri-la 1997. godine, susreti i razgovori sa visokim predstavnicima Engleske, Belgije i Nemaške, o Ěemu smo blagovremeno podneli izve„taj Svetom Sinodu za Sabor.

v) Druge aktivnosti

U toku protekle godine mnogo se radilo i na drugim poqima, a sve u ciqu duhovne obnove i moralnog preporoda na„eg naroda, kako u samoj na„oj Eparhiji, tako i znatno „ire. U tom ciqu orga-nizovano je i odr ano uz na„e liĥno uĥe„ e vi„e duhovnih aka-demija, seminara i promocija pojedinih kwiga i publikacija bilo iz na„e izdavaške delatnosti, bilo drugih izdavaških ku a. Tom pitawu je posve en i tradicionalni dvodnevni Seminar sve„ten-stva Eparhije ra„ko-prizrenske, odr an 20. i 21. avgusta 1996. godine, sa predavawem protojereja Trajana Koji a na temu „Akti-vne sekte na terenu Eparhije ra„ko-prizrenske“, koje iako na visi-ni i dobro obra eno, biva dopuweno kroz ivu diskusiju. Novina ove godine je „to su na Seminar pozvane i popadije, radi prisustvovawa predavawu koje je uveĥe dr ao g. Dr Stojan Ada„evi na temu o „natalitetu i abortusu“. Na Seminaru je odre en Odbor od „est ĥlanova, sa zadatkom da stvori program za delovawe sve„tenstva protiv sekti.

U istom ciqu je u Lipqanu organizovana i odr ana 7. decem-bra 1996. godine Tribina „O sektama“, za uĥenike, roditelje i nas-tavnike svih „kola lipqanske Op„tine, „to je primeno sa odu-„evqewem, jer su na tom prostoru razne sekte poku„ale da rovaru. U Pe i je od 27. novembra poĥela sa radom „Duhovna tribina“, koja se odr avava svake srede, uz obilnu pomo i uĥe„ e monaha iz mana-stira Deĥana.

Pored redovnog, avgustovskog seminara za sve sve„tenstvo Eparhije, po ustaqenoj praksi odr an je 10. januara 1997. godine u Kosovskoj Mitrovici seminar sa svim arhijerejskim Namesnicima, a tokom Velikog Uskr„weg posta, bratski sastanci po svim Names-ni„tvima, gde se pored slu ewa liturgije pre eosve enih darova, razmatraju zajedniĥki problemi sa terena datog Namesni„tva. Na svim tim seminarima i sastancima, kao i u pojedinaĥnim susretima sa sve„tenstvom, nastojalo se, pa se u dobroj meri i uspelo, da se po osnovnim duhovnim pitawima ima jedinstven stav na terenu cele Eparhije.

Trud na o ivqavawu svete Tajne ispovesti i pokajawa, kao dela nu ne pripreme za sveto Priše, e, obaveze sklapawa crkvenog braka od strane onih koji to na vreme nisu ušiniili, itd., ve donosi vidne rezultate. Otpor na to nenaviknutih vernika, na koji smo u početku nailazili, jewawa. To se najbolje pokazalo na Sabornom venławu koje su sve,tenici Prizrena organizovali u nedegu 11. maja ove godine na Svetim Arhangelima. Odziv je prevazi,ao sva ošekivawa. Tog dana venławo je 173 bračna para, koji to na vreme nisu ušiniili. U Kosovskoj Mitrovici na Sabornom venławu organizovanom 18. maja ove godine bilo je „samo“ 80 bračnih parova. Aktivnosti u ovom smeru se nastavqaju organizovano i po drugim mestima, gde se sve,tenici me usobno ispoma u, kako bi se ispravili propusti ušiweni u neznavu ili nemarnosti u zadwih 50 godina. Vredno je pomenuti, da sve te aktivnosti (organizovawe i obavqawe), sve,tenici obavqaju bez ikakve materijalne nadoknade. Ta venławawa su gratis.

Rezultati ovih na,ih nastojawa jo,, uvek ne donose pune rezultate zbog prakse u drugim delovima Srpske crkve, gde se na tim pitawima ne insistira izričito, nego se i daqe nastavqa „linijom maweg otpora“, „to je vrlo dobro poznato i na,im vernicima, pa često upravo to navode u opravdawe svoga revolta i otpora. Novina je to, da se pojedini vernici iz drugih Eparhija obra aju nama sa pitawima za,,to se i kod wih tako ne,,to ne preduzima, negoduju i zbog pasivnosti tamo,,wih pastira.

Stoga sam du an i ove godine ponoviti ono „to sam i ranijih godina isticao i nagla,avao, da je neophodno da cela Srpska crkva zauzme jedinstven kanonski stav po tim i nekim drugim pitawima iz oblasti crkvenog i duhovnog ivota srpskog naroda. Bez toga, pored sveg na,,eg truda na drugim poqima, snosi emo punu odgovornost za duhovnu i moralnu dekadenciju i propast svoje pastve, koja nam je predata na duhovnu brigu i starawe. Na alost, tom na,,em nastojawu ni do danas nije posve ena du na pa wa, pa su ti predlozi ostajali ne samo neprihva eni, nego se o wima nije čak ni raspravqalo. Ipak, smatraju i da su reši Gospodwe, upu ene no u u vi ewu svetom apostolu Pavlu: „Ne boj se, nego govori i da ne u uti,“ (D. A. 18, 9), upu ene i svim apostolskim prejemnicima, ja u i ovoga puta ponoviti apel svoj bra i Arhijerejima, podvlaže i da je krajwe vreme da se tim pitawima ozbiqno pozabavimo i zauzmemo jedinstven kanonski stav, kao i obavezu da takvu na,,u odluku dosledno sprovedemo u podrušnim nam Eparhijama, te tako poka emo istinsku brigu za spasewe na,,e pastve koja nam je poverena od Pastirenašalnika Gospoda Isusa Hrista.

Veliki doprinos duhovnoj obnovi pru a, nema sumwe, i daqe veoma iva izdavačka delatnost Eparhije ra,,ko-prizrenske sa svojim tromesešnim časopisom „Sveti Knez Lazar“, kao i drugim

povremenim izdawanima du„ekorisnih kwiga. I u ovom domenu rada novina je „to smo u ovoj godini pokrenuli Biblioteku „Evan elska delatnost“ Eparhije ra„ko-prizrenske, u vidu nevelikih bro„ura. Do sada su iza„le dve sveske u toj ediciji sa temama: „Značaj svete Tajne pokajawa i primer ispovesti“ (1996), i „Post i wegov značaj“ (1997), „tampane u tira u od po 25000 primeraka i podeqene besplatno narodu preko sve„tenika. Uz ovu izdavałku delatnost, na duhovno prosvetnom uzdizawu vernika, doprinose predawa svakog četvrtka u Biblioteci u Pri„tini u okviru „Duhovnog seminara“, na kojima sam često i sam učestvovao.

Po pitawu veronauke u „kolama, ima novina ali u negativnom smislu. Ministarstvo prosvete Republike Srbije ove godine je zabranilo verski karakter (dakle sešewe slavskog kolača) proslave Svetog Save u „kolama, „to se veoma negativno odrazilo kako na decu, tako i na sam narod. To je nesumwiv dokaz da re im nastoji da silom ponovo nametne prevazi eni komunizam na„em dru„tvu i da ga usmeri u levo. Ipak, veronauka oko crkava i manastira odrava se, uglavnom gde i ranije, kao u: Pri„tini, Prizrenu, Istoku, Orahovcu, Velikoj Hołi i manastiru Zołi„tu. Poku„ava se i u drugim sredinama, gde za to ima uslova, sa mawim ili ve im uspehom, pa se nadamo da e veronauka za iveti i tamo gde je sada nema. Veliki je nedostatak u prikladnim priručnicima za odravawe verske nastave, te stoga i veliko „arenilo kod pojedinih veroučiteqa. Ali, bilo kako bilo, ide se napred. Ipak, ostaje nam da učinimo zajednički napor i izborimo da se veronauka legalno vrati u srpske „kole, ako ne drukčije, onda doprinosom na promeni ovog bezbo nog re ima.

U Eparhiji ra„ko-prizrenskoj značajna manifestacija su Vidovdanske svečanosti, koje iz godine u godinu bivaju sve obimnije kako po sadržaju, tako i po masovnosti. U sklopu istih redovno ide i dodeqivawe „Ordena Majke Jugovi a“ u vidu srebrne i zlatne medaqe, koja je ustanovqena za na„u Eparhiju pre četiri godine, a dodequje se srpskim majkama sa četvoro, petoro i vi„e dece. Taj čin se svake godine svečano obavqa na temeqima, odnosno unutar zidova hrama Hrista Spasa koji se gradi u Pri„tini. Ova manifestacija, koja ima za cilj da doprinese suzbijawu „bele kuge“ i podmlavawu nacije veoma dobro je prihva ena u narodu. Namera nam je da izna emo načina, da pored medaqe, vi„edetne porodice pomognemo i na drugi način, pru aju i im materijalnu podr„ku za odgajawe i „kolovawe dece.

Pored svih ovih aktivnosti na duhovnom planu, i ove godine nije zanemarena briga na pruawu humanitarne pomo i, naročito prema i daqe nezbrinutim izbeglicama iz zapadnih srpskih krajeva. No sva na„a briga nedovogna je i nemo na da re„i wihovo katastrofično stawe u koje su dovedeni od strane ove drave i re ina, koji o wima brine, izgleda, samo na TV emisijama.

Posebna i stalna moja briga bila je i jeste prizrenska Bogoslovija, koja mi i radi jo, uvek u te, kim uslovima. Kad god sam mogao, i kad su mi mnogobrojne du nosti i obaveze dozvoavale, pose ivao sam Bogosloviju i nadziravao njenivot i rad, trude i se da pomognem gde i koliko mogu. Plod te brige jeste i to „to sam 25. februara 1997. godine u zgradi Episkopije organizovao prijem za sve uenike Bogoslovije iz na, e Eparhije, kojom prilikom sam se interesovao za njihov uspeh u naukama, a posebno za njihovo vladawe. Sa alo, u konstatujem da i ove „kolske godine na, u Bogosloviju nije udostojio posete izaslanik Svetog Sinoda. Stoga smatram da bi radu na, ih Bogoslovija, kao i pitawu crkvene prosvete u celini, trebalo pokloniti mnogo vi, e pa we od strane na, e crkve, a posebno od strane ovog Arhijerejskog sabora.

Jedna tu na pojava prisutna je u na, oj Eparhiji, kao i u celom na, em narodu, a to je dosta veliki broj samoubistava, kome sve E, e pribegavaju kako oni u mladim godinama (jo, nepunoletna deca), tako i onih u dubokoj starosti. U proteklih godinu dana bilo je 13 takvih nemilih pojava, od kojih je, na alost, za samo „est slu, ajeva moglo biti izdato odobrenje za naknadno opelo.

I najzad, ono „to nas na Kosovu i Metohiji najvi, e brine, jeste pogor, awe i zao, travawe takozvanog Kosovskog problema, „to se pojavljuje kroz sve prisutniji terorizam, Eji akteri redovno ostaju „neotkriveni“ ili bar „iroj javnosti nepoznati. O takvim aktima u kojima je crkva bila neposredno napadnuta (Prizren, Dovi Rati, i dr.) blagovremeno sam izve, tavao Sveti Sinod. Na alost, zvanični re im u Beogradu ne preuzima ni, ta konkretno na re, avawu toga problema. Odlagawe istoga dvostruko „kodi srpskom narodu. Prvo, u ovom stawu „ni rata ni mira“ (ili: pasivnog mira), Srbi sve vi, e odlaze sa Kosova, prodaju ku e i imawa, i tako Kosovo svakim danom biva sve mawe „srpsko“, bez obzira „to je jo, u granicama Srbije, kao wena „neotu iva“ teritorija. Drugo, pitawe Kosova se svakim danom sve vi, e internacionalizuje, jer Me unarodna zajednica ve po, liwe da gubi strpewe, posmatraju i godinama represivnu politiku beogradskog re ima, koju isti dosledno sprovodi nad „ve inskim narodom na Kosovu“. „ak i najnovije pojave i projave terorizma na Kosovu i Metohiji posmatraju i do ivgavaju kao neku, ak donekle i opravdanu, reakciju na brutalnost beogradskog re ima.

Zato, lično smatram, neophodno je da SPC, odnosno Sveti arhijerejski Sabor podigne svoj glas u za, titu najsvetije srpske duhovne kolevke Kosova i Metohije, i Eitavog kulturnog, duhovnog i istorijskog nasle a na tim prostorima: da upozna ceo srpski narod sa realnom opasno, u koja se nadvila nad Kosovom i Metohijom, ukazuju i na odgovornost zvaničnih vlasti u Republici Srbiji, zahtevaju i odlučno od istih da hitno i bez odlagawa pristupe konkretnom

re, avawu Kosovskog problema, kroz demokratizaciju same Srbije. Ne uĹinimo li to, mo emo sutra biti odgovorni za sudbinu Kosova i Metohije, koja mo e biti i gora i tragiĹnija od sudbine Republike Srpske Krajine i Republike Srpske. Tada e biti uzaludno naricati i optu ivati Ĺitav svet, jer emo sami biti krivi za sve „to nas zadesi, ako na vreme ne uĹinimo „to smo du ni Ĺiniti.

Konkretno, mi, qewa sam da Sveti arhijerejski Sabor treba:

1. Da zvaniĹno proglasi Kosovo i Metohiju „svetom srpskom zemgom“ i stoga neotu ivom, i

2. Da se zvaniĹno obrati apelom UNESKU i Ĺitavom hri- „ anskom svetu za za, titu kosovsko-metohijskih kulturno-istorijskih i verskih dobara, kao najve e duhovne riznice srpskoga naroda u celini.

2. KAO PREDSEDNIK EPARHIJSKOG SAVETA I EUO

Pored arhipastirskog rada, o kome je do sada bilo govora, aktivnost se odvijala i na Ĺisto administrativno-materijalnom planu.

U vremenu izme u dva Sabora, pod na, im rukovodstvom odr- ane su tri sednice EUO i to: 12. avgusta 1996.god.; 16. decembra 1996.god. i 17. marta 1997. godine, kao i jedna redovna sednica Eparhijskog Saveta, odr ana 30. aprila 1997. godine. Na tim sednicama su, po tradiciji, saslu, ani referati svih crkveno-upravnih tela, pregledana prispela akta o aktivnostima sve, tenstva na terenu i eventualnim problemima, i po wima dono, ene konkretne odluke.

II

1. ARHIJEREJSKI NAMESNICI

U Eparhiji ra, ko-prizrenskoj ima „est namesni, tva. Svi namesnici savesno vr, e svoju du nost, obavqaju blagovremeno reviziju parohija i Crkvenih Op, tina, i dostavqaju vi, im crkvenim vlastima svoje izve, taje o na enom stawu, trude i se da ga poprave, tamo gde je potrebno i gde je mogu e to uĹiniti.

2. PAROSI

Eparhija ima 41 aktivnog sve, tenika, od kojih su dva novorukopolo ena (Radeta DonĹi i Radoslav Jankovi) i 5 penzione-

ra, od kojih je jedan novopenzionisani zbog bolesti (prota Dojčilo Kikovi, paroh novopazarski). Od njih pet, još samo jedan opslužuje svoju parohiju (Gojislav Popović - Vraževac).

III

1. ODNOS DRŽAVE PREMA CRKVI

U zadnjih godinu dana, odnos države prema Crkvi počeo se mijenjati na gore. To je naročito vidljivo bilo u januaru 1997. godine, kada je Ministarstvo prosvete, „sugerisalo“ Upravama svih „kolaru u Republici da prilikom proslave Svetog Save u „kolama „verski obredi nisu po eqni“, „to su uglavnom svi shvatili kao naredbu, i nisu dozvolili sešewe slavskog kolača u „kolama. „asni izuzetaka je ipak bilo (kao kod nas u Prištini). Dokaz promene kursa, ili tačnije države na odnose iz vremena Broza, jesu i sveženi napadi i klevete na pojedine crkvene velikodostojnike državnih javnih medija informisani, bez mogućnosti i prava da se na njih adekvatno i odgovori. Akutni problem u tim odnosima predstavljaju i dake odbijanje nadležnih državnih vlasti da crkvama i manastirima vrate njihovu nepravredno oduzetu zemlju i druge nekretnine, kao i pitavanje uvođenja veronauke u „kole, bez čega ne može biti istinskog opravka crkve niti pravog duhovnog preporoda našeg naroda. Sve „to se radi na tom početku van „kolskih ustanova, jeste samo neki minimum za preživljavanje i pretrajavanje. Po svim pitavima dužni smo istrajno podnositi pismene zahteve nadležnim vlastima, radeći i ujedno na dolasku nekih boljih vremena kada će i ova pitavanja dobiti svoje pozitivno rešenje.

2. OPŠTI NEDOSTACI I TEŠKOTINE

Najveće u teškoću za normalan rad Crkve na Kosovu i Metohiji, pored već navedenih nerazumnih pitavanja i pogoršanih odnosa između države i Crkve, i dake predstavljaju opšta i maksimalna neizvesnost i nesigurnost za srpski narod u svakom pogledu, pogotovu posle nedavnih terorističkih nasrtaja na crkvene i kulturne objekte, kao i na pojedine istaknute čude na Kosovu i Metohiji. Već godinama se čini od danas do sutra, u stalnoj napetosti i iznerviranosti nečega „to može da se desi, i „to se u zadnje vreme na ovaj ili onaj način nagoveštava. To paralizuje sve duhovne i fizičke snage našeg naroda, i čini ga nesposobnim za krupna i velika preduzeća. Naprotiv, mnoge motive i pokrete na rasprodaju svega „to imaju i definitivni odlazak sa Kosova. Ako se ovaj

trend ne zaustavi, bojimo se da e Kosovo ostati potpuno bez Srba. Samo je delo milosti Bo ije i pojedinih pregalaca, kako u sve- „tenstvu tako i u narodu, da se uradilo i ono „to se uradilo. Ali jo„ uvek ostaje „iroko poqe rada. Narožito na iskorewivawu i prevazila ewu izvesnih r avih navika, sujeverja i grehova žiji su koreni u narodu duboki.

Do skora je nedostatak sve„tenižkog kadra predstavqao ve- liku te„ko u u pastirskom radu, ali je u zadwih par godina i tu si- tuacija dosta pobog„ana, sa tendencijom da u doglednom vremenu i taj problem bude uspe„no prevazi en.

3. PREDLOZI

Radi „to br eg prevazila ewa mnogih slabosti u ivotu na- „e Crkve, i zaceqewa otvorenih i ivih rana na duhovnom i bio- lo„kom organizmu na„eg naroda, smatramo da je neophodno „to pre, i na osnovu svetih Kanona, posti i potpuno jedinstvo nas Ar- hijereja u stavu i praksi na prostoru Žitave SPC, po nekim aktuel- nim problemima, kao „to su:

- 1 Razre„ewe opela samoubicama,
- 2 Dozvoqavawe venžawa za vreme posta,
- 3 Odsustva u mnogim mestima iz ivota vernika svete Tajne pokajawa i ispovesti,
- 4 Pitawe dozvole Priže„ a onih koji ive samo u gra an- skom braku,
- 5 Pitawe takozvanih „drugobražnih“ sve„tenika u pojed- nim Eparhijama, itd.

Stoga smatram da bi trebalo odrediti Komisiju od žlanova Sabora, koja bi sva ova pitawa obradila po svetim Kanonima Crk- ve Pravoslavne, i svoje predloge podnela na slede em redovnom Saboru na rasu ivawe i usvajawe, uz obavezu da ih se potom svi dr- imo i na terenu svojih Eparhija jedinstveno primewujemo. Bez toga, bojim se, bi emo odgovorni za pogibiju bezbroj du„a koje su nam poverene i za koje e Bog odgovor tra iti od nas.

Svetom arhijerejskom Sinodu i Saboru odan u Gospodu

Episkop ra„ko-prizrenski
† ARTEMIJE

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

TUMA "EWE MOLITVE O" E NA ' U ZAKONOPRAVILU SVETOGA SAVE

Osnovna briga svetoga Save prilikom sastavqawa Zakonopravila bila je da Srbe uvrsti u pravoslavnoj veri i za„titi od jeresi. Gotovo svu su„tinu dogmatskog ušewa Pravoslavne crkve istakao je u uvodnim glavama te najve e srpske kwige. Jedna od tih izuzetno značajnih uvodnih glava jeste i četvrta po ređu, koja sadr i tumašewe molitve Oše na„.¹ Ona je poznata i pod imenom Gospodwa molitva zato „to ju je izgovorio sam Gospod Isus Hristos, poušiv„i Apostole i nas kako treba da se svakodneвно molimo. Zabele ili su je jevan elisti Matej i Luka; prvi op„imije², drugi sa etije³.

Oše na„ su mnogi tumašili, ne samo crkveni oci u davna vremena, nego i kasnije, sve do danas, teolozi, filolozi, lingvisti. Pa wa svih wih najvi„e se zadr avala na rešima „τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον“ (hleb na„ nasu„ni daj nam danas). Mnoga obja„wewa su predlo ena za reš „ἐπιούσιον“, za koju ve ina tumaša (Origen, Jeronim, Grigorije Nisski, Zigavin) smatra da je nastala od ἐπι + οὐσία u znašewu: za postojawe, zaivot (neophodni hleb). Sveti Jovan Zlatousti je reš „τὸν ἐπιούσιον“ sveo na „τὸν ἐφήμερον“ („τὸν ἐπιούσιον τουτέστι τὸν ἐφήμερον“ = nasu„ni, to jest dnevni). Origen smatra da su reš „ἐπιούσιον“ skovali Apostoli i da se ona ni kod koga drugog vi„e ne javqa⁴.

Tumašewe svetog Jovana Zlatoustog molitve Oše na„ u Zakonopravilu svetoga Save kra e je od objavljenog grškog teksta u Miwevoj Patrologiji⁵. Skra eni tekst sveti Sava je mogao da

¹ Ilovički prepis Zakonopravila (1262), l. 16b 18a.

² Mt 6, 9 13.

³ Lk 11, 24.

⁴ Videti, Πν. Τρεμπέλα, 'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον², Ἀθῆναι 1958, 116 117; isti, 'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀθῆναι 1952, 338.

⁵ Migne PG, 57, 278 282.

preuzme iz grčkog rukopisnog kodeksa br. 446, l. 225 α 225 β , koji se nalazi u Velikoj Lavri na Svetoj Gori, sa kojim je srpskoslovenski prevod bezmalo u celini istovetan.

Srpskoslovenski tekst⁶ i prevod tumačeva na savremeni srpski jezik molitve OĀe na,, prvi put se ovde objavljuje.

Molitva OĀe na,, je kruna svih molitava jer je proistekla iz usta samog Hrista BogoĀoveka i SpasiteĀa roda qudskog. Ta molitva nas povezuje sa Bogom, oro ava me usobno, vodi u Carstvo nebesko. U voj su putokazi za uvo ewe pravog poretka u svetu, poretka Āiji temeĀ Āini duhovna ravnote a Āoveka sa Bogom i sa qudima. Bez saveza Āoveka sa Bogom, iz Āega i proistiĀe ta duhovna ravnote a, nema mira i ravnote e me u qudima. UtemeĀewe novog svetskog poretka, dakle, treba da se ogleda u slavoĀewu Boga i uspostavoĀawu nebeskog poretka me u qudima na ZemĀi. Od svakog pojedinca zavisi ho e li i koliko u sebi izgraditi molitvenost, blagost i tihost da bi se sponom qubavi neprekidno povezivao sa Bogom i qudima, mole i se da Bo ja voĀa bude kako na Nebu tako i na ZemĀi.

Za razliku od tog putokaza, datog od Boga u molitvi OĀe na,, qudi se danas, a naroĀito mo nici ovoga sveta upiwi da obrnutim redom uspostave „novi svetski poredak“. Taj obrnuti red ogleda se u propiawawu Āoveka da ulogu Bo ju zameni svojom ulogom; u potiskiwawu Boga iz Āoveka; u psowawu, ru ewu i razapiwawu imena Bo jeg nasuprot obaveze da Ga veliĀa reĀima: „Da se sveti ime Tvoje“. Uzurpirawem Bo jeg prava na zawo ewe poretka Āovek, u stvari, zavodi nered iz kojeg se ra aju mnoge neda e. Dana,,wim zawo ewem „novog svetskog poretka“, koji se sprovodi po meri qudskoj a ne po meri Bo joj, svet je upregnut da zida neku novu „Vavilonsku kulu“. Jedino Bog zna kakve e biti posledice po ĀoveĀanstvo usled neminovnog pada jedne takve nakaze od gra evine koja umesto poretka u sebe uzi uje podvojenost me u narodima, podvlastnost, izrabqivawe, pretwu, strah, nasiĀe, nepravdu, nemoral. Iz takve „Vavilonske kule“ razmiledi su se razni proroci, sekta,,i; la ni lekari; i svi oni, pod pla,,tom „du,,ebri nika“, izutra i spoĀa udaraju na Crkvu Hristovu.

Zbog nezaja qivog dr awa dana,,wih nosilaca ideje za uspostavoĀawe „novog svetskog poretka“, koji su ve razgradili mnoge Bo je vinograde na ZemĀi i uterali strah u Āitave narode, dobro e biti ako u nama o ive reĀi i tumaĀewe molitve OĀe na,, „to nam je u nasle e preneo sveti Sava:

⁶ Srpskoslovenski tekst je razre,,ila Q. 'tavqanin —or evi

Manastir Hilandar, detaq

UNIJA
METOD ZA VASPOSTAVQAWE JEDINSTVA
KOJI PRIPADA PRO'LOSTI I NOVO
TRAGAWE ZA POTPUNIM OP'TEWEM
(κοινωνίας)

Sedmi Plenum Me„ovite Komisije Teolo„koga Dijaloga
izme u Pravoslavne i Rimokatoličke Crkve
(Balamand, Liban, 17 24. juna 1993)

U V O D

1. Na zahtev Pravoslavne Crkve prekinut je uobičajeni progres Bogoslovskega Dijaloga sa Rimokatoličkom Crkvom, kako bi se omogu ilo preispitivawe prioriteta problema nazvanog „Unija“.

2. U osvrtu na metod nazvan „Unija“ u Freising-u (juna 1990), izjavqeno je da: „Wu (Uniju) iskquđujemo kao metod iznala ewa Jedinstva, jer nije u saglasnosti sa zajedničkim predawem na„ih Crkava“.

3. 'to se tiže Katoličkih Crkava Istočnoga obreda, očevidno je da kao članovi Rimokatoličke (crkvene) Zajednice imaju pravo da postoje i deluju u pravcu zadovolqavawa duhovnih potreba svojih vernika.

4. Tekst sašiwen od Me„ovite Komisije u Aricci-i (juni 1991), a dovr„en u Balamand-u (juni 1993) propisuje metod koji usvajamo u okvirima dana„weg iznala ewa potpunog op„tewa (κοινωνίας), iznose i time razloge zbog kojih se iskquđuje „Unija“ kao metod.

5. Ovaj tekst se sastoji iz dva dela:

- a) Eklisiolo„ka Načela,
- b) Praktični Kanoni.

EKLISIOLO 'KA NA "ELA

6. Razdvajawe Crkava Istoka i Zapada ne samo „to nije ugasi - lo equ za Jedinstvom koje je hteo Hristos, ve je naprotiv to sta -

we u tolikoj suprotnosti sa prirodom Crkve, da je za mnoge, veoma žesto, bilo prilika da do u do izra enije svesti o neophodnosti ostvarenja toga Jedinstva, kako bi bili verni zapovesti Gospodvoj.

7. Tokom vekova bilo je mnogo poku„aja za vaspostavljanjem jedinstva. U tu svrhu je kori„eno mno„tvo metoda, ponekad se poku„avalo saborski zavisno od političkog, istorijskog, bogoslovsog i duhovnog stava svake epohe. Na alost, nijedan od poku„aja nije uspeo da uspostavi potpuno op„tewe (κοινωνία) me u Crkvama Istoka i Zapada, nego su, naprotiv, ponekad vodili ka užvr„ivawu suprotnih stavova.

8. Na Istoku su u mnogim oblastima tokom prvih četiri veka preduzimane inicijative koje su poticale iz unutra„nosti nekih Crkava, kao i podsticajem spoga„ivih faktora za uspostavljanje op„tewa (κοινωνία) me u Crkvama Istoka i Zapada. Te inicijative, koje su dovele do ujedinjenja pojedinih zajednica sa Rimskom Katedralom, imale su za posledicu prekid op„tewa (κοινωνία) sa njihovim Crkvama materama na Istoku. Na taj način su nastale Istočne Katoličke Crkve, i stvorilo se stave koje predstavljaju izvori„te sukoba i ogorčenja, pre svega za Pravoslavne, a onda i za Katolike.

9. Ma kakve da su bile namere i iskrene ege koje su izrazile neke od ovih unija sa Katedralom Rima, kako bi bile verne zapovesti Hristovoj: „Da svi jedno budu“, du ni smo da konstatujemo da vaspostavljanje Jedinstva me u Crkvama Istoka i Zapada nije uspelo, i da se podela i daqe produava zatrovana tim poku„ajima.

10. Ovakva situacija stvorila je, zaista, napetost i suprotnost. Tokom decenija u kojima su sledila unija ewa, misionarska delatnost je nastojala da me u svoje prinadle nosti uvrsti poku„aj prozelitizma drugih Hri„ana (pojedinačni ili grupni), kako bi im omoguila da se „vrate“ wenoj Crkvi. Da bi ozakonili ovaj kurs izvori„te prozelitizma Katolička Crkva, razvila je jednu bogoslovsku tvrdwu po kojoj se spasewe nalazilo isključivo u wenom naružju. Naravno, da bi osigurali spasewe „odvojene bra e“ dostigli su do te granice da ponovo kr„tavaju Hri„ane, i da prenebregavaju pravo na versku slobodu i Ľovekovo lično versko opredeljenje perspektiva za koju je ova epoha imala veoma malo oseaja.

11. S druge strane, neki politički organi poku„ali su da povrate Istočne Katolike u Crkvu njihovih otaca. U tom cilju nisu oklevali, kada im se za to pruila prilika, da se koriste neprihvatljivim sredstvima.

12. Zbog načina na koji Katolici i Pravoslavni jo„ uvek posmatraju jedni druge u okviru njihove veze sa tajnom Crkve, i razotkrivaju jedni druge kako smo to ve opisali, a „to je nazvano „Unija“, vi„e nije mogu e da bude prihvaeno niti kao dosledan metod niti kao primer Jedinstva kojem te e na„e Crkve.

13. Zaista, ponovno (uglavnom od početka Svepravoslavnih Samita i II Vatikanskog Sabora) otkrivewe i prihvatawe Crkve kao zajedničarewa (κοινωνία), koliko od Pravoslavnih toliko i od Katolika, radikalno su se promenili uslovi, a znaži i temečne pozicije. Obe strane priznaju da je ono „to je Hristos poverio Svojoj Crkvi ispovedawe apostolske vere, uĉestvovawe u istim tajnama, prvenstveno u jedinstvenom Sve„tenstvu kojega savr„ava jedinstvena rtva Hristova, apostolsko prejemstvo Episkopa ni-je mogu e da se smatra posedom samo jedne od na„ih Crkava. U ovim okvirima oĉigledno je da se svaki vid ponovnog kr„tewa iskqu-ŕuje.

14. To je razlog zbog kojeg se Pravoslavna i Katoliĉka Crkva me usobno priznaju kao „sestrinske Crkve“ koje su zajedniĉki odgovorne za oĉuvawe Crkve Bo ije u odanosti prema Bo anskom Planu, a naroĉito u odnosu na Jedinstvo. Saglasno reĉima Pape Jovana Pavla II, zajedniĉki poku„aj sestrinskih Crkava Istoka i Zapada utemeĉen na dijalogu i na molitvi, traga za savr„enim i potpunim op„tewem (κοινωνία) koje ne e biti niti absorbovawe niti stapawe, ve susret u istini i qubavi (upor. Slavorum Apostoli, br. 27).

15. Ukoliko ostanemo stabilni u nepovre enoj slobodi liĉnosti i univerzalnoj obavezi da sledujemo odlukama savesti u poku„ajima vaspostavqawa Jedinstva, shvatamo da ne treba da tra imo obra awe lica iz jedne Crkve u drugu kako bi im osigurali spasewe. Problem koji se postavqa jeste: kako emo zajedniĉki ostvariti ono „to ho e Hristos za one koji su wegovi, i plan Bo iji za Crkvu wegovu; i to kroz zajedniĉko tragawe Crkava me u wima samim, i u potpunoj saglasnosti o sadr aju vere i wene doslednosti. Taj poku„aj se nastavqa u okviru dijaloga koji se danas vodi. Ovaj tekst predstavqa neophodni stepenik ovog dijaloga.

16. Istoĉne Katoliĉke Crkve koje su elele da uspostave potpuno op„tewe (κοινωνία) sa Rimskom Katedralom i da ostanu verne toj Crkvi, imaju pravo i du nost da se povezuju sa ovom Crkvenom Zajednicom ĉiji su ĉlanovi. Svoj stav prema Pravoslavnoj Crkvi reguli„u naĉelima formulisanim od strane II Vatikanskoga Sabora, i primewivani od papa koji su u raznim od tada objavqivanim tekstovima razja„avali wihovu praktiĉnu doslednost. Stoga, ove Crkve treba da se prisajedine (koliko na lokalnom toliko i na univerzalnom nivou) u dijalogu qubavi u okviru uzajamnog uva a vawa i uzajamnog poverewa koje je ponovo na eno, i da uzmu uĉe„a u bogoslovskom Dijalogu sa svim wegovim praktiĉnim posledicama.

17. U toj atmosferi, zamisli koje su prethodile i praktiĉni kanoni koji e slediti takve su prirode u onoj meri u kojoj e biti od nas praktiĉno usvojeni i verno ĉuvani kako bi doveli do

jednog pravednog i konačnog rešenja koje su ove Istočne Katoličke Crkve stvorile Pravoslavnoj Crkvi.

18. S tim u vezi, Papa Pavle VI je naglasio u svojoj besedi u Fanaru jula 1967. : „Očekuje se od poglavara Crkava njihovih jerarhija, da uprave Crkve na put potpunog vaspostavljanja opštenosti (κοινωνίας). Dužni su da to učine me usobno priznati i me usobno uvažavati kao pastiri onoga dela stada Hristovoga kojeg im je On poverio, brinu i se o povezanosti i umnoženju naroda Božijega, i izbegavaju i sve „to bi moglo da ga razaseje ili da izazove pometvu u vernu (Tom Qubavi, br. 172). U ovom duhu Papa Jovan Pavle II i Patrijarh Dimitrije su zajednički precizirali: „Odbacujemo svaki vid prozelitizma, svaki stav koji bi bio ili bi se mogao smatrati nedostatkom uvažavanja drugoga“ (7. decembra 1987).

PRAKTIČNI KANONI

19. Uzajamno uvažavanje Crkava koje se nalaze u teškim priilikama uvek se u onoj meri u kojoj one budu sledile sledeće praktične kanone.

20. Ovi kanoni ne rešavaju probleme koji nas zaokupljaju ukoliko prethodno sa obe strane ne bude postojala volja za pravaštenost, utemeljena na Evangeliju i u okviru izvrsnog pokušaja obnove neprekidnom oživljavanjem eke da na u potpuno opštenosti (κοινωνίας) koje je postojalo me u našim Crkvama tokom višestodjednog milenijuma. Upravo ovde treba da posreduje neprekidno obnavljanim intenzitetom dijalog qubavi, jedini koji može da savlada me usobno nerazumevanje, i ono „to je neophodno za produktivno Teološko Dijaloga klima za ostvarenje potpunog opštenosti (κοινωνίας).

21. Prvi čin koji treba da se obavi jeste da okončamo sa svim onim „to može da drži u životu netrpeljivost, prezir, i mržnju me u Crkvama. Odgovorna nadležstva (ἀρχές) Katoličke Crkve pomoći će u tom pravcu Istočne Katoličke Crkve i njihove zajednice, kako bi i one mogle da pripreme potpuno opštenosti (κοινωνίας) između Pravoslavne i Katoličke Crkve. Odgovorna nadležstva (ἀρχές) Pravoslavne Crkve treba da adekvatnim načinom deluju prema svojim vernicima. Samo na taj način može se omogućiti suočavanje, s qubavom i pravdom istovremeno, s izuzetno komplikovanim stanjem koje se stvorilo u Centralnoj i Istočnoj Evropi, i za Katolike koliko i za Pravoslavne.

22. Pastirska preduzimljivost Katoličke Crkve, koliko latinske toliko i istočne, ne namerava više da čini da verni jedne Crkve „prelaze“ u drugu Crkvu, odnosno, nema više za cilj prozelitizam koji bi sprovođila u krilo Pravoslavnih. Te i tome da

odgovori duhovnim potrebama vernika, i nema nikakvu equ za „irewem na „tetu Pravoslavne Crkve. Unutar ove perspektive, a da ne bi postojao nikakav prostor za nepoverewe i sumwu, nu no je da postoji uzajamno obave„tavawe o raznim pastirskim programima, te da se na taj naĳin mo e zapoĳeti i razviti saradwa izme u Episkopa i svih odgovornih na„e Crkve.

23. Istorija odnosa izme u Pravoslavne Crkve i Istoĳnih Crkava nosi tragove gowewa i ogorĳewa. Ma kakva da su bila ova ogorĳewa i wihovi uzroci, ona ne opravdavaju nikakve vidove trijumfovawa. Iz wih niko ne mo e da crpi slavu ili argumente, da optu uje ili da kleveta drugu Crkvu. Samo Bog poznaje svoje autentiĳne muĳenike. Kakva god bila pro„lost, treba je prepustiti mi losr u Bo ijem, a sve Crkve treba da se trude kako bi sada„wost i budu nost bili ve ma saglasni voqi Hristovoj o onima koji pripadaju Wemu.

Vladika Atanasije i mali Kapadokijac (nepravoslavni)

24. Potrebno je da, i to sa obe strane Episkopi i svi odgovorni mudrija„ki uva avaju verske slobode vernika. Ovi posledwi treba da izra avaju slobodno svoje mi„qewe kada se to od wih tra i te da se organizuju u ciqu toga. Verska sloboda, zaista, iziskuje da naroĳito u situacijama sukoba vernici budu u stawu da formuli„u svoje opredeqewe, i bez spoqa„wih pritisaka

odlužuju da li ele da budu u op,tewu (κοινοίως) bilo sa Pravoslavnom bilo sa Katoličkom Crkvom. Verska sloboda bi bila prekr,ena ukoliko bi se, pod izgovorom ekonomske pomo i, te ilo privlačewu vernika druge Crkve, npr. obe awem pru awa pomo i u obrazovawu ili materijalnim dobrima, u čemu oskudevaju u okvirima svoje Crkve. U sličnim situacijama treba da se organizuje zajedničkom saglasno, u socijalna pomo , kao i za svaki vid humanitarne delatnosti, kako bi se izbeglo ra awe novih sumwi.

25. S druge strane, neophodno uva avawe hri, anske slobode jedne od najvrednijih darova koje smo dobili od Hrista ne bi trebalo da bude povod za primenu jednog pastirskog programa koji bi se odnosio i na vernike (ovih Crkava) bez prethodnog sporazuma s onim koji upravqaju ovim Crkvama. Ne samo svaki vid pritisaka, bilo koje vrste da se iskuči, nego i, uop,te, uva avawe savesti, koje su pokrenute jednim pravim motivom vere, treba da predstavqa jedan od principa koji treba da usmerava pastirsku brigu odgovornih u dvema Crkvama i da biva predmetom wihovog sporazumewawa (upor. Gal. 5, 13).

26. Iz tog razloga treba da izna emo i da otpočnemo jedan otvoreni dijalog, prvenstveno izme u svih onih koji „na liniji fronta“ imaju odgovornost za Crkve. Upraviteqi, tako e, neposredno zainteresovanih zajednica treba da osnivaju izomerne komisije, ili da učine efikasnim ve postoje e u ciqiu pronala ewa re,ewa konkretnih problema, kao i da primene ta re,ewa u istini i qubavi, u pravdi i miru. U slučaju da ne bude mogu e posti i saglasnost na lokalnom nivou, to iskrslo pitawe treba da se podvrgne vi,im organima, formiranim pod vidom me,ovitih komisija.

27. Sumwičavost bi lak,e i,čezla ako bi dve strane osudile nasiqe tamo gde ga neke zajednice sprovode nad zajednicama jedne sestrinske Crkve. Kako to tra i W. Svetost Papa Jovan Pavle II (u svojoj poslanici od 31. maja 1991), neizbe no treba da se izbegava svaki vid nasiqa i pritisaka kako bi bila uva avana sloboda savesti. Upraviteqi zajednica su nadle ni da poma u svojim vernicima u produbqivawu (wihove) vernosti prema svojim Crkvama i svom predawu. Potrebno je da ih uče da izbegavaju ne samo nasiqe fizičko i moralno , ve i sve ono „to bi moglo da vodi preziru drugih Hri, ana, i jednom negativnom mučeni,tvu koje bi ismejavalodelo spasewa, to jest izmirewa u Hristu.

28. Vera u svetotajinsku realnost za posledicu ima po,товawe svih liturgijskih obreda drugih Crkava. Upotreba nasiqa za napu,tawe nekog bogoslu benog mesta protivureči ovome uverewu. Naprotiv, ono zahteva da se u odre enim prilikama olak,a vr,ewe bogoslu ewa drugim Crkvama, a na osnovu sporazuma koji omogu awa naizmenično slu ewe liturgije, u različito vreme u istom objektu. Osim toga, evangelska etika nala e da se izbegavaju

izjave i istupawa koja bi mogla da produ e vek sukobu ili da „teti dijalogu. Zar nas Apostol Pavle ne nagovara da budemo gostogubivi jedni prema drugima, kao „to je to Hristos bio za nas na slavu Bo iju? (upor. Rn. 15, 7).

29. Episkopi i Sve„tenici imaju pred Bogom du nost da po„tuju vlast koju je Sveti Duh dao Episkopima i Sve„tenicima druge Crkve, i, u tom ciqu, da izbegavaju me„awe u duhovni ivot vernika te Crkve. Kada neka saradwa bude neophodna za wihovo dobro, zahteva se da je odgovorni usklade, postavqaju i za ovu uzajamnu pomo nepobitne temege poznate svima i da deluju u kontinuitetu sa iskreno„ u i Elistotom, po„tuju i svetotajinski poredak druge Crkve.

U okviru ovoga, tako e je neophodno (da bi se izbegla svaka zabuna i da se izgradi poverewe izme u Crkava) da se Katolički i Pravoslavni Episkopi iste oblasti sporazumevaju oko primene op„tih pastirskih programa, koji imaju za posledicu stvarawe novih struktura u oblastima koje tradicionalno pripadaju jurisdikciji Pravoslavne Crkve. Sve to treba da bude u ciqu izbegavawa paralelnih pastirskih akcija, koje bi ih ubrzo dovele u opasnost da postanu antagonističke ili neprijategske.

30. Da bi se pripremili budu i odnosi izme u dve Crkve, te da bi se, napokon, prevazi„la prestarela eklisiologija vra awa u Katoličku Crkvu (a koja je vezana za problem) ovaj na„ dana„wi tekst treba da posveti posebnu pa wu pripremi budu ih Sve„tenika, kao i svih onih koji na bilo koji nažin užestvju u nekoj od relevantnih misija, tamo gde je druga Crkva tradicionalno ukorenena. Wihovo obrazovawe (ἐκπαίδευση) treba da bude objektivno pozitivno prema drugoj Crkvi. Svi su du ni najpre da budu obave„teni o apostolskom prejemstvu druge Crkve, i o verodostojnosti wenog svetotajinskog ivota. Potrebno je da se svima omogu i upoznavawe sa łasnom i celovitom istorijom koja te i da bude istoriografija saglasnosti, ili łak zajednička za obe Crkve. Na taj nažin e se pomo i prevazila ewu predrasuda, i izbegava e se kori„ewe istorije polemičkim metodama. Takvo predstavqawe istorije e doprineti usvajawu svesti o podegenoj odgovornosti za rascep koji je na obe strane ostavio duboke rane.

31. Treba da se setimo poruke Apostola Pavla Korinanima (1. Kor. 6, 1 7), kojom ih podstiže da bratskim dijalogom re„e razlike me u sobom, izbegavaju i, na taj nažin, da poveravaju političkim organima praktično re„ewe problema iskrsljih me u Crkvama ili lokalnim Zajednicama. Ovo va i narołito za posedovawe ili vra awe crkvene imovine. Ni jedna od strana ne treba da se temeži samo na prethodnoj situaciji, ili da se oslawu iskqułivo na generalizovane pravne principe, ve su du ne da uzimaju u obzir i

komplikovanost sada, we pastirske realnosti, kao i lokalne okolnosti.

32. Samo u tom duhu posta e mogu e zajedničko suočavawe sa ponovnom evangelizacijom sekularizovanog sveta. Treba da pokuamo da sredstvima javnoga informisawa damo nove cipeve, naročito verskoj „tampi, kako bi se izbegavale netačne informacije ili one sa predrasudama.

33. Neophodno je da se Crkve povezuju kako bi izrazile svoje priznawe i po„tovawe prema svim onim, znanim i neznanim, Epiškopima, Sve„tenicima ili vernicima, Pravoslavnim, Istočnim Katolicima ili Latinima, koji su stradali, bili ispovednici svoje vere, dokazali svoju privr enost Crkvi ili, uop„te, svima Hri„anima, bez razlike, koji su pretrpeli goewewa. To „to su oni pretrpeli poziva nas da se ujedinito i da damo zajedničko svedoštvo kako bi se prikqušili molitvi Hristovoj „da svi jedno budu“ (In. 17, 21).

34. Me„ovita Me unarodna Komisija za Bogoslovski Dijalog izme u Katoličke i Pravoslavne Crkve, okupčena u Plenumu u Balamand-u, energično preporučuje da se praktični kanoni primene od strane na„ih Crkava, obuhvataju i i Istočne Katoličke Crkve, pozivaju i ih da uzmu uče„ a u ovom dijalogu koji treba da se nastavi u onoj trezvenoj atmosferi neophodnoj za wegov napredak na putu ka vaspostavqawu potpunog op„tewa (κοινωνία).

35. Iskqušuju i u budu nosti svaki prozelitizam ili svaki vid te we za ekspanzijom Katolika na „tetu Pravoslavne Crkve, Komisija se nada da e ukloniti prepreku koja je navela neke Autokefalne Crkve da otka u svoje uče„ e u Bogoslovskom Dijalogu, te da e Pravoslavna Crkva mo i ponovo da na e svoj potpuni sastav, kako bi se nastavilo bogoslovsko pregala„tvo koje je započeto pod povocnim obele jima.

Balamand, Liban, 23. juna 1993.

ZNAČAJ USVOJENOG DOKUMENTA

O ISTUPAWU SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE IZ „SVETSKOG SAVETA CRKAVA“

Sveti Arhijerejski Sabor SPC je doneo na zasedawu majsko-junskom 1997. god. dokument o istupawu SPC iz ekumenističke unije pravovernih i jeretika, poznate pod nazivom „Svetski Savet Crkava“. Ovaj dokument, iako je usvojen od liturgijskog Episkopskog Sabora naše pomesne, Crkve, iako je kao takav svedočanstov Crkve „to je u Duhu Svetom slu ba, ivot same Crkve (Dela 1. 8), do ivo je da bude tako redigovan da izgubi svoj izvorni smisao i značaj, te da blagoverni narod i ve i deo klira ne dozna za istinski dokument svoje Crkve, nego da dozna prvo za onaj la ni, tzv. redigovani dokument. Tako se stvorila situacija da se istinitom dokumentu daje smisao la nog, ili boqe re i, da se istinski dokument tumaži u smislu la nog. U ovome se ogleda svrha postojawa la nog dokumenta, da svedoewe Duha Svetoga učini nejasnim. Kako bi se tome stalo na put, i kako bi se ono „to ustanovi„e za naše spasewe Duh Sveti i najbogoqubazniji episkopi naši očistilo od nečistote la i, i svakoj savesti qudskoj jasno objavilo, pristupismo razabirawu reči samoga usvojenog dokumenta o istupawu SPC iz „Svetskog saveta Crkava“.

Svesni smo da bi najboqe bilo kada bismo na ovom mestu objavili integralni tekst usvojenog dokumenta, ali zbog veličine toga teksta upu ujemo na časopis „Svetigora“ Cetiwske Mitropolije br. 61 Vidovdan 1997. god. str. 40. gde se nalazi objavljen taj tekst. Razabiraj i wegove reči, mi smo ih tokom razmatrawa verno citirati deo po deo, svaki na svome mestu. Bo ijcm pamo u o tekst se ne smo ogre,iti, niti svedoewu samoga usvojenog dokumenta davati ma kakav drugi smisao osim onog smisla koji proistiže iz dotičnih reči.

Tekst usvojenog dokumenta po sadr ini se mo e podeliti na tri povezane celine. Na odluku, obrazlo ewe, i operacionalizaciju odluke.

ODLUKA USVOJENOG DOKUMENTA

„Sveti Arhijerejski Sabor Srpske Pravoslavne Crkve na svom redovnom majsko-junskom zasjedanju o.g., donio je odluku da Srpska Crkva istupi iz Svjetskog savjeta Crkava, čija je ona članica od 1965. g. ...“

Navedena početna rečenica usvojenog dokumenta ima normativni karakter. Ističe se odluka Episkopskog Sabora Srpske Pravoslavne Crkve, po kojoj ova Crkva istupa iz Svetskog Saveta Crkava, čija je ona članica od 1965. godine. Da se ovde ne radi o tek upozoravajući o nameri svedoči jo, jednom ponovljena odluka i to u produ etku:

„... Na osnovu zaključaka Komisije za proučavanje odnosa sa SSC, imaju i u vidu veliko uznemireње vjernog naroda naše Pomjesne Crkve i sablazni (kao „to je to npr. izra eno u apelu dostavljenom Sv. Arh. sinodu i episkopima pojedinačno od strane preko tri stotine naših svećenika, monaha i monahiha), odlučeno je da Srpska Crkva ubudu e ne bude više organski član ove organizacije, s tim da se i dalje moli i trudi na jedinstvu svih u Hristu Isusu i sara uje sa svima onima koji se iskreno trude na ostvarivanju jedinstva u vjeri svih vjeruju ih u Hrista, kao Boga i Spasitelja, i u Svetu Trojicu.“

Ovde se ponavka na bezuslovan način „da Srpska Crkva ubudu e ne bude više organski član ove organizacije“, čemu se dodaje da e Srpska Crkva „i dalje“ nastojati na ostvarenju istinskog jedinstva u veri, ali kao Crkva Hristova, a ne kao organski član SSC. Odluka da Srpska Crkva u budu e ne bude više član SSC ne podrazumeva neku neodre enu budućnost, ve budućnost od dana donošenja odluke, u skladu sa operacionalizacijom usvojene odluke!

OPERACIONALIZACIJA USVOJENE ODLUKE

Pod operacionalizacijom odluke podrazumevamo način njenog sprovo enja u delo. Dok je sama odluka po sebi sr svedoženje usvojenog dokumenta, dotle je njen operacionalizacija skup radnji koje se imaju preduzeti da bi svedoženje odluke ugledalo svet, i da bi svet ugledao svedoženje. Zbog toga, operacionalizacija odluke ima se posmatrati i tumačiti i uslovljavati odlukom, a nikako da odluka bude u vlasti operacionalizacije sebe same.

Na, po, to je i operacionalizacija svojevrsno svedoženje, to onda treba izna i onu saglasnost odluke i njen operacionalizacije, koja mora postojati u okviru celine svedoženja usvojenog dokumenta. Samo se na taj način ostaje dosledan onome „to su bogo-

gubivi episkopi Srpske Pomesne Crkve blagoda u Svetoga Duha doneli u dokumentu o istupawu Srpske Crkve iz SSC.

U tekstu usvojenog dokumenta užiwena je distanca izme u same odluke i wene operacoinalizacije. Iako i sama normativnog karaktera, operacionalizacija ne sledi iza navedene odluke, nego tek iza obrazlo ewa odluke, koje je sadr inski vrlo značajno, i koliko obrazla e odluku, toliko i uslovqava wenu operacionalizaciju. Stoga emo u ovom delu rada morati malo da se koristimo i svedoĳanstvom obrazlo ewa odluke. Za razliku od gra anske presude, gde samo odluka postaje pravosna na, u Crkvi i obrazlo ewe u iva jednako po„tovawe kao i odluka, i kao i sve „to se svedoĳi. Ovako užiwena distanca pomo i e nam da izna emo saglasje odluke i wene operacionalizacije.

„sa svih tih gorenavedenih razloga (misli se na obrazlo ewe odluke fi. K.), Srpska Pravoslavna Crkva, svjedok vjerni i ĳuvarka (zajedno sa ostalim pomjesnim Pravoslavnim Crkva-ma) vjere i etosa jedne, svete, saborne i apostolske Crkve Hristove, najjavquje svoje istupawe iz SSC i otkazivawe da bude organski ĳlan ove organizacije („to su ve uĳinile Jerusalimska patrijar„ija, i Gruzijaska crkva). Pri tome Srpska Crkva se ne otkazuje da i daqe radi „na jedinstvu svih“ i da sara uje sa svima, pa i sa SSC na humanitarnom poqu, i na drugim oblastima me uhri„ anske odgovornosti za mir, pravvednost, i zajedni„tvo me u narodima i dr avama u svijetu. S obzirom, me utim, da se ovdje radi o dalekose nom koraku, koji se ne tiĳe samo ivota i misije Srpske Crkve nego i sveukupnog Pravoslavqa i wegove spasonosne misije u svijetu, Sabor Arhijereja Srpske Crkve je odluĳio da svoj stav i mi„qewe, prije konaĳnog istupawa, dostavi Carigradskom i Vasegenskom patrijarhu i svima poglavarima pomjesnih Crkava pravoslavnih, sa predlogom i zahtijevom da se „to skorije sazove Svepravoslavno savjetovawe po pitawu daqeg uĳe„a Pravoslavnih Crkava uop„te u Svjetskom savjetu Crkava. Tek poslije toga Savjetovawa e na„a Pomjesna Crkva zauzeti svoj konaĳni stav po ovom pitawu i obznaniti ga javnosti.“

Kada bismo ovaj tekst operacionalizacije ĳitali bez onoga „to mu prethodi, bez odluke i wenog obrazlo ewa, ne bismo mogli odrediti „ta je da, a „ta ne, u tome tekstu. Zato emo se ĳvrto dr ati predidu ih stavova ovom delu usvojenog dokumenta.

Prvim pasusom, koji se poziva na obrazlo ewe odluke, istiĳe se da Srpska Crkva kao ĳuvar verni i svedok vere i etosa jedine Crkve Hristove, donosi odluku kakvu donosi istupawe iz ĳlanstva SSC. To znaĳi da je sama vera i samo bi e jedne, svete, saborne i apostolske Crkve bitno ugro eno ĳlanstvom u SSC. Obrazlo ewe odluke to i konstatuje. Odluka je izme u drugog doneta

„sa razloga „to je ovaj Savjet počeo da dobija prirodu „Nad-crkve“ i da se u tom duhu ponaša, praktično prihvataju i u načinu svoga djelawa za Pravoslavce neprihvatqivu anglika-nsku „teoriju ogranaka“, u novije vrijeme nazvanu teoriju „hri„ anskih tradicija“.

(...)

sa razloga „to u zvaničnim krugovima ekumenskog pokreta (naročito poslije Generalnih konferencija u Upsali i Kam-beri) preovla uje duh i nastrojewe, praktično ispoqavano i primjewivano religioznog sinkretizma...

(...)

sa razloga „to se taj ekumensko-sinkretistički i sekulari-stički duh prenosi i na pojedine pravoslavne krugove, naročito u Dijaspori i mje,ovitim sredinama, pa su postala žesta zajednička priče, ivawa i molitveno op,tewe sa nepravo-slavnima, kojima se negira sami etos i svetootačka pravila mi,qewa i ivqewa u Crkvi (znači negativno se odra ava na samu Crkvu);

sa razloga „to organsko članstvo u SSC prouzrokuje unutar pravoslavne puno e sablazni i ozbiqne polarizacije me u Pomjesnim Pravoslavnim Crkvama („to znači ne doprinose-i svehri„ anskom jedinstvu, ovakva vrsta članstva direktno ugro ava jedinstvo unutar same Pravoslavne Crkve, da ne go-vorimo o eklisiolo„koj neprihvatqivosti takve vrste član-stva!)..."

Ovde moramo učititi jednu napomenu. Navedene reči obra-zlo ewa odluke, ukqujuju i i značajne opaske u zagradama, jesu u potpunosti svedoewe Setog Arhijerejskog Sabora na„e Pomesne Crkve!

Ono po čemu članstov Crkve Hristove u SSC ugro ava wenu veru i etos, to je „ekumensko-sinkretistički i sekularistički duh“, projavqen u praksi SSC, prenet i na neke pravoslavne krugove, koje su posledica „eklisiolo„ke neprihvatqivosti takve vrste članstva"! Ovo svedoewe jeste puna afirmacija svetootačkog pra-vila mi,qewa i ivqewa u Crkvi. Drugim rečima, to je OSUDA ekumenizma!

Tom osudom se obja„wava odluka o istupawu Srpske Crkve iz SSC, koji je po ovom svedoewu organizacioni organizam ekum-enizma. Ali ta osuda ima i drugi kraj.

U tekstu operacionalizacije odluke (drugi pasus) se istiže „da se ovdje radi o dalekose nom koraku“ koji prevazilazi sami ivot i misiju Srpske Crkve, nego se tu radi o ivotu i misiji sve-ukupnog Pravoslavca. Ova procena uslovqava operacionalizaciju

odluke. Ipak, po čemu istupawe Srpske Crkve iz SSC utiže na i-vot sveukupnoga Pravoslavlja? Srpska Crkva nije prva koja napušta SSC! Ali je ona donela osudu (suštinsku, a ne formalnu) ekumenizma, i svest da to zlo pora a sablazni i ozbiqne polarizacije me u Pomesnim Crkvama. Briga za svo Pravoslavlje tera Srpsku Crkvu da svoje svedoštvo o ekumenizmu, i SSC, radi pravazila e-wa polarizacija ponudi svim Pomesnim Crkvama, da bi inicirala svepravoslavno napuštawe SSC.

Zbog toga operacionalizacija odluke o istupawu Srpske Crkve iz SSC ima tok, kakav ima. A naime, (v. drugi pasus) pre konačnog istupawa, tj. pre potpunog, dakle, formalnog istupawa naše Pomesne Crkve iz članstva SSC, najsvetiji episkopi na i e „svoj stav i mišljenje“ (dakle, odluku i weno obrazloženje) prethodno dostaviti Carigradskom patrijarhu i drugim poglavarima svih ostalih Pomesnih Crkava, sa „prijedlogom i zahtijevom“ da se „to skorije“ sazove Svepravoslavno savetovawe po pitawu „daqeg uže“, a Pravoslavnih Crkava uopšte u Svjetskom savjetu Crkava“. Ovaj predlog i zahtev prema onima kojima je upućen de jure kao najava istupawa, tim pre „to ima silu odlagawa same odluke. Zato u prvom pasusu operacionalizacije se i kaže da Srpska Crkva najavljuje istupawe iz SSC, ali to nije suština odluke usvojenog dokumenta, nego je to odlika wene operacionalizacije!

Odlučuju i konačno istupawe, predlog i zahtev za savetovawe, stvara dva trenutka u sprovođenju odluke. Od usvajawa odluke i dokumenta u celini do sticawa predviđenih uslova za konačno istupawe, i nakon konačnog istupawa. Sve do konačnog istupawa, Srpska Crkva jeste organski član SSC, ali, iako to nigde izričito ne piše se odriče uže, a u aktivnostima ekumensko-sinkretističke i sekularističke prirode kao i svim drugim aktivnostima SSC, osim saradnje sa SSC u humanitarnim i sličnim aktivnostima. Naime, odluka o istupawu, de jure od dana donošenja, ali u skladu sa operacionalizacijom iste odluke. A u operacionalizaciji se ističe da Srpska Crkva najavljuje istupawe iz SSC (dakle to je to vreme pre konačnog istupawa)., pri čemu ona nastavlja svoju misiju, pri čemu ona sarađuje sa svima, pa i sa SSC na humanitarnom poqju i dr. sl. Drugim rečima (v. tekst odluke), Srpska Crkva, najavljuje i istupawe, moli se i trudi i daqe na jedinstvu svih i sarađuje sa svima koji se na tome iskreno trude, a sa SSC sarađuje samo na humanitarnom poqju, i ovim je svaka aktivnost sa SSC ograničena na humanitarne aktivnosti, a misija u okviru SSC-a je otkazana: zbog teorije ogranaka (idejne osnove ujedinjenja svih u Hristu, kod SSC), zbog ekumenizma, zbog sinkretizma, zbog sekularizma... Zbog svega ovoga Srpska Crkva i istupa iz SSC ne vide i daqe mogu nosti za misiju u okviru SSC. Zato se u dokumentu i kaže da Srpska Crkva istupaju i i daqe radi na jedinstvu svih, i sarađuje sa

svima, pa i sa SSC na humanitarom poqu; jasno se, u iskazu ograničava poqe saradwe sa SSC. Ako bi se po usvajawu predmetnog dokumenta, a pre konačnog (i formalnog) istupawa iz SSC nastavile sve aktivnost i Srpske Crkve u okviru SSC, time bi se obezbedila i svedoewe izraeno u usvojenom dokumentu, i izdao ivi organizam na, e Crkve (blagoverni narod, sve, tenstvo, mona, tvo) koji je i apelovao na dono, ewe ovoga svedočanstva!

Operacionalizacija odluke zahteva pre konačnog istupawa dostavqawe odluke o istupawu i weno obrazloewe, sa predlogom i zahtevom da se „to skorije sazove Svepravoslavno savetovawe po pitawu daqeg uže, a Pravoslavni Crkava uop, te u SSC, jasno u svetlu svedočewa Srpske Crkve, sadr anog u usvojenom dokumentu o istupawu, svim poglavarima pomesnih Crkava. Po savetovawu e Srpska Crkva doneti konačnu odluku o istupawu iz SSC-a, tj. konačnu realizaciju odluke iz usvojenog dokumenta.

Oдавde se name e pitawe, kakav je odnos te budu e odluke o istupawu Srpske Crkve konačno iz članstva SSC, prema Svepravoslavno savetovawu, koje se zahteva, i to u postupku dono, ewa te odluke i u sadr ini te odluke.

Budu i da postoji polarizacija pravoslavni krugova po pitawu ekumenizma i uže, a Crkve u ekumenskom pokretu i članstvu u SSC, mogu e je da „predlog i zahtev“ Srpske Crkve u delu Pravoslavqa ne nai e na odobravawe, „to mo e rezultirati i opstrukcijom rada savetovawa ili čak i wenim neodravawem. Dali u tom hipotetičkom slučaju Srpska Crkva ostaje bez mogu nosti da donese konačnu odluku o istupawu iz članstva u SSC? Ovo stoga „to u operacionalizaciji usvojene odluke stoji da e tek posle tog savetovawa na, a Pomesna Crkva zauzeti svoj konačni stav (doneti konačnu odluku) po ovom pitawu.

Srpska Crkva iz qubavi predla e to Svepravoslavno savetovawe svima Sestrinskim Crkvama kao lek za svo Pravoslavqe. Ni je u vlasti Srpske Crkve sazivawe i rad savetovawa. Srpska Crkva zahteva da se savetovawe odr i „to skorije. Ova urgentnost ne trpi razvlačewe postupka i savetovawa u beskraj. Beskrajno čekawe savetovawa i odlagawe konačne odluke bilo bi unutra, wa opstrukcija usvojenoga dokumenta i wegovog svedočewa. Stav da Srpska Crkva po savetovawu donosi svoj stav „po tom pitawu“ istiže savetovawe kao ne, to „to treba da prethodi konačnoj odluci, ali je taj stav vi, e okrenut sadr ini te odluke, i ne utiže na dono, ewe odluke ako bi savetovawe svojim radiom bilo u slu bi opstrukcije dono, ewa odluke .

Naime, Srpska Crkva „prije konačnog istupawa“ predla e i zahteva da se odr i Svepravoslavno savetovawe (čime zapravo odla e konačno izvr, ewe usvojeno odlukoe o istupawu iz SSC) sa tenom „daqeg uže, a Pravoslavni Crkava uop, te u SSC“. Pita-

wu daqeg uže,, a Pravoslavnih Crkava u SSC Srpska Crkva, kao deo Pravoslavqa, kao svedok i kuvar vere i etosa jedine Crkve Hristove na zemqi, prila e svoj stav i mi,,qewe, izra eno u usvojenom dokumentu.

Po savetovawu, Srpska Crkva e zauzeti svoj konačni stav po ovom pitawu. Drugim rešima, Srpska Crkva, u skladu sa svojom jurisdikcijom i odgovorno,, u, sama, tj. slobodno zauzima svoj konačni stav po ovom pitawu. Koje je to pitawe? To je pitawe kojim se bavi savetovawe daqe uže,, e Pravoslavnih Crkava uop,,te u SSC. Wen stav (konačna odluka) se odnosi na daqe članstvo we same u SSC, kao dela Pravoslavqa, a u domenu svoje vlasti. Dakle, sadr ina odluke o konačnom istupawu Srpske Crkve iz SSC nije u vlasti savetovawa, nego je u vlasti wenog Svetog Arhijerejskog Sabora, na osnovu osvedožewa episkopata Srpske Pravoslavne Crkve.

Stav iznet u operacionalizaciji dluke usvojenog dokumenta, po kome: Tek poslije toga savjetovawa e na,,a Pomijesna Crkva zauzeti svoj konačni stav po tom pitawu okrenut je sadr ini te budu e i konačne odluke. Sadr inu joj daju episkopi Srpske Crkve na osnovu svog osvedožewa, i svoje odgovornosti.

Ta budu a i konačna odluka o istupawu Srpske Crkve je u posledičnoj vezi sa odlukom o istupawu iz usvojenog dokumenta. „Budu u i konačnu odluku“ ne bi ni bilo potrebno donositi, da se nije ocenilo da osudom ekumenizma Srpska Crkva svedoži o zlu od Svepravoslavnog značaja, te da je po tom pitawu potrebno odr ati Svepravoslavno savetovawe radi Svepravoslavne akcije zajedničkog istupawa Pomesnih Crkava iz SSC. Tako se „budu a i konačna odluka“ pojavuje kao izvr,,ni deo, pripadak, ve usvojene i obrazlo ene odluke o istupawu Srpske Crkve iz SSC. Ovim se ista odluka, iako budu a, nalazi u istoj vezi prema obrazlo ewu iz usvojenog dokumenta, kao i ve usovjena odluka. Drugim rešima, sadr aj „budu e i konačne odluke“ mora na i svoje polazi,,te i obrazlo ewe u svedožewu da je ekumenizam zlo, i da je članstov u SSC za Crkvu eklisiolo,,ki neprihvatqivo. Ukoliko bi se ovaj stav zaobi,,ao, do,,lo bi do kolizije usvojenog dokumenta, i wime predvi ene konačne odluke. Tako e, do,,lo bi do odbacivawa osude ekumenizma, i do wegovog opravdawa, „to je po svedožewu usvojenog dokumenta: negirawe samog etosa i svetootačkih pravila mi,,qewa i ivqewa u Crkvi.

Ukoliko do Savetovawa ne do e u „to skorijem“ vremenu, i Srpska Crkva odluži da sama istupi (u skladu sa ve usvojenom odlukom o istupawu) iz članstva SSC, ili čak donese konačnu odluku protivno zakqučcima Savetovawa (ako se odr i), Srpska Crkva time ne e zavesti raskol. Jer, se jedinstov Crkve ne sastoji u članstvu u SSC, ve u dogmatskom i kanonskom jedinstvu, jedin-

stvu u Telu Hristovom. Istupawem iz Ełanstva SSC, Srpska Crkva sa Jerusalimskom Patrijar,,ijom, i Gruzijskom Crkvom, sledi dogmatima i kanonima Jedine Crkve Hristove, „da istina jevan ega ostane kod nas“:

„I to zbog prido,,le la ne bra e „to se uvuko,,e da uhode slobodu na,,u, koju imamo u Hristu Isusu da nas zarobe; Ovima se ni za Eas ne dadosmo u pokornost, da istina jevan ega ostane kod nas.“ (Gal. 2. 4. 5.)

ieqko Kotoranin

ОГЛЕДИ ИЗ КАНОНСКОГ И ЦРКВЕНОГ ПРАВА

DEFORMACIJA PRAVOSLAVQA

Stalna delegacija Carigradske Patrijar,,ije pri Svetskom Savetu Crkava izdala je slede e obave,,tewe:

„Vaseqenski Patrijarh, kao prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji, izra va jedinstvo Pomesnih Pravoslavnih Crkava. To znači, da bi jedna Pomesna Pravoslavna Crkva bila kanonska, tj. bila smatrana za članicu celokupne pravoslavne porodice, ona mora biti u op,,tewu sa Patrijarhom Carigradskim.

Patrijarhov svepravoslavni autoritet daje mu prerogative nad ostalim patrijarsima po pitawu zajedničkih interesa. U ovom pogledu, Vaseqenski Patrijarh koordinira sve me u pravoslavne aktivnosti u konsultaciji sa ostalim poglavari- ma. On saziva i predsedava na svepravoslanim konferencija- ma, i vr,,i implementaciju wihovih odluka. Vaseqenski Sa- bor u Halkidonu (451. godine) tako e je dao Patrijarhu Cari- gradskom va na prava da prima apelacije iz drugih Crkava (kanon 17) i pod wegovu jurisdikciju stavio je sva misijska područja koja le e van granica tada,,wih rimskih dijeceza Trakije, Azije i Ponta (kanon 28).“

Objavqeno u fienevi 7. decembra 1995. godine. Potpisao veli- ki protoprezviter dr Georgije Cecis, stalni predstavnik Cari- gradske Patrijar,,ije u Svetskom Savetu Crkava u fienevi.

Odmah, na prvi pogled, čini nam se čudnim da Carigradska Patrijar,,ija izdaje stav o polo aju svoga poglavara Svetskom Savetu Crkava, bez konsultovawa ostalih Pravoslavnih Crkava o takvom polo aju svog poglavara u Pravoslavnoj Jerarhiji. Ovo stoga „to je sadr ina stava Carigradske Patrijar,,ije novost u odnosu na kanonsko predawe, i „to ve i osnovna qudska uqudnost, a da ne pomiweno crkvenu sabornost, nala e da se novi odnos saop- „ti najpre onima koji su u tome odnosu. Sve nas to upu uje na za- kqučak da se ovde radi ne o obja,,wawawu sada,,weg polo aja Cari-

gradskog Patrijarha u pravoslavnoj jerarhiji, ve o projektovanom polo aju istoga u bli o j budu nosti. "udno je i to „to se ovaj projekt uop„te, a naročito na prvom mestu, iskazuje ba„ Svetskom Savetu Crkava organu koji okupqa Pravoslavne Crkve (ne sve) i ve inu (skoro sve) jeretičke organizacije, sa zadatkom da se kroz kompromis do e do ujediwewa Jedne, Svete, Saborne i Apostolske (= Pravoslavne) Crkve sa mno„tvom kvazi-crkava. Ovo telo za sada ima samo savetni karakter. Me utim, ovakvo saop„tewe Carigradske Patrijar„ije, izdato na jednostran način, svedoči da projektovanom polo aju Carigradskog Patrijarha u pravoslavnoj jerarhiji odgovara i projektovan polo aj Svetskog Saveta Crkava, ne vi„e kao savetnog tela, nego kao zakonodavnog, i to za vreme kad do planiranog (ne daj Bo e) ujediwewa Crkve i jeretika do e.

Carigradski Patrijarh sebe samovlasno odre uje za primata svega Pravoslavqa, pri emu je on (tako stoji u navedenom stavu) „istiniti Vaseqenski Patrijarh, prvi me u jednakima, izraz jedinstva Pomesnih Pravoslavnih Crkava.“ Ali ne simbolični izraz, nego deluju i, jer je op„tewe s wim (kako proizilazi iz teksta obave„tewa) uslov pravoslavnosti, pečat kanoničnosti Pravoslavnih Crkava, prema Ćijim poglavarima on ima prerogative i va na prava, svojstvena samo poglavaru poglavarâ (sazivawe, predse dawawe i implementacija odluka svepravoslavnih konferencija, te jo„ primawe apelacija i vlast nad Dijaspom). Oдавde je jasno da Pomesne Pravoslavne Crkve, ako ele da budu pravoslavne, moraju, po mi„qewu Carigrada, da budu i potĀiwene Carigradskom Patrijarhu, a odatle se vidi i put ujediwewa Crkve sa jereticima, put diktata! Put diktata naru„ava put istine i Ćini ga neva nim.

Uvoditi diktat u Crkvu Hristovu znači svesno je degradirati. Li„iti Boga.

Stoga, ovo vreme, vreme do ostvarewa projekta, zovemo vremenom „reformacije“ (taĀnije defomacije) Pravoslavqa.

Nasuprot iznetom projektu Carigradske Patrijar„ije, izneemo kanonsko predawe o Jednoj, Svetoj, Sabornoj i Apostolskoj Crkvi.

PRVI ME—U JEDNAKIMA

Da li je Carigradski Patrijarh „prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji?“

Pojam „prvi me u jednakima u jerarhiji“ vezan je za episkopa, poglavara Episkopskog Sabora, neke Crkvene oblasti (mitropolije i dijeceze, odn. danas Autokefalne Pomesne Crkve).

„Episkopi svakog pojedinoga naroda treba da poznaju prvoga izme u wih i da ga smatraju kao glavu, i ni„ta va nijega da ne

preduzimqu bez wegove privole; nego svaki neka preduzimqe samo ono, „to se tiže wegove eparhije i područnih mjesta. Ali i taj prvi neka ne Ĺini ni„ta bez privole sviju. Takim e naĹinom biti jednodu„nost, i proslavi e se Bog kroz Gospoda u Svetome Duhu, Otac i Sin i Sveti Duh.“ (34. kanon Apostol.).

„Trebada u svakoj eparhiji episkopi poznaju episkopa koji je predstojnik u mitropoliji, i koji vodi starawe o svoj eparhiji, jer se u mitropoliju sa sviju strana stižu svi, koji posla imaju. I zato nare uje se, da on mora i u Ĺasti prvenstvo imati, i da drugi episkopi ne moraju (ne smiju) ni„ta va nijega bez wega preduzimati, shodno drevnome pravilu Otaca na„ih, koje i danas va i, osim onoga samo, „to se tiže wihove posebne oblasti i sela, koja se woj odnose. Jer svaki episkop ima vlast nad svojom obla„ u, i mora wom upravqati sa potrebitim prena svakome obzirima, i mora se oprezno starati o svima mjestima, koja zavise od wegova grada, dakle, i prezvitere i akone rukopolagati i svaki posao razborito izvoditi; a van ovoga on ne mora, (ne sme) preduzimati ni„ta bez episkopa mitropolije, isto kao ni ovaj bez privole ostalih.“ (9. kanon Ant. Sab.)

Drevno pravilo Otaca na„ih, pod kojim Oci Antiohijskoga Sabora podrazumevaju 34. kanon Apostolski, odre uje Episkopski Sabor kao centralni organ uprave svake mitropolije, kao telo koje predstavlja Sabor episkopija jedne Mitropolije, Sabor koji projavquje saglasje lokalnih episkopa i time projavquje episkopsku vlast u mitropoliji. Episkopski Sabor je jedini organ episkopske vlasti u mitropoliji. Sama mitropolija jeste Sabor episkopija, Ĺime je i sama Crkva, isto „to su to i episkopije. Kada su episkopije u mitropoliji sabrane na naĹin odre en kanonima, tek tada, i samo tada, je mitropolija Crkva, jer se u kanonu (34) ka e: „Takim e naĹinom biti jednodu„nost, i proslavi e se Bog kroz Gospoda u Svetome Duhu“, „to treba dovesti u vezu sa reĹima: „Jer gdje su dva ili tri sabrana u moje ime, ondje sam i ja me u wima“ (Matej 18, 20), kojima Gospod Crkvu svoju odre uje kao Sabor i sabornost.

Delatnost Episkopskog Sabora predstavlja usagla„avawe privola svih episkopa sa privolom onog koji je prvi me u wima, tj. koji im je kao glava. Ovo usagla„avawe nije dovo ewe u saglasje dve voqe na naĹin kao da je taj prvi episkop ravan po sebi kao i svi ostali episkopi zajedno, jer tada on ne bi bio prvi me u jednakima, nego prvi ispred jednakih. Taj prvi je prvi saglasjem ostalih, i samo dok ga oni saglasno „poznaju“ kao prvoga, on je prvi. Time on nena vlasti izvan Sabora ostalih, ili bez tog Sabora. On je prvi tek u Saboru, prvi Saborom, a ne sam po sebi.

Zato kanon i kaže: „Ali i taj prvi neka ni, ta ne čini bez privole sviju“. Privola sviju je wemu izvor vlasti da čini bilo „ta va nijega. Jer on je i sam lokalni episkop, kao i drugi. I kao i drugi, i on čini po sopstvenoj vlasti samo ono „to se tiče wegove episkopije. Crkvene poslove od ve e va nosti za koje i jeste od svih priznat i poznat kao prvi, vr, i saborno sa privolom sviju episkopa.

Drugi episkopi ni, ta va nije ne preduzimaju bez privole prvog episkopa. Ali, ovde je stvar drugačija. Dok je prvi episkop prvi wihovim ovla, ewem, oni nisu vezani za wegovo ovla, ewe, tj. oni su članovi Episkopskog Sabora time „to je episkopija kojom samostalno upravqaju sabrana u dotičnu mitropoliju. Ta privola prvog episkopa nije u ravni sa privolom sviju, nego je wem uslovqena, ali ipak postoji, i posledica je postojawa crkvenih poslova mitropolije. Ova privola prvog episkopa i wegova prvenstvuju a slu ba okupqaj Sabor mitropolije. Zato on i jeste „kao glava“ ostalim episkopima, ali samo u okviru Episkopskog Sabora!

Najva nije crkveni posao, koji sabire episkopije u mitropoliju, jeste postavqawe (izbor i hirotonija) episkopa.

„Episkop uop e treba da bude postavqen od sviju episkopa, koji su u eparhiji (mitropoliji)...“ (4. kanon I Vas. Sab.)

„...Svakako pak, neka bude poznato, da, ako koji, bez privole mitropolita, postane episkop, za takvoga Veliki Sabor odreuje, da ne mora (ne sme) biti episkop...“ (6. kanon I Vas. Sab.)

Dok četvrti kanon I Vaseqenskoga Sabora odreuje da privolu na izbor novog episkopa uop, te treba da dâ Sabor mitropolije, tj. svi episkopi koji su sabrani u mitropoliji (dopu, teno je da dva ili tri od wih budu protiv, 6. kanon I Vas. Sab.) dotle, „esti kanon istog Sabora izričito predvi a da na izbor episkopa svoju privolu mora da dâ mitropolit, tj. prvi me u jednakima u svome Saboru. Su, tina wegove privole nije veto na privolu ostalih (mada pravno-tehnički to tako izgleda) u Saboru, ve je to utvr ivawe privole ostalih episkopa, i potvrda vlasti mitropolita nad novopostavqenim episkopom, te wegovo prisabirawe u Episkopski Sabor mitropolije.

Naime, svaka episkopija ima svoga episkopa na katedri. Ali, iako se dotični episkop naziva naslednikom svoga prethodnika na episkopskom prestolu, on od wega nije dobio (nasledio) apostolsko prejemstvo i udeo, puno u episkopstva.

„Episkopa neka postavqaju dva, ili tri episkopa.“
(1. kanon Ap.)

Ovaj kanon govori o samoj hirotoniji, te ne protivreči 4. i 6. kanonu I Vas. Sab. koji su vi, e okrenuti izboru episkopa. Kada se

obavi izbor, pristupa se hirotoniji. Izme u ta dva, ili tri episkopa, jedan je mitropolit, (ili u vanrednim okolnostima wegov specijalni opunomo enik, episkop egzarh mitropolita), ba,, da bi time on bio taj od koga, boqe re i preko koga je (uz prisustvo jo,, nekih), taj episkop dobio svoje mesto me u episkopima Sabora, i postao naslednikom svoga prethodnika na episkopskom prestolu svoje episkopije.

Kako su u principu svi episkopi dobili episkopstvo od prvog, to se onda i name e po,,tovawe, qubav i priznawe svih prema prvom. Otuda, opet, i ovla,, ewe svih da je prvi episkop taj koji jeste, te da ima vlast u Saboru koju ima, na naoin opisan u 34. kanonu Ap. i 9. kanonu Ant. Sab. (su ewe npr.).

„Da kad je jedan episkop optu en, posao se mora predstaviti episkopu, koji prvenstvuje u eparhiji.“ (19. kanon Kart. Sab.)

Mitropolit prvenstvuje i u davawu privole pri izboru, i prvenstvuje i isto i pri hirotoniji, time i jeste u poziciji da prvenstvuje pri su ewu episkopa!

Kada su se mitropolije udru ile u „ire crkvene oblasti, dijeceze, stvorio se i dijecezalni Sabor, saoiwen od svih episkopa iz svih mitropolija sabranih u odnosnu dijecezu, kome Saboru je predsedavao jedan prvi me u jednakima episkop. Ovim se nisu ugasili Sabori mitropolija. Naprotiv, oni su postojali i upravqali, putem svojih mitropolita, poslovima mitropolije. Ali u poslovima dijeceza, vlast nad svima episkopima, prvom episkopu dijeceze, davalo je wegovo prvenstvovawe u postavqawu mitropolita sabranih mitropolija, a u Egiptu i mitropolijjskih episkopa. Da bi se postavio mitropolit, trebalo je uskladiti privolu svih episkopa te mitropolije, i prvog episkopa dijeceze. Najmawa prava, u odnosu na druge dijecezalne poglavare u ivao je ba,, Carihradski arhiepiskop, i to po 28. kanonu IV Vas. Sab.

„...Takim e naoinom sami mitropoliti Pontijske, Azijatske i Trakijske oblasti ...biti postavqani od reoenog najsvetijega prijestola najsvetije Carihradске Crkve; to jest, svaki e mitropolit reoenih oblasti sa eparhijalnim episkopima postavqati eparhijalne episkope, kao „to je u bo anstvenim pravilima propisano, a mitropolite reoenih oblasti, kao „to je kazano, postavqa e Carihradski arhiepiskop, po,,to se po obiřaju izvede suglasni izbor, a o istome on bude izvje„ten.“ (28. kanon IV Vas. Sab.)

„uvaju i 4. i 6. kanon I Vas. Sab. nepovre enim, Oci IV Vas. Sab. postavqawe episkopa u oblastima, mitropolijama Ponta, Azije i Trakije, ostavqaju u iskuřivoj nadle nosti mitropolijjskog Sabora i odnosnog mitropolita prvog me u jednakima u tome Saboru, i u poslovima od va nosti samo za taj Sabor. Ali

postavqawe mitropolita jeste posao dijecezalne i mitropolijske va nosti. Zato Oci odre uju pravo Carigradskog arhiepiskopa da prvenstvuje u postavqawu mitropolita, i to tek po izboru istoga od strane wegovog, mitropolijskog Sabora, kad o izboru bude obave,ten. Dakle, Carigradski arhiepiskop nije ucestvovao u izboru. On je prvenstvovao u hirotoniji novog mitropolita. I to „to je svaki mitropolit rezenih oblasti dobijao episkopstvo prvenstvom od Carigradskog episkopa, ovome je davalo vlast nad svima episkopima u dijecezi, (jer su svi opet episkopstvo dobijali prvenstvom od svojih mitropolita), vlast da bude prvi me u jednakima u svojoj dijecezi u poslovima od va nosti za dijecezu.

Sada smemo da damo odgovor na pitawe, da li je Carigradski Patrijarh prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji, a da ne budemo osu eni za pristrasnost. Carigradski Patrijarh nije prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji. Da bi on zaista bio u vlasti da bude prvi me u jednakima, da primatuje u pravoslavnoj jerarhiji, ona bi morala:

1. da bude sabrana u jedinstven Sabor kao telo uprave crkvenim poslovima vascele Crkve,
2. da kroz takav Sabor projavquje svoju saglasnost sa apostolskim predawem,
3. da saglasno priznaje i poznaje Carigradskog Patrijarha za prvog izme u sebe,
4. da ucestvuje u postavqawu Carigradskog Patrijarha,
5. da sama (sva jerarhija) svoje uqe, e u episkopstvu duguje hirotoniji, pri kojoj prvenstvuje Carigradski Patrijarh.

Jedinstvenog Episkopskog Sabora Svepravoslavne Crkve nema. Vaseqenski Sabor to nije, jer on nije crkvenoupravni Sabor (ne postavqa episkope bilo kog ranga), nego je on Sabor najvi, eg istinosnog autoriteta, i zato, ad hoc, mesto svepravoslavnog suqegawawa. Tek time je i najvi, a episkopska vlast u Crkvi.

Pravoslavni episkopi svoju saglasnost sa apostolskim predawem izra avaju u Saborima svojih autokefalnih Crkava redovno, ili u Vaseqenskom Saboru, kada se sastane (posledwi put 787. godine).

Ne postoji ni priznawe, ni poznawe, Carigradskog Patrijarha za prvog me u sobom u vlasti (prvog me u jednakima) od strane pravoslavne jerarhije. I to je Liwenica! Pravoslavni episkopi priznaju za prve izme u wih samo poglavare svojih autokefalnih Crkava, i samo wih iz razloga primata (v. 13, 14, i 15. kanon IX Pom. Sab.) pomiu u svetim molitvama na liturgiji.

Pravoslavni episkopi, izuzev episkopa Carigradske Patrijar,ije, ne postavqaju Carigradskog Patrijarha. Oni, kao i episkopi Carigradske Patrijar,ije, postavqaju samo (iskquzivo) poglavare svojih autokefalnih Crkava.

Uže, e u apostolskom nasle u, u episkopskoj vlasti, pravoslavna jerarhija, osim one sabrane u Carigradsku Patrijar„iju, du- guje hirotoniji postavqewu, pri kome ne prvenstvuje Carigrad- ski Patrijarh, nego Patrijarh wihovih autokefalnih Crkava. Isto va i i za patrijarhe autokefalnih Crkava. Wih ne postavqa Carigradski Patrijarh, nego svi episkopi wihovih autokefalnih Crkava pod prvenstvom mitropolita najstarijeg po postavqewu (upor. 86. kanon Kart. Sab.)

Sve nabrojano pravoslavna jerarhija ĩini u skladu sa 2. kano- nom II Vas. Sab.:

„Episkopi da ne prostiru svoje vlasti preko svoje dijeceze na Crkve van svojih granica, i da ne zametaju Crkava; nego po pravilima, Aleksandrijski episkop upravqa e samo Egiptom; episkopi Istoka vodi e starawe o samom Istoku...“

Episkopi da ne prostiru svoje vlasti preko svoje dijeceze. Oĳigledno je da se vlast i Episkopskog Sabora, dakle svih epi- skopa saborno, i prvog me u wima, odnosi i va i samo za wihovu dijecezu. Stoga, ni prvi me u wima ne sme prostirati svoju vlast izvan onog Sabora kojim je i u kome je prvi. I dosledno ovome, ne mo e nijedan patrijarh imati vlast (prerogativa, ili va nih prava, kako stoji u saop„tewu Carigradske Patrijar„ije) nad dru- gim patrijarsima, nego su svi patrijarsi prvi u svom tronu, dakle jednaki me u sobom.

Isticawe da je Carigradski Patrijarh prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji (celoj!) li„eno je osnova, kao i isticawe prerogativa (o tome smo ve ranije pisali) prema ostalim patri- jarsima. Biti prvi me u jednakima bez Episkopskoga Sabora, koji toga priznaje, i ovla„uje, jednako je nemogu e kao biti episkop bez naroda i oblasti. Tako je isto nemogu e imati vlast nad onim episkopima koje takav ne postavqa (v. 19. kanon Kart. Sab.).

Carigradski Patrijarh ima vlast da bude prvi me u jednakima samo u Carigradskoj Patrijar„iji, izvan koje ne sme „da pro- stire svoje vlasti“!

NADLEĳNOST CARIGRADSKOG PATRIJARHA PREMA STAVU CARIGRADSKE PATRIJAR' IJE IZRAĳENOM U OBAVE' TEWU ISTE SSC

Istakli smo da prvog me u jednakima episkopa uslovqava Episkopski Sabor, kojim i u kome prvenstvuje, ali i poslovi crk- vene uprave toga Sabora, te Crkve. Kao „to prvog me u jednakima nena u Saboru, bez Sabora, tako nena ni prvog me u jednakima bez poslova od va nosti za taj Sabor. Prvenstvuje i episkop je uvek

određen onim Saborom kojim i kome prvenstvuje, i onim poslovima crkvene uprave, u vezi kojih prvenstvuje.

Pogledajmo ove „odrednice“ Carigradskog Patrijarha u projekciji prikazanog saopštenja, u kome se kaže:

„...Patrijarhov svepravoslavni autoritet daje mu prerogative nad ostalim patrijarsima po pitanju zajedničkih interesa. U ovom pogledu, Vasegenski Patrijarh koordinira sve me pravoslavne aktivnosti u konsultaciji sa ostalim poglavarijama. On saziva, i predsedava na svepravoslavnim konferencijama, i vrši implementaciju njihovih odluka...“

U produetku se Carigradskom Patrijarhu pripisuju „va na prava“ da prima apelacije iz drugih autokefalnih Crkava, i da u svojoj jurisdikciji drži svu Dijasporu. Ta prava su navodno zasnovana u 17. i 28. kanonu IV Vas Sab. O ovoj nazovnoj zasnovanosti mi smo već pisali, pa ne nalaze ništa „to bi trebalo dodati, umesto ponavljajući, upućujemo na naš rad „O poreklu veih prava Carigradske Crkve“, objavljenom u časopisu „Sveti Knez Lazar“.

Iz navednog dela saopštenja se vidi da Carigradski Patrijarh sebi pridržava „prerogative nad ostalim patrijarsima po pitanju zajedničkih interesa“. Dakle, on je prvi me u jednakima u poslovima od svepravoslavne vaosti.

Sve drugo, „to se u saopštenju kaže je dosta nedorečeno. Imati prerogative nad ostalim patrijarsima, znači, biti iznad vlasti ostalih patrijaraha u vršenju svepravoslavnih poslova. Ovi prerogativi se ispoljavaju kroz koordiniraju u ulogu Carigradskog Patrijarha u svim me pravoslavnim aktivnostima, u konsultaciji sa poglavarijama autokefalnih Crkava. Ovako sročeno, saopštenje podvlači vlast Carigradskog Patrijarha nad ostalim „lokalnim“ patrijarsima, jer je on taj koji koordinira sve aktivnosti mepravoslavne vaosti, i sledstveno tome, bez mega nema svepravoslavne aktivnosti, a ako je i bude wen ishod je u zavisnosti od megove prvenstvujuće privole. S druge strane, privola ostalih poglavara je minimizirana upotrebom reči „konsultacija“. Kroz konsultaciju ostalih poglavara, Carigradski Patrijarh samo doznaje mišljenje istih po odnosnom pitanju. U reči „konsultacija“ se ne sadrži njihova privola.

Dakle, samovlasno postavljanje Carigradskog Patrijarha za prvog me u jednakima, ne samo „to je bez osnova, nego je i način vršenja megove prvenstvujuće službe nesaboran i necrkven. Rečju, na pravoslavnu jerarhiju, sabranu u svoje autokefalne Crkve eli se nakalemiti, kao glava, kao krajnji nivo sabornosti Crkve, jedan nesaboran i necrkven (protivan 34. kanonu Ap.) centar odlučivanja.

Daće navođeno saopštenje ovakav zaključak potvrđuje. Svepravoslavne konferencije, kakve se danas održavaju, jesu priprema

novog, bezakonog načina organizovanja Pravoslavnog sveta. Te wa da Carigradski Patrijarh, i niko drugi, saziva i predsedava novim konferencijama, te vrši implementaciju njihovih odluka, jeste te wa za zamewivawem uloge Vaseqenskog Sabora.

Ovo je toliko ozbiqno, da se ne mo e smatrati nehatnim, nesvesnim rušewem Crkve, nego sasvim namernim.

PRVENSTVO PO "ASTI

U saopštenju se ka e: „Patrijarhov svepravoslavni autoritet daje mu prerogative nad ostalim patrijarsima...“ Prerogative nad ostalim patrijarsima, Carigradski Patrijarh dobija od svog prvenstva po Ćasti. Ovaj stav Carigradske Patrijaršije zaslu uje „ire i izdvojeno razmatrawe upravo zato, „to izgleda logiąan. Sve se svodi na pitawe da li prvoąasnost nu no po sebi, povlaži i prvovlasnost, tj. da li su Ćast i vlast u Crkvi nerazluąivo sjedewene u liku onoga koji prvenstvo Ćasti ili vlasti zakonito pridrawa. Prostije izra eno, da li prvoąastan episkop mora po svojoj prvoąasnosti da bude i prvi me u jednakima u svome Saboru i Crkvi uopšte.

Suština prvenstva po vlasti prvi me u jednakima jeste u usaglašavawu privola svih episkopa jedne pomesne (= autokefalne) Crkve s privolom onoga koji je od svih ovlašten da, prvenstvujue i, Ćini dela od vavnosti za taj Sabor. Ovim i ovakvim vršewem sabornih poslova taj Episkopski Sabor i jeste Crkva uvek izra ena kao Jedna, Sveta, Saborna i Apostolska. Ako se eli proveriti odnos prvenstva po vlasti i prvenstva po Ćasti, mora se pregledati taj odnos u svim nivoima crkvene sabornosti, od Episkopije do Vaseqenske Crkve. Ako se na svim tim nivoima poka e da je prvenstvo po vlasti povezano sa prvenstvom po Ćasti, tada rešeni stav Carigradske Patrijaršije ima vaqanosti.

1 Odnos prvenstva po Ćasti i prvenstva po vlasti u episkopiji

Episkopija je jedinstveni Sabor veruju eg naroda i njihovog episkopa i klira, Sabor oko Svetih Darova koji se preko episkopa izlivaju na narod i klir. Episkopiju je nemogu e objasniti bez episkopa.

„Bez episkopa ne mo e ne samo biti, nego ni nazvati se ni Crkva Crkvom, ni hrišćanin hrišćaninom; jer episkop, kao naqednik apostolski, koji je rukopolo ewem i prizvawem Duha Svetoga dobio po naqedstvu darovanu mu od Boga vlast, da vezuje i driješi, jest iwa slika Boga na zemqi, i po osveštavaju oji sili Duha Svetoga on je preobilni izvor sviju

tajana Vasegenske Crkve, kroz koje se spasewe dobija; episkop je toliko potrebit u Crkvi, koliko Lovjeku treba disawe ili svijetu sunce.“ (Jerusalimski Sabor 1672. godine)

Episkop je naslednik apostolski. On svedoži svoju saglasnost sa apostolskim predawem. „... Jer su,tinu na,e jerarhije sastavqaju bogopredane riježi...“ (2. kanon VII Vas. Sab.). Kao naslednik apostolski, episkop kroz rukopolo ewe dobija darovanu mu vlast da vezuje i dre,i, wome on jeste izvor svetih tajni Crkve, izvor spasonosnih blagodati. Sabor naroda wegove oblasti oko wegove, episkopske vlasti i blagodati jeste episkopija.

Episkopija je Crkva. U woj se neposredno slu i liturgija i priže,, uje narod: „a,,a blagoslova koju blagosiqamo nije li zajednica krvi Hristove? Hqeb koji lomimo nije li zajednica tije-la Hristova? Jer je jedan hqeb, jedno smo tijelo mnogi po,,to se svi od jednoga hqeba priže,, ujemo.“ (I Kor. 10, 16, i 17). Istina je da se narod priže,, uje u Telu i Krvi Gospoda Isusa Hrista vla,, u i blagoda u svoga episkopa, ali nije on Crkva, nije on episkopija, ve je to upravo priže,, ivawe naroda, koje biva preko wega. Zato je episkop toliko „potrebit u Crkvi“.

Episkop je izvor svetih tajni kojima se ocrkvquje wegova episkopija. On mo e biti taj izvor „vode ive“ tek svojom saglasno,, u sa apostolskim predawem i na osnovu toga dobijenom vla,, u da vezuje i drije,,i. Oci Jerusalimskog Sabora 1672. godine, okrenuti episkopu kao izvoru blagodati, ipak na prvo mesto stavqaju wegovu vlast. Me utim, i ta, wegova vlast je Bogom mu darovana, pa i sama ona predstavqa blagodat. Kako je vlast episkopa u episkopiji blagodat, tad je on izvor svake crkvene vlasti i „sviju tajana vasegenske Crkve“!

„Prezvitara neka postavqa jedan episkop, isto i akona i ostale klirike.“ (2. kanon Ap.)

Postavqaju i samostalno svoje prezvitere i akone i ostale klirike, episkop ih uspostavqa u vlast da u wegovo ime žine ve prema svome stepenu, na koji su postavqeni. Izvor vlasti klirika jeste u imenu onoga (u imenu episkopa) žijom vla,, u su uspostavqeni u klir.

„Prezvitari i akoni bez privole episkopa neka ni,,ta ne preduzimqu, jer je on onaj, koji se ima starati o narodu Gospodwem i koji ima davati ražuna o wihovim du,,ama.“ (39. kanon Ap.)

Vlast klirika je uslovqena privolom, vla,, u episkopa. Ali vlast episkopa nije uslovqena nižijom privolom u poslovima wegove episkopije.

„...Jer svaki episkop ima vlast nad svojom obla„ u, i mora wom upravqati sa potrebitim prema svakome obzirima, i mora se oprezno starati o svima mjestima, koja zavise od wegova grada, dakle, i prezvitere i akone rukopolagati i svaki posao razborito izvoditi...“ (9. kanon Ant. Sab.)

Namesto privole nekoga u episkopiji, za preduzimawe poslova svoje episkopije, episkop je upu en na svoj obzir, svoj oprez, i svoju razboritost. On je, dakle, samovlastan u poslovima svoje episkopije.

Zbog takvog karaktera wegove vlasti, za episkopa se ne mo e re i da u svojoj episkopiji ima prvenstvo po vlasti. On nije u poslovima svoje episkopije prvi me u jednakima. Jer, wegovoj vlasti u wegovoj episkopiji nema jednake vlasti.

Raspe e, freska manastir DeĹani

„...da nema u jednome gradu dva episkopa.“ (8. kanon I Vas. Sab.)

Episkop u episkopiji je jedan. Zato on ne usagla„ava svoju volju, kad upravqa svojom episkopijom, ni sa Ĺijom vla„ u. Episkop, dakle, ima u svojoj episkopiji vi„e nego prvenstvo po vlasti. On ima samu liturgiĹnu vlast.

Sve „to ide uz takvu vlast, „to mu ukazuju klirici svakom prilikom, nije prvenstvo po Ĺasti. Tako, na primer:

„Prezvitari ne smiju, dok ne u e episkop, u i i sjesti u olta-
ru, nego moraju zajedno s wim u i; osim kad je episkop bole-
stan, ili je kudgod po„ao.“ (56. kanon Laod. Sab.)

Kanon ne „titi, odnosno nema potrebe da „titi prvenstvo po
Łasti episkopa, prvenstvo wegovo nad prezviterom. Da je episkop
Łasniji od prezvitera jasno je po sebi, jer prezviter stoji u svojoj
slu bi vla„ u svoga episkopa. Episkop, „jest iva slika Boga na
zemqi“. Zato je svetogr e re i da on ima prvenstvo po Łasti u svo-
joj episkopiji. On ima samu Łast, koja je neodvojiva od wegove same
liturgiŁne vlasti. Hristos me u apostolima (kako se Łesto iskazu-
je episkop me u prezviterima) nije bio prvi (korifej) me u wima,
jer bi tada i sam morao da bude apostol. Ali su apostoli imali
prvog po Łasti me u sobom, a to je bio Petar. Petrovo prvenstvo po
Łasti bilo je omogu eno jednako„ u po vlasti svih apostola.

Kanon 56. „titi kanonsku poslu„nost prezvitera prema
svome episkopu, koja spoga izgleda kao prvenstvo po Łasti. Bog
(Łija je iva slika episkop) se ovaplotio da bi slu io, „to odr a-
ava ulazak episkopa u oltar. Stoga prezviter ne sme u i u oltar
pre episkopa, jer je on episkopov sluga.

Tako e i prezviter koji po Ĺinu u iva ve u vlast od akona,
od ovoga mora u ivati kanonsku poslu„nost, koja se ispoġava kao
prvenstvo po Łasti.

„Ne mo e akon u prisustvu prezvitera da sjedi, nego e sjesti
ako mu prezviter zapovjedi. Isto e tako i akon u ivati
Łast od ipo akona i od svijuju klirika.“ (20. kanon Laod. Sab.)

—akon prema svojoj vlasti jeste „sluga episkopa i ni i od
prezvitera“ (18. kanon I Vas. Sab.). Kao ni evlastan on ne mo e
poĹivati u prisustvu prezvitera, tj. sedeti. On mora stajati i
slu iti ili bdeti. Da je u pitawu poslu„nost, a ne tek ukazivawe
Łasti, vidimo iz reĹi: „nego e sjesti ako mu prezviter zapovjedi“.
Dakle, radi se o odnosu vi„e i ni e vlasti, te je prema tome u pi-
tawu kanonska poslu„nost, a ne prvenstvo po Łasti. I ovde uoĹa-
vano da bez jednakosti u vlasti nema prvenstva po Łasti. Nego, kao
„to su vlasti vi„e i ni e, tako su, u vezi s tim, i Łasti vi„e ili
ni e. Ali tu nema prvenstva po Łasti. Pojam prvenstva obuhvata
predwaĹewe po Łasti, a ne u ivawe vi„e Łasti.

U episkopiji postoji prvenstvo po Łasti izme u klirika
istog Ĺina tj. vlasti.

„...A ako koji, zaveden samosilniĹkom drzovito„ u, usudi se
ovo uĹiniti, takav, po„to se zbac i sa svoga stepena, neka bude
po„qedwi me u svima u onome Ĺinu, kome pripada u svojoj
Crkvi; jer Gospod na„ zapovijeda, da se nema Ĺeznuti za zaĹe-
qima ...I ovo isto neka se odr a i u ostalim sve„tenim Ĺi-

novima; jer treba znati, da su duhovna dostojanstva mnogo uzvi„enija od svjetskih.“ (7. kanon Trul. Sab.)

—akon i, dosledno zavr„etku kanona, svi ostali klirici, ne smeju prestupati svoje granice i otkazivati kanonsku poslu„nost, jer su na nekom stepenu crkvenoga dostojanstva. Ako to u„ine, gube stepen dostojanstva, i bivaju posledwi me u svima u onome Ćinu, kome pripadaju u svojoj Crkvi. Iz ove odredbe vidimo da duhovna dostojanstva (Ćinovi klira) i Ćasti koji se podrazumevaju, ne mewa-ju svoj karakter u zavisnosti od crkvenih dostojanstava, tj. onih koja su vanliturgijska u tom smislu svetska. Ali svaki Ćin klira poseduje, unutar sebe, poredak, koji ne zalazi u domen vlasti. To je uo„qivo iz reĆi: „neka bude po„qedwi me u svima u onom Ćinu, kome pripada“. Takav ostaje u svome Ćinu, u svojoj kliri„koj vlasti, ali kao posledwi izme u svih u svojoj Crkvi Episkopiji, posledwi u poretku po Ćasti.

„...takove koji to Ćine, treba najprije nizvesti na po„qedwi stupaw svoga Ćina a ako ostanu uporni ispravqati ih sredstvom kazni...“ (5. kanon VII Vas. Sab.)

Nizvo ewe „na posledwi stupaw Ćasti“ me u onima sa istom vla„ u, tj. istim Ćinom klira, ne smatra se kaznom. Jer, kanon napomiwe, da ako takav i pored gubitka pripadaju e mu Ćasti ostane uporan, tek tada, tek po tom, treba ispravqati sredstvom kazni. To zato, „to se pod kaznom za klirika podrazumeva oduzimawe vlasti.

Dakle, promena u poretku po Ćasti, sama po sebi ne znaĳi i promenu u poretku u vlasti. Sledstveno tome sam poredak po Ćasti ne zalazi u domen vlasti.

Poredak po Ćasti unutar nekog Ćina klira u episkopiji, sastoji se u tome „to u zborovima stariji po posve ewu, kao ranije prizvan od Boga, i time od Boga je i dobio svoj polo aj, ima zauzimate mesto ispred onih, koji su mla i po posve ewu (v. 86. kanon Kart. Sab.). U tom smislu se mo e govoriti o prvenstvu po Ćasti u episkopiji.

No, u episkopiji ne zati„emo prvenstvo po vlasti u smislu 34. kanona Ap. Toga prvenstva nema kod episkopa, a nema ga ni kod prezvitera, ili akona, ili ostalih klirika. Ovo je posledica toga „to je episkop u svojoj episkopiji izvor svake crkvene vlasti.

Na primer, kod prezvitera nalazimo postojawe stare„instva u ustanovi protoprezvitera, koji imaju odre ena prava prema „svojim“ prezviterima. Ali „ta znaĳi ovo „svojim“. Ti prezviteri ne priznaju protoprezvitera sebi kao glavu, niti ga oni ovla„uju, niti on u vr„ewu svojih stare„inskih prava potrebuje wihovu privolu. Protoprezviter svoja prava prema „svojim“ prezviterima, tj. prema onima koji se nalaze u wegovoj oblasti, vr„i na osnovu ovla„ewa dobijenih od svog episkopa, svi alo se to „wegovim“

prezviterima, ili ne. Protoprezviter jeste sa prezviterima „me u jednakima“, ali on wima nije prvi u smislu 34. kanona Ap.

Mo emo zakqučiti da u episkopiji, prvenstvo po Łasti postoji bez zala ewa u domen vlasti. Da mo e postojati samo izme u klirika istog Łina. Da je poredak po Łasti izme u klirika istog Łina mogu e promeniti bez mewawa vlasti. Da ne postoji nikakav odnos izme u prvenstva po Łasti i prvenstva po vlasti, jer ovog posledweg u episkopiji nema. I da po tome ne mo e biti reči o nekakvoj organskoj me uzavisnosti izme u prvenstva po Łasti i prvenstva po vlasti.

2 Odnos prvenstva po Łasti i prvenstva po vlasti u autokefalnoj Crkvi

Pod autokefalnom Crkvom podrazumevamo ono „to se u kanonskom predawu naziva Episkopski Sabor dijeceze, s tim „to emo zanemariti Episkopske Sabore odnosnih mitropolija, jer nam razmatrawe istih u pomenutom problemu ne bi donelo ni„ta novo, budu i da se radi o sabrawu episkopa jedne crkvene oblasti.

Otkuda Episkopski Sabori crkvenih oblasti?

Episkopija jeste sabrawe vernog naroda i klira u Hristu, koje se ostvaruje preko episkopa, tj. preko darovane mu od Boga vlasti i blagodati, kao nasledniku apostola. Sabrawe u Hristu, u Telu i Krvi, jeste krajwa misija Crkve, a odvija se neposredno u episkopiji.

„Jer kad god jedete ovaj hqeb i Ła„u ovu pijete, smrti Gospodwu objavqujete, dokle ne do e.“ (I Kor. 11, 26)

Episkop da bi bio u stawu da bude slu iteq ove misije, i ovog objavqivawa mora posedovati saglasje svoje vere i svog delawa sa apostolskim predawem, Łiji je naslednik po daru Bo ijem. Ovo saglasje se naziva episkopska vlast. Za sve vreme PriŁasnog objavqivawa smrti Godpodwe, dokle ne do e, u episkopiji se mora Łuovati ta episkopska vlast, ili wegovo saglasje sa apostolskim predawem. No, trajawe toga vremena „dokle ne do e“ prevazilazi ivotni vek jednog episkopa. Da bi se episkopska vlast u episkopiji Łuvala dok Gospod ne do e, da bi se narodu dawalo Telo i Krv Hristova, potrebno je po smrti jednog episkopa postavqati u dotiŁnoj episkopiji novog episkopa, novog svedoka saglasnosti sa apostolskim predawem, tj. novog nosioca episkopske vlasti. Ovo je potrebno, jer u episkopiji nema nikog drugog ko bi bio nosilac te vlasti. U episkopiji je jedan episkop.

Dakle, sama po sebi, episkopija nije u stawu da oŁuva toliko nu nu episkopsku vlast. Stoga i ne postoji izolovana episkopija, ili autokefalna episkopija.

Episkopija mora i za ivota svoga episkopa da bude u ivom, svagda, wem odnosu sa onim, od koga dobija episkopsku vlast, radi svegda, weg svedoŕewa saglasja sa apostolskim predawem.

„... I radi toga treba na ovome Svetome Saboru utvrditi, da shodno Nikejskim odredbama, svake se godine mora, radi crkvenih pitawa, koja vrlo ŕesto bivaju odlo ena na „tetu naroda, sazivati Sabor... kako bi u sabranome na takav naŕin zboru mogla se pokazati sva puno a vlasti.“ (18. kanon Kart. Sab.)

Izvor, boŕe re i, riznica, episkopske vlasti, odakle episkopija dobija produ etak te vlasti i blagodati i po smrti svoga episkopa, jeste Episkopski Sabor crkvene oblasti kojoj episkopija pripada. Episkopski Sabor je riznica te vlasti, i to se pokazuje u sabornom od svih episkopa, re, avawu crkvenih pitawa, kroz „ta se izra ava stalna saglasnost sabranih episkopa sa apostolskim predawem. Zato Sveti Oci insistiraju na redovnom odr avawu Sabora, i na tome da Saborima prisustvuju po mogu nosti svi episkopi dotiŕnog Sabora.

„Episkopi, kad su na Sabor pozvani, ne mogu tijekom prenebregnuti, nego moraju po i, da ili pouŕe druge, ili se sami pouŕe u pogledu onoga „to se tiŕe dobra Crkve i drugoga. Koji tijekom prenebregne, sam sebe osu uje, osim sluŕaja, ako ŕim vanrednim nije zaprijeŕen.“ (40. kanon Laod. Sab.)

Ovo me usobno pouŕavawe, koje biva kroz re, avawe „kanoniŕkih i evangeoskih pitawa“ (6. kanon VII Vas. Sab.), jeste svedoŕewe saglasja sa apostolskim predawem. Kako to biva u Saboru, u saglasju svih episkopa, sa onim prvim (v. 34. kanon Ap.), to je jasno da svi moraju po mogu nosti da budu na Saboru.

Izme u svih crkvenih pitawa, najva nije je pitawe postavawa i su ewa episkopa. Kroz to se vidi da Episkopski Sabor jeste Crkva, ali Crkva koja ŕuvawem saglasja sa apostolskim predawem ŕuva u sebi svu puno u episkopske vlasti, za ivot svojih episkopija. Ako se u episkopijama preko jednog episkopa lomi Hleb, to se u Saboru svih ŕuva vlast i blagodat da bi se Hleb lomio, dok Gospod ne do e. Zato je vlast Sabora redovno ograniŕena na wegove episkopije, me u kojima postoji odnos odre en 34. kanonom Apostolskim.

Dakle, neposredan crkveni ivot se odvija u episkopiji, i to preko episkopske vlasti. Da bi obezbedile episkopsku vlast, episkopije, se preko svojih episkopa sabiraju u Episkopske Sabore, koji upravo u sabrawu svih episkopa svoje oblasti jesu riznica episkopske vlasti za svoje episkopije. Otuda se vlast Episkopskoga Sabora originerno prostire samo na episkopije wegove Dijeceze.

„... Ako nijesu pozvani, neka ne prelaze granica (svoje) dijeceze radi rukopologawa, ili drugih kakvih poslova uprave crkvene...“ (2. kanon II Vas. Sab.)

U Saboru sabrane episkopije žuvaju preko svojih episkopa svu puno u episkopske vlasti, i to da bi omogu ile crkveni ivot sebi samima. Episkopije izvan dotičnog Sabora, imaju drugi, svoj Sabor, koji im omogu uje crkveni ivot. Ovima su autokefalne Crkve u crkvenoupravnom smislu odvojene, tj. ravnopravne i punopravne.

„...Kako bi u sabranome na takav način zboru mogla se pokazati sva puno a vlasti.“ (18. kanon Kart. Sab.)

Očigledno je da puno a episkopske vlasti opstaje (pokazuje se) u potpunom Saboru svih episkopa autokefalne Crkve, te da je u takvom Saboru ta vlast potpuna, tj. ona tada poseduje svu puno u u svojoj oblasti.

Ko ima pravo da sazove Sabor autokefalne Crkve? Ko poziva episkope da u zboru projave puno u episkopske vlasti?

„... Ali nije nikome dopu,teno, da po sebi Sabore sazivqe bez onih episkopa, kojima su mitropolije povjerene.“ (20. kanon Ant. Sab.)

Kanon ukazuje da se bez prvoprestolnog episkopa, tj. bez onoga kome je poverena episkopija mitropolije, glavnog grada oblasti, ne mo e sazvati Sabor. Upravo taj episkop je onaj koji saziva Episkopski Sabor.

„... Radi toga nare uje Sveti Sabor, shodno pravilima Svetih Otaca, da se u svakoj eparhiji episkopi dva puta u godini skupqaju u ono mjesto gdje za najboqe na e episkop mitropolije..“ (19. kanon IV Vas. Sab.)¹

Vlast da sazove Episkopski Sabor, istiže prvoprestolnog Episkopa, pred ostalim episkopima dotičnog Sabora. On ima vlast koju drugi episkopi nemaju. Su,tina ove vlasti nije u nekoj ve oj puno i episkopske vlasti, jer su svi episkopi podjednako naslednici apostola, i time su sve episkopije u puno i Jedna, Sveta, Saborna i Apostolska Crkva. Ne mo e postojati vlast episkopije nad episkopijom, Crkve nad Crkvom. Crkva je jedna. Tak je i vlast Episkopskog Sabora nad episkopijom privid. Radi se samo o preduzimawu poslova od va nosti koji prevazilaze samo jednu episkopiju (v. 34. kanon Ap.). Isto tako je i sa vla,, u dijeceze prema mitropoliji.

¹ Sabor se obavezno sastaje jedanput u godini. (8. kanon Trul. Sab. i 6. kanon VII Vas. Sab.)

„...Kad se takvim načinom oĀuva propisano u pogledu dijeceza pravilo, naravno je, da e poslovima svake eparhije upravqa - ti dotiĀni eparhijalni Sabor.“ (2. kanon II Vas. Sab.)

Vlast da sazove Sabor, mitropolit (odnosno danas Patrijarh) duĀuje ne tome „to je episkop (i drugi iz wegovog Sabora su tako e episkopi), ve tome „to je episkop glavnog grada oblasti mitropole, kome tu vlast ostali episkopi te oblasti priznaju poznavaju i i priznavaju i ga za prvog me u jednakima.

„Episkopi svakog pojedinoga naroda treba da poznaju prvoga izme u vih i da ga smatraju kao glavu...“ (34. kanon Ap.)

Mitropolit nije izvor vlasti u Saboru, kao „to je to u svojoj episkopiji. Zato „to ga ostali priznaju i smatraju za „prvog izme u vih kao glavu“, su, „tina wegove vlasti da sazove Sabor je u poznawu wega za prvog me u jednakima.

Prvi me u jednakima, prvenstvuju i po vlasti, mitropolit je istaknut me u ostalim episkopima najvi„e ba„ vla„ u da sazove Sabor. Sazivaju i Sabor, on samostalno odre uje vreme i mesto sabirawa, i o tome obave„tava dojavuqe (20. kanon Ant. Sab.) ostale episkope. Za sazivawe Sabora mitropolitu nije potrebna privola svih ostalih (v. 34. kanon Ap. i 9. kanon Ant. Sab.) episkopa, kao „to mu ta privola treba za preduzimawe drugih poslova od op„te va nosti. Stoga se sazivawe Sabora smatra glavnom projavom vlasti prvenstvuju eg episkopa u Saboru.

Sabor Āine episkopi i prvenstvuju i episkop. SvedoĀewe apostolskog predawa se odvija kroz uskla ivawe privola svih episkopa sa privolom prvenstvuju eg. Mitropolit jeste i prvi po Āasti me u svim episkopima dotiĀnog Sabora, jer on vodi starawe o svim poslovima oblasti iz domena dotiĀnog Sabora, tj. zato „to mu ostali episkopi priznaju prvenstvo po vlasti.

„Treba da u svakoj eparhiji episkopi poznaju episkopa, koji je predstojnik u mitropoliji, i koji vodi starawe o svoj eparhiji... I zato nare uje se, da on i u Āasti mora prvenstvo imati...“ (9. kanon Ant. Sab.).

Prvenstvuju i po vlasti u Saboru istovremeno je i prvenstvuju i po Āasti. Ali on je prvenstvuju i po Āasti zato „to je prvenstvuju i po vlasti, zato „to oko svog starawa o svoj oblasti okupqa Sabor. Mitropolitu vlast donosi Āast, a nikako obratno!

Svi ostali episkopi tako e imaju taĀan poredak po Āasti, ali on ne zavisi od katedre koju zauzimaju, ve od vremena hirotonije svakog od vih.

„O reĀu me u episkopima, da koji su poslije postavĀeni ne smiju zauzimati mjesta pred onima, koji su postavĀeni prije.“

„...ali po, to ovaj posao, koji je sada istakao na, brat i saslu-
ilac, tiše se sviju nas uop e, da naime svaki od nas zna
polo aj, koji mu je Bogom dodijegen, i da oni koji su poslije
postavqeni moraju ustupati mjesto onima, koji su postavqeni
prije, i da ne smiju ni, ta preduzimati bez znawa wihova...“
(86. kanon Kart. Sab.)

Episkopije (katedre) sabrane u crkvenu oblast, kao Crkva
jesu punopravne i ravnopravne. Ali izme u wih se izdvaja ona, koja
je istovremeno i glavni grad (mitropolija) političko-dr avne
oblasti. Ona je povla, ena, i wen episkop ima prvenstvo vlasti i
łasti u Saboru. Ovo ustrojstvo Crkve koje se podudara sa ustro-
jstvom dr ave jeste kanonsko, ali nije automatsko.

„...Ali ako je carskom vla, u osnovan grad, ili se unaprijed
osnuje, u takome slułaju razre ewe crkvenih parohija neka
slijedi razre ewu dr avnom i gra anskom.“ (17. kanon IV Vas.
Sab.)

Ipak, ne mora svaki glavni grad političke oblasti, samim
tim biti i glavni, u crkvenim poslovima, tj. biti povla, en u smi-
slu prvenstva po vlasti.

„...Koji su pak gradovi uslijed carskih gramata odlikovani
bili naslovom mitropolije, neka u ivaju samo łast, isto kao
i episkop, koji tom Crkvom upravqa, uz potpuno ołuvawe
pravoj mitropoliji wezinih prava.“ (12. kanon IV Vas. Sab.)

Prava mitropolija kojoj Oci u potpunosti łuvaju crkvenu
vlast u Saboru, je ona, koju su episkopi odranije poznavali kao
prvenstvuju u. "uvawe vlasti toj mitropoliji ide sve dok Sabor
oblasti ne odluči drugačije. Episkopu grada, kog je car udostojio
naziva mitropola, Oci ostavqaju povlasticu prvenstva łasti
izme u svih episkopa. Ova povlastica je ustupak carskoj vlasti u
Saboru.

Struktura Sabora, kad je prvenstvo po vlasti u pitawu, jasna
je. Uvek postoji samo jedan episkop, koji prvenstvuje u vlasti, sa-
glasno priznawu ostalih episkopa. Svaka odluka Sabora je puno-
va na, ako i taj prvenstvuju i episkop da svoju privolu na tu od-
luku.

„...ako koji, bez privole mitropolita, postane episkop, za
takvoga veliki Sabor odre uje, da ne mora biti episkop...“
(6. kanon I Vas. Sab.)

Pored prvenstvuju eg episkopa u Saboru vlast da odluųuju
imaju i svi ostali episkopi, ali oni svoju privolu daju zajedničkim
glasom. Izme u wih ne postoji nikakav poredak vlasti, tako da se

nižija individualna protivnost odluci svih ne pokazuje kao prepreka da ta odluka bude punova na.

„...Ali ako su svi episkopi slo ni bili u izboru... a dva ili tri se usprotive zbog naklonosti svoje k oporbi, u takvom služaju neka va i glas ve ine.“ (6. kanon I Vas. Sab.)

Struktura Sabora, kad je pitawe prvenstva po Ćasti, drugaĳija je. Prvenstvuju i episkop po vlasti samim tim je i prvenstvuju i po Ćasti u svom Saboru. On prvi sedi u zboru svojih episkopa, prvi potpisuje akta Sabora, prvenstvuje pri bogoslu ewima... Me utim, izme u ostalih episkopa postoji poredak po Ćasti, tako da svaki u Saboru zauzima polo aj, koji mu je od Boga dodegen (86. kanon Kart. Sab.). Izuzetno, od liĳnog karaktera ovog poretka, u nekim saborima postoje povla,, eni prestoli ĳiji episkopi u ivaju ve u Ćast od drugih, bez obzira na vreme postavqewa, ali po pravilu mawu Ćast od prvenstvuju eg po vlasti episkopa.

Dakle, posle prvenstvuju eg episkopa postoji najstariji, tj. najĳasniji episkop za koga Oci Kartagenskog Sabora (86. kanon) ka u: „i da ne smiju (mla i episkopi) ni,,ta preduzimati bez znawa wihova (onih starijih, i sledstveno tome bez znawa najstarijeg).“ Ovo kao da poredak Ćasti uvodi me u ostale episkope poretka vlasti, za koji pokazasmo da ne postoji. O ĳemu se radi?

Episkopa postavqaju, tj. rukopola u, dva ili tri episkopa (v. 1. kanon Ap.). Dakle, uz prvenstvuju eg mitropolita tu svetu tajnu obavi e jo,, jedan, ili dva episkopa najmawe. To e biti upravo oni episkopi najstariji po Ćasti. Ali ovo prvenstvovawe wihovo u rukopolagawu nije projava vlasti, nego Ćasti koju u ivaju u Saboru. Oni mogu ili ne uzeti uĳe,, e u postavqawu, repu,,taju i to drugome episkopu posle wih, a da to ne utiĳe na ispravnost postavqawa. Kad bi to wihovo uĳe,, e u postavqawu episkopa bila vlast, oni bi morali ili liĳno uĳestvovati, ili izabrati nekog od episkopa, koji bi ih zastupao.

Dage, kada Sabor ostane bez svog prvenstvuju eg episkopa, kad autokefalna Crkva postane udovom, Saboru u postavqawu novog poglavara predsedava onaj episkop, koji je prvi izme u saepiskopa svojih u poretku po Ćasti. Ali je i ovo predsedavawe izraz wegovog prvenstva Ćasti izme u svih, pa se naziva predsedavawe u qubavi. Da se ne radi o vlasti, o vlasnom prvenstvu me u jednaki ma, vidi se po tome, „to pri izboru novog poglavara, episkop koji predsedava ne daje svoju prvenstvuju u privolu na izbor svih ostalih episkopa. Razlog tome da Saboru predsedava prvi iz redosleda po Ćasti episkop, jeste taj „to on, po,,to nema poglavara, zauzima najĳasnije, prvo mesto u Saboru.

Uostalom, vaqa se setiti da u vreme udovog stawa autokefalne Crkve, episkopi u svetim molitvama na liturgiji pomiwu

umrlag poglavara, a ne episkopa koji predsedava u qubavi, tzv. administratora.

Oci Kartagenskoga Sabora, kada odre uju da mla i po Ľasti episkopi ne smeju ni „ta preduzimati bez znawa starijih, govore o pravima, koja prate prvenstvo po Ľasti. Poredak po Ľasti ne uzrokuje poredak po vlasti. Ne postoji u Saboru poredak: „prvi me u jednakima, drugi me u jednakima, tre i me u jednakima,“ itd. po vlasti.

Istakli smo pravilo da prvi episkop u Saboru po vlasti je i prvi po Ľasti. Ovo pravilo navodi na pomisao da se u prvenstvu em episkopu sticajem ta dva prvenstva stvara njihovo organsko jedinstvo. Kao da u liku prvenstvuju eg u Saboru episkopa nu no mora biti prisutno i prvenstvo po vlasti i prvenstvo po Ľasti, te da ukoliko se kod nekog episkopa na e prisutno jedno prvenstvo, da mu mora samim tim pripasti i drugo prvenstvo.

Da li je to tako?

„Episkop Carigrada neka ima prvenstvo Ľasti poslije Rimskoga episkopa, s toga „to je onaj grad novi Rim.“ (3. kanon II Vas. Sab.)

Trakijskom dijecezam, u koju je bio sabran episkop Carigrada, prvenstvovao je po vlasti episkop Iraklijski. Kao takav, on je postavqao episkopa Carigrada, jer su ga svi episkopi Trakije, ukqujuju i i episkopa Carigrada, poznavali kao prvog u vlasti izme u sebe, u poslovima od dijeceznalnog znaĽaja.

„...a oni Trakije upravqa e samo u Trakiji...“ (2. kanon II Vas. Sab.)

U Trakiji kao dravno-politiĽkoj oblasti od starine se isticao grad Iraklija, pa su episkopi ove Rimske provincije priznavali episkopu toga grada kao prvog u Saboru, kako po vlasti, tako i po Ľasti. No, kad je car Konstantin u ovoj oblasti podigao grad Konstantinopol, Ľiji je prestoni uticaj prema „io uticaj Iraklije, i „irio se po svoj carevini, to je postalo nemogu e Crkvi da episkop toga grada, u koji se sa svih strana stižu svi, koji posla imaju (v. 9. kanon Ant. Sab.) iz carevine, i daqe bude u Saboru sa znaĽajem, koji je imao 323. godine prvi Carigradski episkop Mitrofan.

PolitiĽki znaĽaj Carigrada, jer je on bio „novi Rim“ (!), uticao je na Oce II Vas. Sab. da episkopa toga grada u Ľasti podignu na drugo mesto celokupnog episkopata, na drugo mesto sve Vasegenske Crkve, iza Rimskoga episkopa. Kao drugi po Ľasti u Vasegenskoj Crkvi, Carigradski episkop je nadilazio Iraklijskoga episkopa, ali „to se tiqe prvenstva po vlasti u Trakijskoj dijecezi, prvenstvuju i episkop je i daqe bio Iraklijski episkop.

Carigradski episkop je priznavao Iraklijskog za prvog, i njegovom prvenstvuju em privolom i rukopolo ewem, dobijao je episkopstvo. Istovremeno je Iraklijski episkop smatrao Carigradskog za prvočasnog u svome Saboru, i ustupao mu prvo sedi„te, potpisivao se na saborska akta posle wega, i wemu ustupao prvenstvo bogoslu ewa.

Da ovo nije usamčeni presedan svedoži nam 7. kanon I Vas. Sab.:

„Po„to se utvrdio običaj i drevno predawe, da episkop, koji je u Eliji, biva Ĺa„ en osobitim naĹinom, neka prema tome on i u iva posebiti red u Ĺasti, uz oĹuvawe dostojanstva, koje je ide mitropolitu.“

Aelia capitolina, gradi nastao na razvalinama sru„enog Jerusaelima, imao je svoga episkopa, koji je zbog toga „to je wegova episkopija bila sveto mesto, i Crkva Majka svih ostalih Crkava, u iva Ĺast ve u od svih episkopa Palestine. Uva avaju i ovo, kanon mitropolitu Kesarijskome Ĺuva prvenstvo vlasti nepovre enim.

Da ovo nisu presedani, svedoži i ve pomenuta odredba 12. kanona IV Vas. Sab. Za razliku odredbe 3. kanona II Vas. Sab. i 7. kanona I Vas. Sab. koje nemaju op„ti znaĹaj, nego se odnose samo na Carigradskog, odnosno Elijskog episkopa, odredba 12. kanona IV Vas. Sab. donosi op„tu normu, ako je vla„ u cara grad uzdignut u dr avnopolitiĹkom smislu u mitropolu, tada je episkop toga grada u Saboru prvi po Ĺasti, ali kad je prvenstvo po vlasti u pitawu, prava onog episkopa koji je od davnine i od samog poĹetka imao prvenstvo vlasti u tom Saboru ostaju oĹuvana, sleduju i 8. kanonu II Vas. Sab. Op„ti karakter 12. kanona IV Vas. Sab. je vrlo znaĹajan, jer nam otvoreno pokazuje da prvenstvo po vlasti i ono po Ĺasti nisu organski vezani, te da onaj episkop koji poseduje jedno od ta dva prvenstva, ne mora samim tim da poseduje i drugo prvenstvo.

NaroĹito je neistinito tvrditi da prvi po Ĺasti episkop, time mora biti i prvi po vlasti. Videli smo (12. kanon IV Vas. Sab.) da Oci pravom mitropolijem nazivaju onu, Ĺiji episkop prvenstvuje po vlasti, i da po pravilu (9. kanon Ant. Sab.) prvenstvuje i episkop po vlasti, ba„ zbog prvenstvovawa po vlasti u iva i prvenstvo po Ĺasti. Tvrditi suprotno znaĹi okrenuti crkvenu ustanovu naopaĹke.

Ono „to zbuwuje, jeste Ĺiwenica da se i prvenstvo po vlasti, i ono po Ĺasti najĹe„ e stiĹu kod onog episkopa, koji ima za episkopiju glavni grad dr avnopolitiĹke oblasti. Ali za sticawe prvenstva po vlasti liturgijski je od toga daleko znaĹajnije da toga episkopa za prvog me u sobom (po vlasti) priznaju svi ostali episkopi dotiĹnoga Sabora. To priznawe je racio legis Ĺuvawa prava „pravoj mitropoliji“ (12. kanon IV Vas. Sab.) i onĹa kada grad izgubi svoj znaĹaj.

Za sticawe prvenstva po Łasti potrebno je da pored toga „to grad Łiji je episkop u pitawu treba da bude glavni u oblasti, jo„ i to da je, ili taj episkop prvenstvuj u Saboru po vlasti, ili da postoji carska gramata, kojom car udostojava isti grad naslova mitropole.

3 Odnos prvenstva po vlasti i prvenstva po Łasti u Vasegenskoj Crkvi

Vasegenskom Crkvom zovemo sve episkopije sveta, koje tako e poseduju sabornost. Ali sabornost Vasegenske Crkve, nije uslovena oŁuvawem episkopstva, jer se ono u potpunosti oŁuvava u Saborima autokefalnih Crkava, o Łemu smo ve govorili u prethodnom poglavqu.

„...kako bi u sabranome na takav naŁin zboru mogla se pokazati sva puno a vlasti.“ (18. kanon Kart. Sab.)

Zbog toga „to episkopije svu puno u vlasti nu nu za odvijawe crkvenog ivota i re„avawe crkvenih poslova dobijaju u Saborima autokefalnih Crkava, sve episkopije su sabrane u Sabore autokefalnih Crkava. Kako prvenstvovawe po vlasti prvoprestolnog episkopa jeste rezultat postojawa odre enih crkvenih poslova, i kako se isti poslovi redovno zavr„avaju u Saborima autokefalnih Crkava („Koji je van op ewa u Africi, pak se potajno potkrade u prekomorske zemqe, da bi ga u op ewe primili, podvrgava se iskquŁewu iz klira.“ 105. kanon Kart. Sab.), to nad jurisdikcijom autokefalne Crkve ne postoji neka crkvena vlast, jer jednostavno episkopijama nije potrebna.

„Episkopi da ne prostiru svoje vlasti preko svoje dijeceze na Crkve van svojih granica...“ (2. kanon II Vas. Sab.)

Crkvena vlast je ograniŁena granicama autokefalnih Crkava. Zato i ne postoji crkveno-upravni Sabor, ili boqe re i ne postoji juridiŁki Sabor autokefalnih Crkava. Van granica svojih autokefalnih Crkava episkopi nemaju svoje vlasti.

Otuda Valsamon u spisu „Onima koji ka u da je Rim prvi tron“ govore i o prvenstvuj im episkopima dijeceza (o patrijarhima) ka e da „svaki u svome tronu je jaŁi od drugih“ (At. Sint. IV, 413). Svaki patrijarh je vlastan svojim Saborom, i za poslove svoga Sabora, te stoga 2. kanon II Vas. Sab., razgraniŁavaju i vlasti Sabora, razgraniŁava i vlasti patrijaraha.

Oci II Vas. Sab. 2. kanonom episkopije jurisdikciono odequju na Sabore. Ali, odredbom 3. kanona uspostavqaju novu sabornost episkopija, koja nije zasnovana na vlasti u re„avawu crkvenih poslova, i koja se time prostire preko granica dijeceza i tvori Vasegensku Crkvu.

„Episkop Carigrada neka ima prvenstvo Ćasti poslije Rimskoga episkopa...“ (3. kanon II Vas. Sab.)

Episkopi Rima i Carigrada su jurisdikciono bili potpuno razdvojeni, jer su bili sabrani u razne dijeceze. Stoga se po prvenstvu po vlasti izme u wih ne mo e uspostaviti nikakav odnos, nikakva sabornost. Ali, po prvenstvu po Ćasti postoji odnos, postoji sabornost izme u episkopa raznih dijeceza. Prvenstvo po Ćasti jeste sabornost episkopija Vaseqenske Crkve.

Su, tina prvenstva po Ćasti jeste u svedoĆewu qubavi. Prvenstvuju i episkop po Ćasti u celoj Vaseqenskoj Crkvi mora svim sredstvima snagom istine da svedoĆi Pravoslavqe, ali bez prisigavawa drugih da wegovo svedoĆewe usvoje. To svedoĆewe mora biti u qubavi, mora biti u saboru, u saglasju sa svedoĆewem ostalih episkopa, a sve to u saboru, u saglasju sa SvetootaĆkim i Apostolskim predawem. Zato je uslov prvenstva po Ćasti kanonsko i dogmatsko jedinstvo sa svom Crkvom. Rimski episkop nije vi, e prvi po Ćasti jer je otpao od toga jedinstva. Ali dok to jedinstvo postoji, prvenstvuju i episkop prvi sedi u zboru, prvi govori, prvi potpisuje zajedniĆke akte...prvi svedoĆi.

Stoga Vaseqenski Sabor kada zaseda, jeste Sabor najvi, eg istinosnog autoriteta, ad hoc mesto svepravoslavnog suĆegavawa, mesto najvi, eg svedoĆewa qubavi. Wegove odluke jesu svedoĆewe, i nisu same po sebi jurisdikciono obavezne za dijeceze. Svaka dijeceza svojevlasno prihvata ili ne prihvata wegovo svedoĆewe. Ali ako je svedoĆewe Vaseqenskog Sabora istinito, neprihvatawe wegove odluke znaĆi otpadawe od crkvenog jedinstva. Ovim se Vaseqenski Sabor ispoqawa kao projava najvi, e episkopske vlasti u Crkvi, ali ne jurisdikcione vlasti, nego vlasti u svedoĆewu qubavi i istine.

„...Sveti Sabor... nare uje da, ako unaprijed koji prezviter, ili akon, okrivi svoga episkopa radi kakvih prijestupa, prije nego „to je to Saborno razabrano i ispitano bilo, i prije nego „to je protivu istoga konaĆna odluka izreĆena, i usudi se prekinuti op ewe s wim, i ne bude po predawu Crkve sponiwao ime wegovo u svetim molitvama na liturgijama, takovi ima podle i svrgnu u i li, iti se svake sve, teniĆke Ćasti...“ (13. kanon IX Pom. Sab.)

Nepomiwawe episkopa u episkopiji od strane wegovih klirika jeste raskol, ako protiv istoga nije izreĆena konaĆna saborska odluka. To se vidi po uvodnim reĆima istog kanona (13):

„Po, to je neĆastivi bio posijao sjenena jeretiĆkoga kukoqa, pak, vidje i da se isti maĆem Duha sa korijenom Ćupa, po, ao je drugim putem prijevare i nastoji, da bezumqem raskolnika raspolovi tijelo Hristovo...“

Ovo su po smislu uvodne reči i odredbama 14. i 15. kanona istoga Sabora.

Nepomiwawe episkopa u svetim molitvama na liturgijama od strane wegovih klirika Oci izjednačavaju sa prekidawem op„tewa sa dotičnim episkopom. Kako je taj episkop izvor vlasti u episkopiji, to onda nepomiwawe wegovog imena znači i raskid odnosa sa vla„ u. A to je raskol. Dakle, nepomiwawe svog episkopa, koga su jedino du ni da pomiju kao jedinog izvora episkopske vlasti, od strane klirika, prestup je protiv same episkopske vlasti, a ne vlasti.

„Koji episkop istakne za izgovor kakav prijestup svoga mitropolita, pak, prije nego „to se saborno razabralo, prekine op ewe svoje s wim, i ne spomiwe po običaju ime wegovo na bo anstvenoj slu bi, Sveti Sabor nare uje, da takav ima biti smetnut; ako je samo odstupio od svoga mitropolita i proizveo raskol...“ (14. kanon IX Pom. Sab.)

Kao „to klirik mora pomijati samo svoga episkopa, tako i episkop mora pomijati samo svoga mitropolita. Mitropolit je, budu i poznat od svih episkopa u Saboru za prvog me u wima, prvenstvuju i po vlasti u poslovima toga Sabora. Time je on „kao glava“ (34. kanon Ap.) svima, jer ih on svojim prvenstvuju om vla„ u okupqa u Sabor. Prekinuti op„tewe sa wim, prekinuti pomijawe imena wegova, znači prestati ga poznavati kao prvog, kao prvenstvuju eg, kao glavu Sabora, kao centar sabirawa. Ovim prekidawem istupa se iz Sabora onih episkopa, koji toga mitropolita pomiju na liturgijama, i time ga ispovedno poznaju sebi za prvenstvuju eg episkopa. A to je, kako ka u i Oci raskol. Dakle, nepomiwawe imena mitropolita od strane episkopa iz wegovog Sabora jeste prestup protiv same episkopske vlasti, a ne vlasti.

„to je nare eno u pogledu prezvitera, i episkopa, i mitropolita, to jo„ vi„e značaja mora imati u pogledu patrijarha...“ (15. kanon IX Pom. Sab.)

Kao „to prezviter mora pomijati svog episkopa, a episkop svog mitropolita, to jo„ vi„e značaja mora imati pomijawe patrijarha od strane mitropolita. Za„to Oci ka u da pomijawe imena patrijarha „jo„ vi„e značaja mora imati“. Zato „to je dijecezalni Sabor, kome u vlasti prvenstvuje patrijarh, zavr„ni Sabor u jurisdikcionom smislu. Patrijarh je kao glava svima u dotičnoj dijecezi. On se vla„ u slu be svoje stara o svima. Osim Gospoda, ne postoji niko ko bi bio vi„i staralac, vi„i predstojnik. Zato:

„...Prena tome, prezviter, ili episkop, ili mitropolit, koji se usudi prekinuti op ewe sa svojim patrijarhom, i ne bude

spomiwao, kako je nare eno i ustanovqeno, ime wegovo na bo-
anstvenoj slu bi, nego prije saborne odluke i konačne osude
wegove, proizvede raskol, u pogledu takvoga Sveti Sabor
nare uje, da bude sa svijem uklowen od svakog sve„tenižkog
stupwa..“ (15. kanon IX Pom. Sab.)

Nare eno je i ustanovqeno (13. i 14. kanon IX Pom. Sab.) da
prezviter mora da pomiwe ime svoga episkopa, a ovaj ime svoga mit-
ropolita, a ovaj svoga patrijarha. Kada mitropolit pomiwe ime
svoga patrijarha, ne pomiwe ga samo u svoje ime, no ga pomiwe i u
ime svih episkopa svoga Sabora, ali ne samo u ime episkopa, nego i
u ime svih koji u dotižnim episkopijama pomiwu imena dotižnih
episkopa. Tako je 15. kanon odre uju i da i prezviteri, i episkopi,
i mitropoliti, pomiwu ime svoga patrijarha, ocrtao jedinstveni
odnos vlasti, i nivoa sabornosti Crkve, koji se sabiru po prven-
stvu po vlasti. Ovaj jedinstveni odnos se ogleda u reži „svoj“, koja
iskqčužu i tu e episkope (v. 2. kanon II Vas. Sab.) ujedno i zatvara
patrijarhov autokefalni Sabor u oblast jedne jedine jurisdikcije.

Sa tim Saborom se jurisdikciono sabirawe Crkava i zavr-
„ava. Ne postoji naredba da patrijarh nekoga pomiwe. Pa ipak, on
pomiwe imena episkopa odre enih prestola tažno utvr enim redo-
sledom.

Nepostojawe naredbe o ovom pomiwawu, osobito nepostojawe
takve naredbe tamo gde (13, 14, 15. kanon IX Pom. Sab.) se obižaj po-
miwawa imena predstojnika uzakowuje, uz rezimiraju i karakter
15. kanona u odnosu na 13. i 14. kanon IX Pom. Sab., pokazuje da to po-
miwawe imena episkopa odre enih prestola po tažnom, kanonski
utvr enom redosledu, ima drugi karakter, u odnosu na jurisdikcio-
ni karakter pomiwawa u episkopiji i u Saboru.

Patrijarh pomiwe imena onih episkopa koji zauzimaju pre-
stole, koji su u wihovim autokefalnim Crkvama prvenstvuju i po
łasti. Ovo se najže„ e previ a, jer su danas ti prestoli ujedno i
prvenstvuju i po vlasti u svojim autokefalnim Saborima. Da pa-
trijarh imena tih episkopa pomiwe zbog wihovog prvenstva po łas-
ti, a ne zbog wihovog prvenstva po vlasti, uoqivo je iz kanonski
ustanovqenog poretka po łasti tih episkopa, koji je poredak upra-
vo taj utvr eni redosled pomiwawa.

„Ponavqaju i, „to je uzakoweno od stopedeset Svetih Otaca,
sabranih u ovom Bogom łuvanom i carskome gradu, i od „est-
stotina i trideset, sakupqenih u Halkidonu, nare ujemo, da
prijestol Carigradski u iva jednake povlastice prijestolu
drevnoga Rima, i da uzdignut bude u crkvenim poslovima kao
onaj, po„to je drugi poslije wega; za wim pak neka se broji
prijestol velikoga grada Aleksandrijskoga, zatim prijestol
Antiohije, a poslije ovoga Jerusalimski prijestol“ (36. kanon
Trul. Sab.)

Ustanovljen kanonski poredak po kome patrijarh pomiwe imena dotičnih episkopa jeste slede i: 1. Rimski presto, 2. Cari-gradski presto, 3. Aleksandrijski presto, 4. Antiohijski presto, i 5. Jerusalimski presto.

Zanimljivo je da se Oci Trulskoga Sabora u odre ivawu prvog i drugog mesta pozivaju na Oce II i IV Vasegenskoga Sabora. Odred- ba 3. kanona II Vas. Sab. postavlja Rimski presto kao prvenstvuju i u Łasti, i to ispred Carigradskoga prestola, koji tada nije bio prvi po vlasti u svojoj dijecezi. Oci IV Vas. Sab. 28. kanonom izjed- načavaju u povlasticama vlasti, tj. u crkvenim poslovima svojih dijeceza, Carigradski presto sa Rimskim, dakle, uzdi u Carigrad- ski presto u dostojanstvo prvog po vlasti u svojoj dijecezi. Pa iako Oci ka u da presto Carigrada u iva jednake povlastice prestolu Rima, ipak je presto Rima prvi, a Carigrada drugi. Ovo govori da te povlastice koje jesu jednake, ne mewaju onaj odnos prvenstva po Łasti, utvr en 3. kanonom II Vas. Sab. Rim je prvi po Łasti, Cari- grad je drugi. Za ovim slede utvr enim redom i drugi prestoli, koji svi u ivaju jednake povlastice vlasti, ali nejednaki rang u po- retku po Łasti.

Dakle, ovi svi prestoli stupaju u me usobni odnos, wihovi patrijarsi pomiwu wihova imena, s obzirom ne na prvenstvo po vlasti, ve na prvenstvo po Łasti. Da jo, jednom istakenemo; Cari- gradski presto nije bio prvi po vlasti u Trakiji, a bio je u istoj Trakiji prvi po Łasti, a drugi po Łasti u Vasegenskoj Crkvi. Isti- na je da on nije imao takav rang (drugi po Łasti) na osnovu povlas- tice vlasti u Trakiji. Zaključujemo da autokefalni Sabori stupa- ju u odnos obzirom na Łast, a iz tog odnosa potiče i daje mu karak- ter, patrijarhovo pomiwawe imena episkopa.

Patrijarh pomiwe prvoŁasne episkope svih autokefalnih Sabora. Ovim se istiže jedinstvo Vasegenske Crkve, i to jedinst- vo u qubavi, u ivom odnosu na osnovu jedinstva dogmatskog i ka- nonskog. Kad na liturgiji patrijarh pomene sve prvoŁasne episko- pe, tada je tu pored wega u qubavi, u Łasti, okupčena sva Vasegen- ska Crkva, okupčene su sve episkopije, koje svedože Istinu lome i Hleb. Ova projava jedinstva cele Crkve je su, tina prvenstva po Łasti. Ako je su, tina prvenstva po vlasti u obavqawu crkvenih poslova, tad je su, tina prvenstva po Łasti iskazivawe jedinstva Crkve. Kada se u sveti dan nedege sva Crkva okupi po svojim mes- tima i hramovima, tada patrijarsi pomenu prvo prvog po Łasti epi- skopa, zatim drugoga, pa tre ega... U ovom jednodu, nom pomiwawu svih prvoŁasnih episkopa u svojim autokefalnim Saborima, od strane svih prvoŁasnih episkopa u wihovim autokefalnim Sabori- ma, po jedinstvenome redu i poretku, ogleđa se jedinstvo Vasegen- ske Crkve u qubavi svedožewa kanonskog i dogmatskog zajedni- „tva.

"iwenica da svi patrijarsi pomiwu sve patrijarhe, znaĹi da je svaka autokefalna Crkva u puno i crkvene zajednice, a time i kanonska Crkva, samo onda ako je u odnosu, tj. u qubavnom Saboru, na osnovu kanonsko-dogmatskog zajedniĹtva, sa svim ostalim autokefalnim Crkvama.

Tvr ewe Carigradske PatrijarĹije, izneto u saopĹtewu SSC, „da bi jedna Pomesna Pravoslavna Crkva bila kanonska, tj. bila smatrana za Ĺlanicu celokupne pravoslavne porodice, ona mora biti u opĹtewu sa Patrijarhom Carigradskim“, jednostavno je apsurdno. Ova tvrdĹa se zasniva na la noj tvrdĹi da je Carigradski patrijarĹ prvi me u jednakima, tj. prvi po vlasti u pravoslavnoj jerarhiji, i da on time izra ava jedinstvo Pomesnih Pravoslavnih Crkava. Ĺak i da je taj patrijarĹ ono „to nije, naime da je prvenstvuju i po vlasti, on ne bi time izra avao jedinstvo Vaseqenske Crkve. Jedinstvo Crkve se izra ava kroz odnos, kroz Sabor autokefalnih Crkava, i to svih; u Ĺasti, u qubavi, „to se ogleĹa u pomiwawu svih prvoĹasnih episkopa, od strane svih prvoĹasnih episkopa u svojim autokefalnim Saborima, po jedinstvenome poretku Ĺasti. Ni prvenstvuju i episkop po Ĺasti sam sobom ne izra ava jedinstvo Vaseqenske Crkve, nego on prvi svedoĹi istinu crkve i to tek u sabornom, qubavnom odnosu sa ostalim episkopima, koje je i on Ĺu an da pomiwe po istom reĹu, kao i oni wega.

IzreĹene pretenzije Carigradskog patrijarĹa jesu pokuĹaj da sebi pribavi povlasticu da samo wegovo ime i niĹije viĹe pomiwu svi ostali patrijarsi, te da on ne pomiwe niĹije ime. Za„to? Zato „to je on, navodno, prvi izme u svih po vlasti, zato „to je prvi i po Ĺasti. OvĹe je oĹigledna zloupotreba priznatog mu prvenstva po Ĺasti. „Fraudas omnia corrupit“ prevara sve kvare. Daqe insistirawe na povlasticama vlasti dovelo bi u sumwu prvoĹasnost Carigradskog prestola, jer ta insistirawa (la na svedoĹewa) traju iz generacije u generaciju episkopa koji zauzimaju taj presto. A da je prvenstvo po Ĺasti mogu e izgubiti svedoĹi presto Rima.

U svoje vreme neki Rimski episkopi su pokuĹavali da sebi pribave povlastice vlasti, i tada su im to osporavali Carigradski i ostali patrijarsi.

„...I koje klirike, ili svetowake, ili arhijerejskog i jerejskog Ĺina, Fotije najsvetiji na„ patrijarĹ, ma u kakvoj bilo oblasti podvrgne ili odluĹewu, ili svrgnu u, ili anatemi, neka takove priznaje pod istom osudom kazni i najsvetiji papa Jovan i s wime sveta Bo ija Crkva Rimska, niti se i„ta novoga ima uvesti u povlastice, koje ima najsvetiji prijesto Rimske Crkve ili wezin predstojnik, niti sada, niti unaprijed.“
(1. kanon X Pom. Sab.)

Kanon uspostavqa povlastice vlasti prvoĹasnog Rimskog episkopa u granice wegove dijeceze (v. 2. kanon II Vas. Sab.), te prema

tome on nema prava da prima apelacije iz tu ih mu dijeceza, nego kao prvočastan on mora upravo da svedoži da je ka weni u jednoj dijecezi, takav i u wegovoj, kao „to Carigradski (i ostali) patrijarh ima po„tovati presudu episkopa Rimske Crkve (prethodna odredba citiranog kanona). Ovim se potvrđuje da su povlastice vlasti patrijaraha vezane samo za granice wihovih dijeceza, i da su time patrijarsi me usobno punopravni i ravnopravni.² Kanon dodaje da se uz ovo pravilo ni„ta novo ne uvodi u povlastice, koje ima Rimski papa „niti sada, niti unaprijed“. Te povlastice su: prvi me u jednakima po vlasti u svojoj Crkvi, i prvi po časti u Vaseqenskoj Crkvi.

Ako Carigradski episkop misli da je nasledio povlasticu časti od episkopa Rima, neka poka e blagorazumnost, i neka „titi kanone i sam se upravqaju i po wima! A to znači da u skladu sa 1. kanonom X Pom. Sab. ne pose e ni za kakvim novim povlasticama, „niti sada, niti unaprijed“.

CARIGRADSKI EPISKOP VASEQENSKI PATRIJARH?

U saop„tewu Carigradske Patrijar„ije SSC na prvom mestu se ističe:

„Vaseqenski Patrijarh, kao prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji...“

Neosporno je da se u ovom iskazu prvenstvo po vlasti (inače nepostoje e) Carigradskog episkopa vezuje za wegov naziv „Vase-

² Na svim nivoima sabornosti su„tina Crkve je svedožewe apostolskog prejemstva. Na nivou (autokefalnog) sabora, ovo svedožewe je prao prvenstvom po vlasti, „to je posledica postojawa poslova crkvene uprave od va nosti za celu pomesnu (autokefalnu) Crkvu. Prvenstvo po časti je izraeno poretkom, ili boqe rečeno redosledom svedožewa: prvi po časti je onaj koji je prvi pozvan da svedoži, a to je, po 9. kanonu Antich. Sabora po pravilu onaj koji je prvi po vlasti; za wim sledi najstariji po hirotoniji episkop, i tako redom. Na nivou Vaseqenske (Katoličanske) Pravoslavne Crkve nema ni govora o tome da postoji prvenstvo po vlasti nekog poglavara Pomesne Pravoslavne Crkve, jer su sve Pomesne (autokefalne) Crkve Bogom oblagoda ene i ovla„ ene da svaka od wih u potpunosti, blagoda u i vla„ u, ocerkvuje svoje episkopije. Zato je sabornost Vaseqenske Crkve sabornost svedožewa ravnopravnih i punopravnih episkopija (sabranih u autokefalne Crkve po principu svedožewa, a ne vlasti). Dakle, svedožewe apostolskog prejemstva je ono po čemu je Crkva saborna, a jurisdikcija postoji jedino kao prate i elemenat ovog svedožewa, i to jedino na nivou autokefalnog sabora. Otuda su svi patrijarsi i wihovi autokefalni sabori me usobno ravnopravni i punopravni po vlasti, i me u wima nema prvog me u jednakima (prvog po vlasti), niti primatqea apelacija iz drugih autokefalnih Crkava.

genski Patrijarh“. Kao da se upotrebom toga naziva eli opravdati njegov naziv prvenstvo po vlasti, i kao da se ostali patrijarsi, budu i lokalni, ele postaviti u drugostepeni položaj u odnosu na onog, koji jedini nosi naziv Vasegenski. Rečju, oko ovog naziva se gradi mit, koji je u službi deformacije Pravoslavlja.

Carigradski episkop Jovan Posnik (do 595. god.) bio je darovan nazivom Vasegenskog Patrijarha od strane Vizantijskoga cara Mavrikija. U to vreme Jovan Posnik je bio u crkvenim poslovima prvenstvujući i episkop Carigradske dijeceze i drugi po Egiptu episkop u Vasegenskoj Crkvi, posle episkopa Rima. Ali Carigrad, njegova episkopija, je bio u svesti ondašnjem, ne samo prestonica Vizantijskog Carstva, nego i prestonica, barem u duhovnom smislu, i svih oblasti negde, u Rimskog Carstva, pa čak i onih oblasti izvan granica toga Carstva, u kojima se učvrstilo Hrišćanstvo. Padom poslednjeg Rimskog cara 476. god. ovako prihvateno Carigrada bilo je opravdano smatraoem i dubokim doživljavanjem Rimskog Carstva kao neprolazne celine, koja se shvatala i kao ceo svet vasegena ondašnjeg vremena.

S obzirom na ovo, car Mavrikije je darovao Jovana Posnika naslovom Vasegenskog Patrijarha. Sam taj naslov nije kanonski. Odredba 28. kanona IV Vas. Sab. dodekuje episkopu Carigradskom uz povlastice i naslov Carigradski arhiepiskop. Ako zanemarićmo pitamo da li je on arhiepiskop ili patrijarh, svakako ćemo uočiti da se njegov naslov vezuje za grad, dakle, mesto. Kanoni (6. i 7. I Vas. Sab., 2. i 3. II Vas. Sab., 36. Trul. Sab. i dr.) i sve ostale episkope, uključuju i u Rimskog, nazivaju imenom grada. Sa crkvenog stanovišta, jedino su Sveti Apostoli bili učiteći Vasegeni. Već prvi njihovi učenici bili su učiteći određenog mesta. Da li se to Carigradski Patrijarh danas sprema da se proglasi Apostolom Pravoslavlja, jer se, sudeći po saopćenju Carigradske Patrijaršije upućenoj, tako oseća?

Bog je hteo da Crkva u vreme Cara Mavrikija i Jovana Posnika ima Grigorija Velikoga za episkopa Rima. On je, u svojstvu prvostolnog episkopa, dakle, onog koji prvi svedoči istinu u qubavi, poslao Jovanu Posniku pismo qubavi u kome ga moli da se odrekne naslova patrijarha vasegenskog jer može da nanese zla, i produćava:

„Gospod, napomenu i kako moraju biti ponizni srcem njegovi nestalni učenici, kazao im je: „Koji hoće izmeću u vas da bude prvi, biće poslednji“, žime nam jasno kazuje da će onaj stajati najviše, koji je najponizniji. Klonimo se, dakle, od onih koji traće prva mjesta u sinagogama, koji traće da ih svjetina uzdiće, i kojima je milo da ih učitećima nazivaju, zaboravljaju i da je Gospod svojim učenicima kazao: „Vi se ne nazivajte

uĳiteqima, jer je jedan va,, uĳiteq, a vi ste svi bra a. Ne nazivajte se ocima, jer je jedan va,, Otac.“³

Da se ovakav stav Rimskog pape Grigorija Velikog ne mo e shvatiti kao zavist prvoĳasnog episkopa, korifeja svega episkopata, prema drugoĳasnom episkopu na tako zvuĳnom naslovu, vidimo iz pisma odgovora pape Grigorija Velikog Evlogiju Aleksandrijskom. Reaguju i na naslov patrijarha Vaseqenskog, kojim car Mavrikije daruje Jovana Posnika, Evlogije u pismu Grigoriju Velikom, istoga Grigorija, kao prvoĳasnog episkopa, naziva patrijarhom vaseqenskim. Evo odgovora, reakcije pravog prvoĳasnog episkopa, koji prvi svedoĳi istinu.

„Tvoje bla enstvo imalo je dobrotu kazati mi, da kad bude,, pisao nekima, ne e,, im davati vi,,e naslova takvih (tj. naslova patrijarha vaseqenskog prim. fi. K.), koji potiĳu samo iz gordosti, a prema meni ka e,, da e,, postupati „kao „to sam naredio“. Ja te molim da mi nikada vi,,e ne sponiwe,, tu rijeĳ „naredba“, jer ja znam dobro ko sam ja, a ko ste vi. Po svom polo aju vi ste moja bra a; po va,,im vrlinama vi ste moji oci. Ja, dakle, nisam ni,,ta naredio. Ja sam se samo postarao da napomenem o nekim stvarima, koje su mi se ĳinile korisnim. Me utim, ja ne nalazim da je Tvoje bla enstvo htjelo da se ba,, dr i moje napomene, jer ja sam kazao da se ne mora ni meni, niti ikome, ovaj naslov davati, a sad eto, u tvome pismu ti mi daje,, ove naslove (tj. patrijarha vaseqenskoga prim. fi. K.), koje ja osu ujem, gorde naslove vaseqenskog i pape! Neka unaprijed Tvoje bla enstvo tako ne postupa, ja te molim, jer time oduzima,, sebi ono, ĳega mnogo drugima daje,,. Ja ne tra im naslova, nego vrlina. Ja ne smatram za sebe ĳast ono „to mo e smawiti dostojanstvo moje bra e. “ast moja jeste kad vidim ĳast Crkve. Ako me Tvoja Svetost naziva vaseqenskim papom, time ti odriĳe,, da si ti ono isto, „to bih ja sav, po tvome, morao biti. Bo e saĳuvaj da to ikada bude!“ (Isto, str. 219 220).

Svetiteq istiĳe da ako se neko oslovgava Vaseqenskim patrijarhom, time umawuje dostojanstvo ostalih. I ako jedan patrijarh nazove drugog vaseqenskim, time samom sebi oduzima ono „to kroz naslov tome drugome daje. Svetiteq zavr,,ava molitvom Bogu, izgleda neusli,,enom.

Danas, kad Carigradskog episkopa, patrijarsi redovno nazivaju Vaseqenskim Patrijarhom, ne razmi,,qaju o ovim reĳima Svetiteqa, koje se sla u sa reĳima Svetoga Teofana Ispovednika, da

³ Nikodim Mila,, Slovenski apostoli Kirilo i Metodije, str. 219.

su svi patrijarsi ekumenski (vaseqenski), o kojima se tako e ne razmi„qa. Naravno, svi patrijarsi jesu vaseqenski, svaki u svome tronu. A to, stoga „to, osim Boga, u Vaseqeni nema nikog ko bi bio vi„i predstojnik narodu, kome prvenstvuju. Zato, ako se neki patrijarh naziva vaseqenskim, on time oduzima dostojanstvo sabra- i svojoj. I ako patrijarsi jednog izme u sebe nazivaju vaseqenskim, time sami umawuju svoje dostojanstvo.

Zaista, ukoliko nastavimo da nazivamo Carigradskog episkopa naslovom Vaseqenski Patrijarh, tim emo podr ati mistifikaciju i samog naziva, i uloge, koju u Crkvi ima taj episkop, kao i wegove vlastoqubive te we.

* * *

Zbog svega rešenog, saop„tewa Carigradske Patrijar„ije SSC, iako nije upu eno Crkvi, dostojno je crkvene osude, jer se neposredno tiže Crkve!

Sve drugo, „to bi se povodom ovoga trebalo užititi, mora se užititi saborno sa svim Svetim Crkvama.

Z A K Q U " A K

Odnose i se prema saop„tewu Carigradske Patrijar„ije, kao i prema drugim sližnim aktima, u svetlu iznetoga moramo imati u vidu slede e istine:

Carigradski episkop ne sme svome nazivu patrijarha dodavati naslov „Vaseqenski“, ukoliko on sam istim naslovom ne naziva ostale patrijarhe, npr. Vaseqenski Srpski Patrijarh Pavle. Bez toga, titula „Vaseqenskog Patrijarha“ bi e vrlo operativna u sticawu bezakonih povlastica Carigradskog episkopa, na umawawe, i to realno, povlastica ostalih patrijaraha.

Carigradski episkop nije, niti je ikada bio, niti e ikada biti, prvi me u jednakima u pravoslavnoj jerarhiji, tj. prvi po vlasti u Vaseqenskoj Crkvi.

Carigradski episkop jeste prvenstvuju i po vlasti episkop (samo) u jerarhiji Carigradske Patrijar„ije.

Carigradski episkop ne izra ava jedinstvo Pomesnih Pravoslavnih Crkava.

Jedinstvo Pomesnih Pravoslavnih Crkava se izra ava kroz wihovo ivo sabirawe (i to svih) u Ćasti, u qubavi; „to se ispoqava u liturgijskim pomiwawima svih prvošasnih episkopa, od strane svih prvošasnih episkopa u svojim autokefalnim Saborima, po jedinstvenom poretku Ćasti.

Carigradski episkop jeste danas priznat od Svetih Crkava za prvošasnog episkopa u pravoslavnoj jerarhiji, jer je Rimski epi-

skop, koji je zauzimao mesto prvog po Ľasti u kanonskom poretku, zbog la nog svedoĽewa istine, otpao od Crkve.

Carigradski episkop, kao prvoĽasni u episkopatu pravoslavnome, ima pravo da prvi svedoĽi istinu Crkve, u saboru svedoĽewa svih episkopa i Svetih Crkava, zbog Ľega u iva odgovaraju a prava Ľasti (prvi sedi, prvi potpisuje akta i dr.).

U Obave„tewu Stalne delegacije Carigradske Patrijar„ije pri SSC stoji da svaka Pomesna Pravoslavna Crkva mora biti u op„tewu sa Carigradskim Patrijarhom da bi mogla biti smatrana pravoslavnom. Naravno da ovo nije taĽno. Svaka Pomesna Pravoslavna Crkva mora biti u op„tewu ne samo sa Carigradskom Patrijar„ijom, nego i sa svim ostalim Pomesnim Pravoslavnim Crkvama, odnosno mora biti u op„tewu sa Apostolima, Ľiju veru i ispoveda. Zato se u 9. Ľlanu Simvola vere i ka e: „Verujem u... Apostolsku Crkvu“. Tvr ewem da je nu no biti u op„tewu (samo) sa Carigradskim Patrijarhom da bi se neko smatrao pravoslavan, ovaj Patrijarh se stavqa iznad Apostola i Vaseqenskih Sabora i postaje najvi„i kriterijum pravoslavnosti. Postaje izvor istine. Postaje nepogre„ivi papa. Shodno ovome, i 9. Ľlan Simvola vere sada bi trebalo da se izmeni i da glasi: „Verujem u jednog, svetog, carigradskog patrijarha“. Pored toga „to predstavqa grubo kr„ewe svetih kanona i svetootaĽkog ustrojstva Crkve, ovako bezakono uzdizawe Carigradskog Patrijarha nosi sa sobom i drugu opasnost: u sluĽaju da Carigradski Patrijarh padne u jeres⁴, „to nije retkost, onda bi, zbog Carigradskog Patrijarha, jeres postala pravoslavqe, a pravoslavqe bi se raĽunalo u jeres. Tako bi sve Pomesne Pravoslavne Crkve, koje ne bi htele da op„te sa Carigradskim Patrijarhom zbog wegovog pada u jeres, bile smatrane za jeretiĽke, odnosno raskolniĽke!

Carigradski episkop nema nikakvih prerogativa nad ostalim patrijarsima.

Carigradski episkop nema va na prava da prima apelacije iz drugih Pomesnih Pravoslavnih Crkava, niti pod wegovu jurisdikciju potpada sva dijaspora. Pozivawe na izvesne kanone kao na izvore tih prava predstavqa grubo prekrajawe kanona, a o tome postoji prebogata svetootaĽka literatura.

fieqko Kotoranin

⁴ Prof. Posnov u svojoj „Istoriji hri„anske crkve“ navodi da je od osnivanja Carigrada, poĽetkom 4. veka, pa do otpadawa Rimske episkopije 1054. g., bilo ukupno 78 episkopa grada Carigrada, a da su wih 18 zaĽetnici jeresi, dok se ovaj broj dodatno uve ava ako se raĽunaju i oni carigradski episkopi koji su bili sledbenici neke jeresi.

БИБЛИЈСКА ТЕОЛОГИЈА

HRONOLO'KI PREGLED FIIVOTA GOSPODA NA'EGA ISUSA HRISTA

(KROZ OBJEDIWENO "ETVOROJEVAN-EQE)

Mnogi ugledni evropski pisci radili su na ujediwewu letve-rojevan ega, „to je zaista bilo vi„e nego potrebno. Na srpskom jeziku vrlo je malo literature koja se bavi ovom problematikom. Sveti Arhijerejski Sinod, juna 1925. godine preporučio je sve-„tenstvu kwigu Ujediweno i obja„weno letvorojevan ege, proto-jereja Milana Milutinovi a, paroha beogradskog.

Hronologija ivota Gospoda na„ega Isusa Hrista kroz obje-diweno letvorojevan ege namewena je svima onima koji ele da sistematično, i sa ose ajem za vreme, litaju i proučavaju Novi za-vet. Kada nedovočno upu eni litalac litaju Novi zavet, često nema predstavu o hronolo„kom redosledu doga aja, o mestu, a pogotovo nema predstavu o datumu odnosnog doga aja.

Kod datirawa doga aja, treba imati na umu da su Jevreji dru-gađije računali vreme: meseci (lunarni) su naizmenično imali 29 i 30 dana, bilo ih je 12 u godini, ali su Jevreji svake tri godine (?) dodavali i trinaesti mesec, radi izjednačavawa sunčeve i mesečeve godine. Meseci se računaju prema kretawu meseca oko zenqe.

Napomeweno da se datumima ne mo e sasvim verovati, mnogi su orijentacioni, ali e svejedno koristiti pri izučavawu Novog zaveta.

Preporučujemo da se ova objediwena hronologija koristi uz kartu Palestine, koju ovom prilikom objavqujemo u prilogu.

Prolog (Mk. 1, 1; Lk. 1, 14; Jn. 1, 1 18)

PRVI DEO:

OVAPLO`EWE GOSPODA ISUSA HRISTA.
DETIWSTVO I TRIDESETOGODI'WI
SKRIVENI FIIVOT.

Vi ewe Zaharijino i zađe e Preteđino: Jerusalem 9. mesec
pretposledwe god. do Isusa Hrista: (Lk. 1, 5 25)

Blagovesti (Ovaplo ewe Gospoda Isusa Hrista): Nazaret 25. 3. posledwe god. do Isusa Hrista: (Lk. 1, 26 38)

Poseta Marije Djeve Jelisaveti: Juta april, maj, jun posledwe god. do Isusa Hrista: (Lk. 1, 39 56)

Ro ewe i obrezawe sv. Jovana PreteĚe: Juta 24. 6. posledwe god. do Isusa Hrista: (Lk. 1, 57 80) Rodoslov Isusa Hrista: (Mt. 1, 1 17; Lk. 3, 23 38)

Sumwa i uteha sv. Josifa Pravednog: Nazaret jun posledwe god. do Isusa Hrista: (Mt. 1, 18 25)

Popis¹. Ro ewe Isusa Hrista. Poklowewe pastira: Vitlejem 25. 12. : (Mt. 2, 1a; Lk. 2, 1 20)

Obrezawe Gospodwe: Jerusalim 1. 1. prve god. po ro ewu Isusa Hrista: (Lk. 2, 21)

Dono,,ewe Isusa Hrista u Hram (Sretewe): Jerusalim 2. 2. prve god. po ro ewu Isusa Hrista: (Lk. 2, 21 39)

Poklowewe mudraca² sa Istoka: Vitlejem prvih dana po Sretewu: (Mt. 2, 1 12)

Bekstvo u Egipat. Pokoġ vitlejemske dece. Povratak u Nazaret: Vitlejem Egipat Nazaret: (Mt. 2, 13 23)

Deġak Isus Hristos izgubqen i na en³: Jerusalim praznik Pashe, 12. god. od ro ewa Isusa Hrista: (Lk. 2, 40 52)

¹ Oktavijan Avgust (od 30. pre do 14. g. posle Isusa Hrista) naredio je popisivawe svih stanovnika u svojoj carevini, „to se postepeno izvr,,avalo po svim provincijama i kraġevinama. Ciq ovog popisa bio je efikasnije ubirawe poreza. Popisivali su se i mu,,ke i enske glave, zbog pla awa poreza na liġnost.

² Slov. Volsvi o wima se ne zna ni,,ta pouzdano, ni odakle su, ni koliko ih je bilo. Ve ina Sv. otaca misli da su bili iz Persije, da su bili carevi, i da ih je bilo tri (starac Melhior potomak Simov, mladi Kaspar potomak Hamov, i sredwoveġni crnac Valtazar potomak Jafetov).

³ Isus Hristos ima dvanaest godina, „to je znaġajan uzrast u ivotu jevrejskih deġaka, jer tada prestaje detiwtvo, postaje „sin zakona“, delimiġno tretiran kao odrastao, vi,,e nije mogao biti od roditelja prodan u ropstvo.

DRUGI DEO:
OD PROPOVEDI PRETEŽE DO DRUGE PASHE:
PRVE GODINE JAVNOG DELOVANJA GOSPODA
ISUSA HRISTA

Propoved sv. Jovana Preteže⁴: Vitavara od početka 7. do kraja 12. meseca 30. god.: (Mt. 3, 1 12; Mk. 1, 2 8; Lk. 3, 1 18)

Krštenje⁵ Isusa Hrista u Jordanu (Bogojavjenje): Vitavara 6. 1. 31. god. Isus Hristos ima tačno 30 godina: (Mt. 3, 13 17; Mk. 1, 9 11; Lk. 3, 21 22)

Tridesetodnevni post Isusa Hrista i Satanino kušanje: Jerihonska pustiya 6. 1. 16. 2. 31. god.: (Mt. 4, 1 11; Mk. 1, 12 13; Lk. 4, 1 13)

Druga svedoštva sv. Jovana Krstitega o sebi i Isusu Hristu: Vitavara 15. 2. 31. god.: (Jn. 1, 19 28)

Jagwe Bo ije⁶: Vitavara 16. 2. 31. god.: (Jn. 1, 29 34)

Prva tri učenika: Obale Jordana 17. 2. 31. god.: (Mt. 4, 12 20; Mk. 1, 14 18; Jn. 1, 35 42)

Četvrti i peti učenik: Povratak Isusa Hrista u Galileju 18. 2. 31. god.: (Mt. 4, 21 25; Mk. 1, 18 20; Jn. 1, 43 51)

Svadba u Kani⁷ i prvo čudo Isusa Hrista: Kana Galilejska 21. 2. 31. god.: (Jn. 2, 1 11)

Izbor Kapernauma⁸ za stanovanje. Prva Pasha⁹. Prvo izgnanje trgovaca iz Hrama. Mnogo čudes. Svedoštvo Isusa Hrista o

⁴ Kod Jevreja, jedan od uslova za propoved je punoletstvo navršenih trideset godina života.

⁵ Zašto se Gospod krštava? „... ne stoga što sam ima potrebu u krštenju, nego da tim satre glave zmijske u vodi da pobedi satanu i gordost njegovu (Ps. 73, 12 13), da omije greh i pogrebe celog starog Adama u vodi, da posveti Krstitega u izvršenje zakona, da otkrije tajnu Svete Trojice, da nam postane Obrazac i Primer za krštenje.“ („Tačno izlaganje pravoslavne vere“, sv. Jovan Damaskin, deo 4., glava 9).

⁶ To je prvo ime Isusovo, koje mu je dato u javnom životu, i ono najlepše označava iskupiteljsku dužnost njegovu: nevinost je žrtva Bogu.

⁷ Postoji i Velika Kana, jugoistočno od Tira.

⁸ Kapernaum „Selo prekrasno“ selo na severozapadnoj obali Galilejskog mora. Tada je bio trgovački centar, imao je i carinarnicu, nalazio se na glavnom putu izme u Sirije i Jerusalima, pogodan za propovedanje.

⁹ Jevr. prelazak, jevrejski praznik koji je ustanovljen posle prelaska Jevreja preko Crvenog mora. Svetkovana je četrnaestog dana meseca nisana (prvog meseca:

svom bogosinovstvu: Kapernaum kraj 2. i tre i mesec 31. god, Jerusalem Pasha 31. god.: (Mt. 4, 13; Jn. 2, 12 25)

Tajni razgovor Isusa Hrista i Nikodima¹⁰: Jerusalem april 31. god.: (Jn. 3, 1 21)

Prvo putovawe Isusa Hrista po Judeji. Najvi„e svedoŕanstvo Preteŕino o Isusu Hristu: Judeja od aprila do decembra 31. god.: (Jn. 3, 22 36 u vezi sa Jn. 4, 2)

Zatvarawe sv. Jovana Krstiteŕa u tamnicu (sv. Jovan ima 31, 5 god.): Maher¹¹ kraj decembra 31. god.: (Mt. 14, 3 5; Mk. 6, 17 20; Lk. 3, 19 20)

Povratak Isusa Hrista u Galileju. Razgovor sa Samarjankom¹²: Samarija Sihar poŕetak januara 32. god.: (Mt. 4, 12 17; Jn. 4, 1 42)

Dolazak Isusa Hrista u Galileju. Drugo ŕudo u Kani Galilejskoj. Isceŕewe odsutnoga sina carskoga ŕinovnika iz Kapernauma: Galileja Kana januar 32. god.: (Mk. 1, 14 15; Lk. 4, 14 15; Jn. 4, 43 54)

Isus Hristos propoveda iz la e. Prvo ŕudesno ŕovŕewe riba. Zavr„ni izbor Petra i Andrije, Jakova i Jovana, Filipa i Natanaila: Vitsaida Galilejska jezero kraj januara 32. god.: (Lk. 5, 1 11)

Neprekidne propovedi Isusa Hrista i mnogobrojna isceŕewa u Kapernaumu: Kapernaum februar 32. god.:
 besomuŕnog (Mk. 1, 21 28; Lk. 4, 31 37),
 Petrove ta„te (Mt. 8, 14 15; Mk. 1, 29 31; Lk. 4, 38 39),
 mnogih drugih (Mt. 8, 16 17; Mk. 1, 32 34; Lk. 4, 40 41).

Prvo putovawe Isusa Hrista po Galileji. Isceŕewe gubavog: Galileja februar 32. god.: (Mt. 4, 23 35; Mk. 1, 35 45; Lk. 4,

mart april), produ avala se cele idu e sedmice (praznik presnih hlebova). Tada se u Jerusalmu sakupŕalo najvi„e sveta.

¹⁰ Grŕ. „pobedilac naroda“ vrlo bogat farisej, tre i ŕlan Sinedriona. Hristu dolazi no u, iz straha od drugih sinedrionista, a verovatno i zbog stida da bude pouŕen.

¹¹ Jevr. „Dijadema“ pograniŕna tvr ava u Pereji, u koju je Irod Idumejac zatvorio najve eg jevrejskog proroka, dr e i ga zatoŕenog 1, 5 godinu.

¹² Samarjani su od davnina bili predmet duboke mr we od strane Judejaca i Galilejaca. Tako e, treba napomenuti da se kod Jevreja ni jedan uŕiteŕ zakona ne sme poniziti do javnog razgovora sa enom, ŕak ni sa sopstvenom. Jevreji ka u da pre treba spaliti zakon, nego li ga obja„avati eni!

42 44; 5, 12 16) Tri nepouzdana učenika: (Mt. 8, 18 22; Lk. 9, 57 62)

Sti„avawe bure. Isceqewe bolesnih iz Gergese:Jezero Gerge-
sa mart 32. god.: (Mt. 8, 23 34; Mk. 4, 35 41; 5, 1 19; Lk. 8, 22 39)

Isceqewe uzetog na odru:Kapernaum mart 32. god.: (Mt. 9, 1 8;
Mk. 5, 21; 2, 1 12; Lk. 8, 40; 5, 17 26) Izbor sedmog učenika¹³ i
gozba kod wega. Odgovor Isusa Hrista o dru ewu sa gre„nicima
i privremenom nepo„ ewu: (Mt. 9, 9 17; Mk. 2, 13 22; Lk. 5,
27 39). Isceqewe krvotošive ene. Vaskrsewe Jairove K eri.
Isceqewe dvojice slepih i jednog nemobesnog:

(Mt. 9, 18 19; Mk. 5, 22 24; Lk. 8, 40 42),

(Mt. 9, 20 22; Mk. 5, 25 34; Lk. 8, 43 48),

(Mt. 9, 23 26; Mk. 5, 35 43; Lk. 8, 49 56),

(Mt. 9, 27 34).

TREŠI DEO:

OD DRUGE DO TREŠE PASHE:

DRUGA GODINA JAVNOG DELOVAWA GOSPODA ISUSA HRISTA

Isceqewe uzetoga u Bawi Vitezdi¹⁴:Jerusalim druga Pasha,
32. god.: (Jn. 5, 1 15)

Isus Hristos svedoži o svojoj jednakosti sa Bogom Ocem.
Tri velika iva svedoka o bo anstvu Isusa Hrista : sv. Jovan
Krstiteq, Mojsije i Bog Otac. Jo„ dva va na svedoka o tome:
Sv. pismo i Ćudesna dela Isusa Hrista:Jerusalim april 32.
god.: (Jn. 5, 16 47)

Trgawe klasja¹⁵.Isceqivawe suhorukoga. Mnoga Ćuda uĆiwena u
subotu:Povratak u Galileju obala jezera, april 32. god.:

(Mt. 12, 1 8; Mk. 2, 23 28; Lk. 6, 1 5),

(Mt. 12, 9 14; Mk. 3, 1 7; Lk. 6, 6 11),

(Mt. 12, 15 21; Mk. 3, 7 12).

¹³ Levije Alfejev, carinik sv. apostol i jevan elist Matej

¹⁴ Ili Ovĵja bawa, jer se nalazila pored ovĵjih vrata, kroz koja, su radi
rtve, u hram uvo ene ovce. Na severnoj strani Jerusalama nalazila se veliĵanstve-
na gra evina, sa trenovima za sme„taj bolesnika. Pokraj ovih vrata nalazi se i dom
sv. Joakima, gde se rodila Presveta Bogorodica.

¹⁵ Be„e u subotu, jevr. „sabbat“ odmor. Ustanova subote je bo anskog pore-
kla, iz najstarijeg doba, od strane starozavetnih verouĵiteqa okru ena neverovat-
no sitniĵarskim detaqima o tome kada je, i kako po„tovati (postoji 949 odredbi
„ta se subotom ne sme raditi, npr. ne sme se pquvati po vazduhu, ne sme se oti i od
ku e daqe od 2. 000 koraka, ne sme se jagwe izvaditi iz jame, itd.).

Izbor 12 apostola¹⁶: Gora bla enstva maj 32. god.: (Mt. 10, 1 4; Mk. 3, 13 19; Lk. 6, 12 16)

Propoved na Gori: Gora bla enstva oko 15. 5. 32. god.: (Mt. 5 7. gl. ; Lk. 6, 17 49)

Uvod u propoved: (Mt. 5, 1 2; Lk. 6, 17 20)

Bla enstva: (Mt. 5, 3 12; Lk. 6, 20 23)

Prokletstva: (Lk. 6, 24 26)

Apostoli su so zemgi i svetlost svetu: (Mt. 5, 13 16; Mk. 4, 21; Lk. 6, 39; 8, 16; 11, 33 36)

Ispuwewe starozavetnog u novozavetnom zakonu. Svetiwe oba zaveta treba ceniti iznad svega: (Mt. 5, 17 19; 7, 6; Lk. 16, 17)

Starozavetna i novozavetna pravednost. Izbegavati qutwu i zlopam ewe, vr„iti milosr a u mislima, režima i delima:

(Mt. 5, 20 26; Lk. 12, 58 59),

(Mt. 5, 38 48; 7, 12; Lk. 6, 27 36),

(Mt. 7, 1 5; 12. ; Mk. 4, 24; Lk. 6, 37 38; 41 42)

Zakletva i krivokletstvo: (Mt. 5, 33 37). Tri glavna starozavetna sredstva za opravdawe pred Bogom: milostiwa, molitva i post: (Mt. 6, 1 14; Lk. 6, 38)

Molitva uop„te i Molitva Gospodwa: (Mt. 6, 5 15; 7, 7 11; Lk. 11, 2 13)

Post: (Mt. 6, 16 18)

Istinito blago: (Mt. 6, 19 21; Lk. 12, 33 34)

Iskrene namere: (Mt. 6, 24; Lk. 11, 33 36)

Mo e se slu iti samo jednom gospodaru: (Lk. 12, 22 32)

Tra iti Carstvo Nebesko pre svega: (Mt. 6, 25 34)

Uska vrata i tesan put samoodricawe: (Mt. 7, 13 14)

La ni i pravi proroci: (Mt. 7, 15 20; Lk. 6, 43 45)

Dela saglasiti sa verom: (Mt. 7, 21 29; Lk. 6, 46 49)

Isceqewe gubavca¹⁷ i kapetanovog sluge¹⁸: Od Gore bla enstva do Kapernauma od 15. do 31. 5. 32. god.: (Mt. 8, 1 4; Mk. 1, 40 45; Lk. 5, 12 16)

(Mt. 8, 5 13; Lk. 7, 1 10)

¹⁶ To su: Andrej i Simon (Petar), sinovi Jonini; Jakov i Jovan, sinovi Zevedejevi; Filip i Vartolomej (Natanailo); Matej (Lavi je Alfejev) i Toma (Didim); Jakov i Juda (Levej, Tadija), sinovi Alfeja ili Kleope, „bra a Gospodwa“; Simon Zilot (Kananit), i Juda Iskariotski.

¹⁷ Guba, ili prokaza, jevr. „saraat“ biš Bo ji, ra„irena u arkim predelima, postepeno podvrgava trugewu sve delove Lovešijeg tela. Smrt nastupa posle 15 20 godina bolovawa. Jevreji su je smatrali neposrednom kaznom Jahvea. Gubavci su morali stanovati daleko od zdravih. Svakog su morali opomiwati vikom: „nešist, nešist“.

¹⁸ Stare„ina Eete od stotinu vojnika, lat. centurion. Rimganin, neznabo ac, slu io je u vojsci Iroda Antipe. Voleo je Jevreje, o svom tro„ku sazidao im je sinagogu u Kapernaumu.

Vaskršewe jedinca¹⁹ udovice:Nain početak juna 32. god.: (Lk. 7, 11 17)

Poruka sv. Jovana Krstitega Isusu Hristu:Nain početak juna 32. god:

Svedoštvo Isusa Hrista o sv. Jovanu Krstitegu: (Mt. 11, 2 19; Lk. 7, 18 35; 16, 16)

Grešnica pokraj nogu²⁰ Isusa Hrista. Priča o zajmodavcu i duniku: (Lk. 7, 36 50)

Izlešewe besna sleponema i posledice Ĺuda:Kapermaum kraj juna 32. god:

Ĺudo: (Mt. 12, 22 23; Mk. 3, 20; Lk. 11, 14),

bogohuĹewe fariseja da je Isus Hristos Velzevul²¹:

(Mt. 12, 24 30; Mk. 3, 22 27; Lk. 11, 15 23),

o huli na Duha Svetoga: (Mt. 12, 31 37; Mk. 3, 28 30; Lk. 12, 10),

znak Jonin²²: (Mt. 12, 38 42; Lk. 11, 16; 29 32),

dolazak i odlazak neĹistog duha: (Mt. 12, 43 45; Lk. 11, 24 26).

Mati Isusa Hrista i roaci wegovi: (Mt. 12, 46 50; Mk. 3, 31 35; Lk. 8, 19 21; 11, 27 28)

Drugo putovawe Isusa Hrista po Galileji²³. Osam priĹa o Carstvu Bojem:Galileja, obala jezera od jula do septembra 32. god.: (Mt. 13, 1 3; Mk. 4, 1 2; Lk. 8, 1 4)

1. PriĹa o sejaĹu: (Mt. 13, 3 23; Mk. 4, 3 20; 24 25; Lk. 8, 5 15; 18; 10, 23 24)

2. PriĹa o usevu koji raste, a ne znamo kako: (Mk. 4, 26 29)

3. PriĹa o p„enici i kukoĹu: (Mt. 13, 24 30; 36 43)

¹⁹ Smrt jedinca dvostruka je alost kod Jevreja: prvo, jer je umreti bez dece za wih velika nesreća, i drugo, „to se gubitak svega potomstva smatrao istinskom kaznom Bojom za preveliki greh (Jer. 6, 26; Zah. 12, 10; Amos 8, 10).

²⁰ U domu Simona iz Galileje, koji nije ista liĹnost sa Simonom Gubavim.

²¹ Filistinski idol (4. Car. 1, 2), gospodar muĹica, knez vazduha ili vetra, moe biti i gospodar neĹiste e.

²² Od 836 800. godine pre Isusa Hrista. Jedini je od svih proroka bio poslat da propoveda inoplenicima. Osnova propovedi je da Jahve eli spasewe ne samo Jevreja, ve i svih neznaboaca.

²³ Pratile su Gospodarene: Marija Magdalena, iz koje je izgnao sedam bjesoava; Jovana, ena Huze dvoupravnika Iroda Antipe; Susana, o kojoj se ništa ne zna; Salomija, ena Zevedejeva; Marija, ena Alfeja Kleope, po predawu erka Josifa Pravednog. Neke od wih su Gospodare pomagale svojim imawem.

4. Priča o dobroj i zloj ribi u mreži: (Mt. 13, 47-50)
 5. Priča o zrnju goru, i žnom: (Mt. 13, 31-32; Mk. 4, 30-32; Lk. 13, 18-19)
 6. Priča o kvascu: (Mt. 13, 33; Lk. 13, 45-46)
 7. Priča o sakrivenom blagu u poqu: (Mt. 13, 44)
 8. Priča o dragocenom biseru: (Mt. 13, 45-46)
- Zašto Isus Hristos govori u pričama: (Mt. 13, 34-35; 51-53; Mk. 4, 33-34)

Propoved Isusa Hrista u Nazaretskoj sinagogi i izgnawe wegovo: Nazaret kraj septembra 32. god.: (Mt. 13, 54-58; Mk. 6, 1-6; Lk. 4, 16-30)

Posledwe putovawe Isusa Hrista po Galileji: Galileja početak oktobra 32. god.: (Mt. 9, 35-38; Mk. 6, 6)

Isus Hristos daje uputstva apostolima za slu ewe wihovo: Okolina Nazareta početak oktobra 32. god.:
 poqe rada apostola: (Mt. 10, 5-7; Mk. 6, 7; Lk. 9, 1-2),
 uslovi uspeha: (Mt. 10, 8-10; Mk. 6, 8-9; Lk. 9, 3),
 ponaawe podesiti prema doleku: (Mt. 10, 10-15; Mk. 6, 10-11; Lk. 9, 4-5),
 te,ko e gowewa: (Mt. 10, 16-25; Lk. 12, 11-12),
 uzdawu u Boga: (Mt. 10, 26-33; Mk. 4, 22; Lk. 8, 17-18; 12, 2-9),
 potreba borbe i odricawe od svega „to smeta sjediwewu sa Isusom Hristom: (Mt. 10, 34-39; Lk. 12, 51-53; 14, 26-27; 17, 33).

Apostolsko putovawe i propoved: Galileja oktobar, novembar i decembar 32. god.: (Mt. 11, 1; Mk. 6, 7; 12-13; Lk. 9, 1-2; 6)

Muēeni, tvo sv. Jovana Krstiteqa (ima 32. 5 god.). Irod Antipa misli da je Isus Hristos vaskrsli Jovan Krstiteq: Maher kraj decembra 32. god.: (Mt. 14, 5-12; Mk. 6, 17-29)
 (Mt. 14, 1-2; 13; Mk. 6, 14-16; Lk. 9, 7-9)

Povratak apostola. Prvo umno ewe hlebova: Kapernaum (?) okolina Vitsaide Julijine²⁴ mart 33. god.: (Mt. 14, 13-21; 9, 35-38; Mk. 6, 30-44; Lk. 9, 10-17; Jn. 6, 1-14)

²⁴ Ili Vitsaida Istočna grad na severoistočnoj obali Galilejskog jezera, blizu u, a reke Jordana. Nekada malo selo, ali ga izgradi i ukrasi Irod Filip Mla i, nazvav, i ga po imenu poroēne erke imperatora Avgusta Oktavijana Julije.

Isusa Hrista ele učiniti carem na zemqi. Isus Hristos hodi po vodi. Maloverje Petrovo. Iscegewa: Genizaretsko jezero mart 33. god.: (Mt. 14, 22 36; Mk. 6, 45 56; Jn. 6, 15 21)

„Hleb nebesni“ ili obe awe Sebe u Sv. priče, u. Bogoodstupni, tvo mnogih učenika. Ispitivawe vere dvanaestorice i nago-ve, taj izdajstva: Kapernaum mart 33. god.: (Jn. 6, 22 71)

Isus Hristos kori fariseje „to pretpostavqaju obilaze Love-rije zakonu Bo jem: Galileja blizu Pashe, 33. god.: (Mt. 15, 1 20; Mk. 7, 1 23; Jn. 7, 1)

"ETVRTI DEO:
OD TREŠE PASHE DO PRAZNIKA CVETI:
TREŠA GODINA JAVNOG DELOVANA GOSPODA
ISUSA HRISTA

Hananejka i iscegewe besne k eri wene: Finikija, oblast Tira i Sidona april i maj 33. god.: (Mt. 15, 21 28; Mk. 7, 24 30)

Iscegewe gluvonemog: Dekapog maj 33. god.: (Mt. 15, 29; Mk. 7, 31 37)

Mnoga iscegewa. Drugo umno ewe hlebova: Gora Dekapogska²⁵ jun 33. god.: (Mt. 15, 29 38; Mk. 8, 1 9)

Ponovo tra ewe žuda s neba i znak Jonin. Učewe Isusa Hrista o kvascu farisejskom, sadukejskom i Irodovom: Galileja: Dalmanuta i Magdala²⁶, jezero jun 33. god:
(Mt. 15, 39 16, 4; Mk. 8, 10 13; Lk. 12, 54 57)
(Mt. 16, 5 12; Mk. 8, 14 21)

Iscegewe slepoga u Vitsaidi Julijinoj: Zemqe Iroda Filipa jul 33. god.: (Mk. 8, 22 26)

Ispovedawe Petrove vere u Isusa Hrista Sina Boga fivoga: Okolina Kesarije Filipove²⁷ 29. 7. 33. god.: (Mt. 16, 13 16; Mk. 8, 27 29; Lk. 9, 18 20)

²⁵ Naspram Magdale, s druge strane Galilejskog jezera.

²⁶ Dalmanuta jevr. „Nasle e ubogog“ o woj se ni, ta ne zna. Verovatno se nalazila blizu Magdale, jevr. „Kula Bo ja“, sela na zapadnoj obali Genisaretskog jezera.

²⁷ Starodrevni grad u Itureji, u podno ju Livana, nekada bio mesto za poklo-wewe zlatnom teletu (3. Car. 12, 26 30).

Prvenstvo Ćasti Petrove: (Mt. 16, 17 20; Mk. 8, 30; Lk. 9, 21)
 Prvo predskazawe Isusa Hrista o svojoj smrti i vaskrsewu.
 UĹenik sabla wava UĹiteqa: (Mt. 16, 21 23; Mk. 8, 31 33; Lk. 9, 22)

O no,,ewu krsta svojega: (Mt. 16, 24 28; Mk. 8, 34 9, 1; Lk. 9, 23 27)

Preobra ewe Gospodwe:Galileja Gora Tavor²⁸ 6. 8. 33. god:
 (Mt. 17, 1 13; Mk. 9, 1 9; Lk. 9, 28 36)

Drugo predskazawe Isusa Hrista o svojoj smrti i vaskrsewu:
 (Mk. 9, 10 13)

Iscegeve meseĹara. Nemo apostola zbog wihovog neverja. Ve-
 ra, post i molitva:U podno ju Tavora 6. 8. 33. god:
 (Mt. 17, 14 21; Mk. 9, 14 29; Lk. 9, 37 43; 17, 5 6)

Tre e Spasitegevo predskazawe o svojoj smrti i vaskrsewu.
 Pla awe hramovnog poreza Ĺudesno na enim statiom:Od Tavo-
 ra do Kapernauma avgust 33. god:
 (Mt. 17, 22 23; Mk. 9, 30 32; Lk. 9, 43 45),
 (Mt. 17, 24 27).

Razne pouke Isusa Hrista apostolima o neizostavnim osobina-
 ma istinitih sinova Carstva Bo ijega:Kapernaum avgust 33.
 god:

Imati smirenost, biti svima sluga:

(Mt. 18, 1; Mk. 9, 33 35; Lk. 9, 46 47),

LiĹiti na decu. Najmawi je najve i:

(Mt. 18, 2 5; Mk. 9, 36 37; Lk. 9, 47 48),

Ne zavideti drugim poslenicima na wivi Gospodwoj:

(Mt. 9, 38 41; Lk. 9, 49 50),

Ne sabla wavati smerne ili „male“. PriĹa o izgubqenoj ovci:

(Mt. 18, 6; 10 14; Mk. 9, 42; Lk. 15, 4 7; 17, 2),

Osu ivati sablazni sveta: (Mt. 18, 7; Lk. 17, 1),

Izbegavati povode greha. Treba imati duhovnu so:

(Mt. 18, 8 9; Mk. 9, 43 50),

Bratsko ispravqawe. Apostoli dobijaju vlast „Ĺa vezuju i
 razre,,avaju“: (Mt. 18, 15 18; Lk. 17, 3 4),

Bezbrojno pra,,tawe uvreda. PriĹa o milostivom gospodaru i
 nemilostivom sluzi: (Mt. 18, 21 35),

ZajedniĹka molitva umilostivquje Oca: (Mt. 18, 19 20),

²⁸ Nalazi se u Galileji, ju no od Nazareta, visine 615 metara, divnog, zao-
 bogenog izgleda.

Uprkos svoj vrednosti svojoj, qudi su, ipak, „nepotrebne sluge Bo ije“: (Lk. 17, 7 10).

Od Kapernauma do Jerusalima: Odlazak Isusa Hrista iz Galileje, preko Samarije, u Judeju septembar 33. god:
Ro aci Isusa Hrista ga pozivaju da ide u Jerusalim na praznik „Gra ewa senica“, ali Isus Hristos odbija: (Jn. 7, 28)
Prokliwawe galilejskih gradova:
(Mt. 11, 20 24; Lk. 10, 13 15; Jn. 7, 9)
Negostoqubqe Samarjana i „sinovi groma“²⁹:
(Mt. 19, 1; Lk. 9, 51 56; 17, 11)
Isceqewe desetorice gubavih: (Lk. 17, 11 19)

„Gra ewe senica“³⁰. Prva propoved Isusa Hrista u Hramu. Uhva ena bludnica. Druga propoved u Hramu: Judeja Jerusalim 15 22. 9. 33. god:

Bo ansko poreklo nauke Isusa Hrista: (Jn. 7, 11 18),
Isus Hristos odgovara o rabijem naru, avawu subote, i tra i o sebi sud pravedni: (Jn. 7, 19 24),
Isus Hristos ponovo ispoveda svoju jednakost sa Ocem. Odluka i naredba Sinedriona da ga uhvate: (Jn. 7, 25 32),
Nagove, taj bliskog uklawawa Isusa Hrista sa ovog sveta: (Jn. 7, 33 36),
Isus Hristos je Izvor ivota: (Jn. 7, 37 39),
Mi, qewe naroda o Isusu Hristu iz Vitlejema: (Jn. 7, 40 44),
U savetu Sinedriona Nikodim brani Isusa Hrista: (Jn. 7, 45 8, 1),
Uhva ena bludnica³¹: (Jn. 8, 2 11),

²⁹ Dobili su ovaj naziv jer su eleli da nebeskim ogwem spale bogoodstupne Samarjane.

³⁰ Jedan od tri velika jevrejska praznika. Za sedam dana praznovawa ovog praznika Jevreji su iveli u sjenicama, nažiwenim od maslinovih, palminih i mirtinih grana. Ispred sjenica paqene su sve e svako veže. Svako jutro odlazilo se u hram, sve, tenici su prinostili rtve: sedamdeset teladi, za sedamdeset naroda zemagskih, (13+12+11+10+9+8+7=70 teladi za 7 dana). O prazniku bi se moglo puno pisati.

³¹ Po Episkopu Nikolaju Velimirovi u, Isus Hristos je, gledaju i u zemqu, pisao po pra, ini prstom i iznosio grehe onih koji su, sude i eni gre, nicipi, hteli Wegu da osude:

M(e, ulam) je opqažkao crkveno blago.
A(, er) je užinio prequbu sa bratovom enom.
'(alum) se krivo zakleo.
A(mariah) je oteo udovižino imawe.
M(erari) je užinio sodamski greh.
J(ocel) se klawao idolima.

Isus Hristos je Svetlost svetu: (Jn. 8, 12),
 Vrednost svedoštva Isusa Hrista o Sebi. Otac potvrđuje
 Sina Isusa Hrista: (Jn. 8, 13 20),
 Isus Hristos opet najavljuje Svoj bliski odlazak k Ocu: (Jn. 8,
 21 30),
 Istinita sloboda je vernost nauci Isusa Hrista: (Jn. 8, 31 41),
 Satana Lokekoubica i la qivac od iskonu: (Jn. 8, 42 51),
 Isus Hristos objašnjava Svoje Bolesti „Ja sam pre Avraam-
 a“: (Jn. 8, 52 59).

Iscegeve slepog od rođena³²: Jerusalim kraj septembra 33.
 god.: (Jn. 9, 1 12),
 Isle ewe iscegenog kod fariseja: (Jn. 9, 13 34),
 Ispovedawe iscegenog da je Isus Hristos Sin Bolesti: (Jn. 9,
 35 41),
 Isus Hristos je Pastir dobri i Vrata istinita: (Jn. 10, 1 21).

Izbor sedamdesetorice³³ učenika i slawe na propoved. Drugo
 putovawe Isusa Hrista po Judeji i okolini Jerusalima: Judeja
 oktobar 33. god:

Uputstvo sedamdesetorici za propoved: (Lk. 10, 1 12; 16),
 Povratak sedamdesetorice i radost wihova: (Lk. 10, 17 20),
 Radost svetog srca Gospoda Isusa Hrista: (Mt. 11, 25 27; Lk. 10,
 21 24),
 Poziv umornima i natovarenima: (Mt. 11, 28 30).

fiivot vešni ili Carstvo Nebesko daruje se ispuniteqima zapo-
 vesti Bolesti njihovih.
 Priča o milostivom Samarjaninu: Maslinska gora oktobar
 33. god.: (Lk. 10, 25 37)

Molitva i wene osobine: Maslinska gora krajem oktobra 33.
 god:

³² Selo na jugoistočnoj strani Jerusalima, pri kraju Josafatove doline. U wemu su se nalazila dva jezera: gorwe i dowe. Gospod „aqe slepoga da se umije u gorwem jezeru.

³³ Broj sedamdeset kod Jevreja je svet i podseća na sedamdeset stare, ina Izraigevih (4. Mojs. 11, 24 25). Ovi apostoli su izabrani da budu pomoćnici dvanaestorici velikih apostola. Wihova imena nisu navedena u Novom Zavetu. Kasniji spiskovi su prilično nepouzdana, tako da se ni danas ne zna tačno ko je sve pripadao sedamdesetorici apostola. Neki od wih su: Marko, Luka, arhiakon Stefan, Varnava, kao i još neki pomenuti u Delima apostolskim i poslanicama.

Obrazac molitve molitva Gospodwa³⁴: (Mt. 6, 9 13; Lk. 11, 1 4),
Molitva treba da bude svakida„wa, stalna i neodstupna:

a) Priša o bezobzirnom prijatequ: (Lk. 11, 5 8),

b) Priša o nepravednom sudiji i upornoj udovici: (Lk. 18, 1 8),
Molitva treba da je smirena i kratka. Priša o mitaru i farise-
ju: (Lk. 18, 9 14).

Isus Hristos pose uje dom Marte i Marije: Vitanija³⁵ krajem
oktobra 33. god.: (Lk. 10, 38 42)

Prvo putovawe Isusa Hrista po Pereji: Pereja novembar i
decembar 33. god:

Isus Hristos izobližava spoqa„wu (formalnu) pobo nost
fariseja: (Mt. 19, 1 2; Mk. 10, 1; Lk. 11, 37 54; 12, 1),

Isus Hristos se iskqužuje iz spora o nasledstvu, a daje pouku
protiv lakomstva.

Priša o bezumnom bogata„u: (Lk. 12, 13 21),

Biti uvek spreman za Carstvo Nebesko:

a) O opreznim slugama, (Mt. 24, 42; Lk. 12, 35 38),

b) O opreznom domu inu, (Mt. 24, 43 44; Lk. 12, 39 40),

v) O vernom i nevernom domoupravitequ, (Mt. 24, 45 51; Lk. 12,
41 48),

Bo anski ogaw i kr„tewe: (Lk. 12, 49 50),

O iskrenom pokajawu. Priša o po„te enoj smokvi: (Lk. 13, 1 9),

Isceqewe 18 godina zgržene ene u subotu: (Lk. 13, 10 17),

Spasewe kroz uska vrata. Mnogi propadaju idu i „irokim pu-
tem.

Priša o domu inu koji zatvara vrata pred nepravednicima: (Lk.
13, 22 30),

Fariseji savetuju Isusa Hrista da be i iz Pereje, navodno zbog
Iroda.

Odgovor Isusa Hrista. Prvo predskazawe o stradawima Jerusa-
lima: (Lk. 13, 31 35),

Isceqewe Źoveka od vodene bolesti. Ukori farisejima zbog tra-
ewa qudske slave: (Lk. 14 1 11),

Dru ewe sa siroma„nim vrednije od dru ewa sa bogatima. Pri-
ša o nemarnim zvanicama: (Lk. 14, 12 24),

Odricawe od svega „to smeta dostizawu Carstva Nebeskog. O
smi„qenom radu za dostizawe Carstva:

³⁴ Smatra se da je data na Maslinskoj gori. Tu se i danas nalazi Karmelitski
samostan, na Ĺijem je zidu urezan OĹe na„ na svim glavnim jezicima.

³⁵ „Dom bede“ selo na istoĹnoj padini Maslinske (Jeleonske) gore, blizu
Jerusalima. Gospod je ovde Ĺesto dolazio.

- a) Priša o nedovr„enoj kuli, (Lk. 14, 28 30),
- b) Priša o bezumnom caru ratniku, (Lk. 14, 31 35).

Praznik Obnovgewa³⁶ Hrama Isus Hristos objavuje da je Sin Bo iji i poziva se na dela bo anska koja Ga potvr uju: Jeru- salim 20. decembar 33. god.: (Jn. 10, 22 39)

Drugo putovawe Isusa Hrista po Pereji: Pereja od kraja decembra do početka marta 34. god.: Uvod: (Jn. 10, 40 42),

Iskreno pokajawe je uzvi„enije od vidqive pobo nosti:

- a) Priša o izgubenoj ovci, (Mt. 18, 12 13; Lk. 15, 1 7),
 - b) Priša o izgubenom dinaru, (Lk. 15, 8 10),
 - v) Priša o pokajanom bludnom sinu, (Lk. 15, 11 32),
- Sticati prijateqe dozvozenim sredstvima:
- a) Priša o nešasnom ali dosetqivom nastojniku, (Lk. 16, 1 13),

Drugašijim merilom mere qudi, drugašijim Bog:

- a) Priša o zlom bogata„u i ubogom Lazaru, (Lk. 16, 14 31),
- Carstvo Bo ije je u šoveku:
- a) Iznenadno nastupawe Carstva Bo ijeg, (Lk. 17, 20 25),
- Svetost braka: (Mt. 5, 27 32; 19, 3 9; Mk. 10, 2 12; Lk. 16, 18),
- a) O zavetu bezbrašnosti i devišanstvu: (Mt. 19, 10 12),
 - b) Isus Hristos blagosiqi mladence i malu decu:

(Mt. 19, 13 15; Mk. 10, 13 16; Lk. 18, 15 17),

Bogati mladi pozvan k savr„enstvu. (Mt. 19, 16 23; Mk. 10, 17 23; Lk. 18, 18 24),

Bogata„i i Carstvo Nebesko: (Mt. 19, 24 26; Mk. 10, 24 27; Lk. 18, 25 27),

Pitawe sv. apostola Petra o nagradi za odricawe od svega zarad sledovawa Isusu Hristu. Bogatstva jevan eoskog siroma„tva. (Mt. 19, 27 30; Mk. 10, 28 31; Lk. 18, 28 30),

Priša o raznovremenim poslenicima u vinogradu. (Mt. 20, 1 16).

Lazar, prijateq Gospoda Isusa Hrista: Judeja Vitanija poše- tkom marta 34. god:

Bolest Lazareva: (Jn. 11, 1 10),

Smrt Lazara: (Jn. 11, 11 19),

Isus Hristos te„i wegove sestre: (Jn. 11, 20 37),

Vaskrsewe pravednog Lazara: (Jn. 11, 38 45),

Sinedrion odlučuje da ubije Isusa Hrista: (Jn. 11, 46 53).

³⁶ U spomen pobeđe Jevreja nad Sirijcima i ošiči„ewa hrama od neznabo a- škog oskvrwewa, bio je ustanovqen osmodnevni praznik „obnovgewe svetiwe hra- ma“. Praznovalo se vrlo svešano, sa puno svetla. U hramu se šitalo mesto iz Sv. Pi- sma, koje govori o dolasku Isusa Poslanika Gospodweg (Zah. 2, 10 4, 7).

Od Jefraima do Vitanije: Jefraim (Jevrem) Judeja mart 34. god:

Isus Hristos u Jefremu: (Jn. 11, 54 57),
Pribli avawe Jerusalimu. "etvrto predskazawe Svoje smrti i vaskrsewa:

(Mt. 20, 17 19; Mk. 10, 32 34; Lk. 18, 31 34),
Vlastoqubiva molba Zevedejevih sinova: (Mt. 20, 20 28; Mk. 10, 35 45; Lk. 22, 24 26),
Iscegewe slepog na ulazu u Jerihon: (Lk. 18, 35 43),
Zakhej³⁷, carinski stare, ina u Jerihonu: (Lk. 19, 1 10),
Priša o talantima: (Lk. 19, 11 28),
Iscegewe dvojice slepih na izlasku iz Jerihona:
(Mt. 20, 29 34; Mk. 10, 46 52; Lk. 19, 28).

Opro, tajna vešera kod Simoga Gubavog: Vitanija 1. 4. 34. god.
(subota pred Pashom): (Mt. 26, 6 13; Mk. 14, 3 9; Jn. 12, 1 11).

PETI DEO:
STRASNA SEDMICA (2 7. 4. 34. GOD.)

Cveti (nedega pred Pashom): Od Vitanije do Jerusalima 2. 4. 34. god:

Selo Vitfaga: (Mt. 21, 1 3; 6 7; Mk. 11, 1 7; Lk. 19, 28 35; Jn. 12, 12)

Svešano idewe do Jerusalima: (Mt. 21, 4 5; 8 9; Mk. 11, 8 10; Lk. 19, 36 38; Jn. 12, 13 18)

Razdra ewe fariseja od Vitfage do Gore Maslinske: (Lk. 19, 39 44; Jn. 12, 19)

Ulazak Isusa Hrista u Jerusalim i drugo izgnawe trgovaca iz Hrama: (Mt. 21, 10 14; Mk. 11, 11; 15 18; Lk. 19, 45 48)

Pohvala Isusu Hristu iz usta dece: (Mt. 21, 15 16; Jn. 12, 19)

Neznabo ci ele videti Isusa Hrista: (Jn. 12, 20 26)

Uzbu ewe Isusa Hrista zbog bliske smrti, ute, ni glas Oca: (Jn. 12, 27 36)

Okamewenost srca Jevreja: (Jn. 12, 37 43)

Vrhovna poruka Isusa Hrista o Sebi: (Mt. 21, 17; Mk. 11, 11; Jn. 12, 36; 44 50)

³⁷ Skra eno od jevr. Zaharija, „isti“ Jevrej, stare, ina carinika u Jerihonu, vrlo amznut.

VELIKI PONEDEQAK: Jerusalem 3. 4. 34. god.:

Neplodna smokva: (Mt. 21, 18 19; Mk. 11, 12 14)
 Odgovor Isusa Hrista Sinedrionu: (Mt. 21, 23 27; Mk. 11, 27 33; Lk. 20, 1 8)
 Priša o poslu,,nom i neposlu,,nom sinu: (Mt. 21, 28 32)
 Priša o zlim vinogradarima: (Mt. 21, 33 46; Mk. 12, 1 12; Lk. 20, 9 19)
 Priša o svadbi carevog sina: (Mt. 22, 1 14; Mk. 11, 19; Lk. 21, 37)

VELIKI UTORAK: Jerusalem 4. 4. 34. god.:

Usahla smokva: (Mt. 21, 19 22; Mk. 11, 20 26)
 Izdajniško pitawe Irodovaca: „Treba li plati porez esaru?“
 (Mt. 22, 15 22; Mk. 12, 13 17; Lk. 20, 20 26)
 Kome pripada ena sedmorice mu eva?
 (Mt. 22, 23 33; Mk. 12, 18 27; Lk. 20, 27 40)
 Posledwi neuspeh fariseja. Dve najve e zapovesti. Isus Hristos je Gospod Davidov: (Mt. 22, 34 36; Mk. 12, 28 37; Lk. 20, 40 44)
 Najvi,,a osuda Isusa Hrista protiv fariseja i kwi evnika:
 (Mt. 23, 1 39; Mk. 12, 38 40; Lk. 11, 42 43; 47 51; 13, 34 35; 20, 45 47)
 Dve udovišine lepte: (Mk. 12, 41 44; Lk. 21, 1 4)
 Isus Hristos predskazuje razru,,ewe Hrama:
 (Mt. 24, 1 2; Mk. 13, 1 2; Lk. 21, 5 6)
 Isus Hristos predskazuje doga aje budu ih vremena: Maslinska Gora:
 Uvod: (Mt. 24, 3; Mk. 13, 3 4; Lk. 21, 7)
 a) La ne Mesije i ostali znaci,
 (Mt. 24, 4 14; Mk. 13, 5 13; Lk. 21, 8 19)
 b) Razru,,ewe Jerusalima,
 (Mt. 24, 15 22; Mk. 13, 14 20; Lk. 17, 31; 21, 20 24)
 v) Predskazivawe Drugog Hristovog dolaska znaci posledwih vremena, (Mt. 24, 23 35; Mk. 13, 21 31; Lk. 17, 37; 21, 25 33)
 g) Bdewe i molitva u ošekivawu Drugog dolaska,
 (Mt. 24, 36 51; Mk. 13, 32 37; Lk. 17, 26 30; 32; 34 37; 21, 34 36)
 g₁) Priša o mudrim i nerazumnim devojkama, (Mt. 25, 1 13)
 g₂) Priša o srebrnim talantima, (Mt. 25, 14 30)
 g₃) Posledwi sud nad pravednicima i gre,,nicima,
 (Mt. 25, 31 46)

VELIKA SREDA: Vitinija Jerusolim 5. 4. 34. god.

Blizina Pashe i raspe a Isusa Hrista:

(Mt. 26, 1 2; Mk. 14, 3 9; Lk. 22, 38 22, 1)

Posledwe savetovawe u Sinedrionu:

(Mt. 26, 3 5; Mk. 14, 1 2; Lk. 22, 2)

Ugovor o izdaji Isusa Hrista:

(Mt. 26, 14 16; Mk. 14, 10 11; Lk. 22, 3 6)

VELIKI "ETVRTAK: Jerusolim 6. 4. 34. god:

Početak Tajne večere 13. nisana:

(Mt. 26, 20; Mk. 14, 17 18; Lk. 22, 14 16)

Isus Hristos pere noge apostolima: (Jn. 13, 1 20)

Isus Hristos govori o izdajniku:

(Mt. 26, 21 25; Mk. 14, 18 21; 25; Lk. 22, 17 18; 22; 1. Kor. 11, 25 26)

Ustanovqewe Sv. Tajne Priče,, a

(Mt. 26, 26 28; Mk. 14, 22 24; Lk. 22, 19 20; 1. Kor. 11, 23 26)

Isus Hristos pokazuje izdajnika i otpu,,ta Judu iz apostolstva:

(Lk. 22, 21 23; Jn. 13, 23 32)

Prepirawe jedanaestorice o prvenstvu: (Lk. 22, 24 30)

Opro,,tajna beseda Isusa Hrista posle Tajne večere:

Uvod:

Najava skorog odlaska I. H. Znaci istinitih učenika. Predskazawe Petrovog odricawa. Predskazawe raznih napasti na apostole. (Lk. 22, 31 38; Jn. 13, 33 38)

Prvi deo besede:

Posledwa uputstva jedanaestorici:

- a) Zajednica sa Isusom Hristom pomo u vere i molitve, (Jn. 14, 1 14)
- b) Zajednica sa Isusom Hristom pomo u qubavi, (Jn. 14, 15 24)
- v) Zajednica sa Isusom Hristom u Duhu Svetome, (Jn. 14, 25 26)
- g) Zajednica sa Isusom Hristom u miru i radosti, (Jn. 14, 27 31)
- d) Zajednica sa Isusom Hristom za sva dela, naročito milosr a. "okot i loze. (Jn. 15, 1 17)

Drugi deo besede:

Ute,,no zave,,tawe jedanaestorici:

- a) Uteha i radost u gowewima, (Jn. 15, 18 16, 6)
- b) Uteha o dolasku Duha, (Jn. 16, 7 15)
- v) Uteha u pobedama koje e krunisati borbu, (Jn. 16, 16 23)
- g) Uteha u sili molitve, (Jn. 16, 23 24)
- d) Zakqułak opro,,tajne besede Isusa Hrista: (Jn. 16, 25 33)

PRVOSVE'TENI "KA MOLITVA ISUSA HRISTA OCU

Isus Hristos se moli za samog sebe (kao "ovek) : (Jn. 17, 15),
 Isus Hristos se moli za svoje učenike: (Jn. 17, 6 19),
 Isus Hristos se moli za sve verne sveta: (Jn. 17, 20 26).

STRADAWA GOSPODA ISUSA HRISTA

Od Tajne večere do Getsimanije:

(Mt. 26, 30 35; Mk. 14, 26 31; Lk. 22, 39; Jn. 18, 1),

Getsimanska molitva Gospoda Isusa Hrista:

(Mt. 26, 36 46; Mk. 14, 32 42; Lk. 22, 40 46; Jn. 18, 1 2),

Izdajnik sti e u Getsimanski vrt: (Mt. 26, 47 50; Mk. 14, 43 45;
 Lk. 22, 47 48; Jn. 18, 3),

Hvatawe Isusa Hrista i isceqewe Malhovo:

(Mt. 26, 50 57; Mk. 14, 46 52; Lk. 22, 49 53; Jn. 18, 4 12),

Isus Hristos pred Anom prvosve„tenikom. Prve poruge:

(Mt. 26, 58; Mk. 14, 54; Lk. 22, 54; Jn. 18, 13 16; 19 24),

Isus Hristos pred Kajaom i nepotpunim Sinedrionom:

(Mt. 26, 57 66; Mk. 14, 53 64),

Trostruko odricawe Petrovo:

(Mt. 26, 69 75; Mk. 14, 66 72; Lk. 22, 55 62; Jn. 18, 17 18; 25 27),

Poruge Isusu Hristu u zatvoru:

(Mt. 26, 67 68; Mk. 14, 65; Lk. 22, 63 65).

VELIKI PETAK (13. nisan), Jerusalem 7. 4. 34. god:

Nastavak stradawa Gospoda Isusa Hrista:

Isus Hristos pred celokupnim Sinedrionom,

(Mt. 27, 1; Mk. 15, 1; Lk. 22, 66 71),

Gri a savesti i Judino samoubistvo³⁸, (Mt. 27, 3 10),

Isus Hristos prvi put pred Pilatom,

(Mt. 27, 2; 11 14; Mk. 15, 1 5; Lk. 23, 1 4; Jn. 18, 28 38),

Isus Hristos drugi put pred Pilatom,

(Mt. 27, 23 25; 26; Mk. 15, 6 15; Lk. 23, 13 25; Jn. 18, 39 40),

'ibawe i krunisawe Isusa Hrista. Najve e poruge,

(Mt. 27, 26 30; Mk. 15, 15 19; Jn. 19, 1 3),

³⁸ Saznav„i „ta se dogodilo, Juda Iskariotski, uvide „ta je uinio, i umesto da se ispovedi Gospodu, on se ispovedi sauiesnicima svojim, i ne mogav„i podneti gri u savesti, obesiti se, i tako uini najve i greh. Po predawu, u e se prekinulo ili grana odlomila pod Judinom te inom, i telo wegovo, tresnuv„i na zemqu, raspue se, te se prosu utroba wegova.

Isus Hristos tre i put pred Pilatom, (Jn. 19, 4 11),
 Isus Hristos osu en na smrt raspe en,
 (Mt. 27, 24 26; 31; Mk. 15, 20; Jn. 19, 12 16),
 Put ka Golgoti³⁹,
 (Mt. 27, 32 34; Mk. 15, 21 23; Lk. 23, 26 33; Jn. 19, 17),
 Gospod Isus Hristos na krstu⁴⁰
 (Mt. 27, 35 59; Mk. 15, 24 37; Lk. 23, 33 45; Jn. 19, 18 30),
 "uda koja proprati,,e smrt Gospoda Isusa Hrista i svedoci tih
 doga aja,
 (Mt. 27, 51 56; Mk. 15, 38 41; Lk. 23, 45; 47 49),
 Probadawe kopqem, (Jn. 19, 31 37),
 Skidawe sa krsta i pogrebewe tela Gospoda Isusa Hrista,
 (Mt. 27, 57 61; Mk. 15, 42 47; Lk. 23, 50 56; Jn. 19, 38 42).

VELIKA SUBOTA (14. nisan),Jerusalim 8. 4. 34. god:

Pełatawe groba i postavqawe stra e: (Mt. 27, 62 66)

' ESTI DEO :

OD VASKRSA DO VAZNESEWA,Jerusalim 9. 4. 34.
 god.:

Vaskrsewe Gospoda Isusa Hrista: (Mt. 28, 2 4),
 fiene mironosice⁴¹, (Mt. 28, 1; 5 8; Mk. 16, 1 8; Lk. 24, 1 8; Jn. 20,
 1 2),
 Sveti apostoli Petar i Jovan kod Hristovog groba,
 (Lk. 24, 12; Jn. 20, 3 10),
 Vaskrsli Isus Hristos se javqa svetoj Mariji Magdaleni,
 (Jn. 20, 11 17),
 Vaskrsli Isus Hristos se javqa mironosicama,
 (Mt. 28, 9 10; Mk. 16, 9),
 Apostoli sumwaju u Hristovo vaskrsewe,
 Vaskrsli Hristos se javqa svetom apostolu Petru,
 (Mk. 16, 10 11; Lk. 24, 9 11; Jn. 20, 18; 1. Kor. 15, 5),
 Povratak stra e u Jerusalim, (Mt. 28, 11 25).

³⁹ „Lobawa“

⁴⁰ Tek kada se Gospod na,,ao na krstu, Jevreji su primetili smrtnu uvredu, koju im nanese zlobni Pontije Pilat: raspet je me u razbojnicima, sa natpisom na tri jezika Car judejski.

⁴¹ Pomiwu se: Marija Magdalena, Marija Jakovqeva, Salmija Zevedejeva, Jovana, ena Huze, a po predawu jo,, sestre Lazareve i Presveta Bogorodica.

Nedega vaskrsewa uvele:

Vaskrsli Gospod Isus Hristos se javqa dvojici učenika na putu za Emaus⁴²:

(Mk. 16, 12; Ik. 24, 13 33),

Vaskrsli Gospod Isus Hristos se javqa desetorici apostola:

(Mk. 16, 13; Ik. 24, 33 43; Jn. 20, 19 23),

Vaskrsli gospod Isus Hristos se javqa jedanaestorici apostola: Jerusalim 17. 4. 34. god. Tamina nedega: (Jn. 20, 24 29)

Vaskrsli Isus Hristos se javqa sedmorici apostola:

Galileja, obale jezera 18. 4. 18. 5. 34. god.

Drugo Eudesno lovqewe ribe, (Mt. 28, 16; Jn. 21, 1 14),

Trostruko pozivawe sv. apostola Petra u slu bu qubavi,

(Jn. 21, 15 17),

Gospod Isus Hristos predskazuje Petrovo mułeni„tvo,

(Jn. 21, 18 24).

Posledwa javqawa vaskrslog Gospoda Isusa Hrista:

Galileja i Judeja posledwih dana pred Vaznesewe:

Javqawe jedanaestorici i mno„tvu hri„ana na Tavoru.

Javqawe sv. apostolu Jakovu⁴³. Druga javqawa:

(Mt. 28, 16 20; Mk. 16, 15 18; Dap. 1, 1 3; 1. Kor. 15, 6 7),

Posledwe javqawe jedanaestorici u Jerusalimu (četrdesetog dana po Vaskrsewu):

(Mk. 16, 14; Ik. 24, 44 49; Dap. 1, 4 8; 1. Kor. 15, 7).

Vaznesewe Gospodwe: Maslinska gora 18. maj 34. god:

(Mk. 16, 19 20; Ik. 24, 50 53; Dap. 1, 9 12)

Evan elski pogovor ove Svete Kwige: (Jn. 20, 30 31; 21, 25).

L I T E R A T U R A :

- 1 Protojerej Milan Milutinovi , Ujediweno i obja„weno četvo-
rojevan ege, Beograd, 1925. god.
- 2 Radmir Raki , Biblijski rečnik, Savremena administracija,
Beograd, 1994. god.
- 3 Eduard Loze, Svet Novoga zaveta, Pravoslavqe, Beograd 1986.
god.
- 4 B. Mihajlovski. Biblijsko Bogoslovski rečnik, Ni„, 1934. god.

jerej Branislav Peranovi

⁴² Danas se ne zna za mesto ovog uzgred pomenutog sela.

⁴³ 1. Kor. 15, 7.

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

У СУСРЕТ 800 ГОДИНА HILANDARA

HILANDAR U ISTORIJI SRPSKE CRKVE I SRPSKOG NARODA

Idu e 1998. godine na „a carska Lavra, manastir Hilandar dočekuje i proslavqa 800-godi „wicu svoga postojawa i aktivnog delovawa u istoriji Srpske pravoslavne crkve i srpskog naroda. To i jeste razlog da se ove godine, na Saboru oca Justina, osvrnemo u na „em predavawu na taj značajan i redak jubilej. Retki su doga aji, ne samo u istoriji srpskog naroda, nego i Litave Evrope koji zavre uju obele avawe osamstogodi „wice svoga postojawa. Pre dvadeset pet godina skromno je proslavqena osamstogodi „wica ro ewa Svetoga Save; pre desetak i ne „to godina u Srbiji smo svečano obele ili proslavu osamstogodi „wice podizawa i postojawa manastira Studenice majke srpskih manastira, i toliko. Sada obele avamo osamstogodi „wicu manastira Hilandara, i verovatno emo počekati podu e neki slede i doga aj iz na „e crkvene ili nacionalne istorije koji zavre uje jedan takav jubilej.

Govoriti pak o slavqeniku koji postoji 800 godina nije nimalo lako. Pogotovu o manastiru Hilandaru, čija je duga istorija mnogoplodna u svim segmentima duhovnog, kulturnog i političkog ivota, čiji je ivot uzajamno pro iman sa ivotom Litavog srpskog naroda, dele i istu sudbinu kako u uzdizawu i procvatu, tako i u vremenima stradawa, kojih nije bilo malo. Manastir Hilandar i srpski narod postoje vekovima na principu spojenih sudova. Političko, versko i duhovno stawe u Srbiji odra ava se i na ivot manastira Hilandara, i obratno. Duhovno i kulturno stawe u Hilandaru utiče i doprinosi duhovnom stawu u samoj Srbiji. Tako je bilo od početka, tako je i danas. Pri tom nije lako odrediti „ta od čega vi „e zavisi; da li stawe u Hilandaru zavisi od stawa na „eg naroda u Srbiji, ili obratno.

Taj uzajamni uticaj Srbije na Hilandar i Hilandara na Srbiju i jeste predmet na „eg izlagawa. Ali očekivati od jednog članka,

ili jednog predavawa da ono u sebi sadr i sve bitno o bogatoj hilendarskoj istoriji, misli, umetnosti, o hilendarskom mona„tvu, i svemu ostalom „to je u vezi manastira Hilandara, skoro da je uzaludan zahtev. To prevazilazi okvire ne samo jednog predavawa nego i obim bilo koje kwige. Za to je potrebna litava jedna biblioteka. Ona i postoji, jer u na„oj novijoj nauci o Hilandaru, dali su svoj doprinos najblistaviji umovi iz na„eg naroda, poLev od Jovana Raji a, preko Nikifora DuLi a, Vladimira Ńorovi a, Radoslava Gruji a, pa sve do akademika Svetozara RadojLi a, na„eg savremenika.

Ali, poLnimo redom.

Istorija manastira Hilandara, wegova izgradwa i poLetak vezan je za osnivaĉe i tvorce prve srpske dr ave u Ra„koj svetog Stefana Nemawu, u mona„tvu nareĉenog Simeona i wegovog najmla eg sina Rastka, docnije Svetoga Savu. Rastko je, kao „to je poznato, napustio oLev dcm i odbegao u Svetu goru oko 1191. godine. Mona„ki postrig primio je u starom Rusiku od strane ruskih monaha, ali ubrzo prelazi u grĉki manastir Vatoped. Wemu se posle nekoliko godina pridru uje i wegov otac po telu, koji se odrekao prestola i zamona„io u svojoj zaĉu bini, manastiru Studenici. Na Svetu goru je do„ao kao velikoshimnik Simeon.

Na„av„i se zajedno, a vo eni qubavqu prema svome otaĉestvu, otac i sin, Simeon i Sava, preduzimaju sve „to je potrebno da zasnuju srpsku obiteq na Svetoj gori. Najpre, jo„ poLetkom 1198. godine Sava uspeva da u Carigradu dobije od cara Aleksija III An el a, Hrisovuqu za obnovu malog i zapustelog manastira Hilandara, koji se sa svima svetim mestima u Milejama stavqa pod upravu Simeona i Save kao potpuno samoupravni manastir, „da bude Srbima na poklon veĉni“. Odmah zatim, u toku druge polovine 1198. godine, i Simeon Nemawa izdaje zlatopeĉatnu povequ Hilandaru, kojom je Hilandar konstituisan kao srpski manastir i ktitorsko nasle e porodice Nemawi a.

Nemawin sredwi sin i naslednik na prestolu velikog upana Stefan (docnije nazvan Prvovenĉani), bogatim prilozima u zlatu i drugom materijalu poma e ocu i bratu da Hilandar „to pre podignu. Opisuju i sam naĉin podizawa Hilandara, otac Justin Popovi u itiju Svetoga Save, ovako pi„e: „Uzev„i blagoslov od igumana i od oca svog, hristoĉe wivi Sava sakupi vrlo mnogo radnika, odvede ih u Hilandar, i za kratko vreme uradi vrlo mnogo. On zateĉe u Hilandaru sve zapustelo sem crkve, pa i ona be„e u ru„evinama. I odmah poĉe zidati manastir, i okolo manastira sazida grad i veliki pirc u wemu; podi e i trpezariju iz osnova, i sagraĉi dovoqno kelija bratiji; obnovi i crkvu, i zlatom je ispisa, i ukrasi je ikonama, zavesama i svetim sasudima“. Sve to, Bo jcm pomo u i bogatom rukom, on svr„i brzo, i Hilandar bi dovr„en u junu

1199. godine i u Wegu se preseli,,e iz Vatopeda Simeon i Sava sa jo,, 15-ak monaha, uglavnom srpskog porekla. Starac Simeon ispuwen rado,, u i blagodarno,, u Bogu zbog zavr,,enog dela oko obnove Hilandara, nije u wemu dugo po ivo. Ve 13. februara 1200. godine predstavio se u Gospodu i bio sahrawen u samoj crkvi manastira Hilandara.

Iako je manastir imao svoga igumana (prvi je bio iguman Metodije) o Hilandaru je i dace celoga svoga ivota, a naroLito kao Arhiepiskop srpske crkve glavnu brigu vodio Sava. Brigu o Hilandaru vodili su i svi potowi Nemawi i; svaki je po ne,,to u Hilandaru dogradio i uradio, i ostavio spomen sebi u toj jedin-stvenoj riznici srpskoga naroda. Me u wima se naroLito istakao kraq Uro,, I, i posebno kraq Milutin, koji je izme u ostalog, na mestu malene Savine crkve podigao dana,,wi velelepni hram u Hilandaru i bogato ga ukrasio ivopisom i ostalim dragocenosti-ma. Posle Milutina, u sredwem veku, najve eg traga je ostavio srpski knez Lazar dozidav,,i na Milutinovu crkvu spoqnu pripratu.

Vladari iz ku e Nemawi a, kao i iz ostalih vladarskih ku a sredwevekovne Srbije, brinuli su i o ekonomskoj osnovi za egzistenciju i ivot manastira. Tako je jo,, Stevan Nemawa ktitorskom poveqom 1198. godine darovao u vlastelinstvo manastiru Hilandaru devet sela u okolini Prizrena. Wegov primer su sledili i wegovi naslednici, tako da je opseg i ekonomski potencijal hilandarskih imawa u sredwem veku bio narastao u najve i kompleks crkvenog manastirskog poseda sredwevekovne Srbije, obuhvataju i ogromne teritorije u Pe koj i Hvostanskoj oblasti, u Pomoravqu, u Solunskoj i Strumskoj oblasti, a posebno na Halkidici.

Ovakva materijalna baza, veliki broj monaha u Hilandaru, wegova povezanost sa Carigradom i Vizantijom, sa vizantijskom duhovno,, u i kulturom, stvorilo je od Hilandara jedan mo ni duhovni, kulturni pa i politiLki centar sredwevekovne Srbije. Hilandar je dakle, ne samo dobijao iz Srbije bogate poklone i vlastelinstva, nego i poqnladak u mona,,tvu. A za uzvrat je davao Srbiji sposobne i ,,kolovane qude za najvi,,a mesta kako u crkvenoj jerarhiji, mnogobrojne episkope, arhiepiskope i patrijarhe, tako i za ugledna i uticajna mesta na vladarskim dvorovima.

Kada je Sveti Sava 1219. godine izdejstvovao u Nikeji samostalnost Srpske crkve i postao wen prvi Arhiepiskop, on je na povratku u Srbiju, preko Hilandara, nosio sa sobom ne samo kwige na kojima e graditi novu crkvenu i dr avnu organizaciju (Krm-Lija), nego vodio i qude koje e hirotonisati za prve episkope i sa wima tu organizaciju sprovesti u ivot.

I docnije su mnogi Hilandarci i hilandarski igumani postajali episkopi i arhiepiskopi u Srbiji. Od jedanaest arhiepiskopa Srpske pravoslavne crkve od Svetoga Save do progla,,ewa Patri-

jar,,ije 1347. g. za sedmoricu se zna sigurno da su bili vaspitanici manastira Hilandara. Tako je Sava II, najmla i sin Stefana Prvo-venčanog (Predislav), kao Hilandarac izabran za Tre eg arhiepi-skopa srpskog, naslediv,,i svetog Arsenija Srenca. Pomenu emo ovde samo jo,, neka imena, kao: Joanikija, Jevstatija, a narožito Nikodima i Danila II, koji su zauzimali arhijerejski presto u vre-me kraqa Milutina. Nikodim je jo,, kao hilendarski iguman odla-zio u Carigrad u diplomatsku misiju kod vizantijskog cara Andro-nika II. Nikodim je 6. januara 1321. godine krunisao Stevana Dečan-skog za kraqa. Nikodim je inaže ocewen kao neobižna pojava u po-četku 14. veka, kako u crkvi, tako i u dr avi srpskoj.

Ipak, vi,,e poznat i hvažen bio je Danilo II, užiteq i nasled-nik Nikodima. Danilo II je, posle Svetog Save, kod nas najpoznati-ji crkveni velikodostojnik sredwega veka, kako u istoriji Hilan-dara, tako i žitave srpske crkve. U neposrednom dodiru s maticom duhovnog ivota Svete gore prvih decenija 14. veka, savremenik i poznanik velikih grških duhovnika, teologa i crkvenih poglavara koji su iveli ili prolazili kroz Svetu goru, on je veoma mnogo doprineo da proces vizantinizacije sredwevekovne Srbije dobije potrebnu dubinu i trajnost. Sa Danilom upravo požiwe niz hilan-darskih igumana dr avnika i diplomata, i predanih radnika na kulturnom i prosvetnom poqu u Srbiji.

Hilandar narožiti procvat i napredak u svakom pogledu do ivgava za vreme kraqa i cara Du,,ana (1331-1355), koji na jedno vreme žitavu Svetu goru ukqužuje u sastav svoje dr ave. Tada je igu-man i duhovnik hilendarski ujedno bio i duhovnik samog Du,,ana. Du,,an je Hilandar izdigao na najvi,,i stupaw u žitavoj wegovoj sredwevekovnoj istoriji. Hilandar je u zenitu svoga razvoja. Deset Du,,anovih poveqa oblikovalo je glavnu masu hilendarskog vlaste-linstva.

ak i docnije, krajem 14. i početkom 15. veka za vreme Srpske kne evine i despotovine, Hilandar i Srbija su tesno povezani, narožito za vreme kneza Lazara. Tu se narožito istiže Hilandarac i Srbin, starac Isaija koji 1375. godine posreduje izme u Srpske crkve i Carigradske patrijar,,ije radi ukidawa anateme (ekskomu-nikacije) bažene na Srpsku crkvu, uspostawa crkvenog jedinstva i priznawa Srpske autokefalne patrijar,,ije. To je ujedno i posledwa, izuzetno va na i uspe,,na diplomatska misija hilan-darskih i svetogorskih Srba izme u Srbije i Vizantije, pred pot-padawe ovih pod tursku okupaciju.

Hilandar je, kao „to smo videli, kroz ceo sredwi vek, bio du,,a razvoja i napredovawa u Srbiji svega „to je dobro, sveto i žestito bilo. Hilandar je bio prvi srpski Univerzitet, prvi kulturni i kwi evni centar iz koga su duhovnost, kultura i pismenost zražili prema Srbiji. Prvi kwi evnik hilendarski i srpski, bio

je, nema sumnje sam Sveti Sava. Za vreme u kome je živeo i okolnosti, pod kojima je radio, Sveti Sava je istovremeno i prevodilac ali i samosvojan i plodan pisac. Sve „to je Sveti Sava uradio na ovom poqu, bilo je izazvano praktičnom potrebom službe koju je vršio.

Prvi pisani sastav Svetoga Save bio je Karejski tipik, napisan 1199. godine. To je, u stvari, skitski monaški ustav, koji propisuje način života i molitve monaha u Karejskoj isposnici (mušalnici) u koju se i sam Sveti Sava rado povlačio na podvig. Iste godine on je napisao i Hilendarski tipik, predviđen za život manastirskog opština. To je upravo preveden i potrebama Hilandara prilagođen Evergetidski tipik iz Carigrada. Docnije, kada je Sveti Sava postao iguman studenički, napisao je i Studenički tipik, koji je veoma sličan hilendarskom.

Manastir Kumica, metoh manastira Hilandara

Ovi prvi pisani radovi Svetoga Save imali su ogroman značaj za formiranje i oblikovanje srpskog monaštva, kako u Hilandaru, tako i po manastirima u Srbiji, koji su podizani kao zadužbine od svih vladara iz porodice Nemanića a ili njihove vlastele, pa i kasnije. Duhovnost, prosveta i kultura iz Hilandara, preko ovih manastira u Srbiji prenošeni su i u sam narod koji je

svoje manastire rado poseivao, u wima se molio i utehu sebi nalazio.

Pored Tipika, prevoda KmĹije za organizovawe samostalne Srpske crkve, Sveti Sava je napisao jo, i fiivot svetog Simeona, koji je sme,ten u poĹetku StudeniĹkog tipika, kao i Slu bu svetom Simeonu za bogoslu benu upotrebu. Ostala je od wega i Ĺuve-ra Beseda o pravoj veri, koju je izgovorio na svom ustoliĹawu u fiizi.

Posle Svetog Save javio se niz pisaca koji su pisali ivo-topise na,ih vladara i najvi,ih crkvenih predstavnika. Tu su pored kraġa Stefana PrvovenĹanog, koji je tako e napisao fiivot svetog Simeona, najpoznatija imena hilendarskih monaha i biografa Svetoga Save Domentijana i Teodosija. Ali najznaĹajnji pisac i kwi evnik srpski sredweg a jeste, nema sumwe, arhiepiskop Danilo II, pisac fiivota kraġeva i arhiepiskopa srpskih. Na dora-di ovoga kwi evnog dela, radili su i Danilovi nastavqaĹi, iako se ne znaju po imenu. Prvi od wih, zna se, napisao je fiivot kraġa Stevana DeĹanskog i fiivot arhiepiskopa Danila II. Krajem 14. i poĹetkom 15. veka vidno se istiĹu na kwi evnom poġu imena Grigorija Camblaka i Konstantina Filosofo, kao i ime Despota Stevana Lazarevi a koji nam je ostavio Slovo qubve i Mudrost i proĹanstvo.

Hilandar je pored pismenosti i kwi evnosti, bio centar gde se negovala i razvijala i crkvena umetnost, posebno ikonopis i duborez. Prema nekim izvorima prava istorija srpske crkvene umetnosti sredweg veka poĹiwe od vremena kada je Nemawa poĹeo vladati, izgra ivati sredwevekovnu Srbiju i zidati u woj svoje zadu bine. U arhitektonskom smislu na stil crkvenih zadu bina u Srbiji tokom sredweg a veka, vr,eni su razni uticaji iz Vizantije, Svete gore, Istoka (preko Sicilije i ju ne Italije), ali i uticaj Zapada preko na,eg Primorja, naroĹito preko Kotor a. U ivopisawu crkava i u ikonopisu u Srbiji, uticaj Vizantije i Svete gore bio je dominantan. Hilendarski ivopis i ikonopis nalazili su se tokom Ĺitavog 13. veka u sredi,tu najnaprednijih umetniĹkih strujawa u vizantijskom svetu i u srpskoj dr avi. To, svakako, stoga, „to su slikari bili, najve im delom monasi, koji su u svome umetniĹkom radu imali da respektuju propise i crkve i svoġa Ĺina.

Ipak, kad su u pitawu srpski majstori, mo e se re i da su oni, u tra ewu jednog novog izraza, postali eklektiĹari, „to je dokaz elastiĹnosti wihovog talenta. Podjednako bliski vizantijskim i romanskim kulturnim centrima, oni su (Srbi) neobiĹno brzo umetniĹki sazreli, i stvorili vi,e stilova crkvene umetnosti na prostorima sredwevekovne Srbije (ra,ki, moravski). Carigradski uticaji na srpsko slikarstvo ranog 14. veka bili su jaki, ali su umetniĹke tradicije u sredwevekovnoj Srbiji bile toliko razvijene,

da se i u godinama najjačeg talasa vizantinizma sačuvao osnovni karakter stare srpske umetnosti, koja se razvijala po zakonima svoje sredine.

Ovakav mnogostran i mnogoplodan razvoj manastira Hilandara i njegov blagotvoran uticaj na duhovni, kulturni i umetnički život srpskog naroda koji je trajao oko dvesta godina za vreme Nemanića, prekinuli su i pomutili događaji nastali pojavom Turaka na Balkanu i padom pod tursko ropstvo kako cele Svete Gore, pa i manastira Hilandara, tako i svih pravoslavnih zemalja na Balkanu, pa i cele Srbije.

Ubrzo posle Maričke bitke (1371), Sveta gora je padala pod Turke više puta, najpre 1387, a konačno 1430. godine. Tako se Hilandar i pre Kosovske bitke našao u oblasti turskog zavojevanja, a obreo se pod turskom vlašću u punih trideset godina pre konačnog pada Srbije (1459). Istina, Turci nisu dirali u autonomiju Svete Gore, pa ni u samostalnost svetogorskih manastira, ali se ipak uslovi za opstanak i život manastira bitno menjaju. Izgubljen je raniji pouzdan oslonac u pravoslavnim hrišćanskim državama Balkana, pa su i ekonomske prilike postale teške. Taj proces, istina, nije tekao tako naglo, već postupno i lagano, prate i sudbinu matičnih balkanskih zemalja, a kad je reč o Hilandaru, sudbinu srpske zemlje. Tek se sa konačnim padom Srbije (1459) gubi nekadašnja veza između Hilandara i Srbije.

Za vreme turske vlasti, već u drugoj polovini 15. veka, Hilandar je izgubio već i deo svoga ogromnog vlastelinstva, a i ono imalo „to mu je ostalo biva opterećeno velikim da binama novoj vlasti. To je prinudilo hilandarske monahe (kao uostalom i ostale manastire na Svetoj gori) da traže nove političke i ekonomske oslonce. Za Hilandar veoma bitan izvor pomoći i postaje pravoslavna, slobodna i moćna Rusija, kuda se hilandarski monasi upućuju za sakupljanje priloga, odakle se vraćaju sa bogatim priložima i poklonima ne samo pobožnog naroda, nego i samih ruskih careva. Uglavnom hilandarskih monaha, pre svega kao duhovnika, u Rusiji je veliki. Ta putovanja Hilandaraca u Rusiju, koja su započela već početkom 16. veka, nastavi se i se kontinuirano sve do 19. veka.

Hilandarci su za sakupljanje pomoći i odlazili ne samo u Rusiju, nego i „izvan balkanskih zemalja, pa razumljivo i u Srbiju. To je sada novi vid uzajamnog uticaja, kada Hilandar nastavlja svoju plodotvornu duhovnu misiju u srpskom narodu, a srpski narod, umesto nekada bogatih darovnica vladarskih kula, pomaže svoj Hilandar skromnim priložima, odvajaju i često i od svojih usta. U Hilandaru su sačuvane knjige priložnika, takozvane „parusije“ ili „proskomidije“, pošto su se imena priložnika imala pominati na proskomidiji, za vreme svete Liturgije. Odlazak monaha u „pisaniju“ nije bila nikakva „prošnja“ u onom ponajavajem smislu, kako se

dosta dugo pogrešno shvatalo. Na tim putovanjima Hilandarci su u neposrednom kontaktu sa narodom preko propovedi i ispovesti, čuvali i oživljavali istorijsku svest u narodu. I kao „to je u srednjem veku Hilandar bio stvarni predstavnik srpske državnosti, na jednoj strani vizantijskoj teritoriji, tako je u tursko doba sav srpski narod gledao u njega pouzdano i neuništivo svedočanstvo svoga slobodnog života, svoje države, crkve i kulture.

S druge strane, nije se ugasila ni briga srpskih Patrijaraha, Episkopa i sveštenstva za Hilandar. Mnoge knjige i sakralni predmeti u Hilandaru svedože o tome sa koliko su se brige starali o svom manastiru srpski patrijarhi. Mnogi od njih su i posećivali Hilandar, te ona nit „spojenih sudova“ nikada nije prekidana.

I u ovom turskom periodu prilike su se postepeno ustalile i život manastira je kako-tako normalno funkcionisao. Iako smanjenog intenziteta i originalnosti, u Hilandaru se i sada neguje kako prepisivačka i prevodilačka delatnost učenih monaha, tako i umetnička stvaralaštvo, pa i građevinska delatnost. Prilagođavanje manastira otomanskom državno-pravnom sistemu trajalo je dosta dugo, pa je oživljavanje ovih aktivnosti usledilo tek posle nekih stotinu godina od turske najezde.

Ipak, manastir Hilandar je tek u 18. veku doiveo svoju veliku obnovu, najviše u posle one u srednjem veku. Tome je doprinela materijalna i duhovna povezanost sa glavnim podunavskim centrima srpskog naroda. Te veze su doprinele ne samo materijalnoj obnovi manastira, nego i buđenju saznanja u svim slojevima društva o velikoj istorijskoj ulozi i kulturnom značenju Hilandara za ceo srpski narod.

Istovremeno u tim burnim vremenima sve više dolazi do izražaja uloga Pečke Patrijaršije prema manastiru Hilandaru, „to u 18. veku preuzima Karlovačka Mitropolija, koja je objedinjavala sve Srbe u Austrijskoj carevini. Veze manastira Hilandara sa Karlovačkom Mitropolijom bile su za Srbe u Austriji od velikog kulturnog, duhovnog i političkog značaja. Hilandarci se brzo prilagođavaju izmenjenim društvenim i političkim prilikama Srba u Austriji, gde nailaze na podršku i kćitorstvo „irih građanskih krugova. Umesto nekadašnje čistine pojedinaца, sada brigu o održavanju starih manastira vode „iri slojevi društva.

U takvim duhovnim kretanjima 18. veka, iskusni hilendarski monasi našli su svoje mesto. Oni su postali čvrsta spona između izbeglih Srba u Austriji sa njihovim matičnim delovima, kao i sa duhovnim korenima na Svetoj gori, koje su usadili još Sveti Sava i sveti Simeon. Ovi Hilandarci, „ta više, prenosili su u nove krajeve i duh svetogorskog, internacionalnog pravoslavlja, povezu-

ju i upravo tim sponama i sve pravoslavne hri,, ane na Balkanu, žime su, i ne budu i toga svesti, postavqali temelj pokreta balkanskih hri,, ana za oslobo ewe od turskog iga.

Sa žitavim svojim okru ewem, i istorija manastira Hilandara u 19. veku puna je dramatičnih i velikih potresa. Celo područje Atosa bilo je najaktivnije uključeno u oslobodilačke borbe grčkog naroda, „to je odmah izazvalo i turske represalije. U manastiru Hilandaru bila je sme,,tena jedna turska posada, od koje je bratstvo trpelo veliko nasique. O tom te,,kom stawu svedoži pismo manastirske Uprave, od 5. oktobra 1828. godine, upu eno arhimandritu kir Isaiji, u kojem monasi opisuju svoje te,,ko stawe, jer je svako zlo koje je tada pretrpela Sveta gora pro,,lo kroz wihov manastir, tako da je u wemu tada ivelo samo dvadeset bolesnih monaha.

Ne,,to ranije, jo,, 1820. godine, hilendarski monasi obratili su se srpskom knezu Milo,,u molbom da im on bude ktitor, „to je ovaj sa rado,, u prihvatio. Te svoje prve veze sa manastirom Hilandarom knez Milo,, je brzo pro,,irio i na ostale svetogorske manastire, a osobito na Veliku Lavru. Ve 20. oktobra 1835. godine, predstavnici svih svetogorskih manastira „aču knezu Milo,,u svoju zahvalnicu, povodom wegovog velikog dara svim manastirima u iznosu od sto hiljada gro,,a. Taj prvi ve i dar Kne evina Srbija je kasnije pretvorila u neku vrstu svoje stalne godi,,we pomo i. Posebno je Srbija pru ala pomo Hilandaru tokom 19. veka u vezi re,,avawa sporova oko manastirskih zemqi,,nih me a. Tome su doprinosili i veliki napori srpskih poslanika u Carigradu da preko najvi,,ih turskih vlasti spreže zloupotrebe lokalnih žinonika.

Od „ezdesetih godina 19. veka za manastir Hilandar se posebno zala e i beogradski Mitropolit Mihailo, poku,,avaju i da sredi prilike u samom manastiru, gde su otpožele raspre me u bugarsko-srpskom bratijom. Tom ciču poslu ila je i poseta krača Aleksandra I Obrenovi a, posle koje je do,,lo do konačnog preokreta u bugarsko-srpskim odnosima. Tek tada su stvoreni preduslovi i za punu unutra,,wu konsolidaciju me u manastirskom bratijom. U takvom sre enom stawu, manastir Hilandar je dožekao i nove, izmewene prilike posle I svetskog rata, kada je Atos konačno postao sastavni deo Grčke. Od tada u wegovoj dugoj istoriji požiwe nova era.

U najnovijem periodu, počev od zavr,,etka II svetskog rata, Hilandar ponovo zadobija centralni značaj u duhovnom i kulturnomivotu srpskog naroda „irom sveta. Tome sigurno doprinose, na svoj način, savremena sredstva prevoza kojima se do Hilandara mo e sti i za veoma kratko vreme, ma iz kog dela sveta. Posete Hilandaru su narožito žeste i brojne iz Srbije. Ti pokloni-

ci u stawu su da za par dana upoznaju na jednom mestu svu veličinu i slavu srpskog naroda kroz istoriju, i da se istovremeno duhovno preporode.

Uticaj Hilandara je i u drugom smeru. Duhovnici manastira Hilandara (starac Nikanor) često posećuju Srbiju, uspostavljaju kontakt sa monaštvom i vernicima u Srbiji, ali i daleko „ire po Litavom svetu. Na jednoj takvoj misiji izvan Hilandara, čak u dalekoj Australiji, starca Nikanora je i smrt zadesila. Preko njegovog groba, tamo, Hilandar je sve prisutniji kod našeg naroda u toj dalekoj zemlji.

Pojedini monasi, koji su u Hilandar došli iz srpske dijas-pore, održavaju i veze sa svojim prijateljima i poznanicima iz tih zemalja gde su ranije živeli. Povremeno odlaze u svet i drže predavanja ne samo iz istorije manastira Hilandara, nego iz oblasti pravoslavne duhovnosti i teologije. Prepiska hilandarskih monaha sa mnogobrojnim posetiocima i prijateljima je koliko obimna, toliko i značajna, kao i izdavanje časopisa „Hilandar“ koji stiže u sve krajeve sveta preko „Hilandaraca van Hilandara“.

U zadnjih nekoliko godina, pripremaju i se i sami za doček i proslavu velikog jubileja osamstogodišnice Hilandara, u Hilandaru je oživela prevodilačka i izdavačka delatnost kuga duhovno-poučne sadržine, sa ciljem da se pripomogne duhovnom buđenju i preporodu srpskog naroda, u dobroj meri obezbeđenom za vreme pedesetogodišnje komunističko-ateističke tiranije. Do sada je izašlo preko dvadeset naslova, i sve se one mogu naći i kako u manastiru Hilandaru, tako i u „TROJERU“ ICI misionarskom i duhovnom centru manastira Hilandara“, koji je nedavno otvoren u Beogradu.

Nadamo se da će i sama proslava osamstogodišnice manastira Hilandara, sve manifestacije koje povodom toga budu organizovane bilo u Hilandaru, Srbiji ili drugde u svetu, imati veliki značaj ne samo za Hilandar nego i za ceo srpski narod. To će probuditi i osvestiti narodno pamćenje na svoje slavne i svete pretke, tvorce srpske države, kтитore manastira Hilandara Svetog Savu i svetog Simeona, ali i na sav onaj značaj koji je Hilandar imao u srpskom narodu za proteklih osamstotina godina. A to će biti zalog i garancija da će istu misiju Hilandar vršiti u srpskom narodu i u vekovima koji dolaze, a da će srpski narod voleti i ljubiti svoj Hilandar.

Episkop raško-prizrenski
† Artemije

STARINE HVOSTANSKE ZEMQE

OTKOPANI OSTACI STARE CRKVE (SV. —OR—A) U ISTOKU

Na molbu Doma kulture „Sveti Sava“ Srpska akademija nauka i umetnosti i wen Me uodeqenski odbor za proučavawe Kosovo i Metohije odobrili su moj obilazak otkrivenih ostataka Istočke crkve u me uvremenu od 19. do 22. maja 1997. godine. O tom boravku podnosim svoj izveštaj i mi,qewa.

VEK I PO POD ZEMQOM

Krajem aprila meseca 1997. godine u starom uga,enom srpskom grobqu u sedi,tu grada i istočno od zgrade SO Istok otkriveni su ostaci stare srpske crkve. Ostatke crkve narod zove Crkvina. Za wih se znalo u stručnoj i naučnoj literaturi ve vi,e od 130 godina. Jo, je haxi-Serafim Risti , iguman manastira Dełani i pisac 1864. godine pi,u i o zulumima u tada,wem selu Istoku naveo i „... pa i samu crkvu, najve e blago i spokojstvo du,e rajine, do osnova razori,e i svo kamewe ku ama svojim, bez da od koga „to zaziru, odne,e i sebi staje i ku e sagrađi,e...“ (PlaŁ Stare Srbije, Zemun 1864, red. br. 51). Milo, S. Milojevi , istoriđar i pisac, proputovao je 1870. g. kroz Metohiju i Kosovo zadr av,i se po nekoliko dana u Pri,tini, Pe koj patrijar,iji, Dełanima i Prizrenu. U Velikom Istoku opisao je „urvine“ ostatke crkve sa zidovima od tesanog kamena „kao u Dełanima“ (nekoliko takvih tesanih kamenova otkriveno je i u sada,wim iskopavawima). On daqe kazuje da kamewe raznose Arbanasi iz okolnih sela da zidaju ku e, kule i xamije. Na zidovima crkve i stupcima koji su „nosili kube“ zatekao je ostatke fresaka sa slikanom „Lozom Nemawi a“ i ispisanom „celom hrisovuqom ... na belom poqu plavim pismenima ... ali se ni,ta ne mo e , na veliku alost, razabrati“ (Putopis II, 1872, 164).

RU' EWE ZA VREME KRIMSKOG RATA

Desetak godina kasnije arhimandrit dečanski Sava i docniji episkop iški i pisac, 1882. godine pisao je da u Istoku ima crkva Sv. —or a razrušena za vreme Krimskog rata „od koje je našivena xamija i nekoliko kula“. Od početka XX veka do naših dana crkvi —te je ostalo van interesovanja stručnih službi, nešto zbog hroničnog nedostatka sredstava za ispitivanje i obnovu, ali više zbog pomaknuta pregalništva i pregalaca i u prvom redu zbog političkih prilika i posleratnog stava prema spomenicima kulture srpskog naroda na Kosovu i Metohiji. Delimična otkopavanja urađena u toku desetak dana aprila meseca tekuće godine, uz prisustvo stručnog arheologa (Svetlane Haxhi iz Prištine) dala su veoma značajne i dragocene podatke. Potvrđeno je postojanje crkve, utvrđene su wene horizontalne i ošuvani delovi vertikalnih dimenzija, ustanovljeni su ostaci prvobitnih fresaka u delovima i površini izme u 2 i 3 kvadratna metra. Ostaci fresaka su sačuvani na severnom zidu centralnog prostora hrama i to sa donjim delovima slikanih likova svetih ratnika i slikanim ornamentima u donjoj zoni severnog bočnog dela crkve —protezišu, koji je zidan istovremeno sa oltarskom apsidom i celom crkvom.

DRAGOCENA OTKRILJA

Ono „to je u ovom otkriju najdragocenije jesu ostaci trošrotorednog fresko natpisa, iako dosta oštećenog. Natpis je ispisan lepim belim, gotovo kaligrafskim iriličkim slovima na listom srpsko-slovenskom jeziku i pismu karakterističnom za XIV i XV vek. Mnoga oštećenja u gornjim redovima natpisa za sada oteavaju punu rekonstrukciju teksta, sve dok se ne pribave dobre fotografije i crte i iz dokumentacije koju je vodio arheolog istraživač. Ipak, u poslednjem, donjem redu sasvim su dobro očuvana slova: SKO koja čine preneseni deo reči iz gornjeg oštećenog reda, i krajnja reč BOIN sa četiri unakrsne tačke koje se na isti način gotovo uvek nalaze na završetku ispisivanih srednovekovnih tekstova. Svojom kaligrafskom lepotom posebno privlače pažnju slova „S“ i „E“, koja se, koliko je meni do sada poznato, nalaze samo i jedino u ovom natpisu. (Ovih tipova slova nema u poznatoj „Morfologiji iriličnih natpisa na Balkanu“ poznatog autora Gordane Tomovi). U tom pogledu ovaj pronađeni natpis donosi još jednu značajnu novinu u do sada poznatoj morfologiji i tipologiji iriličnih slova, pa i sa te strane, predstavljajući dragoceno otkrije. Sa druge strane jasno i lepo potpisani nepoznati BOIN je srednovekovno ime kojeg nema u poznatim rečnicima: —ure Daničića

(Rječnik iz kvi evnih starina srpskih) i Milice Grkovi (Rečnik imena Bawskog, Dečanskog i Prizrenskog vlastelinstva u XIV veku, Beograd 1986). Nedavno publikovani „Stari srpski zapisi i natpisi“ Vladimira Orovića (Beograd 1997) donose natpis MLADIN BOIN, urezan na srebrnom prstenu „koji je na en u jednom grobu kod Prištine“. Bilo bi smelo povezivati ova dva novootkrivena imena sa istim licem, no možda ni to nije iskjučeno. Nadajmo se da će dešifrovawe celog novootkrivenog Istočnog natpisa rešiti i ovo naše dvoumjeće.

Delovi otkrivenih fresaka na severnom zidu predstavljaju likove dvojice svetih ratnika. Zapadni lik je verovatno svetior e, kome je, po saopštenju arhimandrita Save iz 1882. godine, crkva i bila posvećena. Istočni lik može da bude sv. Dimitrije, ili koji drugi sveti ratnik. Od zapadnog lika ošuvani su: deo slikanog i ornamentisanog „tita koji svetiteq drži u desnoj ruci; delovi nogu sa dokolenicama, uvijačima i vezanim švorom ispod kolena; vrh „estopere romboidne palice buzdovana kojeg je svetiteq držao u levoj ruci ili mu je visio o pojasu na levom boku. Izme u slikanog buzdovana i leve noge je pomenuti ošteeni natpis u samo četiri ošuvana reda. Slikana pozadina je zelene boje, dokolenice su bele boje sa sivim osenčevima na prevojima. Vrh palice buzdovana, je bele boje sa nijansama sive boje u senkama izme u pera. Sveti ratnik sa istočne strane je nešto više ošuvan. Pored njegovih slikanih nogu sa gotovo istovetnim dokolenicama uvijačima kao kod lika sv. —ora(?), ošuvan je i deo ukrasnog pojasa oko struka figure, deo ogrtača višewe boje i deo kopča sa pozlaćenim (uto obojenim) vrhom koji dopire do desnog svečevog stopala. Ukupna ošuvana visina slikanog svetiteqa, od stopala do struka i pojasa, iznosi izme u 50 i 60 cm. Proporcionalno tome ukupna visina slikanog lika bila bi izme u 100 i 120 cm.

BALKANSKA LEPTICA

Nemamo sašuvanih podataka o ktitoru crkve. No, ako znamo da je nekoliko crkava, ošuvanih, razorenih ili obnovljenih koje se i sada nalaze u Podgoru planine Mokre Gore, koja se prostire od Kosovske Mitrovice od Ročaja i izvora Belog Drima u dužini od 10 km, za koju Cvijić kaže da je „balkanska lepotica“, bilo podizano od tadašvih ekonomski jakih vlastelina kao „to su bili: vojvoda Novak sa enom Vidosavom iz 1395. godine, ktitor crkve Sv. Jovana u Crkolezu; Čelnik Radoslav Čija je nadgrobna ploča tako e iz 1395. godine u Crkolezu; vlastelin (Čelnik?) Danilo iz 1362. godine, ktitor crkve Sv. Nikole u —urakovcu; imu ni vlastelin, Čelnik i zvonolivac Rodop, ktitor crkve Sv. Nikole u Bavi gde mu je

sačuvana i lepa nadgrobna ploča sa natpisom iz 1436. godine i nepoznati ktitori crkava i crkvišta u selima: Velikom Lukavcu na bregu Vužaru, Sinaju, Velikoj Jablanici, Mojstiru, fiakovu, Sušici, Rudniku, Suvom Grlu i drugim selima. Moemo pretpostaviti da je i istožku crkvu podigao neki tamošnji i tadašnji vlastelin. Ni u jednoj od ovih vlastelinskih crkava nema sačuvanih prvobitnih fresaka. U Crkolezu su freske obnovene u XVII veku; u Urakovcu krajem XVI veka; u Rudniku u XVI veku. U obnovljenim crkvama: Sv. Nikole u manastiru Goriožu i Bawi kod Rudnika nema fresaka. Novotkriveni ostaci fresaka u ruševinama crkve na starom srpskom grobju u Istoku imaju značajnu dokumentarnu, a i istorijsku vrednost. To su za sada jedini ostaci fresaka vlastelinskih crkava XIV i XV veka srednjovekovnog Hvosna koji su zahvaquju i živenici da crkva, iako razorena i raznesena, nije bila obnavana, pa je u svojim poslednjim ostacima sačuvala i autentične delove prvobitnih fresaka, a tako e, „to nije ništa mawe značajno, i autentične obrise svoje arhitekture makar to i bilo samo u konturama temega. Otkri e temega ove crkve ima svoju posebnu vrednost i značaj u ovim teškim vremenima ne samo za deo srpskog naroda koji tamo odoleva svim nevoljama, nego i „ire, za ceo srpski narod.

Milan Ivanovi
Hvosno, br. 6, april maj 1997. godine

PRO'LOST TERITORIJA: KOSOVO OD VELIKE SEOBE DO RASPADA JUGOSLAVIJE

RATOVI XVIII VEKA: U ZNAKU VERSKE NETRPEQLIVOSTI

Period posle Velike seobe 1690, označava početak sna nijeg nasegavawa Albanaca u opustošene i zapustele krajeve Kosova i Metohije. U tri sledeće rata između Austrije i Turske, Srbi, uvek saveznici Hrišćanske vojske habsburškog cara, podizali su na celom prostoru Srbije, velike ustanke: dok su na severu zemlje ustanci zbog veće homogenosti srpskog stanovništva i blizine austrijske granice imali više uspeha, ustanci na jugu, na Kosovu i okolnim krajevima su, svi do jednog, ugušeni u krvi. Prvi ustanak s kraja 1717. u Vučitrnu, podignut za vreme rata 1716-1718, bio je brzo savladan jer pobedonosna austrijska vojska, potpomognuta srpskim dobrovoljcima, nije uspela da prodre do Kosova. Albanci-muslimani su, posle ovog rata, Visokoj Porti kolektivno garantovali sigurnost krajeva prema novoj austrijskoj granici koja se po odredbama mirovnog ugovora protegla do reke Morave u centralnoj Srbiji severno od Kosova. Zauzvrat, Albanci-muslimani su imali slobodne ruke da pobuđene srpske krajeve pacifikuju na način koji sami odaberu. Svođen posle velikih pogroma s opasnošću u uništenje, jedan broj Srba je tada prešao na islam. Drugi deo je me u uticajnim Albancima-muslimanima nalazio gospodara koji bi mu, za prihvatanje kmetškog statusa garantovao sigurnost poseda i života. Me u albanskim velikim izdvajaju se porodice Begolli (Mahmutbegovi) u Peći, Djinolli u oblasti Prištine, a u Prizrenu Rotulli. Treći deo se sklonio u susedne krajeve, van neposrednog dometa albanskih žeta. U novom austro-turskom ratu (1737-1739) koji su dobili Turci, vrativši granicu Otomanskog carstva ponovo na Savu i Dunav, ustanak 10 000 Srba na Kosovu, pomognut žetama susednih crnogorskih plemena, okončao se, posle vojnog sloma habsburških trupa, novom seobom Srba. Pred represalijama albanskih-muslimanskih žeta pod svojom pećom kog patrijarha Arsenija

IV Jovanovi a-'akabente 1739, sa Srbima i njihovim milicijama u seobu su krenuli i hrabri ratnici iz albanskog katoličkog plemena Klimenti (Keqmendi) koji su se, s prvacima plemena Gruda i Hoti, tako e borili na strani habsburškog imperatora. Broj iseljenih nije tačno utvrđen, jer je, posle pada Beograda, prelačenje na austrijsku stranu Dunava trajalo, na raznim mestima i u više talasa, nekoliko meseci. Svi zajedno oni su se naselili na širokom graničnom pojasu prema Osmanskoj imperiji, u južnoj Ugarskoj (budući Vojvodini). Neredi u Osmanskoj imperiji i povlačenje dela Srba ka severu pogodovali su kolonizaciji velikih rodova stožarskih albanskih plemena koji su i njihovi saplemenici poželili u više talasa da naseqavaju u plodne ravnice Kosova gde su zauzimali stare rudarske baštine i zaposeli napuštenu imava i pašvake. Ve islamizovani, oni ubrzo postaju vladajućim slojem kojeg e se u sledećim stolicama regrutovati lokalni administrativni i vojni činovnici. Od tada Turci uslovaavaju daqe spuštawe Malisora u ravnišarske krajeve prelaskom na islam.

Razdoblje obeleeno poslednjim austro-turskim ratom (1788–1791) slavilo je nade da e se uz vojnu pomoć Austrije na prostoru između Beograda i Skopqa, vaspostaviti nezavisna srpska država. Zbog brzog povlačenja austrijskih trupa, veliki narodni pokreti nisu obuhvatili južne delove Srbije, uključujući i Kosovo. Austro-turski mir zaključen u Sistova (1791) predviđao je amnestiju za Srbe, ali su Albanci-muslimani, kao odmetnici ili vojnici u Kosovu odredima lokalnih pašvaka, nastavili da pqačkaju hrišćansko stanovništvo. Slaba turska vlast nije imala naćina da ih u tome spreći. Plima verske netrpeqivosti koja je zbog neprijateljstva Osmanske s Ruskom imperijom, zahvatila i srpske zemqe, imala je za posledicu ponovno oivqavawe dehristijanizacije i islamizacije. Ukidawe Peke patrijaršije (1766), ćija su bogata imava lokalni albanski begovi neprestano pokućavali da zauzmu i prisvoje, dodatno je stimulisao poslednji talas znatnije islamizacije meću Srbima na Kosovu.

DEHRISTIJANIZACIJA, ISLAMIZACIJA, ALBANIZACIJA

Islamizacijom su bili najpre zahvaćeni oni krajevi gde je broj albanskih nasećenika bio najveći, tamo gde su srpski rodovi najednom postali ugroćena manjina. Do albanskog nasećavawa u XVIII veku, islamizacija Srba bila je, ako je suditi po saćuvanim defterima, slabog intenziteta i malog obima. Tek od polovine XVIII veka zapoćaju se pojave znatnijeg prelaćewa na islam. Islamizacija je prihvatana ili kao nužno zlo u ratnim vremenima i

periodima odmazde posle viš; do konverzije je re e dolazilo iz lukrativnih razloga. Prve generacije islamizovanih Srba Ćuvale su jezik, da bi u potaji slavili stare hri,,anske obiĳaje (krsnu slavu i uskr,,we praznike, ,,i,,ano kumstvo i re e Bo i). Posle nekoliko nara,,taja, u jakom albanskom okru ewu prevereni Srbi preuzimaju, polako, i albansku no,,wu, a van u eg porodiĳnog kruga poĳiwu da sve Će,, e koriste albanski jezik. Stvarao se naroĳit oblik socijalne mimikrije gde se radi liĳne za,,tite preuzimaju spoĳa,,wa obele ja vladaju e politiĳke grupacije. Albanizacija islamizovanih Srba zapoĳiwala je najĳe,, e u drugoj ili tre o j generaciji posle prihvatawa islama. Uzimawem ena iz albanskih rodova, postepeno se ulazilo u albansku plemensku zajednicu. Ipak, razlike izme u Albanaca i preobra enika nisu bile male: bile su jo,, uvek jasno prepoznatqive u jeziku, obiĳajima i no,,wi. Pravoslavni Srbi dugo su svoje najpre islamizovane, a potom i albanizovane sunarodnike nazivali Arnautasi sve dok posle nekoliko generacija, ne izbledi uspomena na wihovo slovensko poreklo.

Pojava razlikovawa Albanaca od Arnautasa bila je u odre e nim oblastima, posebno u Metohiji, izra enija nego u susednim krajevima. Sve do kraja XIX veka, po svedoĳewima brojnih evropskih i srpskih putnika, Arnautasi su, uz modifikovane hri,,anske obrede, zadr ali i svoja stara prezimena: u pe kom kraju prezivali su se Stepanovi , Bojkovi , -eki , Lek i , Stokovi itd.; u susednoj Drenici nosili su prezimena -oki , Veli , Maru,,i , Zoni , Raci , Geci . U Gorwoj Moravi i oblasti Izmornik, najstarija islamizacija vezuje se za prve decenije XVIII veka, a najmla a i obimom najmawa, Ćak za sedamdesete godine XIX veka. Slovenski toponimi u ve ini sela koje nastawuju Arnautasi, ukazuju da je u wima u prethodnim stole ima ivela pravoslavna i slovenska populacija. Pravoslavna grobqca, na kojima su sahrawivani Srbi, u pojedinim mestima su od oskrnavitega Ćuvali sami Albanci, ve inom Arnautasi, jer su znali da na tim grobqima poĳivaju wihovi preci. Savremena istra ivawa porekla albanskih porodica pokazuju da je oko 30% ukupne albanske populacije na Kosovu i Metohiji slovenskog, odnosno srpskog porekla.

Verska razlika izme u Srba i Albanaca na Kosovu postala je o,,tra linija razdvajawa uoĳi epohe nacionalizma koju socijalna mimikrija nije mogla do kraja da amortizuje. Socijalna realnost prenosi se u ravan verske pripadnosti: mnogi Albanci na Kosovu smatraju da je islam vera slobodnih qudi, a hri,,anstvo, posebno pravoslavqe, vera robova. Odblesak takvih shvatawa me u Albanacima, zabele ili su, kao wihovo tvrdo uverewe evropski konzuli Ćitavo stole e kasnije, na poĳetku XX veka: „Francuski konzul u Skopqu, tada sedi,,tu Kosovskog vilajeta, je 1908. zabele io: „Mu-

slimani albanskog porekla Les musulmans d'origine albanaise (...) sont cependant fanatiques et leur fanatisme se base sur la conviction que l'Islam est la religion des gens libres et des patrons tandis que le christianisme est la religion des esclaves". D. T. Bataković, *Memoire du vice-consul de France O Skoplje (Usküb) sur les Albanais de Metohia de 1908*, in: *Miscellanea*, vol. 20 (1990), p. 112. Istovremeno, kod Albanaca-muslimana, sna no obele njih tradicijom bektashi-ja, vera je samo sredstvo socijalne promocije: od we je mnogo jaše etničko ose awe izvedeno iz plemenske i patrijarhalne tradicije.

Pojedinačnog prela ewa na islam bilo je i u drugoj polovini XIX veka, posebno u vreme Krimskog rata (1853–1856), ali je tada bio izra eniji proces iseqavawa: Litave porodice, a ponekad i cela sela, prebegavala su u dve susedne srpske kne evine Srbiju i Crnu Goru. Nikad do kraja od Turaka pokorena Crna Gora, premda siroma,na, bila je utoži,te za mnoge izbeglice iz oblasti ugro njih anarhijom koje su poput Kosova i Metohije, bile pod punom turskom vla,, u. Severna Srbija, autonomna kne evina u okviru Otomanskog carstva od 1830, postala je migracioni centar za sve hri,, ane pod turskom vla,, u, ju no, zapadno i istočno od weni granica. Srbi s Kosova i Metohije, su, stoga, ve od tridesetih godina XIX veka, imali mogu nost da emigracijom u susedne hri,, anske kne evine, izmaknu i otomanskoj vlasti koja ih nije mogla za,,tititi u rastu oj anarhiji. Planinske oblasti iznad Prizrena, tzv. Gora primila je islam, krajem XVIII i početkom XIX veka: weni stanovnici, kasno islamizovani, dugo su odr avali hri,, anske obižaje. S obzirom da su kasno primili islam, vreme potrebno da se preko islamizacije utope u albansku sredinu nije bio dovoljno dugo: zajedno s Kosovom i Metohijom, ova oblast je 1912. oslobo ena od Turaka i ukqužena u Kraqevinu Srbiju. Goranci zato nisu postali Albanci. Premda im je no,,wa slična albanskoj, a prezimena albanizovana, oni sebe ne smatraju ni Albancima ni Srbima; jezik im je iskquživo srpski i sebe nazivaju Goranci.

NACIONALIZAM, RELIGIJA, DRFIAVA

Zoru nacionalizma na Balkanu najavio je srpski ustanak pod Kara or em 1804. Die Serbische revolution kako ju je nazvao L. Ranke, nosila je u sebi te wu za stvarawem nacionalne dr ave kojoj e osnova biti sitan seqački posed i iz wega izveden demokratski poredak. Zatalasav,,i sve balkanske hri,, ane, srpska revolucija je u,,la u nepomirqiv sukob sa otomanskom vla,, u u Liju su odbra- nu odmah ustali balkanski muslimani: pre svih Albanci i bosanski muslimani. Stari verski sukob dobio je novo eksplozivno pu- wewe koje se zove nacionalizam. Na Kosovu vladaju odmetnute al-

banske pa„e, koje, kao i muslimanski begovi u Bosni ele o„uvawe status-a quo koji im garantuje postojee privilegije. Bore i se za wihovo o„uvawe i jedni i drugi nemilosrdno progone pobuwene hri„ane, ali potom dolaze i u sukob s reformatorski nastroje-nim sultanima koji spas imperije vide u wenoj evropeizaciji.

Van obnovqene Srbije (1830) ostala je „itava Stara Srbija, kako po„iwu da se nazivaju Kosovo, Metohija, Ra„ka (danas poznatija kao Sanxak), i severna Makedonija. Odmegnute albanske pa„e s privatnim vojskama vladaju Kosovom. Sultani reformatori, posebno Mahmud II (1808–1839), „esto su protiv wih upu ivali kazne ekspedicije da zavode red i uspostave pokornost prema centralnoj vlasti. U„e„e kosovskih Srba u ustani„kim akcijama obnovqene Srbije imalo je za posledicu wihovo sistematsko rasegawe, ru„ewe pravoslavnih hramova, progone i ubistva kalu era. Jedan od svedoka anarhije i stradawa hri„ana na Kosovu bio je francuski putopisac Pouqueville. Svesni nemo i srpske kne evine

Patrijarh Dimitrije sa doma inom kod koga je no io 1915. god. pri povla„ewu kroz Albaniju

i crnogorskih plemena da im osetnije pomognu i za„tite ih od albanskih odmetnika Srbi s Kosova „esto su se obra ali molbama za za„titu ruskim imperatorima, zvani„nim za„titnicima pravoslavnih hri„ana u turskoj dr avi sve do Pariskog mira 1856.

Srbi postepeno, uz odsudnu pomo jednoverne Ruske imperije, zadobijaju autonomiju; sporo ali sigurno napreduju ka uspostavqa-

wu samostalne drave po francuskom l'Etat-nation modelu. Wihov nacionalizam je sekularizovan, izveden iz kulturne matrice (zajednički jezik i narodno predawe), koja pokuša da prevazi everske razlike, sa jasnim te wama za liberalnim rešenjima koja dolaze iz socijalne homogenosti stanovništva. Kosovo i Metohija, kao i mnoge druge srpske zemlje ostaju pod otomanskom vlašću. U cilju punog oslobođenja u Srbiji se kuju planovi o opštem ustanku balkanskih hrišćana, čak i o stvaranju neke vrste balkanske federacije: planovi u kojima se, bez mnogo sigurnosti, računalo i na saradnju Albanaca, kako muslimanske tako i katoličke veroispovesti. Ilija Garašanin, glavni arhitekta spoljne politike Srbije posle 1844. je vešlede e godine uspostavio vezu sa albanskim glavarima iz Albanije, traže i zajedničku saradnju protiv Turaka, da bi 1866/7, u sklopu planova o ustanku balkanskih hrišćana protiv otomanske vlasti, ponovo, posredstvom katoličkih misionara, uspostavio veze sa albanskim prvacima u Albaniji.

Albanski nacionalizam se razvija, s izuzetkom određene etničke solidarnosti, u znaku nepovoljnih okolnosti: plemenska organizacija, verska i socijalna podvojenost obezbeđuju dominaciju konzervativnih slojeva zemljoposjednika i plemenskih glavara. Zasad odbrane starih privilegija, Albanci, kao i bosanski muslimani, postaju u opadajujoj Otomanskoj imperiji, košnica wenom modernizovanju po evropskom uzoru. Nemo ni da u civilizacijskom krugu islama kojem su vešinom (oko 70%) pripadali, usklade postojeće privilegije s te wama modernih nacija, Albanci se sve do Istočne krize (1875-1878) kreću u zašaranom krugu između lojalnosti imperiji i odbrane lokalnih interesa koji podrazumevaju odupiranje merama centralne vlasti. Wihov veliki ustanak protiv centralne vlasti 1844, koji je obuhvatio i deo Kosova, slomljen je tek posle odlučne intervencije regularnih turskih trupa. Ustanci wawih razmera, koji prate nasiq nad hrišćanima i spašivawe hrišćanskih četvrti po gradovima, haraju Kosovom i Metohijom ponovo „ezdesetih godina (1864, 1869). Kosovo i Metohija su u to doba u različitim administrativnim jedinicama. Metohija sa Prizrenom je 1868. izdvojena u poseban Prizrenski vilajet koji se osim prizrenskog sastoji od još tri sanjaka (Niški, Skopski i Debarski): oni obuhvataju deo današnje Makedonije i Južne Srbije. Radilo se o nastojanju turskih vlasti da pacifikuju oblasti koje su se graničile sa planinskim masivima Albanije, prostor koji se u turskoj terminologiji zvao, pomalo pogrdno Arnaudluk.

Albanska nacionalna integracija nije poživela na kulturnom jedinstvu niti na liberalnim načelima evropskog modela. Albanski nacionalizam je bio etnički, ali jasno obeležen bređenom konzervativnih islamskih tradicija. Istovremeno, on višee

od pola veka kasni za drugim balkanskim nacijama u profilisawu svojih aspiracija. Albanci, sliĝno kao i druge „zakasnele nacije“, u sudaru s rivalskim nacionalizmima tra e oslonac na strani i zagovaraju radikalna re„ewa. Na Metohiji, Kosovu, kao i u zapadnoj Makedoniji, gde Srbi i Albanci ive izme„ani, u uslovima raspada sistema vlasti i ubrzane socijalne stagnacije, vlada anarhija u kojoj su hri„ani po pravilu rtve, a muslimani wihovi xelati. Kosovo s Metohijom je posebno va no za Albance zbog susedstva sa Srbijom i Crnom Gorom; tamo su nasiqa nad Srbima hri„anima svakodnevna pojava o emu svedoŝi opse na dokumentacija srpskog porekla. Jedna od mnogobrojnih predstavci kosovsko-metohijskih Srba srpskom knezu Mihailu Obrenovi u, s popisom alban- skih nasiqa „tampana je 1864. kao kwi ica pod naslovom Plaŝ Stare Srbije.

Odliv stanovni„tva izazvan anarhijom i konstantnom migra- cijom, nadokna ivan je visokim natalitetom. Srbi su, kao i Alban- ci iveli u zadrugama koje su brojale od 10 80 ŝlanova. Demograf- ski poreme aj bio je najvidqiviji u strukturi gradskog stanovni- „tva: prema podacima ruskog putopisca Giqferdinga iz 1858. u Pe i je ivelo 4.000 muslimanskih i 800 hri„anskih porodica, u Pri„tini 1.200 muslimanskih i 300 pravoslavnih, a u Prizrenu 3.000 muslimanskih, 900 pravoslavnih i 100 katoliĝkih domova sa 12.000 stanovnika. Etniĝki sastav Stare Srbije (Kosovo, Metochie, Sandjak de Novi Pazar, severozapadna Makedonija) pre Istoŝne krize, prema austrougarskim vojnim izvorima bio je slede i: 318.000 Serbes, 161.000 Albanais, 2.000 Osmanlis, 10.000 Valaques, 9.000 Cherkeses et Gitanes. Me u wima bilo je 250.000 orthodoxes, 239.000 musulmans et 11.000 catholiques. (Peter Kukuq, Major im Generalstabe, *Das Fürstentum Serbien und Türkisch-Serbien (Stara Srbia, Al-t Serbien). Eine Militarisch-geo- graphische Skizze (Im Manuskript gedrückt)*. Wien Aus der kaiserlich-k- niglich Hof-und Staatdruckerei 1871, pp. 147–149).

Demografski preokret „irih razmera zbio se za vreme Istoŝne krize (1875–1878) koja je, zapoŝeta velikim ustankom Srba u Hercegovini i Bosni za pripajawe Crnoj Gori i Srbiji, izazvala raseqavawe oko milion stanovnika na Balkanu. Posle poraza u prvom ratu s Turcima (1876), u drugom vojnom pohodu (1877–1878), uz savezni„tvo Rusije, srpska vojska je zaustavqena nadmak Pri„ti- ne. Primirjem izme u Rusije i Turske u Adrianople-u 1878, srpske trupe su bile obavezane da se povuku, ali su srpske deputacije s Ko- sova neprestano slale predstavnicima velikih sila na Berlin- skom kongresu (1878), ruskom caru i srpskom knezu molbe da Stara Srbija bude sjediwena sa Kne evinom Srbijom, kojoj je, zajedno s Kne evinom Crnom Gorom bila priznata dr avna nezavisnost. Iz oslobo enih predela ju ne Srbije (Ni„ki sanxak), na Kosovo i Metohiju se, delom na poziv sultana da se ise se sa za islam izgub-

gene teritorije, a delom pod pritiskom srpskih vojnih vlasti, doselilo oko 30.000 Albanaca. Usledile su velike odmazde, jer su se dosegenici Albanci za imawa izgubgena u Srbiji poželili sveti-
ti Srbima u Metohiji i na Kosovu. Više desetina hiljada Srba
emigriralo je na oslobođene teritorije pod srpskom vlašću.

U SENCI AUSTRO-SRPSKOG SUKOBA

Albanska liga, formirana na periferiji albanskog etni-
čkog prostora, u Prizrenu 1878, zahtevala je rešewe nacionalnog
pitawa u okvirima Otomanske imperije: u vojstvu i u vojnim snaga-
ma Lige preovladali su konzervativni muslimanski slojevi,
predvođeni begovima i plemenskim poglavcima koji su pitawe
Albanaca vezali za status Bosne i Hercegovine i Sanjaka. Oko
16.000 naoružanih pristalica Lige oružjem se suprotstavilo od-
lukama Berlinskog kongresa, tražeći da se sve zemlje izgubene u
ratu s Rusijom, Srbijom i Crnom Gorom vrate pod sultanov suvere-
nitet i od četiri vilajeta, Kosovskog, Skadarskog, Jawinskog i Bi-
toškog stvori autonomni Albanski vilajet u okviru Otomanske
imperije. Albanci su, međutim, bili većina samo u dva vilajeta:
Skadarskom i Jawinskom. U Kosovskom vilajetu (formiranom 1877)
i koji obuhvatao je Staru Srbiju najpre, zakratko sa Prištini-
nom (do 1888), a zatim, do 1912. Skopjem kao sredinom, Albanci
su u doba Lige činili većinu od polovine ukupnog stanovništva.
Kosovski vilajet je uoči balkanskih ratova na prostoru od oko
24.000 km² imao šest sanjaka: Skopski, Prištinski, Peški, Sjeni-
čki i Pjevački, a Prizrenski sanjak koji je pripadao Bitoškom
vilajetu (vilayet de Monastir), uklučen je 1897. ponovo u Kosovski vi-
lajet. Kosovo i Metohija su kao i ranije, samo deo te velike celine:
obuhvataju približno Peški, Prištinski i Prizrenski sanjak.

Nezadovoljna ustupcima Porte evropskom konceptu sila, Li-
ga pokušava da prekine sve veze sa Constantinople-om; sultan, da bi
sprečio da se unarodne komplikacije vojnom akcijom 1881. uni-
štavao, čitavo albansko pokret, započevši internacionalizacija
albanskog pitawa koja se sve do balkanskih ratova odvijati u
dvostrukom vidu.

Prvo, u znaku nove lojalnosti Porti koja je panislamskom
politikom podsticala Albanace-muslimane na sukobe s hrišćani-
ma koji ugrožavaju unutrašnju sigurnost Otomanske imperije i
time pomažu u teritorijalne aspiracije susednih balkanskih drža-
va. Progoni i nasilje Albanaca nad Srbima na Kosovu i Sloveni-
ma u Makedoniji u funkciji su politike sultana Abdulhamida II.

Progoni Srba uzeli su zabriwavajuće razmere (oko 60.000 Sr-
ba po statistici srpske vlade izbeglo je u Srbiju u periodu

1890–1898), pa je 1899. srpska vlada pokrenula „iroku akciju na Porti za za„titu progovnenih sunarodnika u Staroj Srbiji (vilayet de Kosovo). Na srpskom i francuskom je od„tampana „plava kwiga“ zvanične prepiske sa Portom, s popisom 400 primera raznovrsnih nasiqa za koja su optu eni Albanci-muslimani, ali zbog protivqewa Austro-Ugarske, sile koja je posle okupacije Bosne i Hercegovine (1878) imala odlučuju u reš na Balkanu, posebno na dinastiju Obrenovi a u Srbiji, sprešeno je da pripremqena dokumentacija bude kao zvaničan dokument podnesena Me unarodnoj konferenciji mira u Hagu (1899). O stradawima Srba na Kosovu od albanskih odmetnika na prelomu dva veka ubedqiva svedošanstva ostavili su francuski putopisci Victor Bérard i Georges Gaulis. Broj Srba na Kosovu i Metohiji zbog pritisaka i iseqavawa nastavio je da opada. Uoši balkanskih ratova Albanci su bili ve ina u Metohiji (oblast Pe i, Prizrena i –akovice), a Srbi na u em Kosovu (oblasti Pri„tina, Mitrovica, Gwilane); ukupno oko 390.000 Albanaca i 207.000 Srba. (D. T. Bataković, *The Kosovo Chronicles*, pp. 134–137). Me utim, na prostoru Stare Srbije, Eiji je deo Kosovo s Metohijom, Srbi su, jo„ uvek relativna ve ina ukupnog stanovništva u etniškom mozaiku koji osim wih sašiwavaju Albanci, Turci, Makedonci Sloveni, muslimani Sloveni, Cigani, „erkezi itd.

Secundo, u tra ewu oslonca na one velike sile koje u te wi za dominacijom na Balkanu mogu pomo i albanskim aspiracijama na Austro-Ugarsku i Italiju. Dok Italija svoju akciju me u Albancima zasniva na uspostavqawu uticaja me u wihovim katoliškim delom na severu zenqe i na pojasu uz Jadransku obalu, Austro-Ugarska krije ambicioznije planove. U te wi da se, posle okupacije Bosne i Hercegovine (1878) daqe „iri u dubinu Balkana, prema Solunskom zalivu, ona u Albancima s Kosova, Metohije i iz zapadne Makedonije, vidi most preko kojeg e se spustiti u Vardarsku dolinu. Dvojna Monarhija zato ohrabruje Albance na otpor turskim vlastima i podstiše na obrašune sa Srbima. Refomna akcija velikih sila (1903–1908) koja je imala za ciq da za„titi ugro ene hri„ ane u evropskim vilajetima Otomanskog carstva mimoi„la je Kosovo i Metohiju koji su, na izrišit zahtev Dvojne Monarhije, iskqušeni iz refomne akcije. Posle mladoturske revolucije (1908), polo aj hri„ ana je posle kratkog zanosa prevratom, ponovo naglo pogor„ao, posebno u Kosovskom vilajetu.

Pogodnost „irokoj akciji Dvojne Monarhije daje ka„wewe u nacionalnoj integraciji Albanaca: albanska elita je, kao i narod podeqena u tri konfesije, nejednakog je socijalnog statusa i govori razlišitim dijalektima. Da bi se postoje e razlike „to pre i lak„e ujednašile iz Beša su pokrenute znašajne kulturne inicijative: „tampane su i distribuirane kwige o albanskoj istoriji, pravqeni nacionalni grbovi i sastavqane razlišite gramatike da

bi se izgradio jedinstven albanski jezik. Latinica, upotpuvena novim znacima za albanske mukle glasove, predvi ena je za zajedničko pismo. Jo, va nija bila je ilirska teorija o poreklu Albanaca. Iz kabineta bečkih i nemačkih naučnika, gde je do tada imala samo vid uske naučne diskusije pu,tena je u javni opticaj i ve, to propagirana u pojednostavqenom obliku, teorija o navodnom ilirskom poreklu Albanaca. Po toj teoriji, za koju ni do danas nisu na eni pouzdani naučni dokazi, Albanci su bili najstarija nacija u Evropi koja je nastala spajawem ilirskih i pelaskih (Pelazgi) plemena iz arijevskeg jata (Volksschwarm). Tako je od spornog naučnog pitawa o etnogenezi jednog naroda, za potrebe jedne velike sile, stvorena mitska podloga nacionalne integracije koji je vremenom postao glavni stub nacionalne svesti Albanaca. Va na posledica „ilirski teorije“, koja e se kasnije profilisati u nacionalni program bila je ome ivawe pretenzija albanske političke klase na prostore koje su nasegavali drevni Iliri. Etnički kriterijum je tako dopuwen istorijskim.

Naučn na koji je Beč u sukobu sa srpskim pokretom za ujediwewe instrumentalizovao albanski nacionalni pokret protiv „velikosrpske opasnosti“, bio je sličan onom kojim je Rusija u dba srpske revolucije poku,avala da manipulir,e srpskim pitawem u ratovima s Turskom, ali su rezultati bili različiti. Srbi su se uspe, no oslobodili ruskog tutorstva stvaraju i, uz mnogo te, koa, modernu parlamentarnu dr avu koja vodi samostalnu nacionalnu politiku; Albanci su od Beča dobili va an okvir za daqu kulturnu emancipaciju, ali je wegova cena bila ulazak u trajan sukob sa Srbijom i Crnom Gorom. Obe srpske dr ave su, premda duboko nepoverqive prema albanskom pokretu, u vi, e navrata poku,avale da s wim uspostave saradwu i da bez me,awa velikih sila re, e me usobne sporove. Podr,ka albanskim ustancima protiv turskih vlasti 1910–1912, uoči Prvog balkanskog rata i oslobowewa Kosova i Metohije, bili su rečit izraz takvih nastojawa. Uoči Prvog balkanskog rata, predsednik srpske vlade, Nikola Pa, i, nudio je Albancima kulturnu autonomiju u okviru Srbije, garantovao upotrebu jezika i otvarawe „kola, kao i proporcionalnu zastupqenost u srpskom parlamentu. Ipak, Albanci su, nasuprot nu enoj balkanskoj saradwi, radije vezivali svoje političke planove za vezu sa Constantinople-om i Bečom. Albanski ustanci, pra eni pogor,awem polo aja hri, ana, ubrzali su stvarawe balkanske koalicije (Srbija, Grčka, Bugarska, Crna Gora) koje su u oktobru 1912. krenule u zajedničku akciju. Kosovo je za desetak dana oslobodila srpska, a Metohiju crnogorska vojska. Srbi su dolazak srpske vojske primili kao oslobowewe posle petovekovnog turskog ropstva, a Albanci kao okupaciju. Vo e albanskog pokreta na Kosovu izbe-

gli su u Albaniju, gde je, na inicijativu BeĀa progla,ena nezavisnost Albanije.

UkquĀivawe Albanije u lanac drava koje pod patronatom Austro-Ugarske poku,avaju da skr,e nezavisnost Srbije i Crne Gore, ojaĀalo je stare pretenzije Srbije da na Severnoalbanskom primorju dobije neophodan izlaz na more, a kasnije i da onemogu i konstituisawe nezavisne albanske drave. Po osloboewu Kosova i Metohije srpske trupe su pre,,le u Albaniju da u Jadranskom primorju obezbede luku preko koje e se izvoziti srpski proizvodi. Za desetak dana, u novembru 1912. bez ve eg otpora zauzeti su Qe,, Tirana i DraĀ. Odlukama Konferencije ambasadora velikih sila u Londonu (1912-1913), Srbija je, na odluĀan zahtev Austro-Ugarske, koja je izvr,,ila delimiĀnu mobilizaciju i zapretila objavom rata bila primorana da se povuĀe iz Albanskog primorja, a crnogorske trupe su morale da evakuu,,u te,,ko osvojen Scutari (Skadar). Zahtevi beĀke diplomatije da se Albaniji pridodaju gradovi u Metohiji, na Kosovu i Makedoniji da bi se stvorila znaĀajna protivte a Srbiji, nisu usvojeni zahvaquju i intervenciji francuske i ruske diplomatije na Konferenciji ambasadora velikih sila u Londonu 1913. Kosovo je u,,lo u sastav Srbije, a Metohija u sastav Crne Gore. U Prvom svetskom ratu, Kosovo je, nemirno podruĀje u koje austrougarski i otomanski oficiri ubacuju albanske Āete, poku,avaju i bezuspe,,no da podignu ustanak albanskog stanovni,,tva. Posle sloma srpske i crnogorske odbrane u zimu 1915/1916. i povlaĀewa srpske vojske na Krf preko Albanije, Kosovo i Metohija, zajedno sa ostalim delovima Srbije, dolaze pod austrougarsku okupaciju, da bi posle proboja Front d'Orient, u jesen 1918, francuske trupe, zajedno sa srpskim oslobodile Kosovo i Metohiju, koje je, posle izglasavawa ujediwewa Crne Gore sa Srbijom u Podgorici 1918, ponovo integralni deo Srbije koja 1. decembra sa jugoslovenskim zemqama Austro-Ugarske stvara KraĀevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. KraĀevina Jugoslavija).

U SENCI ITALIJANSKO - JUGOSLOVENSKOG SUKOBA

Po svr,,etku Prvog svetskog rata i raspada Austro-Ugarske, ulogu protektora Albanije i za,,titnika albanskih interesa preuzima nova regionalna sila Italija. Ona nastavqa sa starom praksom podgrevawa srpsko-albanskog sukoba, sada u funkciji sukoba sa Jugoslavijom oko prevlasti na istoĀnoj Jadranskoj obali. Kosovo je nemirna pograniĀna provincija na kojoj operi,,u albanski odmetnici i aktivisti „Kosovskog komiteta“, organizacije albanskih emigranata koje u borbi za „Veliku Albaniju“ finansira ita-

lijanska vlada. Albanci su u Jugoslaviji mawina neprijateški nastrojena prema dr avi kojom upravqaju wihovi dojužera,wi kmetovi. Albanski begovi koji predvode Albance sporazumevaju se sa Beogradom oko svojih privilegija, ne brinu i „to wihovim sunarodnicima nisu garantovana odgovaraju a mawinska prava. Status Albanaca kao mawine u Kraqevini Jugoslaviji nije bio zagarantovan sistemom me unarodne za„tite, jer su, na insisti-rawe Nikole Pa„i a, po 9. tažki Sen-fiemenskog ugovora (1919), iz wega bile izuzete teritorije Srbije u granicama iz 1. januara 1913, koje su obuhvatale i Kosovo, Metohiju i slovensku Make-doniju. Albanci su u jugoslovensku dr avu u„li kao integralni deo Srbije, zajedno sa Crnom Gorom i Vojvodinom koje su u novembru 1918, nedequ dana pre stvarawa zajedniške dr ave sa biv„im pokrajinama Austro-Ugarske, plebiscitarno izglasali bezuslovno ujediwewe sa matižnom srpskom dr avom. Albancima je Vidovdan-skim ustavom iz 1921. bila garantovana upotreba materweg jezika u osnovnim „kolama, ali se on koristio uglavnom u verskim zavodi-ma, po tradiciji koju su negovali wihove političke vo e, konzer-vativni begovi i plemenski glavari, okupqeni u stranci *Djemiyet*.

Beograd je na spognopolitičke izazove s druge strane Jadrana odgovorio dvojakim merama: na unutra, wem planu, ukidaju se feu-dalni odnosi (1919), i sprovodi modernizacija privrede. Uporedo s tim odvija se i repopulacija Kosova i Metohije kako bi se povratio demografski balans naru„en u posledwim decenijama turske vladavine i osigurao granižni pojas prema Albaniji; naseqenici su zato stalna meta napada albanskih odmetnika. Prilivom srpskog stanovni„tva iz pasivnih planinskih oblasti Hercegovine, Crne Gore, Bosne i Vojne krajine u Hrvatskoj, planirano je da se usposta-vi naru„ena etnička ravnote a i osigura ugro eno granižno podružje. Kolonistima je dodeqivana dr avna, uglavnom neobra i-vana zemqa, sume i mawim delom posedi odbeglih odmetnika, ukup-no 5% do tada obra ivanih povr„ina. U dva kolonizaciona talasa (1922 1929 i 1933 1938), na 120.672 ha (oko 15,3% zemqi„nog fon-da na Kosovu) naseqeno je 10.877 porodica, oko 60.000 qudi. Jo„ 99.327 ha predvi enih za naseqavawe nije podeqeno. Za koloniste je podignuto 330 naseqa sa 12.689 ku a, 46 „kola i 32 crkve. Alban-cima je priznato vlasni„tvo nad zemqom koju su obra ivali ili na wu imali turske tapije, dok je povremenih tenzija bilo oko veli-kih imawa na koje su albanski begovi, bez pravnih dokaza, polagali pravo.

Na spognopolitižkom planu Kraqevina Jugoslavija, pod-staknuta akcijom rivalske Italije, reaguje aktivnim me„awem u unutra, we političke borbe u Albaniji i organizuje likvidaciju najistaknutijih kosovskih emigranata (Hasan Prishtina, Bairam Curri), ali nema snage da vladi u Tirani nametne svoj uticaj. Sukob sa

Italijom i albanskim pokretom koji ona kontroliše, dobija nove podsticaje s približavanjem Drugog svetskog rata. Pod pokroviteljstvom Musolinija, albanska emigracija s Kosova (Kosovski komitet), probugarska organizacija VMRO i hrvatske ustaše Ante Pavelića, koordiniraju zajedničke akcije protiv Jugoslavije.

Nezadovoljstvo novom državom izazvalo je pojačano iseljavanje Albanaca i Turaka u Tursku, gde su se u muslimanskoj sredini s jakim otomanskim nasleđenjem oselili na svoje. Njihovi istaknuti ljudi, plemenski glavari i zemljoposjednici, koji su smatrani vrstom nacionalne aristokratije, otvoreno su govorili da ne mogu da podnesu vladavinu bivših kmetova koje su pogrdno, kao i pre nekoliko stotina nazivali *Shkije*. Prva iseljavanja započela su za vreme i posle balkanskih ratova (oko 10.000 ljudi), ali se znatan broj po smirivanju prilika i okončanju kašalčke akcije vratio na svoja imanja. Do početka tridesetih godina u Tursku se iselilo nekoliko hiljada albanskih i turskih porodica. Predviđaju i izbijanje novog rata u Evropi, izazvanog usponom nacizma u Nemačkoj, vlada Milana Stojadinovića procenila je da su povoljne okolnosti da se etnički problem na Kosovu reši u srpsku korist, i da se institucionalizuje iseljavanje muslimanskog ivca s Kosova i iz Makedonije. Jugoslovenska vlada je 1938. sklopila posebnu konvenciju sa Turskom o iseljavanju oko 200.000 muslimana (Albanaca i tada veoma brojnih Turaka). Zbog odustajanja turske vlade i nedostataka sredstava za otpremanje iseljenika koje je trebalo da obezbedi jugoslovenska strana, sporazum nije realizovan. Broj iseljenih Albanaca u Tursku, prema zvaničnim podacima, u periodu od 1927. do 1939, iznosio je 19.279, a iseljenih u Albaniju 4.322. Plan o prisilnom iseljavanju Albanaca u Tursku, u povoljnim meunarodnim okolnostima, koji je na jednoj tribini predložio istoričar Vasa "ubrilović 1937, bio je njegov lični stav koji je ostao bez ikakvog odjeka u srpskoj javnosti, niti je služio kao nekakav projekt za globalni odnos prema albanskoj manjini. Srpska javnost, kao i politička klasa, zaokupljeni odnosom sa Hrvatima i spoljnim opasnostima, nisu albanskom pitanju u Krajevini Jugoslaviji pridavali veštine, jer se radilo o nespornoj srpskoj teritoriji.

Popisi stanovništva u međuratnom razdoblju, koji bele i versku pripadnost i materni jezik, a ne i nacionalnost, potvrđuju da nije bilo znatnijeg iseljavanja albanske populacije. Prema popisu iz 1921, u Krajevini Jugoslaviji (Kosovo, Makedonija, Crna Gora) živelo je 439.657 etničkih Albanaca, 3,67% ukupne populacije, 15.000 manje nego uoči balkanskih ratova. Popis iz 1931. beleži 505.259 etničkih Albanaca (3,62% ukupnog stanovništva). Zabeležen je i njihov broj u tadašnim administrativnim oblastima, banovinama: u Zetskoj banovini (Crna Gora sa Metohijom,

Hercegovinom i Dubrovačkom obla, u) bilo je 150.062 etničkih Albanaca (16%), u Moravskoj banovini (moravski deo Srbije s delom Kosova) 48.300 (3,6%), a u Vardarskoj banovini (slovenska Makedonija s delom Kosova) 302.901 (19,24%). Popis iz 1939, pokazuje da je na Kosovu i Metohiji nesrpsko stanovništvo (etnički Albanci, Turci, Cigani) činilo 65,6% stanovništva. Srbi starosedeoci činili su 25,2%, a nasečenici, pretežno Srbi još, 9,2% ukupne populacije.

Drugi svetski rat donosi radikalna rešenja obeleženja totalitarnom ideologijom: posle poraza Jugoslavije u aprilskom ratu 1941, veće teritorije su podeljene lancu satelitski pronacističkih država. Albaniji koja je već pod okupacijom Italije pridodati su, 17. avgusta 1941. kao kompenzacija, Kosovo i deo zapadne Makedonije. Posledica je nemilosrdni progon oko 100.000 Srba, među njima i skoro svih kolonista, dok je preko deset hiljada drugih stradalo u kaznenim odmazdama različitih albanskih milicija. Na Kosovo se, u istom razdoblju iz Albanije, po planu italijanskih vlasti, nasećava oko 75.000 Albanaca. Novi progoni Srba na Kosovu usledili su posle kapitulacije Italije, u jesen 1943, kada Kosovo dolazi pod neposrednu kontrolu Trećeg rajha, koji je podržavao velikoalbanski revanšizam prema Srbima: uz saglasnost nemačkih vlasti krajem 1943. obrazovana je „Druga Albanska Liga“, po ugledu na onu iz 1878, a u proleće 1944. od albanskih snaga stvorena je 21. SS divizija „Scanderbeg“ koja je, obučena u nemačke uniforme vršila masakre nad civilnim stanovništvom. Krajem 1943, od velikoalbanske organizacije „Balli kombetar“, koja je paralelno delovala, stvoren je specijalni „Kosovski puk“ (Regiment i Kosoves). On je predvodio u etničkom čišćenju Kosova: masovnim ubistvima u Prizrenu, Kosovskoj Mitrovici, Pećini i koncentracionom logoru u Prištini. Poslednji znatniji migracioni talas Srba zabeležen je početkom 1944.

NEUSPEH IDEOLOŠKOG POMIRENJA

Pokušaj istorijskog pomirenja Srba i Albanaca u okviru novog socijalnog projekta komunizma sovjetskog tipa pokazao se nemogućim jer su geopolitičke realnosti ostale nepromenjene, a staro rivalstvo oko teritorija dobilo je samo novi ideološki okvir. Kosovo i Metohiju J. B. Tito je morao iz realpolitičkih razloga da oživa kao celinu Jugoslavije da bi postao njen pravni naslednik. Istovremeno, on je morao da računa s osvetnicima Srba, komunistima i partizanima koji su činili većinu njegovih snaga. Albanska pobuna protiv novih vlasti početkom 1945. uvrstila je potrebu da Kosovo, kao i pre rata ostane u sastavu Srbije. Ipak kao

ustupak Albaniji, naročitim dekretom zabravan je povratak Srbi-
ma kolonistima na Kosovo. Ve ina kolonista, ali i mnogi starose-
deoci, wih oko 100.000 se nije vratilo ku ama, dok je oko 75.000 Al-
banaca nasegenih za vreme rata dobilo status gra ana Jugoslavije.

Projekt balkanske federacije u koju bi, uz Jugoslaviju i
Albaniju u„la i Bugarska, i gde bi Kosovo po Titovoj zamisli,
pripalo Albaniji, imao je dvostruko značewe. Za jugoslovenske
komuniste je to bila realizacija starih te wi da Jugoslavija do-
minira Albanijom, a za Tita ostvarewe lične ambicije da postane
gospodar Balkana. Za albanskog vo u Enver Hohxa-u bio je to poku-
„aj da sporazumom izdejstvuje pripajawe Kosova Albaniji. Prekid
odnosa s Albanijom 1948, izveden u sklopu sukoba Jugoslavije s
Cominform-om, prekinuo je drugi talas useqavawa Albanaca u Jugo-
slaviju, koji je favorizovala jugoslovenska vlada s cigem da „to
jače ve e Albaniju za sebe i pripremi wen ulazak u sastav fe-
deracije. Precizan broj tih nasegenika koji, zavisno od procene
varira od 16.000 („to je zvanična cifra u koju mnogi sunwaju) do
nekoliko stotina higada („to je procena bez sigurnih demograf-
skih proračuna) nije ni do danas tačno utvr en.

TITOIZAM: MANIPULACIJA NACIONALNIM SUKOBIMA

Srpsko-albanski sukobi u komunističkoj Jugoslaviji samo su
deo slo ene koncepcije re„ewa nacionalnog pitawa koje je, u
fazama, u ime „bratstva i jedinstva“ sprovodio J. B. Tito. Hrvat,
formiran u habsbur„kom milieu-u strepwe „od velikosrpske opa-
snosti“ i na načelima lewinskog učewa po kojem je nacionalizam
ve ih nacija opasniji od nacionalizma mawih naroda, Tito je do-
sledan u suzbijawu svakog nagove„taja „srpske hegemonije“ koja je,
po komunistima oličavala Kračevinu Jugoslaviju. Prve dve dece-
nije birokratskog centralizma (1945–1966) bile su nu ne za kon-
solidaciju vlasti, kada se Tito oslawa na srpske kadrove s kojima
je u gra anskom ratu iza„ao kao pobednik.

Jugoslavija je me utim, Titu, budu em vo i „nesvrstanog
pokreta“ bila pretesan okvir za zadovolgewe političkih ambicija.
U periodu bliske saradwe sa Moskvom (1945–1948), komunistički
diktator je poku„ao da stvori trošlanu balkansku federaciju u
koju bi uz Jugoslaviju u„le Bugarska i Albanija, a ostavqena je
mogu nost za ulazak i Grčke, ako u woj pobede komunističke snage
u gra anskom ratu. Albanski komunistički vo a Enver Hoxa, pre-
mda nepouzdan memoarist, u jednom poznom spisu je tvrdio da je
Tito u načelu prihvatio soluciju o pripajawu Kosova Albaniji,
ali da je napomenuo da za to jo„ nije pogodan trenutak, jer „Srbi

nas ne bi razumeli“, i da bi pitawe aneksije Kosova Albaniji tek u balkanskoj federaciji bilo povoljno i bezbolno re„eno. Slične izjave, davali su, u Moskvi, i drugi visoki funkcioneri KPJ, obra- zla u i Stačinu i njegovim saradnicima potrebu za obrazovanem takve federacije. Glavni ideolo„ki savetnik Tita, Slovenac Edvard Kardeq, uveravao je Stačina da e Lim se situacija u Jugo- slaviji konsoliduje, u takvoj, trošilanoj zajednici, Kosovo pri- pasti Albaniji. „ak ni posle sukoba sa Stačinom 1948, kada su pla- novi o federaciji konačno nestali, a odnosi sa Albanijom pre- kinuti, naseqavawe Albanaca na Kosovo i u zapadnu Makedoniju nije zaustavqeno. U periodu od 1948–1956, da bi se izbegli eventu- alni sukobi s Albanijom koji bi mogli da izazovu ponovni revolt na Kosovu, jo„ oko 40.000 Albanaca naseqeno je u Jugoslaviji.

Decentralizacija po planovima njegovih najbli ih saradni- ka, Slovenca Edvarda Kardeqa i Hrvata Vladimira Bakari a, u pravcu jašawa ovla„ ewa federalnih jedinica proizvele su obno- vu nacionalizama kojim je Tito ve„to manipulisaio da bi sprešio ideolo„ko odmrzavawe i ošuvao svoju neprikosnovenu vlast. U posledwoj fazi vladavine, obele enoj (kon) federalnim Ustavom iz 1974, postao je, kao Bre wev u SSSR-u, košnica svakom razvoju, bilo kakvoj evoluciji sistema. Kao Titovo jedino nasle e ostali su zajedniška ali ideolo„ka vojska, i glomazan partijsko-birokra- tski aparat, sada podeqen po republičkim i pokrajinskim grani- cama, koje od navodno administrativnih sve vi„e liše na granice samodovoljnih, pritajeno rivalskih nacionalnih dr ava, poveza- nih iznutra autoritetom harizmatskog vo e, a spoqa zajedničkom opasno„ u od sovjetske invazije.

U takvom kontekstu, Kosovo i Metohija imaju va nu funkci- ju: najpre je od wih u septembru 1945. stvorena Autonomna Kosovsko- metohijska oblast (Kosmet), ukqužena u federalnu Srbiju, u kojoj su Albanci 1948. ukupno šinili 8,15% stanovni„tva (498.242 na Kosovu i Metohiji i 532.011 u celoj Srbiji). U isto vreme, Alban- ci su u Makedoniji šinili 17,12%, a Turci 8,32% ukupne popu- lacije, ali za wih nije bila predvi ena autonomija. Kosovo i Me- tohija potom dobijaju status Autonomne Pokrajine (1946) u sastavu Srbije i na kraju Autonomna Pokrajina samo formalno povezana sa Srbijom (1974), s ovla„ ewima jedva razlišitim od kompetencija republika: nedostajalo je samo lewinsko našelo o pravu na samoop- redegewe kojim su raspolagale republike. Promenu statusa unutar federacije Kosovo i Metohija duguju ne slobodno izra enoj voqi naroda u Srbiji šiji je integralni deo od 1912, nego iskqušivo kon- cepcijama uskog kruga komunističkih vo a oko Tita, u re„avawu nacionalnog pitawa unutar celokupne federacije. U periodu cen- tralizma, kada je Albanija, du i period deo sovjetskog, prema

Jugoslaviji neprijateljskog bloka, Tito se na Kosovu oslawa na Srbe koji su zaloga ošuvawa celine Jugoslavije.

Spogni pritisci na komunistički režim u Jugoslaviji jačali su ulogu vojske i tajne policije u ošuvawu režima. Iz Albanije Envera Hoxe na Kosovo su, posle Titovog prekida s Moskvom 1948. stalno ubacivane diverzantske grupe, a razne grupe ballista, zaostalih iz Drugog svetskog rata, skrivale su se po kosovskim planinama. Zajedno sa diverzantskim grupama ubacivanim iz Albanije, oni su smatrani ideološkim neprijateljima Titove Jugoslavije koje deluju u saradnji s Enver Hoxom i moskovskom centralom. "esti sukobi odmetnika i njihovih pomagača s vlastima, pokazalo je da je na Kosovu zaostalo mnogo oružja u privatnom vlasništvu, pa je u zimu 1955/1956. sprovedena akcija pretresawa kuća i oduzima oružja. S istom netrpeljivošću u vlasti su pri pretresu terorizovali i Albance i Srbe, prebijali ih i hapsili. U akciji je utvrđeno da je najviše oružja bilo sakriveno kod Albanaca. Međutim u Albancima je stvoreno uverenje da je akcija sprovedena isključivo protiv njih, premda su progoni i teror obuhvatili i Srbe, a naročito su stradali sveštenici i velikodostojnici Srpske pravoslavne crkve u Lijuu se lojalnost, s pravom, neprestano sumwalo. Odnos vlasti prema Srbima na Kosovu pokazuje i rušewe monumentalne pravoslavne crkve u Gjakovici 1950, izgrađene između dva svetska rata, da bi se na ovom mestu izgradio trg sa spomenikom kosovskim partizanima. Da bi se umawio utisak kod Albanaca da ih Srbi progone, posebna pažnja bila je posvećena regrutowawu veće broja Albanaca u redove Službe državne bezbednosti. Na sušewu u Prizrenu 1956, otkriveno je da su ubačene „pijunske grupe iz Albanije bile u direktnoj vezi sa albanskim zvaničnicima na Kosovu i Metohiji, ali je i to, iz najviše njihovih razloga, zataškano: trebalo je sašuvati kadrove albanske mawine od kompromitacije.

Posle pomirewa s Moskvom i postepene normalizacije odnosa sa Albanijom, Tito je na Kosovu, u sklopu politike decentralizacije favorizovao Albance, na način koji oni posle ustavnih amandmana 1968. i 1971, „to je konačno ozvaničeno Ustavom iz 1974, shvataju ne samo kao mogućnost za nacionalnu emancipaciju nego i kao dugo očekivanu priliku za istorijski revanš Srbima. Teorijske postavke Kardeqa da Albanci na Kosovu treba da garantuju prava Srbima, slepo su ponavqane kao „upqga fraza, kojom je trebalo opravdati albanizaciju Kosova. Već su demonstracije u Prištini i drugim kosovskim gradovima novembra 1968, kada je morala da interveniše armija, pokazale da Albanci ne vide svoju budućnost u Jugoslaviji, ma kakve im ona privilegije pružila, nego da, pod uticajem ideologije iz Tirane, te e sjedišewu Kosova i Metohije s Albanijom.

Ideološki i nacionalni uzor kosovskih Albanaca je staqinistički tip etno-komunizma Envera Hoxe, natopqen starom i bri qivo negovanom netrpeqivo, u prema Srbima. Izbacivawe imena Metohija iz naziva pokrajine kao srpskog izraza, simbolično je najavilo pravce nacionalne politike albanskih komunista na Kosovu. Posle izbacivawa imena usledila je serija sukcesivnih administrativnih i fizičkih pritisaka koja, uz tihu podršku dravnih organa, partijskih struktura sudova i policije, institucija kojima su dominirali Albanci, rezultiraju tihim ali prinudnim iseqavawem velikog broja Srba sa Kosova. Samo u razdobju od 1971. do 1981. sa Kosova i Metohije iselilo se 37.631 Srba i 5.280 Crnogoraca, tj. 16,5% i 10,7% ukupne srpske i crnogorske populacije. Uže, Srba u strukturi stanovništva Kosova i Metohije je, uprkos visokom natalitetu, u periodu Titove vladavine gotovo prepolovqeno: sa 23,6% (1948) spalo na 13,2% (1981). Slične brojke va e i za Crnogorce: sa 3,9% stanovništva 1948, oni su 1981. tek 1,7% ukupne populacije. Jedna analiza useqavawa i iseqavawa u periodu 1971–1981, daje slede e podatke: Na Kosovo se u ovom periodu naselilo 17.009 lica, od toga 6.874 Albanaca, 3.370 Srba, 890 Crnogoraca i 5.875 drugih. Broj ukupno iseqenih iznosio je 70.584, od toga 8.333 Albanaca, 42.407 Srba, Crnogoraca 7.095 i 12.794 ostalih. Broj nacionalno mešovutih naseqa u kratkom razdobju od 1961. do 1981. se skoro prepolovio sa 174 na 96, ali je njihov preobra aj i,ao različitim tokom: nijedno nije postalo preovla uju e srpsko nego su sva postala preovla uju e ili potpuno albanska. Goranci, stanovništvo granične oblasti Gora ive u 15 homogenih naseqa. Od oko 50% naseqa s homogenim albanskim stanovništvom, 1961. njihov broj je 1981. dosegao 75%.

Rezultati naučne ankete o uzrocima iseqavawa Srba pokazuju da je metod istiskivawa bio pa qivo razra en i sproveden, u formalno dopuštenim okvirima vladaju e ideologije. Zastrašivawa na ličnom planu imala su najviše efekta: bezrazlo ni napadi na pojedince, pretwe silovawima devojkama, potom ugro avawe imovine: paqewe useva i zauzimawe parcela, „to lokalne vlasti, sada u albanskim rukama koje kontrolišu sudstvo i policiju, preutno, kao u tursko doba, tolerišu a ponegde i ohrabruju. Iskazi anketiranih iseqenika pokazuju da je naglo pogoršawe me nacionalnih odnosa na „tetu Srba počelo neposredno posle demonstracija 1968, a da je od početka sedamdesetih godina iseqavawe postalo masovna pojava. Iskustva iseqenih su vrlo slična: ose awe straha i nesigurnosti, napadi i pretwe silovawem enskoj deci, premla ivawe mladi a i dečaka, ugro avawe poseda, ugro avawe imovine, bezrazlo no otpuštawe s posla, onemogu avawe zapo, qavawa. fialbe vlastima nisu davale rezultata, pa napadi, silovawa i ugro avawe poseda više nisu ni prijavqivana. Mnogi koji

su se alili albanskim vlastima zapadali su u nove neprilike. Diskriminacija na nacionalnoj osnovi koja se svakodnevno iskazivala na ulici, u javnom prevozu, u radovima, u zdravstvenim ustanovama, gde se imperativno zahtevalo da se govori samo albanski, ako se eli obezbe ivawe usluga, stvorilo je kod Srba ose awe da su gra ani drugog reda i da ive u ne samo otvoreno neprijateški nastrojenoj sredini, nego i u stranoj dr avi. Ugro ena mawina, bez pravne za„tite na pokrajinskom, republiškome i federalnom nivou, utke se isegavala u unutra„most Srbije, gde je, izgleda, na nivou lokalnih vlasti, postojao interni dogovor da izbeglice imaju odre en prioritet pri zapo„qavawu. Procene da su se Srbi isegavali zbog povocnijih uslova ivota u najve em broju služajeva bilo je neosnovano, pogotovo za agrarnu populaciju: zbog razlike u ceni zemlje, za imawa prodana na Kosovu, u centralnoj Srbiji mogao se kupiti mnogo skromniji posed. Od 740 ispitanika, 259 alilo se na indirektan pritisak, na direktan 154, na verbalni 62, materijalni 55, fizički 37, na motive povezane s pretwama deci 154, na nezaposlenost i nemogu nost zapo„qavawa 135. Wih 36% nije nikada prijavilo vlastima da su etnički diskriminirani. Jedan sećak, od 78 godina rezignirano je izjavio u anketi: „Wihova deca su vikala na ulici: „otera emo vas kad tad' i to je upravo ono „to su uradili.“

Jedini koji su se najvi„im organima federacije otvoreno alili na pojašan pritisak Albanaca, pra en raznim oblicima nasiga i ugro avawa, bili su velikodostojnici Srpske pravoslavne crkve. Stotine albi s tažno navedenim primerima uzurpirawa imawa, napada na kalu ere i silovawe monahiwa, skrnavgewa grobova i uni„tavawa grobaqa, koje su pedantno sakupqali kosovski sve„tenici, upu eni Titu ližno ili federalnim mo nicima, ostajale su, čak i kada ih je podnosio patrijarh Srpske pravoslavne crkve, g. German, bez ikakvog odjeka.

U krilu komunističke partije, samo su se dva visoka funkcionera, pisac Dobrica Ćosi i istoričar Jovan Marjanovi , 1968. usudila da uka u na progone Srba, nejednakost pred sudovima i ubrzano isegavawe. Reakcija partije bila je stroga: wihova stanovi„ta osu ena su kao nacionalizam i iskquženi su iz partije. Slična sudbina zadesila je, nekoliko godina kasnije, tokom rasprava o me unacionalnim odnosima na Kosovu i Metohiji jo„ jedan niz srpskih funkcionera, a kada je, podr av„i stavove srpskih komunističkih, na pritiske Albanaca na Srbe i neravnopravnost Turaka na Kosovu ukazao wihov vode i funkcioner (Kadri Reufi) i on je uklowen iz partije.

Stanovništvo Kosova i Metohije

Nacionalnost	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.
Albanci	498.242	524.559	646.168	916.168	1.226.736
Srbi	171.911	189.869	227.016	228.264	209.497
Crnogorci	28.050	31.343	37.588	31.555	27.028
Turci	1.315	34.343	25.764	12.244	12.513
Muslimani	9.679	6.241	8.026	26.357	58.562
Cigani	11.230	11.904	3.202	14.593	34.126
Ostali	7.393	9.642	15.787	14.512	15.978
Total	727.820	808.141	963.988	1.243.693	1.584.440

Uporedo s procesom iseljavanja, zemlja prognanih Srba dođe-
 quje se emigrantima iz Albanije. Broj Albanaca na Kosovu od
 svršetka Drugog svetskog rata do Titove smrti se utrostručuje od
 498.242 na 1.226.736, tj. za 146%. Uzrok takvom porastu stanovni-
 štva nije samo demografska eksplozija (procenat rasta albanskog
 stanovništva u Makedoniji je znatno manji) i smanjenje smrtnosti
 odojčadi, nego nesumnjivo i zahvaćuju i visokom broju ve-
 pomenutih imigranata, broju koji nije konačno utvrđen. Uporedivo
 rasta albanskog stanovništva u Makedoniji i Kosovu, pokazuje da
 se broj Albanaca na Kosovu uvećavao znatno većom brzinom, iako
 su socijalni sastav albanskog stanovništva i svi drugi uslovi
 identični: uz doseljavanje Albanaca na Kosovo, kao novo albansko
 središte u Jugoslaviji, broj imigranata je nesumnjivo bio presudan
 za pojačavanje postojećih demografskih ekspanzija Albanaca. Zemlju
 za albanske emigrante od Srba je, za to postoje podaci, kupovala
 lokalna albanska nomenklatura na Kosovu. S obzirom da je kom-
 pletna uprava bila u njenim rukama, izdavanjem novih dokumenata
 emigrantima (da su rođeni na Kosovu) onemogućeno je utvrđivanje
 njihovog broja. Da ovakvo tvrđenje nije bez osnova pokazuju mnogi
 podaci o manipulaciji kosovskih vlasti zemljinim knjigama: u
 jednoj od njih srpski manastiri Dečani i sama Peška patrijaršija
 su upisani kao xamije. Jezička barijera je od početka sedamdesetih
 do sredine osamdesetih bila olakšana a okolnost u sistematič-
 skom prekrajanju zemljinih knjiga, statističkih podataka o
 nacionalnoj strukturi stanovništva i „prilagodavanje“ podataka
 o emigrantima čiji broj, po federalnim podacima, nije prelazio
 brojku od nekoliko hiljada ljudi.

Proces albanizacije Kosova stimulisan je i na administra-
 tivnom nivou. Albanska nomenklatura naročito je insistirala na
 povećanju broja studenata (30 studenata na 1000 stanovnika), da bi

proizvela kadrove da zamene Srbe u svim organima uprave, „kol-
stvu i nauci. Podloga ubrzanom obrazovanju na ena je u sredstvima
(oko 70% ukupnih fondova) za razvoj nerazvijenih regiona u
Jugoslaviji gde je najve i iznos upla ivala unutra,wa Srbija.
Ogromna sredstva, lokalna birokratija nije ulagala u ekonomiju,
ve u izgradnju nacionalnih institucija i građevina koje su sim-
bolizovali državnost Kosova. Uvedene su i nove diskriminator-
ske mere zasnovane na tzv. principu etničke zastupčenosti: zapo-
gavawe i upisivawe na visoke „kole sprovo eno je na osnovu
etničke proporcije stanovni,tva. Tako je na svakih pet slobodnih
radnih mesta samo jedno bilo predvi eno za Srbe, bez obzira na
stepen stručnosti i radne kvalitete i iskustvo. U dru,tvenom sek-
toru (administracija, obrazovawe, ekonomija, sudstvo) do 1974,
etnički Albanci su činili 58,2% zaposlenih, Srbi 31%, Crnogor-
ci 5,7%. Ve 1978, Albanci su 83,6%, a Srbi samo 9%. Do 1980, Al-
banci su ve 92%, zaposlenih u dru,tvenom sektoru, a Srbi jedva
5%. Isto naelo primewavano je i na Univerzitetu: tek svaki
peti student mogao je biti srpske nacionalnosti. Univerzitet u
Pri,tini, samostalan od 1969. (osnovan 1960. bio je ogranak Beo-
gradskog univerziteta) je 1981. ve imao 37.000, preko 90% Albana-
ca. Narastawe broja univerzitetski obrazovanih Albanaca kojih je
u uslovima demografskog buma (najve i prirodni prira,taj u
Evropi, prosečna veličina porodice 6,9 članova) bilo mnogo vi,e
nego „to je privreda mogla da apsorbuje, stvorilo je nove napeto-
sti. Ekonomsko zaostajawe je tako e bilo i posledica niskog obra-
zovnog nivoa albanskih kadrova jer su na Kosovu, iz političkih
razloga kriterijumi za sticawe fakultetskih diploma bili znat-
no ni i nego u drugim krajevima Jugoslavije. 'kolovawem velikog
broja albanskih kadrova u oblasti dru,tvenih nauka, najže,, e za-
snovano na pojednostavqenim ideolo,,kim receptima iz Tirane u
kojima su se me,,ali komunistička netrpeqivost i nacionalni
romantizam, stvoren je poseban tip poluintelektualaca su enih
horizontata, sposobnih da apsorbuju samo ograničen broj ideja, i
sklonih nekritičkom promi,,qawu sopstvene istorije. Ugledni
albanski orijentalista s Kosova, Hasan Kaleshi je ukazivao na
pogubnost takvog obrazovawa ali se ubrzo suočio sa bojkotom ce-
lokupne albanske inteligencije. Jezičkom barijerom ograničeni
na zapo,,gavawe na Kosovu, mladi Albanci su lično nezadovolj-
stvo socijalnim statusom lako prenosili na nivo nacionalne frus-
tracije. Na to su ih podsticali i profesori iz Albanije, me u
kojima je bio veliki broj pripadnika tajne policije „Sigurimi“,
koji su slobodno, u ime me udru avne saradwe, neometano „irili
velikoalbansku ideologiju. Teorija o ilirskom poreklu Albanaca,
po shvatawu albanske političke elite, u potpunosti je legitimi-
zovala albanska prava na Kosovo i Metohiju. Ona je slu ila kao

krunski dokaz da su Albanci starosedeooci a Srbi dosegenici, zapravo ugezi na wihovoj zemqi. Takav ideolo„ki postulat, skla- dno se uklapao u socijalno nezadovogstvo: mnogošlane albanske porodice udele su za obradivom zemqom, a ona se mogla na i samo kod Srba, koji su je, zastra„eni, žesto u bescewe prodavali.

Jednodu„ni zahtevi albanske mawine za uspostavgawem Repu- blike Kosovo (s pravom na samoopredegeve do otcepgewa) izne- seni u prole e 1981, samo godinu dana posle Titove smrti naru- „ili su osetqivu ravnote u snaga u federalnom vo stvu. Poku„aj da se albansko pitawe na Kosovu zata„ka partijskom žistkom i spoqnim efektima (akcija federalnih snaga, vojnih i policijskih) i minimizuje problem izгона Srba, izazvao je, slede ih godi- na duboku frustraciju me u Srbima jer su federalne vlasti poku- „avale da minimizuju razmere izгона Srba i prikriju svoju ne- spremnost da političkim i ekonomskim reformama demokratizuju dru„tvo i obezbede minimalnu za„titu qudskih prava Srba na Kosovu. Umesto gra anskih, u Jugoslaviji su va ila kolektivna, nacionalna prava koja su se vezivala za pripadnost vladaju em na- rodu u Republici, odnosno Pokrajini. Srbi su postepeno, u sve ve- em broju, uvi ali da je titoističko ustrojstvo poživalo na nacio- nalnoj neravnopravnosti Srba u Jugoslaviji. Poku„aji srpskih komunista da radi efikasne za„tite Srba na Kosovu, sporazumno s drugim republičkim vo stvima re„e pitawe kompetencija Srbije nad pokrajinama odbijani su s neskrivenom odbojno„ u („Plava kwiga“ SKS o Kosovu 1977). Nepopustqivost nacional-komunisti- čkih nomenklatura u federalnom vrhu stvorili su opasnu napetost koja se te„ko mogla kontrolisati: požiwe „iroko samoorganizovawe kosovskih Srba koji od 1985. u vi„e navrata tra e za„titu od federalnih vlasti, dolaze u parlament i prete kolektivnim ise- gewem ukoliko im se ne obezbedi za„tita nacionalnih i qudskih prava. Umiruju e izjave federalnih struktura ostale su samo reži: na terenu, tenzije su rasle, a iseqavawe Srba pra eno prodajom ima- wa nije zaustavqeno. Jedan od najbli ih Titovih saradnika, Slove- nac Stane Dolanc koji je kao sekretar CK SKJ podr avao Albance, posle wegove smrti, kao svemo ni ministar unutra„wih poslova do- bro upoznao metode albanskih secesionista koji su se u tada„wem re- žniku nazivali iredentom: „Mi vrlo dobro poznajemo jednu od gla- vnih parola iredente: kupuj zemqu i ra aj decu.“ (H. Islami, u zbor- niku, Kosovo Srbija Jugoslavija, Qubqana 1989, p. 44)

Plimu nacionalne frustracije Srba, dobro ilustruje tzv. memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (1986), jedan nedovr„en i u političke svrhe, pre konažne redakcije i pre usva- jawa, iz Akademije nauka ukraden i politički zloupotreben do- kument. Prenda se u wemu osu uje praksa etničkog ži„ewa Srba na Kosovu, i preko pitawa Kosova otvara pitawe uspostavgawa

nacionalne ravnopravnosti Srba u Jugoslaviji, tada, we komunisticke vlasti ga odmah progla, avaju biblijom srpskog nacionalizma. Rastu e ose awe frustracije me u Srbima, posle jednog partijskog puča, ve, to koristi S. Milo, evi , novi vo a srpskih komunista koji koristi populistické metode, preuzimaju i od crkve i kritické inteligencije barjak za, titnika nacionalnih interesa. Za, tita ugro enih prava Srba na Kosovu postaje tako sredstvo partijske manipulacije. Namera Milo, evi a da obnovi posustalu komunistické partiju na novim nacionalnim idealima, i to u trenutku kada u Istočnoj Evropi i samom SSSR-u zapožiwe nepovratni proces ru, ewa komunizma posredstvom nacionalizma značila je početak kompromitacije na me unarodnom planu ukupnih interesa Srba u Jugoslaviji. Za ve inu Srba, zaokupgenih pitawem Kosova, u tom trenutku interes nacije, preko koje se u postoje im uslovima mogu efikasno za, tititi qudska prava, va niji je od demokratskih promena koje se de, avaju na Istoku, pogotovo zato „to Milo, evi ev re im stvara privid slobode u medijima gde se posle pola veka slobodno razmatraju nekada, we tabu-teme, od istorijskih i ideolo, kih, do nacionalnih i politickékih.

Albanci, ostaju i na ekstremnim pozicijama odgovaraju tvrdokomnom serijom „trajkova i demonstracija svesni šiwenice da ukidawe pojedinih odredbi iz autonomije po Ustavu iz 1974, znači ukidawe elemenata dr avnosti iz autonomnog statusa. (Amandmanina na Ustav Srbije 1989, ukinute su odredbe o posebnom zakonodavstvu pokrajina i uskla ena zakonodavna re, ewa za teritoriju cele republike, ukinuto je pravo veta pokrajinskih nad skup, tinom Srbije, me unarodna saradwa poverena je samo republici i promena ustava vezana za skup, tinu Srbije, dok je pokrajinama ostavqeno pravo konsultovawa do „est meseci posle kojeg se raspisuje referendum na teritoriji cele republike). Polarizacija unutar republičkih vo stava prema pitawu Kosova postaje javna. Visok stepen homogenizacije albanskog stanovni, tva, kao i nespremnost wegove inteligencije da podr i one srpske zahteve koji se tižu dmena za, tite qudskih prava, onemogu io je uspostavqawe bilo kakvog srpsko-albanskog dijaloga o re, avawu spornih pitawa i smirivawu situacije. Otvorena podr, ka Slovenije i potom i Hrvatske albanskim zahtevima, podr, ka koja se nije zasnivala na za, titi wihovih prava, nego na ošuvawu postoje eg odnosa snaga u federaciji, konačno je cementirala harizmu Milo, evi a. Rezultat su, usvajawe odredaba o ograničavawu autonomije (28. marta 1989) i skup milion Srba na Kosovu povodom proslave „e-stotegodi, wice Kosovskog boja (28. jun 1989). Sa albanske strane kao odgovor usledile su serije demonstracija, „trajkova i nemira, najpre kamuflirane parolama o ošuvawu Jugoslavije i klicawa Titu. Posle referenduma za novi ustav Srbije (jul 1990), koji je za

Kosovo sadrži odredbe iz amandmana na prethodni Ustav, (Kosovo i Metohija je pokrajina koja ima oblik teritorijalne autonomije, ali zakonodavna vlast pripada Skupštini Srbije, a izvršna vlast Vladi Srbije, najviše, a sudska vlast Vrhovnom sudu Srbije, a umesto Ustava, pokrajina ima Statut koji se donosi uz prethodnu saglasnost Skupštine Srbije), po kojem Kosovo i Metohija imaju, uz dodatak o teritorijalnoj autonomiji, položaj sličan onom po jugoslovenskom ustavu iz 1963, Albanci su odgovorili deklaracijom o proglašenju republike Kosovo (2. jul 1990. u Prištini), i usvajanjem novog Ustava (7. septembar 1990. u Kačaniku) „to je, kao pokušaj secesije nužno izazvalo oštru policijsku reakciju. Odbacuju i svaku vezu sa Srbijom, Albanci Kosova i Metohije jula 1990. proglašavaju generalni „trajki, u pokušaju da „trajkom iznude secesiju na poziv svoga političkog vođstva napuštaju posao, škole i sve druge institucije, uključuju i zdravstvene da bi, uverivši se u nepopustljivost srpskih vlasti da pregovara o kompetencijama srpske države na Kosovu, stvorili vremenom paralelnu administraciju, školstvo i zdravstvo, sprovodili sopstvene izbore i druge odbijaju i svaku vezu sa Srbijom.

Većinom organizovani u stranci Demokratski savez Kosova, pod vođstvom Ibrahima Rugove, Albanci odbijaju od novembra 1990. da učestvuju na izborima u Srbiji, odbijaju saradnju sa demokratskom opozicijom koja je s vremenom spremna da o svemu razgovara osim o promenama granica Srbije. Zbog odbijanja da učestvuju na popisu aprila 1990, tačan broj Albanaca u Srbiji nije moguće utvrditi. Po proceni Centra za demografska istraživanja njihov broj je 1.956.196 (81,6%), dok je Srba 214.555 (11%), za oko 22.000 manje nego 1981. Posle raspada Jugoslavije u leto 1991, uporno insistiraju na žiljenici da nisu deo Srbije male Jugoslavije koju čine Srbija i Crna Gora (od maja 1992), stalno traže i podršku međunarodnih organizacija za uspostavljanje „nezavisne i neutralne republike Kosovo“. Jedan stari međetnički sukob oko toga da li je Kosovo ili nije deo Srbije, tako dobija privid ideološki: Srbija, zahvaćuju i Miloševićem rešimu stekla je neugodan imidž „poslednjeg bastiona komunizma u Evropi“, a Albanci, zbog iskustvenog, ali po formi pasivnog otpora, medijski odlično organizovanog, herojskog „ugroženog naroda“ koji je tražio i demokratiju i ljudska prava izloženi „aparthejdu“. Takva medijska slika, posle ratova u Hrvatskoj i Bosni samo je osnažena.

Secesionistički pokret Albanaca na Kosovu (oko 17% ukupne populacije Srbije i 16% SR Jugoslavije), izveden iz logike titoističkog ustrojstva, zasnovan na etničkoj netrpeljivosti, izazvao je homogenizaciju Srba u Jugoslaviji, direktno proizvodeći Miloševića. To je potom, kao domino-efekat, izazvalo homogenizaciju ostalih jugoslovenskih naroda. Ta homogenizacija je, u

zemqi sa tako izme„anim stanovni„tvom, zbog nesposobnosti komunistiĸkih i postkomunistiĸkih vo stava da demokratske principe organizovawa multietniĸke zajednice stave iznad uskih nacionalnih interesa, direktno vodila u tragiĸnu dramu. U tom smislu, raspad Jugoslavije, koji je poĸeo na Kosovu i Metohiji, je osveta Titovih „zombija“, osveta negativne selekcije kadrova i pogre„no vo ene nacionalne politike.

Du„an T. Batakovi

Manastir Hilandar, detaq iz Kosturnica

БЕРА И НАУКА

ДУHOVNE СТРАНПУТИЦЕ САVРЕМЕНЕ НАУКЕ

УVOD

ПУТОКАЗИ ЗА СТРАНПУТИЦЕ

Svaka ozbiqna nauka pretenduje da se zasniva na oZiglednim postulatima, koji su toliko jednostavni, bar naizgled, da ih qdski um uz svu svoju ograničenost bezuslovno smatra istinitim.

Raspola u li humanističke nauke takvim „oZiglednim“ istinama, koje e izdr ati svaku iskustvenu proveru, a da se ne izvrgnu na kraju u ne„to samo sebi protivrečno i logički neodri vo?

Ima nekih naučnih grana i grančica sa kojih se od obižnog drvceta ne vidi „uma, pa se brzo pada u zamku gordosti i zabludu o mogu nosti naužnog sveznawa, te se olako generalizuje pri eqkivani zakquak o svetloj budu nosti razvoja svih naučnih disciplina.

Matematika je progla„ena kraqicom nauka, a fizika je u najmawu ruku prestolonaslednica. Op„teprihvajeno je pravilo da se najstro om naužnom proverom istinitosti neke teorije smatra pravqewe matematičko-fizičkog modela pojave, čiji smisao nije lako uoqiv, niti je logički pristupačan.

Kod tumačewa su„tine prostora sve se svodi na matematiku i wene aksiome, definisana jo„ od helenskog geometra Euklida, koje su smatrane pouzdanim osloncima za razumevawe fizičkog ustrojstva prostora.

Ruski matematičar Lobačevski posumwao je u jednu od, naizgled ne mnogo značajnih oZiglednosti, koju su pod nazivom „Peti postulat“ napali jo„ neki matematičari (Riman, Boqai,...) i posledica toga je novi naužni pogled na svet gde prostor nije vi„e ravan nego zakrivqen.

Naužni pogled na svet nije izbistrila ni čuvena Teorija relativnosti prostora i vremena, koja je u naužnim krugovima lice- merno prihva ena kao nijedna tvorevina nauke do tada, no wen autor Albert Ajn„tajn nije dobio Nobelovu nagradu za ovu teoriju nego za jedno, po naužni pogled na svet mnogo mawe rizično, mnogo

bezazlenije otkri e. Poku„aji da se uvo ewem prostorno-vremen-
skog kontinuuma prikruju pukotine u nau„nom shvatawu su„tine
prostora i vremena, osta e samo matemati„ke konstrukcije, koje
vođe u mra„ni lavirint kvantnih teorija, posebno kađ se obja„wa-
va ono „to je iz sasvim razumqivog i „nau„no opravdanog“ razloga
nesagledivo, jer je maleno i kao takvo nevidqivo. Takve su tako-
zване elementarne „estice. Za senzacionalna otkri a iz ovih egzo-
ti„nih oblasti fizike dođegene su mnogobrojne nobelove nagrade.
Odgovaraju i matemati„ki modeli koji obja„wavaju takva otkri a
zasnivaju se uglavnom na ra„unu verovatno e, a niko od nau„nih au-
toriteta ovog veka, pompežno nazvanog atomsko doba, nije ozbiqno
shvatio Ajn„tajnovu ozbiqno upozorewe: „Bog se ne kocka!“, koje
se odnosilo na matemati„ke metode primewene u kvantnoj fizici.

Izma„tano je mno„tvo modela atoma, odnosno drugih „eleme-
ntarnih „estica“, koji su, me utim, upotrebgivi samo dok se ne po-
segne za wima kod obja„wawawa su„tine prostora i vremena. Sva-
ki od modela pokazuje izrazite nedostatke „im se i poku„a odre i-
wawe „estica (ili: korpuskule, „to na srpskom jeziku ima zna„ewe
tela„ca) u smislu wenog zaposedawa „mesta“, tj. zauzimawe pro-
stora, pa ni sa trajawem odnosno egzistenciji i opstajawu u vre-
menu korpuskule nisu definisane na nekim pouzdanim i nesumwi-
vim postulatima. Hibridna teorija o talasno-korpuskularnoj su„-
tini elementarnih „estica donosi samo zabunu, a ne i nau„nu jasno-
u otkrivawwa na„ina na koji je materijalni svet sagra en.

Govori emo samo o nekim priznatim i, od ve ine nau„nih
autoriteta, prihva enim teorijama, kao i o te„ko ama u koje one
dospewaju ako su im cigevi previ„e ambiciozni, a putokazi obele-
eni gordo„ u Lovekovog znawa, koje se, navođno, stalno uve awa
wegovim sopstvenim umnim naporima. Hipoteze koje nisu podignu-
te na nivo teorija, bilo eksplicitno ili implicitno, nema potre-
be ni da razmatramo.

Ne pada nam, naravno, na pamet da osporavamo upotrebnu vred-
nost Periodnog sistema elemenata u „ijoj je osnovi Borov model
atoma. Ipak, koliko god da je poboq„ana varijanta Borovog modela
uvo ewem Plankove kvantne teorije i Hajzenbergovog principa
neodre enosti, kao i niza kasnijih otkri a (za mnoga od wih je do-
deqivana Nobelova nagrada), nauka (konkretno: fizika) se suo„awa
sa rednim brojem atoma (broj pozitivno naelektrisanih protona
u jezgru atoma hemijskog elementa, supstance sa ispitanim osobi-
nama i opisanim pojavama vezanim za weno reagowawe sa drugim
elementima), a da pomo u nekih prihvatqivih aksioma nije obja-
„weno „ta se to i kako prebrojava u jezgru atoma da bi moglo da se
govori o rednom broju atoma. Su„tina elementarnog naelektri-
sawa protona nije ni izbliza razja„wena, ali je dobro poznato da
se jezgra vodonika me usobno tako sna no odbijaju da je potrebna

nepojmivo jaka sila koja bi objašnjavala dva protona u jezgri helijuma. Naravno, tu su i spasonosni neutroni, koji nemaju naelektrisanje, no i pored sve dovodljivosti u upotrebi matematike za opisivanje fizičkih pojava, nauka ne može da se pohvali kako proučava atome, jedan po jedan, nego samo statističkim zahvatom mnogih korpuskula koje se ponašaju po „zakonima verovatnoće“, čak se govori i o talasima verovatnoće. Sa druge strane nauka ne trpi paradokse, jer svaka dvoznačnost neke aksiome (naučne istine) dovodi u sumnju istinitost teorije koja je na voj zasnovana.

Kod mnogih ozbiljnih naučnika se kao po pravilu javljaju i nastojanja da se uz pomoć nauke ovlada prostorom i vremenom, a tu se obavezno upada u „ivo blato“ naučne fantazije „to nije ništa novo ni za „strogu“ nauku, ni za razuzdanu fantaziju. To su samo u novo ruho odenute „jeresi“, na samom početku Nove ere pobijane i anatemišane jeresi, koje savremenoj nauci izgledaju privlačno možda samo zato „to se jeresi nepromišljeno primaju kao duhovni putokazi za otkrivanje naučnih „istina“. Kuda vode takvi putokazi? U svetlost otkrivanja sigurno ne! To su, dakle, putokazi-zamke, koje vode na duhovne stranputice, o kojima ne bi imalo potrebe ni govoriti da vladaju i naučni pogled u dvadesetom veku nije tako opasno vezan za takve prividne putokaze i da nauka nije sebi postavila ne samo one neostvarive nego i zastrašujuće proglašavaju i svoja lutava i otpadništva od samog izvora života i racionalni progres, kojim se gorde i kome se dave milijarde zavedenih duša.

1. AKSIOMATIKA ZASNIVANJE NAUČNIH TEORIJA I PADOVI AKSIOMA U AMBIS AKSIOMATSKE PARADOKSALNOSTI

Nauka je u stalnoj potrazi za istinom, koja bi bila jednostavna i ošigledna i kao takva pouzdan temelj na kome bi se izgradile naučne teorije da bi se mima objasnile složenije pojave.

Tražewe naučne istine najvećeg stepena ošiglednosti poželjewe pitawem kakvo je i Pontije Pilat postavio:

„ta je istina?“

Ovako formulisano pitawe ubilo je istinu, i u očekivanju da na mrtvim ošiglednostima vidljivog sveta sagradi svoju „vavilonsku kulu“ nauke, živu istinu razapiwe na krst, da bi mrtve ošiglednosti bile proglašene naučnim aksiomama.

Ošigledno je, međutim, samo to da su aksiome, kao nešto „to nije vezano za izvor života, sklone propadanju, a njihov kraj je kada se pokaže da su same sebi protivne kao „to se desilo sa Petim Euklidovim postulatom (o paralelnosti), koji je pao u ambis

aksiomatske paradoksalnosti, a sa wim je propalo i ušewe koje prostor opisuje kao ne„to „to je ravno, homogeno i izotropno.

Nije Peti postulat jedina naučna „oiglednost“, koja se izvr-gla u paradoks, ali je to „to se sa tom „istinom“ (dobijenom kao odgovor na pitawe: „ta je istina?) dogodilo, dokaz da ni geometri-ja nije postavqena na dovoqno Evrstim i pouzdanim temeljima, te da bi se pomo u we objasnilo fizičko ustrojstvo prostora.

Odgovor koji je Pontije Pilat dobio na istovetno pitawe postavqeno ovaplo enom Tvorcu i Svedr itequ, savremena nauka uglavnom ne eli (mo da i ne mo e) da luje i prihvati, jer bi to bio odgovor na pitawe: Ko je istina?

2. IMA LI AKSIOMATSKI ZASNOVANIH TEORIJA O POREKLU PROSTORA I VREMENA?

Naučno istra ivawe se najže„ e posmatra kao postavqawe pitawa i davawe istinitih odgovora na wih. O poreklu prostora i vremena ne samo da nema vaqanih naučnih teorija nego su i pitawa koja nauka sebi u tom pogledu postavqa žesto besmislena. Sve teo-rije vakuuma (praznog prostora) ne donose ni„ta vi„e od ogoqene matematičke konstrukcije. To je vra awe na Platonovu metafizi-ku, koja je izlo ena u řuvenom dijalogu „Parmenid“. Mnogi naučnici ovog doba mo da i ne znaju koliko je bilo poku„aja da se neo-platonizam uvede u Vizantijsko bogoslovqe, pa su takva jeretička ušewa odbažena i anatemisana na vaseqenskim saborima. Raskol je u okriqu rimokatolicizma proizveo humanističke nauke, jer ot-padni„tvo od ivog predawa i nije moglo drugo osim jeresi da progla„ava za istine.

Kad su u pitawu teorije koje se odnose na poreklo vremena, pitawa koja sebi nauka postavqa jo„ mawe imaju smisla nego ona o poreklu prostora. Vremenska singularnost (neponovqivost doga-aja) najmawe kazuje o poreklu vremena i sve savremene kosmo-lo„ke teorije zastaju kod doga aja koji se naziva nastankom sveta.

Naravno, savremene „kosmolo„ke teorije“ i ne spomiwu Tvorca, a s obzirom na to da se u takvim teorijama ne defini„u ni prostor, ni vreme, kao ne„to „to je na ma koji nažin nastalo: jasno je da ni u jednoj od humanističkih nauka nema aksiomatski zasno-vanih teorija o poreklu prostora i vremena.

Filozofija novijeg doba, tj. ona filozofija koja je pratila humanizam, bavila se i pitawima porekla prostora i vremena, ali je to bavqewe ostalo na nivou Spinozinog panteizma (*Deus sive natura*, odnosno: Bog ili priroda) „to nije iznena uju e kad se zna da je takvo umovawe (proiza„lo iz jeresi o isho ewu Duha Svetoga i od Oca i od Sina) zasnovano na protivqewu dogmi o tri ipostasi

jednoga Boga. Kasnije je u filozofiji do„lo do jo„ve e zbrke, posebno kod Hegela, koji je ne„to preuzeo od Platona, a ne„to od budističkog solipsizma. Wegovo Luveno delo „Fenomenologija duha“ mo da je vrhunac duhovne zablude izazvane jeretičkim postulatima.

Ako se „marksizam“ mo e smatrati filozofijom, onda je to nekakav nihilizam (odricawe ivoga Boga i sumanuto hugewe ipostasi Svete Trojice). Marksizam sebe progla„ava materijalizmom i to jo„dijaletičkim. Borba suprotnosti smatra se uzrokom nastanka sveta, pa i ivota. Ukratko, Lovek imenuje sebe bogom u nascentnom stawu, koji, navodno, ima svetlu budunost (i, zamislite: sebe usavr„ava ba„kroz otpadni„tvo od Boga). „ovek (pomu enog uma) se divi prvorodnom grehu i ponosi gordo„u. Dijaletički materijalizam nije dao neki značajan doprinos po pitawu ušewa o poreklu prostora i vremena, ali je ideolo„ki razorno delovao i uvukao se u mnoge grane nauke, name u i „praksu“ kao kriterijum provere istinitosti, „to znači vra ane na antičko stanovi„te: „ovek je mera svih stvari: postoje ih da jesu i nepostoje ih da nisu“. Takva nepouzdana mera kao „to je Lovek name e plitko shvatawe linearnosti vremena i zbuveno zastaje pred pitawem: „'ta je bilo pre početka?“

2.1. ZA'TO NAUKA IZBEGAVA DA EKSPPLICITNO GOVORI O SMISLU PROSTORA I VREMENA?

Nema ozbičnog naučnika koji bi tvrdio kako su prostor i vreme kategorije bez ikakvog smisla. Problem je samo u tome „to solipsistički nastrojena naučna misao traga za objektivnom, makar i parcijalnom istinom, a u eshatolo„kom pogledu smrt stavqa iznad ivota. Ve ina savremenih naučnika ivi u ube ewu da je svet objektivno zamisliv i u varijanti da se Lovek nikada nije ni pojavio. Takvo objektivističko snovi ewe nauke ide u prilog Darwinovoj teoriji monofiletske evolucije i nagiwe panteizmu. Panteističko shvatawe vidqivog sveta kod zapadnih naučnika ima svoje korene u jeretičkom ušewu o isho ewu Svetog Duha i od Oca i od Sina (Filiokve), „to je napad na Bogom otkrivenu dogmu. Nauka, takva kakva je, mogla je samo da posmatra kretawe materijalnih tela u vidqivom svetu, i da pro„iruje znawa, koja se ni u kom slučaju ne odnose ni na su„tinu ni na smisao prostora i vremena. Po„to je po slobodnoj voqi svakog naučnika kao ličnosti jeres birana kao „istina“, tamo gde se umovawe na„lo u neprilici

lukavo se izbegavalo razmatrawe problema i to se prebacivalo u nadle nost i poqe istra ivawa neke druge nauke.

Iz matematičko-fizičkog stabla, koje ima korene u Platono-voj metafizici i Aristotelovoj logici, razvilo se mnogo naučnih grana, a ima i izdanaka koji su osnovne naučne ideje crpli iz učenja Pitagore, Euklida, Arhimeda, Demokrita i mnogih drugih helen-skih mislilaca. Nema u tome, naravno, ničeg lošeg. Izostali su samo rezultati ambicioznog nastojanja nauke da razjasni smisao prostora i vremena.

Opisuju i prostor i vreme, fizika se oslavlja na matematiku, ali upravo to i mora da se shvati kao izbegavanje fizike da se bavi pitanjem njihove svrhe. Iako Albert Ajnštajn u svojoj Opštoj teoriji relativnosti pokazuje da se shvatanjem prostora i vremena ne, to nije u redu, samim tim „to je izjednačio „gravitacionu“ i „inercijalnu“ masu, gravitaciono ubrzanje opisivao pomoću tenzora (vektori drugog stepena), uvode i usput i tzv. „Ajnštajnovu konvenciju o kontrakciji simbola kod množenja tenzora“, i sam je izbegao da govori o smislu prostora i vremena sa stanovišta fizike. Uvođenjem „neeuclidskih geometrija“ (nastalih posle dodekagonskog Petog postulata do aksiomatske paradoksalnosti), kao i nedovoljno semantički razjašnjenje sintagme „prostorno-vremenski kontinuum“ nije moglo da prikrije pukotine u fizičkom poimanju teorijama, ali je makar ukazalo na neotklonjive slabosti nauke, koja izbegava da se izjasni o prostoru i vremenu kao tvorevinama Promislitega datim radi oba dela prirode kroz čoveka.

3. ULAZAK U BARU'TINU MATEMATIČKIH AKSIOMA

Vo ene svojim jeretičkim putokazima, koje sa sve većom gor-do, u istižu kao zvezde vodike, humanističke nauke se listom opređuju za traženje mrtve istine i kraj drugog milenijuma posle Hrista karakteristično panično bežanje nauke od Bogočovekom otkrivenih istina.

Za savremenu naučnu misao, kriterijumom naučnosti i istinitosti smatra se otpadništvo od Bogočoveka Isusa Hrista i, već i eno kod helenskih prehrisćanskih mislilaca, uzimanje i samo-proglašenja čoveka za „meru svih stvari postoje ih da jesu i nepostoje ih da nisu“. Da ne bi pitala: „Ko je istina?“, nauka se opređuje za pogrešno formulirano pitanje neznabožca Pontija Pilata. Za razliku od Pilata (ne čuvajući iznenađenje i odgovor Bogočoveka, u koga Rimljanin nije verovao, ali je ipak oprao ruke posle svršenog čina), savremena nauka traga za odgovorima na mnoštvo „pitavca“, nastalih usitnjenjem i primenjenjem na svaku posebnu nauku istog destruktivnog pitanja: „'ta je istina?“

Istina koja se traži, već samim pitawem je ubijena, na krst razapeta, i samo pitawe ne dopuštaju mogućnost vaskrsewa, „to bi istaklo i ovekovečilo beznadežnost za čoveka.

Nauka, koja očekuje i pričekuje čvrste temelje za izgradnju svog trokornog hrama, ulazi u živo blato matematičkih aksioma. To blato je živo u ironičnom smislu: samo zato „to usisava život iz bespomoćne rtve, koja je pokušala da korača u takvoj baruštini, gde ni plivawe nije moguće zbog gustine i lepljivosti onoga „to se neočekivano nalazi ispod varjive zelene površine.

Manastir Crna reka, Petrov dan 1986

Nastojaćemo da razmotrimo „ta se dogodilo naukama i naučnim teorijama, kojima se htelo, na temelju matematičkih aksioma, da objasne prostor i vreme u esencijalnom i egzistencijalnom smislu.

Prividno, Euklidov sistem aksioma je besprekoran skup očiglednih i jednostavnih istina, koje su jednoznačne i pouzdane kao temelj i najslabijih teorija. Naučnici su pohrlili da na tom temelju grade hram iz koga bi se propovedale naučne istine,

pošto se prethodno odbaci Litav milenijum i voga predava (brigitivo Luvanog i brawenog od mnogobrojnih napada u periodu od Halikidonskog Vasegenskog sabora 451. godine do pada Konstantinopola pod vlast Agarjana 1452. godine).

Jeretički nastrojena zapadna misao je nahranila svoju gordost ose avem intelektualne nadmoći, nakon „to su dr avnu samostalnost izgubile zemlje u kojima je pravoslavna duhovnost bila oživljena. Jeretička učeva počela da se pretvaraju u humanističke nauke. činilo se kao da je humanizam suprotstavljen rimokatoličkoj teologiji. Međutim, nikakvih suštinskih sporova između njih nije bilo. Iako su neki kritičari humanističkih nauka došli pod udar inkvizicije, savremeno shvaćanje duhovnosti u svetu otkriva da je humanizam, negovan u sferi rimokatolicizma, za svoje putokaze uzео jeresi, koje su kao zabludna tumačenja Otkrivena odbačene, na prvim vasegenskim saborima.

Naučnim progresom se smatra uvećanje summe u Božansko Otkrivenje, i rekonstrukcija prethodnih metafizičkih sistema. Da bi izbegla neugodna pitanja o poreklu i svrsi prostora i vremena, nauka se uveliko razgranala. To omogućuje da se pitanja, na koja naučni odgovori mogu i nisu mogući, prebace na neku drugu granu, i na taj način se lukavstvom veверице izbegava davanje odgovora.

Bilo ih je i ranije, a i stalno se zidaju nove teorije prostora i vremena, koje u svojim temeljima imaju matematičke aksiome. Prema prvim takvim teorijama, koje su izgradile humanističke nauke, prostor je bio „ravan, homogen i izotropan“, a vreme „linearno“ (prikazano strelicom koju nosi wutnovska inercija), i sve do onog kobnog pada Petog Euklidovog postulata, nauka makar u svojoj summi nije sumvala.

Rene Dekart (1596-1690) svojom summom dokazuju i da jeste, i koriste i Euklidov sistem očitljivih istina, u centar svog „koordinatnog sistema“ stavljajući čoveka, a čoveka uzima i kao jedinicu za merenje istine.

Isak Wutn (1642-1727) je, uz značajan doprinos Lajbnica, izgradio infinitezimalni račun, pokušavajući i da Kantovskim „lukavstvom uma“ izbegne neugodna pitanja, koja su još Zenonovim aporijama postavljena. Primena infinitezimalnog računa trebalo je da matematičko-fizički model prostora razreši teskobu i oslobodi ga paradoksa beskonačno malih rastojanja između tačaka koje struktuiraju euklidski prostor. Naravno da matematika nije ni pokušavala da definiše tačku, niti se fizika upuštala u traženje metoda za izdvajanje jedne tačke iz wene neposredne okoline. Pošto problem beskonačnosti nije rešen na zadovoljavajuć način ni u matematici (a kamoli u fizici), izgrađena je „Teorija skupova“ za koju je najzaslužniji bio Kantor (1848-1918). Neki

ovu teoriju nazivaju teorijom beskonačnosti, no brzo se uvidelo da ni kardinalni i ordinalni brojevi, ni dokazi o „strogo veoj“ beskonačnosti kontinuuma realnih brojeva u odnosu na diskontinuum prirodnih brojeva ni,ta ne govore o poreklu niti o smislu prostora i vremena.

Kada se pokazalo da je Peti postulat aksiomatski paradoks, jer u sebi sadr i i sopstvenu negaciju kao ravnopravnu mogućnost prema istom kriterijumu istinitosti, matematičko-fizičke teorije prostora (do tada va e e) bile su poru,ene. Ni fizika vi,e nije imala mogućnosti da prostor smatra ravnim (mogao je da bude i zakrivčen, analogno sferi ili nekoj drugoj krivoj povr,ini u koju se uvodi tre a dimenzija). Neki fizički eksperimenti su ukazivali i na dilataciju (skra ivawe) puta, du ine i vremena u smeru kretawa materijalnog tela ili elektromagnetskih talasa.

Ajn,tajnova Teorija relativnosti prostora i vremena je ukazala na nepouzdanost Dekartovih koordinatnih sistema. Po,to je Dekart bio i filozof (Eija je mnogo hvačena izreka *cogito, ergo sum*), on stavqa čoveka u centar referentnog sistema i uzima mi, qewe kao pouzdano merilo svih stvari. Op,tu teoriju relativnosti su neki naučnici estoko osporavali bar u onolikoj meri koliko su je drugi hvalili. Da je Ajn,tajnu za wegovu teoriju dočegena Nobelova nagrada, to bi značilo isto „to i priznawe zvanične nauke da ona sama o prostoru i vremenu ni,ta pouzdano ne mo e da ka e, jer je ograničena jeretičkim putokazima, koji je vode u baru,tinu punu prevara „lukavoga uma“ progla,enih za nepri-kosnovene naučne istine.

Iako je Ajn,tajn bio nadomak pravoslavnog sozercawa istine kada je govorio da se Bog ne kocka, iako je odbacivao kvantnu teoriju zbog wene vezanosti za račun verovatno e, nije uspeo da odoli isku,wima duhovnih stranputica pa je četrdeset godina svoga umovawa ulo io u poku,aje da Teoriju relativnosti prostora i vremena uvede u svet nesagledivih atoma, tj. da izgradi teoriju tzv. „jedinstvenog poqa“.

Da se ne bi pomislilo kako Pravoslavqe, ili autor ovog teksta (pozivaju i se na Pravoslavnu dogmatiku) poku,ava da ospori spoznajnu vrednost savremene nauke, nave, emo samo to da su, za Pravoslavqe, prostor i vreme tvorevine Bo jeg Promisla, date čoveku za duhovno usavr,avawe i ostvarivawe zajednice sa bli-wima svojim, da bi se kroz tu zajednicu uzrastalo prevazila ewem prostora i vremena prema Nebeskoj Zajednici triju ipostasi Jedinostnog Boga. ovek u je data slobodna voqa, čak ni Put spasewa svoje bogolike du,e da ne odabere. Ni u jednom trenutku, a da i ne govorimo o proteklim vekovima, Pravoslavqe nije bilo protiv usavr,avawa čoveka u poznawu sveta, pa ni protiv naučnih otkri a. Re i emo u tom smislu da je neosporna vrednost matema-

tičkih aksioma za boqe upoznavawe mehaničkog kretawa u vidqivom svetu. Tako e, postoje pojave koje Źovek ne bi razumeo bez infinitezimalnog i integralnog računa, računa verovatno e, teorije skupova, vektorskog ili tenzorskog računa...

Me utim, sama nauka se suošava sa paradoksima koji ruone teorije zasnovane na sistemima matematičkih aksioma, sa ambicijama da se pomo u wih dokuži su, tina ili svrha prostora i vremena, bitno drugašija ili protivrešna onome „to je kroz Otkrivewe pravoslavnim teozozima poznata.

Za teorije sa takvim nastojawima ispod Źvrste povr, ine ošiglednosti matematičkih aksioma, ukazuje se baru, tina i itko blato u koje one tonu, a naušnici neizbe no ose aju da su beznade no zalutali.

4. ISTRAFIVAWE U ŹORSOKAKU ZBOG TEFIWE DA SE OSVAJAJU I PROSTOR I VREME

Umesto da se usredsredi na usavr, avawe Źiveka, koje bi vodi- lo prevazila ewu prostora i vremena ostvarivawem zajednice sa bli wima svojim i stremqewem ka Nebeskoj Zajednici, nauka istra uje puteve i mogu nosti za osvajaške pohode na prostranstva (šiju su, tinu, niti namenu ne poznaje), iako Źovek kao konkretna lišnost raspola e sa tako malo vremena da ni sunšev sistem ne bi mogao da „obi e“. Za, to nauka Źoveku obe ava bekstvo iz kolevke qudskog roda, sa zenqe? Da li je to zbog prete e ekolo, ke katastrofe, koju Źovek svojim grehovnim odnosom prema bli wima i prema celokupnoj prirodi izaziva? Mo da zato, ali nije iznena u- ju e „to nauka takva re, ewa nudi, kad znamo koliko je naušna misao privr ena duhovnim putokazima koji vode u otu ewe i sve ve e ogrehovqewe, a zazire od Otkrivewem datih duhovnih vrednosti koje bi pomogle u prevazila ewu prostornih i vremenskih intervala, „to izme u qudi kao nepremostive provalije stoje, i od Tvorca odvajaju Wemu slišna stvorewa.

Ako se svetlost u nauci shvata kao informacija o doga aju, ako se wena brzina smatra najve om mogu om brzinom i ako je prihva ena (neki je smatraju i dokazanom) Ajn, tajnova hipoteza o paradoksalnosti istovremenih doga aja („Nema dva doga aja koji se mogu smatrati istovremenim!“), onda izme u Zenqe i Meseca (na primer) nije prostorno rastojawe od oko 380 000 kilometara, nego vremenski interval od oko pet Źetvrtina sekunde. Kad je Nil Armstrong zakorašio na tlo meseca, progla, avaju i svoj korak velikim za Źovešanstvo, bio je u odnosu na nas koji smo savremenici tog doga aja pet Źetvrtina sekunde u pro, losti, a istovremeno smo mi za wega bili isto toliko udaqeni u pro, losti. Taj vremenski

paradoks opomiwe da nauka, u svom nastojawu da osvoji prostor, mora da se suoži sa vremenskom barijerom.

Jo, karakterističniji je „paradoks blizanaca“, o kome je Ajn- „tajn govorio. Ako bi jedan od dva brata blizanca mogao da se kre- e brzinom svetlosti prema nekoj zvezdi, koja je, recimo, 20 svet- losnih godina uđaqena, i ako bi na „daleki put“ krenuo u svojoj dva- desetoj godini, dok bi stigao i vratio se na Zemgu, wegov brat-bli- zanac bi bio 40 godina stariji (imao bi 60 godina), dok bi „kosmi-čki putnik“, zbog dilatacije vremena bio i ostao dvadesetogodi- „wak.

Nema potrebe ni da pomiwemo kako savremena sredstva za br- zo preme, tawe zemaqskih putnika nimalo ne doprinose pobog, a- wu zajednice sa bli wima, nego duhovni prostor izme u ličnosti kao jedinki žine sve ve im. Ne znaži ovo da se zala emo za ukidawe putovawa na savremeni nažin, ali razloga za brigu zbog duhovnog padawa žoveka u sve stra, niji ponor svakako ima. Uostalom i nau- žna istra iwawa, koja treba da doprinesu osvajažkom pohodu na zvezde ve su, zbog navedenih suožawawa sa vremenskim paradoksi- ma, u, la u orsokak, pitawe je da li ima dovoljno vremena i da li žovek uop, te eli da iz tog orsokaka iza e?

5. ZABLUDNA SHVATAWA PRIRODE NESAGLEDIVO MALENOG (NEDEQIVIH KORPUSKULA ATOMA)

Polaze i od Demokritovog užewa da se vidqivi svet sastoji iz mno, tva najmawih delova, koji su nerazdeqivi na jo, sitnije deli e (nerazdeqivi se na gržkom ka e ὄτομος), savremena nauka hipotetižki proces koji požiwe od vidqivih i opipqivih materi- jalnih tela, odvija se kao deqewe (usitwawawe) ili (veoma mnogo puta ponovqena dihotomija) tela i zavr, awa se, navodno, dobi- jawem nedeqivih atoma, koji su (to je za matematiku, koja ih upo- re uje sa talasnom du inom svetlosti, ožiglednost) zbog svoje malenosti nevidqivi, a po svojoj prirodi i nesagledivi, taj izma- „tani i aksiomatski nedefinisani proces usitwawawa materije progla, awa za teoriju o prirodi nerazdeqivih „elementarnih žes- tica“. Ne emo, naravno, insistirati na jezižkoj nepreciznosti kod primene reži atom na ono „to se prema Borovom modelu sastoji iz jo, sitnijih delova, jer je taj pojam zadr an samo da se ne bi prav- ila pometwa žestim mewawem imena nežeg „to se smatra epohal- nim naužnim otkri em, a trebalo je, uostalom, i ista i da sa- vremena nauka napreduje, a ne samo da dora uje dawno sažiwene teorije.

Nauka, naravno, nije izdvojila jedan atom pa nekim suptilnim metodama ispitivala i pokazala da se takav „najmawi mogu i“ deli hemijskog elementa sastoji iz jezgra u kome su protoni i neutroni i orbitala na kojima su elektroni i nije to ono zbog čega bi se moglo zameriti da su teorije vezane za prirodu i strukturu atoma neprecizne, pa čak u nekim delovima i apsurdne. Nauci se može staviti zamerka da bez ikakve argumentacije (do koje joj je, inače, veoma stalo) atome, pa čak i protone, neutrone i elektrone izučava kao malene „loptice“, koje imaju prostomu prirodu, tj. koje zauzimaju „mesto“ u „praznom“ prostoru.

Otkrića „dualističke prirode“ (korpuskula je istovremeno i elektromagnetski talas) ukazuju samo na to da se shvataju prirode nesagledivo malenih „objekata“, koji struktuiraju materijalna tela, ne, to nije u redu. Ne samo „to se o takozvanim elementarnim česticama govori samo statistički i njihova priroda se otkriva uz pomoć teorije verovatnoće (a „Bog se ne kocka!“), nego se savremena nauka suočila se mnogim paradoksima na tom polju istraživanja, posle čega nije teško zaključiti da ni prostor ni vreme nisu stvoreni radi atoma, nego radi čoveka. Teško je, međutim, očekivati, posle tolikog mnoštva nagrada, koje je Nobelov komitet dodelio baš za doprinose u istraživanju „elementarnih čestica“, da se nauka okane puta obele enog putokazom „monofizičke jeresi“.

6. PARADOKSI PRAVOGVA O "IGLEDNIH MODELA NESAGLEDIVIH „ELEMENTARNIH ČESTICA“

Najčuvaniji „igledni model“ nesagledivih elementarnih čestica jeste Borov „planetarni model atoma“, na osnovu koga je Mendelejev sačinio izuzetno značajan Periodni sistem elemenata. U domenu hemije i kod opisivanja hemijskih elemenata i jedinstva kao i hemijskih reakcija u anorganskom svetu, Periodnom sistemu elemenata, kao ni Borovom modelu atoma, nema „ta da se zameri. Naprotiv, treba ista i da bi čovek mnogo više znao „ta se u anorganskom svetu dešava, da nije tog iglednog modela atoma i na wemu zasnovanog Periodnog sistema elemenata.

Paradoksi se javljaju kad nauka pokuša da uz pomoć „iglednih modela atoma, ili drugih elementarnih čestica“ prodre u suštinu života ili svesti. Dok se u anorganskom svetu ispojavaju zakonitosti koje je moguće u zadovoljavajućoj meri opisati pomoću teorije verovatnoće i statističkih zakonitosti, život je u svojoj suštini neverovatna pojava. S pravom se postavlja pitanje kako je moguće odrediti redni broj atoma, to jest: Kako prebrojati pro-

tone u jezgru jednog atoma, ako ve nismo mogli da ustanovimo njegovu neosporno prostornu prirodu? Ako je proton i „Ĺestica“ i „talas“ onda je aksiomatski paradoks svaki misleni eksperiment prebrojavawa protona u jezgru. To znaĹi da se teorija skupova ne mo e primeniti kod pravqewa oĹiglednih modela atoma, jer kardinalni broj skupa protona u jezgru ne mo e da se izjednaĹi sa ordinalnim brojem odgovaraju eg hemijskog elementa u Periodnom sistemu.

Dopusti ete da ne iznosimo sve paradokse sa kojima se suoĹava eksperimentalna fizika kod pravqewa oĹiglednih modela „elementarnih Ĺestica“, koji bi bili upotrebgivi za saĹiwawawe makar na kratko odr ivih teorija prostora i vremena, ako ne i pribavqawa ubedqivijih dokaza za monofiletsku evoluciju ivih bi a ili za nastanak Sveta bez uĹe, a Tvorca. To bi prevazi,lo obim ovog Ĺlanka.

Golub Miladinovi
iz Istoka

L I T E R A T U R A

- 1 Dr Justin Popovi , Filozofske urvine, Beograd
- 2 Platon, Parmenid, Beograd 1974.
- 3 Platon, Timaj, VrwaĹaka Bawa, 1995.
- 4 Dr Ivan Supek, Teorijska fizika i struktura materije, Zagreb 1969.
- 5 Dr. Dragi, a Ivanovi , O teoriji relativnosti, Beograd 1962.
- 6 Dr -uro Kurepa, Teorija skupova, Beograd 1951.
- 7 Otac Jovan, Vizantijsko Bogoslovqe, Kragujevac 1985.
- 8 Dr Dimitrije Staniloje, Pravoslavna dogmatika, Beograd 1993.
- 9 Jeromonah dr Justin, Dogmatika pravoslavne crkve, kwiga prva, Beograd 1980.
10. Protosin el dr Justin, Dogmatika pravoslavne crkve, kwiga druga, Beograd 1935.
11. Arhimandrit dr Justin Popovi , Dogmatika pravoslavne crkve, kwiga tre a, Beograd 1978.

Vladika Nikolaj, septembar 1937. Pe

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

О МОЛИТВИ*

Kroz molitvu čovek saznaje Boga i dobija silu Svetoga Duha, kojim biva rukovođen na putu spasenja. Zato Apostol i preporučuje molitvu bez prestanka.

Ako bismo definisali „ta je molitva, mogli bismo najkraće reći, da je molitva poborno upravljanje dušom čovekove Bogu, ili razgovor srca čovekovog sa Bogom. Kroz molitvu čovek izliva pred Bogom osećanja svoje duše. Tako je molitva uzdizanje uma i srca Bogu, najintimnija veza duše s Bogom. Čime čovek uzleće u horove anđela i postaje učesnik njihovog blaženstva. Molitva je tamjan najpriyatniji Bogu, najsigurniji most za prelaz preko iskušenja talasa života. Neoboriva stena svih koji veruju, mimo pristaništa, božanska odeva koja oblači dušu velikom dobrotom i lepotom i duhovne pastire i vernike. Molitva je učinila od kita u moru da postane dom Jonin. Jezekiju je vratila od vrata smrtnih života, vavilonskim mladićima plamen je pretvorila u rosu. Molitvom je sveti prorok Ilija zatvorio nebo, te ne pada kiša na zemlju za tri godine i „est meseci.

Sam Gospod Isus Hristos kao Sin Božiji, pred početak svoje božanske misije molio se i postio 40 dana. Molio se On često i drugde: na Jeleonskoj Gori, u pustiwi, u Getsimanskom vrtu i drugde. No osobito je važna njegova prvosveštenička molitva za svoje učenike i za svu Crkvu njegovu (Jn. 17. gl.). Gospod je i svoje učenike učio molitvi govoreći im, kad se mole da ne budu kao licemeri, koji se mole da ih vide ljudi, već: „a ti kad se moliš, uđi u ključ svoju, i zatvorivši vrata svoja pomoli se Ocu svojem koji je u tajnosti: i Otac tvoj koji vidi tajno, platiće tebi javno“ (Mt. 6, 6). Zatim ih učio: „Ovako dakle, molite se vi“, kazujuć im nama svima poznatu molitvu „Oče naš“. Drugom jednom prilikom kad nisu mogli učenicima izagnati nečistog duha iz bolesnika, Gospod im je rekao: „Ovaj se rod izgoni samo molitvom i postom.“

* Na duhovnoj akademiji u Prizrenskoj bogosloviji, 27. marta 1997.

Posle Vaskrseva Hristova i posle silaska Svetoga Duha na Crkvu, Apostoli su se često sakupljali: „I svi jednodužno bijahu jednako na molitvi“. Apostolski prejemnici i svi Sveti Oci, kao istinski pastiri Crkve Hristove, uvek su se molili. Nema ništa dragocenije od molitve u životu čovekovom, samo ako je on svestan toga. U životu ljudskom „Molitva je glavno, a sve ostalo je drugostepeno“. Ona nemoguće čini moguće, teško čini lakim, neugodno pretvara u ugodno; potrebna je dakle čovekovoј duši, i koliko i vazduh disanju. Ko se ne moli taj je lišen razgovora sa Bogom i sličan je neplodnom drvetu koje se seče i u ogav baca (Mt. 7, 19).

Prema glavnoj svojoj podeli molitva može biti unutrašnja i spoljašnja. Unutrašnja je molitva kada se vrši u mislima i u srcu, a spoljašnja kada se glavno izražava određenim rečima i drugim pobožnim znacima. Bogu su najugodnije onda kada su spojene, to jest kada učestvuje i duša i telo.

Šta je glavni predmet molitve? Predmet molitve jeste Carstvo Nebesko. „I, tite najpre carstva Božjega i pravde njegovе, a drugo vam se sve dodati“, kaže Spasitelj. Ovo mora imati u vidu svaki istinski i svetinik Hristov i vernik. No molitve se mogu podeliti prema sadržini, na tri vrste i to prvo: molitva hvale i slavnostna, drugo: molitva blagodarnosti i treće: molitva moljenja. Na crkvenoslovenskom jeziku nazvane su: slavoslovije, blagodarenije i prošćenije. U prvoj se uglavnom izražava vera, u drugoj qubav, a u trećoj nada. Molitva hvale zauzima prvo mesto, jer se u njoj slavi i veliča Bog radi samog Boga, a bez obzira na čoveka i kakve god njegove potrebe. Molitva hvale i slavnostna je prema tome izraz čiste, nekoristoljubive qubavi prema Bogu, bez ikakvih primesa qubavi prema sebi. Zato je molitva hvale, molitva svetih na nebu, koji neprestano veličaju i slave Boga.

Molitva blagodarnosti je na drugom mestu, jer lični interes izbija u molitvi blagodarnosti više nego u molitvi hvale, a manje nego u molitvi moljenja.

Molitva prozbe, ili moljenja je na trećem mestu. U ovoj molitvi čovek lično moli se za potrebe i spasenje svoje i svojih bližnjih.

Ovde još treba da vidimo kako se treba moliti, i kakva su svojstva i uslovi prave molitve? U svojoj molitvi koju po pravilu treba da vršimo u svom domu jutrom i večerom, svakoga dana, ne treba govoriti mnogo, da se um ne rastura u tračevu reči. Jedna reč carinika umilostivila je Boga, i jedna reč puna vere i vapajne molitvene iskrenosti spasila je razbojnika. Mnogogovorivost u molitvi često razliva um i predaje ga maštavi. Nasuprot tome skromnost u rečima molitve najčestije je u stavu da sabere um. To potvrđuje i veliki sinajski otac Sveti Jovan Lestvičnik.

„ovek se mo e moliti stoje i ako je u hramu ili u domu; mo e se moliti sede i ili le e i ako je bolestan; mo e se moliti idu i ako je na putu, ili odmaraju i se, ako je umoran. Mo e se moliti i raditi ne„to rukama; mo e se moliti i u samo i kao i u mnogo-
 qudnom skupu. Ne treba i ne sme Loveka ni„ta da razdvaja od qubavi Bo je, koja se najvi„e pokazuje u stalnoj molitvi. Zato ne sme da bude na„a molitva radi hvalisawa, da nas vide qudi, kao „to je farisej linio u hramu. „A ti kad se moli„ u i u klijet svoju, i zatvoriv„i vrata svoja, pomoli se Ocu svojemu koji je u tajnosti, i Otac tvoj koji vidi tajno plati e tebi javno“, rekao je Spasiteq (Mt. 6, 6).

Imaju i to u vidu, onaj ko eli da mu molitva bude uspe„na i primjena od Boga, treba da pored vrlinskog ivota vere, nade, qubavi i smirewa poka e tri neophodne stvari.

Prvo, da mu je molitva iskrena, topla od srca i umom sabrana, a ne hladna, formalna, sa rasejanim umom, koliko da se ne„to pro-
 lita, pa i to sa urbon, da se „to pre zavr„i. Sveti Oci a i svetogorski monasi vele: „U molitvi nema urbe. Pred nama je ve-
 nost. An eli i sveci Bo ji slave Boga molitvom na nebu ve-
 no. I mi qudi, ovde na zemqi po-
 iweno sa verom i molitvom. Kad umre-
 mo vera prestaje, a mi u qubavi Bo joj prelazimo du„om svojom u
 nebeski svet, u ve-
 no bla enstvo i tamo nastavqamo molitvom da
 slavimo Boga sa an elima, svecima i pravednicima.“

Drugo svojstvo uspe„ne molitve, da bi bila od Boga primje-
 ra, jeste: Istrajnost u molitvi. Da bi nam, dakle, molitva bila
 primjena potrebno je da bude stalna i postojana. To zna-
 ki, ako nam Bog odmah ne usli„i molitvu, ne treba da pokazujemo slabu veru i
 voqu, da se razo-
 laramo i da prestanemo da se vi„e molimo. To nije
 dobro. Potrebno je u tom slu-
 jaju, da poka emo ja-
 zu svoju veru i ve u
 istrajnost u molitvi, jer je rekao Gospod Isus Hristos: „Kucajte i
 otvori e vam se, tra ite i na i ete“. Jevan elska ena udovica
 kucala je i sudija joj je otvorio, to jest iza„ao joj u susret zbog we-
 ne upornosti. Tako je i neznabo„kiwa ena Sirofini-
 kanka, poka-
 zav„i istrajnost u veri i molitvi, umolila Spasiteqa Gospoda da
 joj isceli te„ko bolesnu k er. U crkvenoj istoriji ima i mnogo
 drugih sli-
 knih primera istrajnosti u molitvi.

Jedan od Svetih Otaca ka e: „Prinu avaj sebe na postojanu
 molitvu, mole i se Gospodu da ti podari prostotu i nezlobivost, a
 oduzme lukavstvo, samoqubqe i zlobu... Jer ove strasti uni„tavaju
 sav duhovni plod u onima koji su skloni wima... Ne ostavqaj mo-
 litveno pravilo, da ne bi pao u ruke neprijateqa tvojih. Prinudi
 sebe na obilne molitve sa suzama, i Bog e se smilovati na tebe u
 svoje vreme i pono i e ti.“

Tre e svojstvo uspe„ne molitve, da bi bila usli„ena jeste, da
 je razumna i usrdna. U Svetom Pismu pi„e: „Nemate jer ne i„tete,

i, tete i ne primete, jer zlo i, tete, da u slastima svojim tro, i- te“. Molitva razumna mora, tako e, da potize iz smirenog srca, „jer Gospod se protivi ponositima, a smirenima daje blagodat... Poni- zite se pred Gospodom i podignu e vas.“ (Jak. 4, 2 3). Ne sme se zato, u molitvi tra iti nerazumno bogatstvo kao bezumni bogata, iz Hristove priže u jevan equ. Niti se sme moliti nerazumno da nam Bog da neki visok polo aj, slavu, vlast i silu, da bi sujetno i gordo mogli vladati, i sve svoje protivnike i neprijatege uni, titi i tako daqe. Jer Hristos ka e: „inite dobra onima koji vas mrze, i molite se Bogu za one koji vas gone“ (Mt. 5, 44). Jer, molitva za neprijatege uzvi, enija je od molitve za prijatege.

Jo, je potrebno da ovde ka emo, da užiteqi pobonosti razli- kiju tri oblika molitve: molitvu voqe, molitvu uma i molitvu srca, ose awa.

Molitva voqe je prvi stepen moralnog usavr, avawa kod po- žetnika, i pokazuje se u spoqa, wem vr, ewu pravila, kao „to je žitawe odre enih jutarwih i veđerwih molitava, i prisustvovawe do kraja na odre enom crkvenom bogoslu ewu. Svežeri se treba moliti kad pred Bogom i svojom save, u vaqa da pola emo ražun o svemu „to smo radili, govorili, eleli i mislili u toku dana, da li nam je taj dan tekao u dobru i u dobrim delima, ili u grehu i gre- ,nim mislima i sklonostima. Izjutra se molimo, na početku no- vog dana, kad nas ožekuju nove du nosti, poslovi i brige. Molimo se Bogu da dan požnemo sa Wegovim blagoslovom, da nas prati milost Wegova i dobrotu, kako bi nam dan protekao u svemu do- brom. Jer um na „to se uputi izjutra, time e se zanimati celog da- na. I u toku dana, ma „ta radili, ako razmi, qamo o Bogu, o po- bo nim i korisnim za du, u stvarima, to nam se ceo dan ražuna u molitvu, vele Sveti Oci. Molitvom se lako re, avaju i mnogi drugi problemi u ivotu žoveka. Sveti Vasilije Veliki davao je savet, ako imamo ma kakav ivotni problem u toku dana, pa ga ne mo emo sami lako da re, imo, a nemamo s kim da se posavetujemo, treba da se u toku dana u tri maha iskreno pomolimo Bogu, pa na „ta nas srce povuže da užinimo, kad se tre i put pomolimo, tako da postupimo, bi e i Bogu ugodno i za nas najboqe.

Molitva uma jeste drugi stepen molitve, kada hri, anin postigne sposobnost da mo e skoncentrisati svoj um i svoju pa wu na predmetima molitve. Presveta Bogorodica, puna blagodati, pra- ktikovala je umnu molitvu za pomilovawe i spasewe žovežanstva. Umna molitva je ogromna duhovna energija. Sveti Grigorije Si- nait, jednom prilikom zapitao je Svetog Maksima Palikolibu u Svetoj gori: „Molim te, reci mi jasno: za vreme molitve, kad se um uznosi Bogu, „ta on vidi svojim duhovnim ožima? Mo e li on tada i srcem da uznosi molitvu?“ Sveti Maksim je odgovorio: „Ne mo e nikako. Kad za vreme molitve si e blagodat Svetoga Duha i

obuzme um, tada se prekra uje molitva, zato „to je um ovladan dola-
skom Svetoga Duha i ne mo e da pokre e svoje mo i, nego ostaje bez
pokreta, neaktivan, i pokorava se samo Svetome Duhu, kuda ga pove-
de Sveti Duh, ili u nematerijalnu oblast bo anske i neiskazane
svetlosti, ili u neku drugu oblast reŕju neopisivu, ili u razgovoru
sa Bogom to Ēini Duh Sveti po svojoj voqi, pru aju i svakome po
wegovom dostojanstvu.“ To se jasno zapa a na prorocima i apos-
tolima, koji su se udostojili tolikih blagodatnih vi ewa.

Po reŕima velikog podvika Svetog Isaka Sirina, um ima
mogu nost da razlikuje svoje pokrete samo do granice Ēiste moli-
tve. "im do e do te granice i ne vra a se um nazad, ili ne ostavqa
te Ēiste molitve, ona tada postaje kao neka posrednica izme u

Raspe a, detaq, manstir Kutlumu,, Sveta Gora

molitve du,evne i duhovne. I kad je um u kretawu, tada se on nalazi
u du,evnoj oblasti, no Ēim stupi u onu (duhovnu) oblast prestaje i
molitva, jer sveti u budu em veku, kad je wihov um obuzet Duhom, ne
mole se molitvom, nego se u ekstazi sa Ēu ewem nastawuju u slavi
koja ih veseli. To biva sa svakim Ēovekom koji se tako moli. "im

um oseti budu e bla enstvo, zaboravi on i samog sebe i sve ovda, - we (na zemqi), i nema u sebi vi,,e te we ni prema Ćemu.

Kad upravqawe i gledawe Duha (u molitvi) nadvladaju razum i pomisli, tada se priroda li,,ava slobode, i razum se upu uje (vi,,om silom). I gde je tada molitva, kad priroda nije u stawu da ima nad sobom vlasti, nego se drugom, vi,,om silom vodi, ne znaju i kuda, i ne mo e vr,,iti pokrete misli kako bi htela, nego u taj Ćas podle e sili, koja je obuzima i pleni, i ne ose a kuda je ona vodi. Tada Ćovek nije u stawu ni hteti ni,,ta, kako svedoĳi Sveto Pismo, po reĳi apostola Pavla, koji ka e, da zna Ćoveka, ali ne zna, da li u telu ili van tela uzneo se do tre eg neba (2 Kor. 12, 2). Zar mo e, onda biti molitva u onome koji je toliko zaplewen da ne saznaje samog sebe? Zato bi svak hulio ako bi se usudio tvrditi, da je mo - gu e moliti se duhovnom molitvom. Tako govore samo neupu eni i gordi. A sveti i smireni pristaju da se uĳe kod Svetih Otaca, i da priznaju prirodne granice (u molitvi). 'ta je to onda, duhovna molitva, i kako se mo emo udostojiti we? Sveti Isak Sirin odgo - vara: „Du,,evni pokreti, koji uzvode Ćoveka u svoju strogu neporo - ĳnost i Ćistotu, gde aktivno deluje Sveti Duh, te se duhovne, Ćiste molitve udostojava jedan izme u mnogih hiqada qudi: jer je ovo tajna budu eg stawa i ivota. Takva molitva je Ćistota uma koja, kad je Ćovek u takvom ushi ewu, saĳiwava deo Svete Trojice.“

Molitva srca i ose awa, jeste tre i stepen molitve. To je najvi,,i stepen molitve. Tada lice koje se moli, ivo ose a i samo potpuno pre ivqava sve „to se sadr i u molitvi. Na ovom stepenu molitve, srce Ćoveka molioa gori rado,, u pri slavgewu i veliĳawu Boga, a pri usponeni jevan elskih doga aja molilac misli s trono,, u o liĳnosti Spasiteqevoj i sa alo,, u o gre,,noj podivqalosti qudskoj. Na ovom stepenu molitve, stalnim kontrolisawem da li je srce u miru naviknu emo se da dr imo „um zakquĳan u srcu“. U poĳetku um e stalno be ati, prelaziti s jedne misli na drugu, biti rasejan, ili kako Sveti Oci ka u „um e biti napoqu“. Ali ĳuwawem srca u nepokolebqivom miru, um e se po - stepeno naviknuti da prebiva u srcu, unutra, „kod svoje ku e“. Tako e stalno biti u srcu, a i kad mu se dogodi da iza e „napoqe“ brzo e be ati natrag u srce, isto kao „to je ranije be ao iz srca. U ovakvom raspolo ewu mo emo poĳeti vr,,ewe molitve Isusove: „Gospode Isuse Hriste, Sine Bo ji, pomiluj me gre,,nog.“ Kad budemo uznapredovali u ĳuwawu srca u nepokolebqivom miru i u sabornosti uma u srcu, Bog e nam prema stepenu na,,e ĳe we, rani - je ili kasnije dati dar stalne umnosrdaĳne molitve. Ona e najed - nom poĳeti da se vr,,i u srcu lako i neosetno kao disawe ili rad srca. Bez prestanka e te i u nama i kad radimo, i kad se odnaramo, kad jedeno, razgovaramo ili spavamo. Istina Gospod e ponekad ku,,ati tu smirenost na,,u ovog najvi,,eg stepena ose aja molit -

vene tronutosti, da bismo razumeli, da se ovo daje blagoda u Bo -
 jom, a ne zbog zasluga i dostojanstva nas qudi. No ipak u takvim
 isku,,ewima ne e nas Gospod dugo ostaviti, nego e olak,,ati na,,
 molitveni podvig, Ĺak vi,,e nego podvig pustiwaka imaju i sa a-
 qewa prema nama zbog na,,ih slabosti, ali i zbog vere na,,e udru-
 ene sa molitvom. Ko eli da se ubedi u Ĺudotvornu silu molitve
 neka je praktikuje, pa e se brzo u to uveriti.

Molitva je temperatura duhovnog fiivota, pokazateq zdravog
 ili bolesnog stawa duha... Treba te iti ne da se oĹitaju molitve,
 ili da se odstoji neka slu ba u crkvi, ve se treba uĹiti sticawu
 dara molitve, molitvene navike i qubavi prema molitvi. Treba ra-
 dosno i,,Ĺekivati molitveni, bogoslu beni Ĺas u toku dana. Stoga
 ne e biti pogre,,no ako ka emo da je molitva najmo nije sredstvo
 za sticawe duhovnosti. Tako po qubavi prema Bogoslu ewu, ili
 pak, po izbegavawu Bogoslu ewa, ve se mo e proceniti kuda su
 na,,e te we kao pravoslavnih hri,, ana usmerene.

Govore i o molitvi i wenom znaĹewu moramo spomenuti i
 svetu Liturgiju, koja daje pun smisao i sadr inu svakoj drugoj mo-
 litvi, tajni i bogoslu ewu kao i svakoj na,,oj hri,, anskoj delat-
 nosti.

Sveta Liturgija, odnosno sveta Evharistija je centralni deo
 i vrhunac svih drugih molitava i bogoslu ewa, i svega religio-
 znog, crkvenog hri,, anskog ivota. Jer, na Liturgiji se svr,,ava
 beskrvna rtva Hristova, koja je nastavak one golgotske, na kojoj je
 bo anski Spasiteq prineo sebe na rtvu jednom za svagda za iskup-
 qewe Ĺitavog roda qudskog. A na Tajnoj veĹeri ustanoviv,,i Svetu
 tajnu priĹe,, a ustanovio je svetu Liturgiju kad je uzneo molitvenu
 hvalu Ocu svom nebeskom, i dao sebe kao duhovnu hranu za ivot
 sveta.

Najve a rtva i molitva koju mi hri,, ani prinosimo u Cr-
 kvi za svoje ive i upokojene srodnike, jeste sveta Liturgija.

Da uzmemo na kraju i nekoliko misli Svetih Otaca Crkve o
 molitvi:

Molitva obasjava i oĹi,, ava um i srce od zlih pomisli. (sve-
 ti Isihije)

Molitva privlaĹi Duha Svetoga i Ĺini Ĺoveka hramom Bo-
 jim. (Nil Sinajski)

Molitva umiruje i umek,,ava du,,u, leĹi strasti, veseli srce
 uĹi smirewu i zasa uje sve dobrodeteqi. (Sveti Jovan Kasijan)

Molitva je pristani,,te za one koji su u buri, kotva za one
 koje quqaju talasi, oslonac slabih, riznica siroma,,nih, Ĺuvarka
 zdravqa, isceliteqka bolesti. Molitva progona svaku alost i
 donosi dobro raspolo ewe; ona je mati mudrosti. Ko mo e usrdno
 da se moli taj je bogatiji od svih. (Sv. Jovan Zlatousti)

Molitva donosi velika blaga: ukro avava sve strasti, sti,ava gwev, izgoni zavist, ugu,uje pohotu, slabi qubav prema svetskim stvarima, pru a du,i veliko spokojstvo, uzvodi na samo nebo... (Sv. J. Zlatousti)

Molitva ne zahteva naročito vreme, svako vreme za wu je podesno. Ona mo e da se vr,i i kad su ruke zauzete. Um tada treba i mo e da se moli. (Sveti Vasilije Veliki)

Ma gde se nalazio, bilo da ore,, u poqu, bilo da ide,, putem, napasa,, li ovce, sedi,, li kod ku e ne ostavqaj molitvu. Pazi da ni s kim nisi u neprijateljstvu, jer Bog ne prima molitve onoga, ko mrzi bli wega svoga... Molitva ima mnogo prepreka: san, mlitavost du,e, klonulost tela, lutawe misli... a izvan svega pobuna zlih duhova, koji vode borbu sa du,,om i brane joj da se pribli i Bogu. (Sv. Jefrem Sirin)

Od nas zavisi da budemo usli,,eni u molitvi. Kad prosimo ono „to Bog dostojno mo e dati, kad prosimo sa usr em; kad sami sebe linimo dostojnim primawa, tada On kuje moqewe i daje „to molimo. (Sv. Jovan Zlatousti)

Ne tuguj ako odmah ne dobije,, od Boga „to prosi,, u molitvi. Bog ho e da ti uini ve e dobro time „to te primorava da mu sa trpqewem du e pretstoji,, u molitvi. Jer „ta ima vi,,e ako ne razgovarati sa Bogom i biti obuzet op,,tewem sa Wim. (Sv. Nil Sinajski)

Od molitve kak i du e, ne biva nikakve koristi, ako onaj koji se moli ostaje u gresima. (Sv. Jovan Zlatousti)

Vezan kovek ne mo e da trži, tako i um koji robuje nekoj strasti ne mo e da se duhovno moli. (Sveti Nil Sinajski)

Kad stane,, u molitvi pred Boga, budi u svom razumu kao dete koje jo,, ne mo e da govori. Ne govori pred Bogom ni,,ta od znawa, nego mu se pribli i deLjim mislima, i hodi pred wim tako, da bi se udostojio otaškog promi,,qawa, kakvo ocevi imaju o svojoj deci. (Sveti Isak Sirin)

Nema potrebe mnogo govoriti Bogu, ve malo sa razumnom sve,, u. Ko mnogo govori ustima u molitvi svojoj ne mo e da bude svestan svega onoga „to govori. (Sveti Simeon Novi Bogoslov)

Treba se uvek moliti i ne malaksavati (Lk. 18, 1; I Sol. 5, 18), i no u i dawu, i svakog kasa. Radi,, li, spava,, li, ili se nalazi,, na putu, ili jede,, ili pije,, ili le i,, ne prekida molitvu, jer ne zna,, kad e do i da zatra e du,,u tvoju... Zato, ne ostavqaj nigde molitvu, i, kad je mogu e, klekni na kolena, a kad to nije mogu e, moli se umom, uveke, ujutru i u podne. (Sv. Jefrem Sirin)

Mnogi svetiteqi i svi Sveti Oci Crkve govorili su i pisali kroz svoje molitveno iskustvo, najvi,,e o molitvi. Tako, kad bi se to sve sabralo bile bi napisane mnoge kwige. Ali mi smo ovog puta uzeli „to smatramo da je najva nije, iz koga smo mogli videti, da

se kroz molitvu daje blagodat Svetoga Duha prema potrebi svakog Ćoveka. Za vreme molitve Duh Sveti si„ao je na Apostole i progovorili su reĀ Bo ju na raznim jezicima. Si„ao je i na prve hri- „ ane kad su Apostoli bili u tamnici i nadahnuo ih mudro„ u i hrabro„ u i puno om blagodati.

Duh Sveti silazi i na svakog Ćoveka koji se iskreno i smireno Bogu moli, i Bog mu poma e. I ako mi i sav na„ narod danas shva- timo potrebu vere i molitve, da se kao i oni molimo Bogu, blago- datna sila Svetoga Duha ne e nas zaobi i; si i e i na nas, i pro- govori eno ne jezikom nesloge, mr we i rata, ve jezikom mira i jezikom molitvene radosti u Duhu Svetome.

Arhimandrit Jovan Radosavqevi

Vladika Nikolaj, april 1926, Ohrid

AKTUELNE TEME

O TOME SE 'APUTALO¹⁾ POVRATAK U LITURGIJU ILI...

Već u vreme se crkvena javnost suočava sa učenima nekih crkvenih pastira koja, najblaže rečeno, zbujuju. Javna se podela na razne „struje“ unutar sveštenika i teologa oko osnovnih stvari na, e vere. Unosi se crkveni nemir koji, hvala Bogu, još nije zahvatio mase vernika jer nisu upoznate sa time. U nekim razgovorima, nazovimo ih „kuloarskim“, osuđuju se ili podravaju određeni stavovi. Jedna strana napada drugu govore i da su to nova, jeretička i masonska učenja; druga pak strana govori kako ona prva ne zna „ta je to teologija, Evharistija i Crkva, brani se da to nisu nova učenja već vraćanje na svetootački put, itd. u nedogled. Ali sve to ostaje u četiri zida, dakle, o tome se u stvari ništa. Jedna takva ličnost koja izaziva burna reagovanja (kod jednih u negativnom, a kod drugih u pozitivnom smislu) je Episkop braničevski g. Igwatije (Midi). I o njemu se dosta „kuloarski“ priča, dosta se nagađa, pretpostavlja... Sam pak g. Midi govori (i grdi studente) kako ga „ne slušaju, ili čuju jednu reč pa onda trže brzo da brane pravoslavlje od episkopa“. Sada smo, konačno imali priliku da natenano pročitamo njegovo učenje u intervjuu u časopisu Eparhije vrawske „Iskon“, br. 2; 1997. Ne može nam se prebaciti da nismo dobro čuli, jer smo svaku spornu misao mogli polako višestruko puta da pročitamo. Pošto g. Midi govori o nekim vrlo važnim predmetima kao „to su: duša, sveštenik, nacija, ekumenizam i veronauka, trebalo bi da se

¹⁾ Ovaj tekst dobili smo od autora koji se, očigledno, potpisao pseudonimom. To nije neobičajeno u literaturi, a razlozi za preutkivanje pravog imena i prezimena su lične prirode.

„Istaknuto objavujemo u celini, kako bi se, najzad, poželo slobodno i javno govoriti o onome o čemu se do sada uglavnom „aputalo“. Samo otvoren dijalog može dovesti do razjašnjenja mnogih nedoumica, koje autor ovoga članka, u vidu pitanja, postavlja. A to je neophodno da bi mogao i pojedinac i Crkva da zauzmu svoj (ispravni) stav.

o takvim uĉewima izjasne i na neka pitawa odgovore Sv. arh. sabor, pojedini, na,,i oci a wegova bra a episkopi, profesorski kolegijumi fakulteta i bogoslovija, pa i sam g. Midi , pa da se konaĉno javno iznese pravoslavno uĉewe oko tih su,,tinskih stvari; tim pre ,,to npr. u pogledu ekumenizma g. Midi ka e da se on tog uĉewa ne e odre i, svi alo se to nekome ili ne. Ako Sv. Marko Efeski ka e da je jeretik onaj ko i najmawe zastrawuje od pravoslavne prave vere, onda treba razluĉiti i javnosti re i da li je jeretik g. Midi koji nema nameru da odstupi od svojih uĉewa, ili su jeretici oni koji takva uĉewa ne podr avaju, i tako e ne ele da odstupe od wih. Jer, nemogu e je da su obe strane u pravu, a govore sasvim razliĉito.

Da nam se ne bi moglo prebaciti da tendenciozno mewamo reĉi g. Midi a i da ga tako ,,pqujemo“, a i stoga ,,to mislimo da je mali broj Ĺitalaca koji su mogli proĉitati taj intervju, pre svake na,,e razrade i na,,ih pitawa citira emo samog autora.

- Struja koju nazivaju modernom, a kojoj waĉda i ja pripadam u stvari tra i povratak, liturgijsku obnovu. To nije nikakav modernizam.

- Besmrtnost du,,e uop,,te nije sastavni deo hri,, anske misli. To potih e jo,, od Sokrata, tj. od Platona... Ako u emo u Origenovu zamku onda emo tvrditi da du,,a ima neograniĉeno postojawe bez kraja ali i bez poĉetka. Tako dolazimo do toga da je du,,a saveĉna Bogu. Kod svetih Otaca to ne emo na i. "ovek nikako nije besmrtn sam od sebe, mo e da bude besmrtn samo preko zajednice sa Bogom... 'to se tiĉe podele na raj i pakao, ona nam je do,,la sa zapada, iz sholastike.

Od g. Midi a prvi put Ĺujemo da hri,, anstvo ne uĉi o besmrtnosti du,,e. Ko tvrdi da je du,,a saveĉna Bogu i da je Ĺovek besmrtn samo od sebe; i za,,to se g. Midi krije iza toga? Na osnovu Ĺega on izvlaĉi analogiju da oni koji tvrde da je du,,a besmrtna, tvrde i da je i saveĉna Bogu? Sv. Maksim Ispovednik, na kojeg se g. Midi Ĺesto poziva u svom uĉewu (ovde indirektno, reĉima ,,tog nema kod sv. Otaca“) ka e: „Bog privode i u postojawe razumnu i misaonu su,,tinu, po najvi,,oj svojoj dobroti, predao je ovim bi ima Ĺetiri svojstva koja ih odr avaju, Ĺuvaju i spasavaju: postojawe (bitije), besmrtnost (veĉnabitije), dobrotu (blagobitije) i premudrost. Prva dva je predao su,,tini, a druga dva slobodnoj voqi. Su,,tini dakle (darovao je) postojawe i besmrtnost, a slobodnoj voqi dobrotu i premudrost, da bi ono ,,to je on Bog po su,,tini, tvar postala po zajedniĉarewu. Zato se ka e da smo postali po obrazu i po podobiju Boga. Po obrazu, dakle, kao bi e, Onoga Koji Jeste, i kao besmrtno bi e, Onoga Koji Veĉno Postoji, premda i ne bespoĉetno, nego po beskrajnosti; a po podobiju kao dobar Dobroga, i

kao premudar Premudroga, bivaju i po blagodati ono „to je Bog po su„tini. Dakle po obrazu bo ijem je svako razumno bi e, a po podobiju samo dobri i mudri“ (400 glava o qubavi; stotina 3. gl. 25). Sv. Maksim, istina, ka e da tvar ono „to je Bog po su„tini postaje po zajedničarewu, ali ne ka e da du„a nije besmrtna. Ako du„a nije besmrtna ve je stvorena da bude besmrtna samo u zajednici sa Bogom, „ta je onda sa du„ama gre„nika, jeretika, nevernika, hulitega na Sv. Duha i svih drugih koji nisu u zajednici sa Bogom? Da li wihove du„e umiru zajedno sa telom i ostaju u grobu? Da li su potrebni pomeni za mrtve? Da li su Sv. Igwatije Brjanžaninov, Sv. Jovan 'angajski, prep. Makarije Aleksandrijski, jmn. Serafim Rouz, protojereji Bo idar MijaŁ i dr Lazar Milin, jeretici? Da li su nam iz sholastike do„le reŁi Gospoda Hrista: „U ku i Oca mojega stanovi su mnogi“ (Jov. 14,2), „I ovi e oti i u muku veġnu, a pravednici u ivot veġni“ (Mt. 25; 46), ili priġa o bogata„u i Lazaru (Lk. 16,19 31)?

● Zara ivawe para (misli na sve„tenike; prim. aut.) mo e da bude na mnogo drugih i jo„ dostojanstvenijih naġina. Nisu oni krivi za sve ovo. Sistem ih je naterao da misle samo na finansijsku stranu, da jure okolo... Ja liġno mislim da je budu nost sve„tenstva u qudima koji e imati neki zanat, a iz qubavi e se baviti i time... bi e sve„tenici.

Zar postoji neki dostojanstveniji i Ĺoveku prirodniiji posao od sve„teniġkog? Ostavimo na stranu pojedine qude koji su, na alost zalutali u sve„teniġki poziv i koji eventualno nedostojno nose svoj Ĺin; pa se zapitajmo koji to sve„tenik nema qubavi za svoj poziv; i zar sve„tenici samo „zara uju pare“? Zar smo doĹekali da nam sada episkopi govore ono „to bezbo nici trube ve decenijama? Kako da se uhvatimo u ko„tac sa onima koji propagiraju kako sve„tenici ni„ta ne rade, a „mlate pare“, kaġa to isto dolazi i iz „preosve„tenih“ usta? Kuda to sve„tenici jure okolo (hvala Bogu, nije dovr„eno sa „kao gluve kuĹke“)? Nije li u Sv. Pismu reĹeno da oni koji oltaru slu e treba od oltara i ġa ive (up. 2Dnev. 31;4, 1Kor. 9;11 14, Gal. 6;6, 1Sol. 5;12)? Kako e se sve„tenik posvetiti svome struġnom i duhovnom usavr„avawu i posvetiti svojim parohijanima u potpunosti, ako mora (neki na alost to moraju, a neki ho e) da se anga uje oko neke wive ili nekog zanata? Sv. ap. Pavle jeste se bavio pravqewem „atora, ali to je wegovo liġno opreġewe i sposobnost, a u svojim uputstvima kakav treba da bude sve„tenik, ne zahteva to od wih (up. Dap. 18;3, 20;34 35, i poslanice 1. i 2. Tim. i Titu). Da li g. Midi episkopsku rezidenciju u Po arevcu (posebno je pitawe to, ako on tra i povratak i liturġijsku obnovu, da li onda smatra da episkop treba ġa ivi u dvoru ili u manastiru) gradi od svog zanata, zanata svojih isto-

mi, qenih episkopa, sve, tenika i studenata, ili od prihoda crkvenih op, tina koji se ostvaruju i od sve, teničkog „lutawa okolo“? Danas, kada i svetogorski monasi svedože o skra ivawu vremenena, ko je taj koji ga ima na pretek da mo e da se bavi uspe, no i brigom za svoje, i za tu e spasewe, i jo, neLim drugim?

● Ja sam uvek govorio da identitet svih nas hri, ana izvire iz liturgije... A u posledwe vreme, du e ve to traje, crkveni qudi su bili primorani da se bave pitawima nacionalnog identiteta, dizawem buna... Sve je to malo po malo poželelo da pomera na, izvor identiteta. Požleo je da se stiže utisak da smo mi sve, tenici i episkopi tu da re, avamo politička i socijalna pitawa. I narod sad žeka „ta e sabor re, iti oko izbora. To je opasno za nas kad narod pobrka, kad vidi episkopa zaboravi da je on takav tu zato „to slu i oko prestola Bo ijeg. Ako narod bude identifikovao sve, tenika zato „to on nosi parolu i ide ispred naroda to je vrlo opasno... Ne znači da ne treba da se bavimo politikom, naprotiv, ali to treba staviti u pravilnu proporciju, zna se ono „to je su, tinsko i vežno, a zna se ono „to je prolazno. Treba da se re, ava, ali „to ka e Hristos svojim učenicima: ostavite, sironahe ete imati svagda sa sobom... Nije Crkva predvi ena samo za jednu naciju, bez obzira na to koliko se nama na, a nacija svi ala, a drugi ne svi ali. Crkva je za sve qude i liturgija to projavquje... Svaka nacija ima mesta u Crkvi i ona ne „teti Crkvi; ona samo tada „teti Crkvi kada eli da Crkvu podžini sebi... Crkveni nažin nije da uzme, i popquje, drugoga i na taj nažin misli, da si veliki...

Ko to primorava „crkvene qude“ da se bave pitawima nacionalnog identiteta? Ko su na, i episkopi i sve, tenici (pretpostavqamo da se na wih misli pod pojmom „crkvenih qudi“, kao da crkvewak, tutor, laik nisu crkveni qudi), odakle su oni do, li, kojem narodu pripadaju i ko ih je nametnuo srbskom narodu, pa su sad prisiqeni da se bave nacionalnim pitawima? Ne muže li iste nacionalne muke i episkope i sve, tenike kao i narod? Ne daj Bo e da nije tako! Da li su narod i Crkva dva suprotstavqena tabora koja jedan drugom „tete, a mogu i da ne „tete ako potpi, u ugovor o nenapadawu? 'ta je Crkva? Da li je episkop Crkva? Nije, episkop nije Crkva, ali tamo „gde je episkop, tamo je i Crkva; episkop je u Crkvi, i Crkva u episkopu, i ko nije sa episkopom, taj nije u Crkvi“, kako ka e Sv. Kiprijan Kartaginski. Dakle, Crkva nije ne, to „to je izvan i iznad ovog naroda. Svaki pravoslavni Srbin je žlan na, e pomesne, a time i vaseqenske i jedine Crkve. Da li i Sv. Sava, Sv. Teodor Vr, ački, Sv. Petar Cetiwski, patrijarh Arsenije III (Crnojevi), mitropolit cetiwski Petar II (Petrovi) i drugi srbski velikani nisu znali „ta je Evharistija, i da li su i

oni pomerili izvor svog identiteta sa Liturgije negde drugde? Da li su oni nekog „popquvali i na taj način mislili da su veliki“? Zar oni nisu znali „ta je „su„tinsko i večno, a „ta prolazno“? Zar je nemogu e slu iti i „oko prestola Bo ijeg“ i svome narodu? Za„to su te dve stvari u koliziji? Za koga sve„tenik slu i Bogu ako ne i za svoj narod? Za„to se g. Midi grnu„a na to da episkopi i sve„tenici mogu (a mi dodajemo i treba) da re„avaju i socijalna pitawa. Da je malo izvirio iz svoje teologije video bi koliko na„ narod ima poverewa u svoje pastire, i koliko se ve e za wih, tako da qudi idu po savet kod sve„tenika za mnoga pitawa koja treba da re„e; od onih nauzvi„enijih do onih najprizemnijih tipa „da li je sad pogodno vreme da prodam kravu“? Zar nije zapadno ušewe da crkva treba da ide svojim putem, a narodi da je prate ili ne prate? 'ta je politika? Da li je politika re i da narod te„ko ivi, da je skupo a, da je lična i imovinska nesigurnost ve a nego ikad? Da li je politika re i da je ovaj re im odgovoran za najve u tragediju ovog naroda i u ovoj zemlji i biv„im Krajinama (i duhovnu i fizičku) koja se ne pamti. Da li je politika to „to je ovom rashristovqenom i slu enom srbskom narodu jedino svetilo sveti i sve„teni Sabor srbskih episkopa? Zar je prvi put u na„oj istoriji služaj da kad nemamo dr avu, ili ona radi protiv Pravoslavqa, vrh Crkve preuzima komnilo i odgovornost za narod iz poqa koje bi trebalo da bude dr avno? Da li je politika ako Sabor tra i da ovaj narod konačno dobije svoju dr avu sa oblikom vlasti, koji je jedini pravi oblik hri„ anske vlasti po pravoslavnom shvatawu, a to je miropomazana glava? Zar i danas vrhovi Crkve u nehri„ anskim zemqama npr. islamskim ne vode i duhovnu i svetovnu brigu o svom narodu? Ako je sve to politika, onda „crkveni qudi“ treba da se bave politikom! Za koga je to opasno!? Da li za naciju, episkope, sve„tenike ili za novi svetski poredak koji radi na zatupqivawu nacionalne i verske (posebno pravoslavne) svesti kako bi pripremio teren za dolazak i prihvatawe antihrista!? Hristos ka e da se ne brinemo za sirnahe, jer emo ih svagda imati sa sobom, ali ne ka e da se ne brinemo za svoj narod. Da se na„i i crkveni i dr avni velikani nisu brinuli za narod, odavno ga ne bi bilo. Ko od blagorazumnih pravoslavnih Srba misli da je Crkva predvi ena samo za jednu naciju, samo zato „to voli svoju pomesnu Crkvu i „to polazi od toga da su mu ipak najbli i pravoslavni Srbi pa onda svi ostali pravoslavni narodi sa kojima je sjediwen u istoj veri, ali ne i u istoj istoriji i kulturi?

● 'to se tiže ekumenizma, najpre bi trebalo da se dogovorimo „ta se podrazumeva pod rečju ekumenizam. Mo e da bude ekumenizam pozitivan i mo e da bude negativan, politički. Ako je nama hri„ anima stalo da svi mi hri„ ani jedno budemo u Gospo-

du, onda mi ne može da se zatvorimo u sebe, onda mi ne može da pokušamo sve i da na taj način gradimo svoj identitet. Time „to su oni gori i onakvi, a mi boži i ovakvi. Mi moramo da objavimo u ovom svetu „ta smo! Treba da bude naša bogoslovska afirmativno. Predajte i svoj Eas, smrtni Eas, Hristos, savršeni Bog i savršeni Čovek, On se moli u tom Easu Ocu i kaže: „Oče, molim te da svi jedno budemo“, to ako se nekome ne svi a neka bude po njegovoj volji, ali to ne znači da u se ja toga određi, jer stranica da je to suština same Crkve... Međutim, postoji i druga strana ekumenizma zbog koje ti ljudi koji se bune s pravom se bune protiv ekumenizma. To je taj tzv. politički ekumenizam koji pod pretpostavkom da nema u stvari nikakve veze sa Crkvom.

Kojem pravoslavnom Hrišanu nije stalo da svi jedno budu? Ne postavljamo se pitanje „ta je ekumenizam, nego kako do jedinstva može i sme doći? Da li se Gospod Hristos molio da se ujedini Istina i laž, Svetlo i tama, Bog i satana? Da li se oni uopšte mogu ujediniti? Da li ima više crkava? Da li ima više istina? Da li ima više hristosa? Da li je „suština same Crkve“ jedinstvo u Istini, jedinstvo u laži, ili jedinstvo u njihovom sinkretizmu? Kada se g. Mirdić poziva na svete Oce (nadam se da misli na sve, a ne samo na one rane), postavljamo pitanje: da li se Sv. Marko Efeski ogrešio o Hristovu učenje i molitvu da svi jedno budu, i da li je „pokušavao“ nekoga kada je rekao: „Svedočanstva zapadnih crkava ne priznajem, niti prihvatam. Pretpostavljam da su oni pokvareni, jer u stvarima pravoslavne vere ne može biti kompromisa“?

Može li se sa latinskim shvataćem ekumenizma tako da su kontakti sa, kako oni kažu u „nesjedišenima“ ili „određenom brojem“ dozvoljeni ako ne diraju u njihovo, latinsko (lažno) učenje? „Neka se nastavi djelo zblinjavanja s odijeljenim brojem, s mnogo razumljivosti, s mnogo strpljivosti, s velikom ljubavlju, ali bez odstupanja od prave katoličke nauke“ (Oporuka pape Pavla VI; Glas Koncila br. 17; 27. kolovoza 1978). Ne može se reći da je ovo anahrono jer to je ipak oporuka jednog „nepogrešivog svetog oca“. Dakle, postavljamo se pitanje da li mi treba da se ujediniamo sa latinskom verskom zajednicom (ostale denominacije sada da ne pominjemo) tako „to može priznati njihovu „pravu katoličku nauku“, a zadržati i svoju, ili tako „to može priznati njihove „prave nauke“, odbaciti svoju kao lažnu i pogrešnu? Naravno, uz to treba da npr. Sv. Kiprijana Kartaginskog i Sv. Marka Efeskog proglasimo za jere-tike i donkihotovske lude koji su jurili „ali na vetrenjače jer nisu znali „ta je Istina, „ta je suština Crkve, „ta je Evharistija, „ta je jedinstvo i „to su „pokušavali druge“!

● Mi danas imamo mnogo prostora, medija na kojima može da misionarimo. Međutim, sadržina misionarstva je u pitanju.

Pogre„an je racionalistički pristup i ube ewe da treba prvo veronauku uvoditi, da je veronauka dovođna. Ili psiholo„ki pristup, preko nekakve ose ajnosti. To nije crkveno. Dete koje dolazi na liturgiju vide e da wegov otac ili deda celivaju ikonu, vide e kako qube sve„tenika u ruku i ono e ga qubiti u ruku, bez da ima racionalne predrasude prema tome. Uđi e spontano, kroz liturgiju o Crkvi. Hri„anin se ne mo e stvoriti „kolom i uđewem. Hri„anin mo e da bude samo onaj koji uđestvuje na liturgiji... Recimo da uvedemo veronauku u „kole. I veronauku predaje civil, a sve„tenik slu i. 'ta ste vi uradili time? Utemeqili ste u stvari jedno „izofreno stawe, hri„anstvo e za decu biti podegeno na onoga koji slu i i na onoga koji predaje znawe...

Koji su to brojni mediji i prostori koji se danas nude Crkvi da ih koristi? Da li su to: „Tre e oko“, „Zona sumraka“, „Arka“, RTS, PINK, BK, Politika? Na tim stranicama i tim frekvencijama jedino „to se nudi su: horoskopi, vrađare, joga i, o Uskrsu npr., emisije uve ene iz Amerike u kojima nas uđe da je u trenutcima Pilatovog su ewa Hristu prisustvo jevrejskog naroda i vikawe: „Raspi ga, raspi!“ hri„anska fikcija (doslovno navedeno). 'kole su nam pune kurseva joge, javne sale vrve od ponude predava-wa iz oblasti transcendentalne meditacije, sekta„kih la uđite-ga... sve po demokratskom principu: ko plati taj mlati!

Muku muđimo da uverimo re im u neophodnost verske nastave, a sada nam u tome „poma e“ (kome?) i jedan episkop uđe i nas da imamo „pogre„an racionalistički pristup“ i da „to nije crkveno“. Ba„lepo! Ko tvrdi da je samo veronauka dovođna i da se mo e hri„anin stvoriti samo „kolom? Ako veronauka nije potreba i ako se mo e postati Hri„anin tako „to je dovođno da nekog „bacimo“ u Liturgiju da „pliva“ sam, za„to se onda dr i (a i Sabor je doneo takvu odluku) verska pouka za katihumene? Kako e dete videti kako otac i deda celivaju ikonu i qube sve„tenika u ruku kad su mu i otac i deda ili partizani, ili hri„ani koji mo da do u u crkvu o Bo i u i Uskrsu? Ko e ga nauđiti za„to je uop„te potrebno qubiti sve„tenika u ruku, kad se jo„uvek u na„em dru„tvu đuje definicija „popovi lopovi“ i kad i neki vernici govore da je „pop obiđan đovek kao i mi, i ne treba ga qubiti u ruku“? Ko e dete dovesti u crkvu kako bi ono uđestvovalo u Liturgiji i tako postalo hri„anin? Ko e mu kazati da treba da ima ikonu i kandilo u ku i, kad to ni roditelji ne znaju? Ko e dete nauđiti da se prekrsti pre jela, spavawa i rada, i da đita osnovne molitve kad se ni majka ne moli i ne krsti? Ko e mu odgovoriti na pitawa na koja ni roditelji nemaju odgovora? Ko e dete nauđiti da razlikuje istinsku pravoslavnu pobo nost od narodnih praznoverica koje plasi-raju strine, tetke, babe i kom„inice? 'ta eno sa konstatacijom i priznawem iz pravoslavne Rusije, a i na„e svakodnevice, da su

ona deca koja samoinicijativno idu na veronauku (i na Liturgiju, naravno) danas uđiteqi svojim roditeqima?

Za„to g. Midi polazi od toga da su na„a deca umobolna? Za„to dete ne e mo i da shvati da verouđiteq u „koli (koji ne mora da bude civil), i sve„tenik u crkvi, i neki blagofestivi kom- „ija koji pokloni detetu ikonicu ili krsti , i majka koja brine o wemu i wegovim duhovnim i telesnim potrebama, i ono samo preko poslu„nosti svojim roditeqima i uđiteqima, svi u stvari rade isti posao u istom vinogradu Gospodwem? Da li su oni qudi koji su u svojoj mladosti uđili veronauku u „koli danas „izofrenici?

Ovo su pitawa i razni„qawa na koja elim da se neko oglasi, jer ako je negde „izofreno stawe, onda je to ovde u dana„we vreme kada te istom Pravoslavqu uđe jedni ovako, drugi onako, i kada aci bogoslovija i studenti teolo„kog fakulteta jedno Ćitaju i uđe za sebe, a drugo za ispit. Gospodin Midi nije jedini „Ćudak“ u na„oj crkvenoj prosveti. Na alost ima u na„oj Crkvi i wenim „kolama jo„ takvih; i kao po nekom pravilu oni zauzimaju najzna- Ćajnije katedre i najodliĆnije funkcije. I niko se zbog toga javno ne uznjawa.

Mo da e neko i ovaj Ćlanak shvatiti kao pquwawe g. Midi a, kao Ćoveka ili episkopa. Bo e saĆuvaj! Ako su ispravni wegovi stavovi i wegovo uĆewe (a to neko mora konaĆno da razjasni), a neispravni autora ovog teksta, autor je spreman da se pokaje i sam se odrekne svega „to je ovde izneo. Ako su, pak, stavovi g. Midi a neispravni, jeretiĆki i mondijalistiĆki, ako on ne sleduje zaista svetim Ocima, ve se samo krije iza wihovog autoriteta i iza Li- turgije i Evharistije, onda je na Saboru da povuđe odre ene korake u smislu tra ewa pokajawa ovog episkopa i wegovog odstupawa od vlastitog uĆewa. Da li je on spreman na to, ne znamo, samo mo emo da pretpostavimo na osnovu reĆenice: „Ako se nekome ne svi a, neka bude po wegovoj voqi, ali to ne znaĆi da u se ja toga odre i“.

Ako su sve izjave g. Midi a samo pogre„no shva ene, pa je iz tog neshvatawa proiza„ao ceo ovaj Ćlanak, onda neka se dotiĆni gospodin u budu e trudi da potpuno jasno i precizno iznosi svoje uĆewe.

Ako je sav trud oko pisawa ovog Ćlanka obiĆna prelest, i ako autor samo umi„qa i „misli da Bogu slu bu Ćini“, onda neka mu Gospod primi pokajawe, a svako ko ovo proĆita neka se pomoli za wega jer „ne zna „ta Ćini“!

Marko Nonevgenik

ПРИКАЗИ

JOVAN RAJI ~ ŽIVOT I DELO ZBORNIK RADOVA

Beograd, Institut za kvi evnost i umetnost, 1997.

Pojava obimnog i sadr ajem raznovrsnog zbornika radova po- sve enog velikom srpskom istorižaru, teologu, piscu i prosve- titegu, koviqskom arhimandritu Jovanu Raji u (1726 1801) ozna- žava zavr„etak dugogodi„weg rada na osvetqavawu delatnosti ovog istaknutog pregaoca u srpskoj crkvi i kulturi. Rad je otpožeo odr avawem naužnog skupa o Raji u u decembru 1994. u Institutu za kvi evnost i umetnost u Beogradu, sazvanog povodom dvestago- di„wice objavqivawa najpoznatijeg arhimandritovog dela Is- torije slovenskih naroda..., 1794/5, u Bežu. Vi„e od žetrdeset saop- „tewa koja ispuwavaju 460 stranica zbornika grade svojevrsan spomenik uženom srpskom bogoslovu XVIII veka.

Širok krug Raji evih interesovawa i dubok trag koji je osta- vio u istoriji Srpske pravoslavne crkve, srpske historiografije i kvi evnosti, zahtevao je da pristup istra ivaža bude interdisci- plinarnan, kako bi se osvetlili svi aspekti wegovog delovawa. Ovo je bilo utoliko potrebnije zbog toga „to se posle dragocene studi- je Nikole Radojži a (Srpski istorižar Jovan Raji , Beograd 1952) o Raji u pisalo vecna malo i retko.

Osnovicu istra ivawa predstavqenih u zborniku žine tri znažajna priloga Stani„e Vojinovi a: „Hronologija ivota i rada Jovana Raji a“, „Prepiska Jovana Raji a“ i „Bibliografija radova o Jovanu Raji u“. S obzirom na povod organizovawa skupa bilo je prirodno da u zborniku bude najvi„e radova koji se bave raznim pi- tawima vezanim za Istoriju: J. Re ep, R. Marinkovi , M. Bo„kov, M. Stojni , K. Maricki-Ga anski, I. 'padijer i S. Petrovi obra uju veze Istorije sa hronikama –or a Brankovi a, drevnim Carostavnicima, itijnom kvi evno„ u, narodnom tradicijom i ruskom kvi evno„ u; lingvisti (A. Mladenovi , B. Terzi , D. Saavedra) ispituju jezižke osobenosti Istorije; M. Maticki, N. Qubinkovi i V. Milinževi govore o uticaju Istorije na savre- menu i pozniju srpsku kvi evnost; a L. La„kova i S. Bugarski o

wenim prevodima. Od drugih Raji evih dela najviše pa we pri-
vukao je istorijski spev Boj zmaja s orlovi (radovi V. Stojanke-
vi a, Q. Suboti a, T. Popovi a i S. Damjanova), a ostalima je po-
sve eno znatno nawe pa we. S. Ćirkovi govorio je o Raji evom
prevodu Gebhardijeve Istorije, D. Ivani o wegovoj autobiograf-
skoj prozi, T. Jovanovi o putopisu Moreplavanja, M. Frajnd o
Tragediji Uroša V, M. D. Stefanovi o jednoj Raji evoj pesmi „na
narodnu“. Vezama Raji evog stvaralaštva sa drugim sredinama i
drugim vremenima posve eni su radovi J. Peleška (o Raji evom
i ukrajinskom pesništvu), G. Dobrašinovi a (o Raji u i Vuku
Karaxi u), M. Stojanovi a (o Raji u i Dositeju) i M. Flašara (o
Raji u i Lazaru Boji u).

Tri obimna rada obradila su neke bitne kvalitete Raji evih
dela u kojima se ogleda sva dubina i „irina arhimandritovog teo-
loškog, opšteg, pa čak i likovnog obrazovawa: N. Grdini je ana-
lizirao ulogu emblema u Raji evom spisateljstvu uopšte; M. Timo-
tijevi se usredsredio na likovne predstave alegorijskih personi-
fikacija na naslovnim stranama Raji evog obimnog rukopisa u vi-
še tomova Teologiškog tjela; a B. Vuksan je, dokazuju i Raji e-
vo autorstvo kwige Ispravqenije grešnika duhom krotosti dao
zanimqiv prilog poznavawu srpske pokajne discipline u XVIII
veku.

Na veliku alost urednika (M. Frajnd) i uređivaškog odbora
zbornika, odziv teologa i istoričara Srpske pravoslavne crkve na
pozive da učestvuju na skupu ili u zborniku nije ispunio očekiva-
wa. Tako zbornik sadr i samo dva priloga iz pera sveštenih lica:
Predrag Puzovi je analizirao proces nastajawa živogog Raji e-
vog Katihizisa, a Marko Ćpanovi je u osnovnim crtama izlo iio
istoriju osnivawa Karlovaške bogoslovije i Raji ev udeo u tome.

Zbornik dopuwavaju rad N. Gavrilovi a o nastavno-obrazov-
noj aktivnosti Raji evog i nekoliko priloga koji su nam došarali
vreme, mesto i obištaje u okviru kojih je Raji ivo i radio. D.
Petrovi je opisala crkveno pojavu Raji evog vremena, V. Mati
izgled manastira Koviq za Raji eva ivota, V. Popovi pokuštaje
slikara da Raji ev lik saštavaju za potomstvo, a J. Pejin odziv na
koji je Raji eva Istorija naišla u jednoj bogatoj i obrazovanoj
srpskoj enklavi onoga vremena, Velikokikindskom dištriktu.

Ako bismo se na kraju ovoga opisa zapitali šta nam je zbor-
nik otkrio o Jovanu Raji u, a šta nam u wemu nedostaje, mogli bi-
smo re i da nam je kwiga ukazala na mesto i ulogu Istorije u srp-
skoj kwievnosti više nego u srpskoj historiografiji i da nas je
podsetila na mnoge druge vidove Raji evog spisateljskog i obra-
zovnog rada i na celokupan wegov doprinos srpskoj crkvi i srpskoj
kulturi. Mo da nam je pre svega, neposredno (kroz radove o Raji e-
vom teološkom delovawu) i posredno (kroz sve ostale) pokazala

kako se na pravi, hri,,anski i prosvetiteqski naĹin poma u i brane nacionalna crkva i nacionalni identitet bez velikih reĹi, ali sa mnogo rada i truda delovao je Raji na svet oko sebe i na potomstvo Ĺvrstinom verskog ube ewa, istrajavawem u obrazovawu, informisawu, poĹuĹavawu srpskog naciona, opomiwawem na grehe pro,,losti i obaveze budu nosti, skromno i po rtvovano.

Zbornik nas istovremeno opomiwe da na istra ivawu razno-vrsnog Raji evog dela ima jo,, mnogo da se radi, kao ,,to treba jo,, mnogo toga da se ispita u na,,oj tradiciji, crkvenoj i svetovnoj. On je samo poĹetak na putu koji e biti dug i te ak, ali e mo i da donese onima koji wime idu mnogo koristi i zadovolqstva.

Marta Frajnd

Manastir Leli , iz vremena gradwe

SABREMENA XRONIKA

M A R T

Druge sedmice sv. Velikog Posta, 22. marta ove godine, na praznik sv. 40 muženika sevastijskih Mladenci, u manastiru Crna Reka rukopoložen je u Ćin akona student teologije iz Novog Pazara Radoslav Janković. Sutradan 23. marta u novopazarskoj crkvi akon Radoslav rukopoložen je u Ćin sveštenika. Ovoj svetoj tajni prisustvovao je veliki broj prijatelja o. Radoslava, iz Lazarevca gde je nekad radio, Beograda, i Kosjerića gde je pre rukopoložen bio veroučitelj. Na trpezi gubavi o. Radoslav se najpre zahvalio episkopu Artemiju, koji je i obavio rukopoloženje, i svima koji su doprineli njegovom duhovnom buđenju i pomogli mu da krene putem na koji ga je Gospod prizvao.

Jedna grupa kosovskih Srba na Ćelu sa episkopom Artemijem održala je 25. marta u Beogradu, konferenciju za „tampu, povodom aktuelne situacije na Kosovu i Metohiji.

A P R I L

Gospodin Majkl Meklilen, upravnik Američkog informativnog centra u Prištini posetio je 3. aprila 1997. god. episkopa Artemija, prizrensku Bogosloviju i venog rektora o. Milutina Timotijevića. Ovo je bila prilika da se gospodin Meklilen, koji je pravoslavni hrišćanin iz Amerike, direktno upozna sa stavovima crkve po mnogim pitanjima vezanim za život na ovim prostorima.

Aktuelna situacija na Kosovu i Metohiji, kao nacionalno pitanje, nametnula je dake angažovanje episkopa Artemija na ovom njegovom poslu. Crkva je jedan od ključnih faktora koji mora zajedno učestvovati u rešavanju ovog problema, sa svim zdravim nacionalnim i demokratskim snagama celog srpskog naroda. To je i bio razlog da episkop Artemije na Ćelu trošilane delegacije, koju su pored episkopa Artemija sačinjavali: g. Momčilo Trajković, predsednik Srpskog pokreta otpora sa Kosova i Metohije i kćerkinja Aleksa Rakočević, 5. aprila otputuju u Veliku Britaniju, Belgiju, i Nemačku i tamo govore i svedoče istinu o ovom njegovom pitanju za ceo srpski narod.

Manastir Ćelije kod Vageva i ove godine o Blagovestima bio je centar oko koga su se sakupile mnoge du„e svesne znaĳaja sveto-justinovske misli i duhovnosti. Na ovo veliko slavlje blagoslove kosovskih svetiwa doneli su monasi iz na„ih manastira i veliki broj studenata iz Pri„tine koje su predvodili o. Radivoje Pani i brat Sr an Jablanovi . Ovo postaje tradicija koja ima za cilj da potkrepi probu ene kosovsko-metohijske du„e, edne boga ivoga i istinske svetootaĳke misli i predawa Ćiji je obnoviteq i nosilac kod nas sv. Avva Justin Ćelijski.

Novorukopolo eni jero akon Naktarije

Vaskr„wi praznici proslavqeni su sveĳano u celoj ra„ko-prizrenskoj Eparhiji. Na poĳetku vaskr„weg jutrewa, pravqene su velike litije koje sve ĳe„ e, po starom obiĳaju izlaze iz crkvenih porti i idu ulicama gradova i sela. Litija u Prizrenu, koju je predvodio episkop Artemije, poĳela je taĳno u pono . Manastir Visoki Deĳani tor estveno, uz pojawe monaha i svetlost sve a sa drevnog deĳanskog polileja, poĳeo je bogoslu ewe tako e u pono . U Istoku kod Pe i, o. Branislav Peranovi prvi put ove godine iza„ao je sa litijm iz porte na ulice, posle dugog niza godina u kojima je to bilo zabraweno od bogohulnog komunistiĳkog re ima. U svim tim, a i u nekim drugim mestima, liturgija je slu ena odmah u produ etku jutrewa.

Drugog dana praznika najsvetnije je bilo u manastiru Dečanima gde je episkop Artemije na sv. Liturgiji rukopoložio u čin jero akona monaha Nektarija (Vorguži) sabrata dečanskog.

Trećeg dana vaskršnih praznika episkop Artemije boravio je u manastirima Sokolici i Gračanici, da bi i sa tamošnjim sestrama podelio radost Vaskrševa Hristovog.

Pobu eni boravkom trojane delegacije Srba sa Kosova i Metohije u evropskim zemljama, i njihovim nastupom u parlamentima tih zemalja, početkom aprila ove godine, jedan broj stranih ambasada u Beogradu ostvario je kontakt sa ovom delegacijom i episkopom Artemijem lično. Tim povodom u vreme pre, i po vaskršnim praznicima episkop Artemije primio je 24. aprila u zvaničnu posetu g-na Peter-a Prügel-a, Prvog sekretara nemačke ambasade u Beogradu, a nešto kasnije i samog nemačkog Ambasadora g-na Wilfrida Gruber-a, kao i sekretara francuske ambasade u Beogradu g. Timonijea.

M A J

—ur evdan 6. maja je hramovna slava prizrenske Saborne crkve. Ove godine je svetano proslavljeno. Liturgiju je slušao episkop Artemije sa prizrenskim sveštenstvom, a potom je paroh o. Ilija 'migi sa Kolom srpskih sestara dočekao je goste u parohijskom domu.

Manastir Visoki Dečani bio je 7. maja, po drugi put doma inženjericima srpsko-srpskog dijaloga o Kosovu (prvi je održan 1. aprila). Ovaj dijalog ima za cilj da se dođe do konsenzusa svih relevantnih snaga u srpskom narodu po pitanju minimuma srpskih nacionalnih interesa oko rešavanja „kosovskog pitanja“.

'ilovo je isto srpsko selo u kosovskom Pomoravlju nedaleko od Gvilana. Narod ovog sela je ove godine blagoslovom božijim završio radove na novoj crkvi posvećenoj Sv. apostolu i jevanđelistu Marku. To je bio povod da paroh o. Fivojin Trajković, 8. maja zakaže osvešćenje novosagrađene crkve. Posle osvešćenja novog hrama i sv. Liturgije episkop Artemije je u svojoj besedi mnoštvu sabranog naroda, istakao značaj ove crkve za selo 'ilovo, naglasivši da je to početak duhovne obnove koja je počela zidanjem crkve a treba da se nastavi u našim dužinama.

Pravoslavno bratstvo „Otac Justin“ iz Pariza ove godine 10. i 11. maja imalo je svoj redovni godišnji sabor. Po tradiciji svake godine Bratstvo poziva na sabor jednog od duhovne dece Avve Justina, koji drži i glavno predavanje na tom skupu. Ove godine red je bio da se na ovaj poziv odazove kosovski vladika Artemije koji je održao predavanje na temu „U susret 800-godišnjici Hilandara“.

Drugi predavač na ovom saboru bio je pravoslavni Francuz fian Klod Lar„e, doktor filozofije i teologije. Vladika Artemije prilikom svoga boravka u Parizu bio je i gost wegovog preosve„tenstva episkopa zapadno-evropskog G-na Damaskina, kao i velikog broja na„ih qudi koji ive u Parizu.

U sredu 14. maja u crkvi Sv. Save organizovan je skup Srba sa Kosova koji ive u Parizu. Episkop Artemije je razgovarao sa wi„ma o stawu na Kosovu i Metohiji. Velika zainteresovanost ovih qudi za svoju rodnu grudu pokazala je jo„ jednom da je Kosovo du„a Srbina i da svi oni ose aju ovaj problem i ele da daju svoj doprinos u wegovom re„avawu.

Manastir Sv. Trojice kod Mu„uti„ta, odlukom vladike Artemija od 17. maja pretovren je u enski manastir. U wega su preme„tene tri monahiwe iz manastira Gra„anice. Upravu je primila monahiwa Katarina (Vujasin). Istovremeno, manastir Binač kod Buzovika, Kosovska Vitina) postao je mu„ki manastir i u wega je preme„teno celo bratstvo iz manastira Sv. Trojice na řelu sa nastojateqem monahom Antonijem (Petrovi).

Srpsko-srpski dijalog

U Zubinom Potoku je 20. maja 1997. god. blagoslovom episkopa Artemija izabran odbor za građwu crkve Sv. Trojice, na lokaciji koju je za građwu dodelila Skup„tina Op„tine jo„ pro„le zime.

Srpsko-srpski dijalog nastavljen je (po treći put) u manastiru Visokim Dečanima 21. maja, uz veće prisustvo političkih stranaka nego ranije, „to je delovalo ohrabrujuće.

Redovno zasedanje Svetog Arhijerejskog Sabora SPC počelo je ove godine 23. maja u Beogradu i trajalo do 4. juna 1997. god. Sabor je doneo veliki broj odluka od kojih su najvažnije one koje se odnose na istupanje SPC iz SSC (Svetskog Saveta Crkava). Episkop Artemije je ove godine izabran za člana Svetog Arhijerejskog Sinoda SPC sa mandatom od dve godine.

Bogoslovlja Sv. Kirila i Metodija u Prizrenu proslavila je 24. maja svoje svete Zaštitnike. Sveta liturgija je slušana u prizrenskoj Sabornoj crkvi uz učeće velikog broja sveštenika, bivših učenika ove škole. Načelnostvovao je iguman dečanski o. Teodosije, a poučno slovo izgovorio je o. Pavle iz Unisa, bivši akademik ove Bogoslovlje. Proslava je nastavljena programom učenika Bogoslovlje i predavanjem profesora Zorana Kovačevića na temu: „Uloga i značaj svete braće u prosvetavanju naroda“.

JUN

Manastir Crna Reka u svom konaku ima kapelu Sv. Jovana Vladimira. Na ovaj praznik u manastir dolazi veliki broj vernika iz Niša koji sa bratstvom učestvuju u proslavi ovog ugodnika božijeg. Ove godine proslava je pomerena za nedeljni dan 8. juna kako bi mogli da dođu svi koji to ne mogu radnim danom. Liturgiju je slušao episkop Artemije uz saslušanje sveštenika iz Niša i bratije iz manastira naše Eparhije. Posle rezava slavskog kolača u kapeli, besedio je o. Radovan Rašić Petrović, koji je i za vreme zadržavanja govorio o tradiciji ovih dolazaka u Crnu Reku, koji neprestano traju već dvadesetak godina, i njihovom značaju za duhovni život ljudi koji dolaze u ovu svetinju.

Kopija Ludotvorne ikone Bogorodice Trojeručice nošena rukama svetogorskih Staraca stigla je u Beograd 7. juna. Ova ikona je dar Svete Gore Srpskoj pravoslavnoj crkvi i narodu Svetoga Save. Delegacija, koja je došla u pratnji ikone, posetila je našu Eparhiju 10. i 11. juna. Episkop Artemije sačekao je ove visoke goste u manastiru Sopoćani i pratio ih tokom celog njihovog boravka na Kosovu i Metohiji. Na putu za Peć, Svetogorci su posetili manastir Crnu Reku koja je na njih ostavila veoma snažan utisak. Isto veče iguman vatopedski arhimandrit Jefrem održao je u Prizrenu predavanje na temu „Monašтво Svete Gore i duhovni život“. Drugog dana boravka, rano izjutra u Peć kojim Patrijarhijom gosti su slušali sv. Liturgiju, a potom posetili manastir Visoke Dečane gde im je priređen veoma svečan doček po Svetogorskom tipiku. U

podne su Svetogorci slu ili parastos kosovskim junacima na Gazimestanu a potom posetili manastir Gražanicu, koja je za tu priliku bila puna pobo nog naroda, svesnog koliki je blagoslov dolazak monah iz Svete gore za ceo srpski narod.

Uruživava kopija Bogorodica Trojeružica igumaniji manastira Gražanica

Dane praznika Sv. Trojice 15, 16. i 17. juna 1997. god. obele ilo je vi„e doga aja koje vaga pomenuti. Prvog dana praznika episkop Artemije slu io je sv. Liturgiju u Prizrenu i prerezao slavski kolač crkvenom horu Sv. Car Uro„, koji svojim pojavem redovno užestvuje u boguslu ewima Saborne prizrenske crkve.

Drugog dana Praznika manastir Sv. Trojica prvi put slavi sa novim sestinstvom. Na ovoj slavi sabrao se veliki broj qudi. Na liturgiji episkop Artemije rukopolo io je u Ĺin jero akona monaha Romila (Jeli a), sabrata manastira sv. VraĹa u ZoĹi„tu. Posle podne na ostacima manastira Studenice Hvostanske kod Istoka, koji je u vreme Svetog Save bio sedi„te hvostanskih episkopa, Episkop Artemije sa brojnim sve„tenstvom i monasima manastira DeĹani prerezao je slavski kolač i odr an je veliki molitveni narodni sabor. Narod ovoga kraja shvata znaĹaj koji je ova svetiwa nekad imala. U planu je da uz pomo Boga i zastupni„tvom Svetog Save poĹne sa obnovom ove svetiwe koja je starija i od Pe ke Patrijar„ije.

Tre eg dana praznika u manastiru Visoki DeĹani Episkop Artemije rukopolo io je u Ĺin jero akona monaha Dimitrija

(1. ekija) sabrata manastira Dežani i jednog od najtalentovanijih duborezaca u manastiru. Istog dana u Zubinom Potoku osvećenjem kamena temeljca počela je gradnja nove crkve. Episkop Artemije je u besedi pomenuo da treba uložiti sve napore kako bi i ovo mesto „to pre dočekalo osvećenje dugo čekanog hrama.

U Beogradu je 18. juna 1997. god. nastavljen srpsko-srpski dijalog o Kosovu. Učesnici u ovom dijalogu uzele su i one političke stranke koje to do sada nisu činile, te ova aktivnost episkopa Artemija i Srpskog pokreta otpora na čelu sa Momčilom Trajkovićem, kao organizatorom, dobija sve veći značaj.

Devet Jugovlaka je selo u blizini Prištine, nastalo posle Prvog svetskog rata, ali tek sada je dobilo svoju crkvu. Prištinski paroh o. Trajan Koji uspeo je u zadnjih godinu dana da privede radove kraju i zakazuje osvećenje ove crkve za 21. jun 1997. god. Osvećenje je obavio episkop Artemije uz saslušanje većeg broja sveštenika. Tom prilikom o. Bogomir Stević, paroh građanički, odlikovan je činom protonamesnika, jer on je bio jedan od sveštenika koji se (pored o. Ilije Milića i o. Nikole Petronijevića, bivših paroha prištinskih), pokazao najzaslužniji za gradnju ove crkve.

Vidovdan 1997, W. Svetost Patrijarh i episkop Artemije

Vidovdan je veliki crkveni i nacionalni praznik celokupnog srpskog naroda. To je dan kad se srpski narod opredelio za Carstvo Nebesko. Veliki broj svečanosti obeležen je i uveličao proslavu

ovoga praznika na Kosovu. Najveća radost ove godine bila je prisustvo Vrhovne Svetosti Patrijarha Srpskog g. Pavla. Glavni deo proslave počeo je u navečerje praznika bdenijem u manastiru Gračanici, a onda nastavljen drugim kulturnim i umetničkim programima. Na sam dan praznika liturgiju su slušali ili Patrijarh srpski g. Pavle i episkop Artemije sa dvanaest sveštenika i četiri akona. Pred liturgiju Patrijarh je rukopisao u čin ipso akona g. Slobodana Kostića profesora Prištinskog Univerziteta, a u čin čitajući g. Srđana Jablanovića iz Prištine. Ova dva čoveka su svojim ličnim trudom i uz pomoć Boga oživeli u Prištini duhovne tribine i predavanja koja traju već nekoliko godina.

Parastos na Gazimestanu

U podne je održan parastos na Gazimestanu, a potom je u Prištini u hramu Hrista Spasa, koji je još u izgradnji, episkop Artemije dodelio srebrni i zlatni orden „Majka Jugovića“, majkama koje su rodile i odgajile četvoro (srebrni), petoro i više dece (zlatni). Episkop Artemije pozvao je srpskim majkama da i dalje rade i vaspitavaju svoju decu u slavu Božiju i dobro svoga rođača po ugledu na Majku Jugovića. Najzad, episkop Artemije u amfiteatru Narodne i Univerzitetske biblioteke u Prištini, podelio je diplome učenicima veronauke koju su revnosno pohađali tokom cele godine.

U sklopu Vidovdanskih svečanosti, prvi put ove godine u organizaciji Univerzitetske i Narodne biblioteke u Prištini od 24. do 27. juna priređen je „vidovdanski sajam knjiga“, koji je skupio brojne izdavače. Naša Eparhija se na ovom sajmu predstavila velikim brojem knjiga, ikona i predmeta za versku upotrebu. U saradnji sa monasima manastira Visoki Dečani, a po blagoslovu Wegovog Visokopreosvećenstva Arhiepiskopa Albanskog g. Anastasija predstavljen je veliki broj naslova u izdavanju Albanske Pravoslavne Crkve. Ova promocija izazvala je veliko interesovanje javnosti. Na ovoj promociji moglo se čuti predavačko vizantijsko ponašanje na albanskom jeziku, sa kasetama dobijenih iz Albanije a u izvođenju albanskih monaha i bogoslova.

Prizrenska Bogoslovija ove godine izvela je na put još jednu generaciju svršenih bogoslova. Ovi mladi ljudi su u periodu od 14. do 30. juna polagali ispit zrelosti kome je kao Izaslanik Svetog Arhijerejskog Sinoda sve vreme prisustvovao episkop Artemije. Svečanim maturskim ručkom u Bogosloviji 30. juna uz prisustvo profesora i episkopa Artemija a uz prigodne pozdrave, učenici su zvanično završili svoje petogodišnje „kolovane“.

jero . Justin i isk. Vojin

Manastir Hilandar, detaq

SADRŽAJ

UMESTO UVODA

Glas Otaca	3
Episkop Artemije, Svetom Arhijerejskom Sinodu za Sabor	17

DOGMATIKA

Miodrag M. Petrović, Tumačenje molitve Oče naš u Zakonopravilu Svetoga Save	27
Unija, metod za vospostavljanje jedinstva koji pripada prošlosti i novo traženo za potpunim opštenjem	33
Franko Kotoranin, Značaj usvojenog dokumenta o istupanju Srpske Pravoslavne Crkve iz „Svetskog saveta crkava“	41

OGLEDI IZ KANONSKOG I CRKVENOG PRAVA

Franko Kotoranin, Deformacija pravoslavlja	49
--	----

BIBLIJSKA TEOLOGIJA

Jerem Branislav Peranović, Hronološki pregled života Gospoda našega Isusa Hrista	81
---	----

UMETNOST I ISTORIJA

Episkop Artemije, U susret 800 godina Hilandara	101
Milan Ivanović, Starine Hvostanske zemlje	111
Dušan T. Bataković, Prošlost teritorija: Kosovo od Velike seobe do raspada Jugoslavije	115

VERA I NAUKA

Golub Miladinović, Duhovne stranputice savremene nauke ..	141
---	-----

DUHOVNI PUTOKAZI

Arhimandrit Jovan Radosavljević, O molitvi	155
--	-----

AKTUELNE TEME

Marko Nonevgenik, O tome se „aputalo: Povratak u liturgiju ili.....	165
---	-----

PRIKAZI

Marta Frajnd, Jovan Raji ivot i delo	173
--	-----

SAVREMENA HRONIKA

Jero akon Justin i isk. Vojin, Hronika	177
--	-----

ДОГМАТИКА

О БАЛАМАНДСКОЈ УНИЈИ

Kiprijan, mitropolit oroposki i filijski

PRAVOSLAVNI EKUMENISTI ZVANI "NO PRIZNAJU PAPIZAM KAO „SESTRU CRKVU“

U junu (17-24) 1993. g. održana je Sedma plenarna sednica Meunarodne Mešovite Komisije za bogoslovski dijalog pravoslavnih i papista u Balamandu, u blizini Tripolija (na severu Libana), u pravoslavnoj bogoslovskoj „kolu Sv. Jovana Damaskina pri sveštenom patrijarhom manastiru Balamandske Majke Boje (12. vek).

Na sednici su učestvovala 24 delegata papista i 13 pravoslavnih, koji su predstavljali samo 9 od 15 Pravoslavnih Crkava: Carigrad, Aleksandriju, Antiohiju, Moskvu, Rumuniju, Kipar, Pošku, Albaniju i Finsku. Odsutni su bili: Jerusalim, Srbija, Bugarska, Gruzija, Grčka i „ehoslovačka. Koprisedavaju i su bili arhiepiskop Australije Stilizan (Carigradska Patrijarhija) i kardinal Eduard Kasidi; sekretari pravoslavni ekumenista, mitropolit Italije Spiridon (Carigradska Patrijarhija) i papista o. Josif Maj.

Mešovita Komisija se bavila bogoslovskim i praktičnim pitanjima koja su iskrsela usled delovanja unijatskih zajednica koje su u poslednje vreme ošile u centralnoj i istočnoj Evropi. Tim povodom je prerađen tekst koji je bio pripremljen od strane Mešovite Komisije (u njenom sastavu) još u junu 1991. god. u Arižiju, pod naslovom „Unija zastareli metod ujedinjenja i savremena tražnja za punim opštim“. Podloga za ovaj tekst bila je pripremljena još u Beču (januar 1990), i u Frajzingu, Minhen (jun 1990).

Zvanični tekst Balamanda ima 35 članova i sadrži:

Uvod (čl. 1-5);

Eklisiološki principi (čl. 6-18);

Praktična pravila (čl. 19-35).

Na sednici su bila ostvarena dva cilja: potpuno odbacivanje Pravoslavnog Svetootočkog učena o Crkvi i prihvatanje papskog shvatanja unijatskih takozvanih „crkava“ (premda je Unija bila

odbažena kao zastareli oblik i metod ujediwewa). No to (odbacivawe Unije prim. prev.) nije oalostilo Rim, po„to je u Balamandu postignuto mnogo vi„e ostvarewe dawna„weg sna:

- 1) puno eklisiolo„ko priznawe latinstva kao „Sestrinske Crkve“ od strane pravoslavnih;
- 2) priznawe, od strane pravoslavnih, prava na postojawe uni-jatskih zajednica;
- 3) ostaje na snazi, tažnije pro„iruje se Ukaz „O Istožnim Crkvama“ Drugog Vatikanskog Koncila (1964. g.).

ANTIPRAVOSLAVNE ODLUKE U BALAMANDU

U tekstu koji je prihva en na plenarnom zasedanu Me unarodne Me ovite Komisije za bogoslovski dijalog pravoslavnih i papista u Balamandu, usvojeni su slede i, potpuno antipravoslavni stavovi:

I. „Katolici i Pravoslavni...ponovo otkrivaju jedni druge u svojstvu Sestrinskih Crkava (žl. 12) i „priznaju jedni druge kao Sestrinske Crkve (žl. 14)“.

Ekumenisti pravoslavni i papisti praktižno znažewe bogoslovqa „Sestrinskih Crkava“ tretiraju ne prosto kao diplomatsku ugla enost, nego kao temežni ekumenistižki eklisiolo„ki pojam.

Nave„emo, po hronolo„kom redu, neke ekumenistižke izjave, žiji je smisao ožigledan.

26. 10. 1967. Patrijarh Atinagora Papi Pavlu VI u Bazilici sv. Petra u Rimu: „Sa takvim sna nim ose awem dajem Ti celiv qubavi i mira Gospoda Isusa i prinosim Ti na„e duboko po„tovawe, ne prosto i ne samo kao Arhijereju najstarijeg Rima, nosiocu apostolske blagodati i prejemniku plejade svetih i mudrih mu eva, po žasti i po žinu prvome po rangi me u prestolima Hri„anskih Crkava, koji obuhvataju Vaseženu...“

7. 12. 1975. Patrijarh Dimitrije Papi Pavlu VI povodom desetogodi„wice skidawa anatemâ: „Pavlu, Najbla enijem i Najsvetijem Papi najstarijeg Rima, da se raduje u Gospodu... U Carigradu Sveta Crkva Hristova celiva Episkopa Rimskog i u Rimu Svetu Crkvu, u blagoprijatnom Gospodu miomirisnom tamjanu Pentarhije (pet patrijar„ija) Jedne, Svete, Saborne i Apostolske Crkve, u kojoj Episkop Rimski prvenstvuje po qubavi i žasti, i saglasno tome ukazana je svaka žast Va„oj Svetosti... Nalaze i se u bratskom, nazidatežnom op„tewu sa Va„om Sveto„u, prvim po žinu i po žasti u celom Telu Gospodwem, celivamo Vas svetim celivom...“

5. 06. 1990. O. Dimitrije Salahas, član papske delegacije: „I dve Crkve koje vode dijalog same spoznaju istovetnost svoje crkvenosti i sakramentalnog (svetotajinskog) ustrojstva. I Katolička i Pravoslavna Crkva nepokolebivo veruju i duboko osećaju da one obe prođu avaju postojave nerazdružene Crkve, zato „to u wima dvema bivstvuje Jedna, Sveta, Saborna i Apostolska“.

29. 06. 1990. Halkidonski mitropolit Vartolomej (sada Cari-gradski Patrijarh) Papi Jovanu Pavlu II na Petrovdan u Rimu: „Danas je op„teprihva eno mi„qewa da e se re„ewe za budu nost na i na drugi način, u formi „Sestrinskih Crkava“ u okvirima evharistijske eklisiologije“.

5.06. 1991. g. Papa Jovan Pavle II u Belostoku, Poqska: „To su Sestrinske Crkve, ne prosto u smislu ugla enog izra avawa, nego u smislu temeljnog ekumenističkog eklisiolo„kog principa, na kojem treba da budu zasnovani me usobni odnosi svih Crkava“.

29. 06. 1991. Isti Mitropolit Halkidonski Vartolomej istom Papi na Petrovdan u Rimu rekao da su u atmosferi istorijskih promena u poslednje dve godine „stvoreni... povoljni uslovi za saradwu, zajedničko svedoštvo i dublje jedinstvo naših Sestrinskih Crkava... Najsvetiji, u vreme prestonog praznika Crkve koju Vi tako slavno vozglavujete, u ovom istorijskom gradu, delegacija Vasegenske Patrijar„ije raduje se zajedno sa Va„om Sveto„ u i sa svima nalaze im se u Rimu vogenim Bogom prizvanim svetima i govori sa Pavlom: Blagodat vam i mir od Boga Oca našeg i Gospo- da Isusa Hrista (Rim. 1, 7)“.

5. 12. 1992. Damaskin, Mitropolit 'vajcarske (Carigradska Patrijar„ija), odgovorni sekretar za pripremu Svetog i Velikog Sabora Pravoslavne Crkve: „Ono „to nedostaje (u odnosima izme u rimokatolika i pravoslavnih) jeste zajednički način mi„- qewa, tj. takav koji bi omogu iio da se problemi prevazi u. To zna- či da, po„to niko u dijalogu qubavi i u zvaničnom bogoslovskom dijalogu vi„e ne skriva istinu da smo mi Sestrinske Crkve (da mi elimo da uzajamno priznamo jedni drugima svojstvo Crkve u punom značewu reči „Crkva“, po„to smo uzajamno skinuli anateme), tre- balo bi osvariti bogoslovske i eklisiolo„ke posledice ovih uverewa od svetskog značaja. Pa ipak, ispostavlja se da nam to ne polazi za rukom“.

20. 07. 1993. O. Dimitrije Salahas, papski predstavnik u Bala- mandu: „U stvari, pojam „Sestrinske Crkve“ označava priznavawe crkvenog i sakramentalnog ustrojstva u tom smislu da u svakoj od Crkava postoji blagodat i spasewe“.

Bogoslovqe „Sestrinskih Crkava“, bogoslovqe „dvaju plu- nih krila“ i „dvojnog predawa“ (istočnog i rimsko-latinskog) je osnova na kojoj se papisti suprotstavqaju ukidawu Unije.

7. 12. 1991. Papa na ekumenističkom bogosluženju u Bazilici sv. Petra: „Katolicizam i Pravoslavlje u stvari čine dva pluća na krila hrišćanskog nasleđa u ujedinjenoj Evropi“.

Kardinal Ahilej Silvestrini, predstojatelj Svetog Sinoda istočno-katoličkih (tj. unijatskih) crkava: „Crkva Hristova diče svojim dvama plućima, istočnim i zapadnim“.

Decembar 1991. Isti kardinal Ahilej Silvestrini istupio je na sinodu u Rimu sa predavanjem na temu: „Nasleđe istočnih crkava su „tinski element u punoti hrišćanskog nasleđa“. U ovom predavanju on je izložio razloge zbog kojih je „neophodno da postoje crkve istočnog predava (tj. unijatske crkve) u Katoličkoj Crkvi“.

Februar 1993. Patrijarh Vartolomej je izjavio da Pravoslavlje i papizam „čine dva pluća na krila Tela Hristovog“.

Lako je shvatiti koliko je duboka veroispovedna korozija koju su dopustili pravoslavni ekumenisti, ako se ima u vidu da su oni sve do skoro tvrdili nešto sasvim suprotno odlukama „Balmandske Unije“. Kopredsednik VII plenarne sednice Međovite Komisije u Libanu, arhiepiskop Australije Stilijan izjavio je 1985-87. g. sledeće:

Rim se „držnuo da u osnovi izopusti zajedničku veru“;

„Papa u Crkvi... nije prvi među jednakima i čak ni jednak među jednakima... pošto se danas nalazi u raskolu i jeresi“;

„Papizam je u raznim vremenima uvodio neželjene nečasne stvari u rimokatolički svet“;

Nama je nemoguće „da smatramo Rimokatoličku Crkvu ravnopravnom bilo kojoj autokefalnoj ili pomesnoj Pravoslavnoj Crkvi, ili mestom gde bismo mogli ste i darove Svetog Duha i spasewe“.

II. I jedna i druga strana izjavljuju da se sve „to je Hristos poverio Svojoj Crkvi ispovedave apostolske vere, uče, e u jednim te istim sv. Tajnama, osobito u jednom sveštenstvu, koje savršava jednu rtmu Hristovu, apostolsko prejemstvo episkopa ne može smatrati iskruživim vlasništvom jedne od naših Crkava“. (čl. 13)

Pravoslavni ekumenisti više ne veruju u sotiriološku i eklisiološku* iskruživost Pravoslavlja kao Jedne i Jedine Crkve Hristove.

To je jasno iz sledećeg zapauujućeg stava koji su oni jednoglasno usvojili¹ zajedno sa papistima u Beču 1990. g.

„Nikako ne treba prihvatiti nikakav oblik sotiriološke iskruživosti ili odrediti usko, veroispovedno značenje izrazu

¹ Iskruživost u pogledu spasenosnosti i crkvenosti. Reč je o tome da nema druge crkve Hristove mimo Pravoslavne, i da izvan Pravoslavlja nema spasewa.

„Extra ecclesia nulla salus“ (nema spasewa van Crkve sv. Kiprijan Kartagenski, 3. vek). Takva sotiriolo„ka iskljuživost je u suprotnosti sa eklisiologijom Sestrinskih Crkava“.

III. „Svako prekr„tavawe se isključuje“ (Ll. 13)

„Nova eklisiolo„ka osnova op„tewa, koju pozdravqaju obe Crkve koje vode dijalog, sugerije im obema da odbace „Bogoslovqe preobra awa“.² Time se odbacuje poziv upu en papistima da prime jedno i jedino pravoslavno kr„tewe.

Istovremeno, pravoslavni ekumenisti ne prihvataju sve-tootaško i saborno ispovedawe Pravoslavne Crkve, koje postoji

Sveti Georgije, XIII vek, manastir Vatoped

² Tj. da napuste misionarsku delatnost Crkve za preobra awe onih koji su pali u jeres, me u wima i papista. Time se odbacuju reči apostola Jakova: „Bra o, ako ko od vas zaluta sa puta istine, pa ga neko vrati, neka zna da e onaj ko obrati gre„nika sa puta zablude wegove, spasti du„u od smrti i pokriti mno„tvo grehova“. (Jak. 5, 19-20)

ve 10 vekova, da su latini jeretici i nekr.,teni, i da oni koji se obra aju iz latinstva treba svi bez izuzetka i obavezno da budu kr.,teni.

Gorepomenute odluke (I, II, III) smatrane su najznačajnijim dostignu em Balamanskog sporazuma po„to, saglasno čl. 13 14. uza jnamo priznawe apostoličnosti, eklisiolo„kog i svetotajinskog ustrojstva obeju Crkava vih stvarno čini „Sestrinskim Crkvama“, bez obzira na to „to jo„ uvek postoje dogmatske razlike, koje ne dopu„taju puno kanonsko zajedni„tvo.

Smatramo da treba ukazati na eklisiolo„ku shizofreniju ovog stava i na wegov neskriveni dogmatski sinkretizam. Po mi„qewu ekumenista, me u dvema hri„ anskim zajednicama mo e postojati razlika u veri. Na primer, one mogu imati različita ušewa o Sv. Trojici, o Crkvi, o Špasewu, kao „to je to danas slušaj sa pravoslavnima i papistima (Filioque, prvenstvo i nepogre„ivost pape, tvarna blagodat i dr.), a da to ipak ne znači otpadawe od sabornosti vere. Neka me u tim hri„ anskim zajednicama i nema nikakve saglasnosti u ušewu o Crkvi ili o špasewu, ipak su one sačuvala „sve ono „to je Hristos poverio Svojoj Crkvi“ iako me u wima ne postoji zajedni„tvo u sv. Tajnama!

Sâmo ušewe o papi, koje latini smatraju dogmatom vere, nanosi smrtnu ranu ušewu o špasewu: „Ako človek nije veran Papi, on e se mo e smatrati vernim Hristu!“ (Papska enciklika iz 1943. g. „Mystici Corporis Christi“)

Samo Filioque (latinsko ušewe da Duh Sveti ishodi ne samo od Boga Oca, nego „i od Sina“), ta su„tinska razlika izme u Pravoslavqa i papizma, kako je to ispravno zapa eno „u potpunosti izopačava ušewe o Crkvi, ušewe o svetim Tajnama, ušewe o posledwim vremenima i o svemu „to je u Crkvi!“ (Arhiep. Stilijan)

Sa pravoslavne tačke gledi„ta odgovor na ovo pitawe je potpuno jasan i ne dopu„ta nikakvo lukavo izvrtawe. Prihvatawe bogoslovqa „Sestrinskih Crkava“ i odbacivawe eklisiolo„ke i sotiriolo„ke iskqučivosti znači otvoreno prihvatawe poznate protestantske „teorije grana“.³ To je neprihvataqivo za pravoslavne, koji veruju da oni predstavqaju Jednu (i Jedinu) Svetu, Sabornu i Apostolsku Crkvu.

IV. Takozvane istočne katoličke crkve (tj. „unijatske crkve“) čine „deo Katoličke Zajednice“ i „imaju pravo na postojawe i delovawe radi zadovolqavawa duhovnih potreba svoje pastve“ (čl. 3)

³ Ekumenističko shvatawe po kome se u istorijskom razvoju Crkve zbivalo ne otpadawe od we ovih ili onih jeretičkih grupa me u wima i latinstva i proiza„log iz wega protestantizma nego podela „na grane“ koje sve skupa čine jednu Crkvu.

Ova odluka znači da Pravoslavna Crkva, priznaju i celokupnu Katoličku Crkvu u potpunosti za svoju Sestrinsku Crkvu, na taj način priznaje i „istočne katoličke crkve“. Dakle, unijatske zajednice su tako e „Sestrinske Crkve“ u pravom značenju te reči!

Drugim rečima, unijati su izašli iz „Balamandske Unije“ sa svojom pravom na postojanje i delovanje nego „to je to bilo predviđeno Ukazom „O Istočnim Crkvama“ II Vatikanskog Koncila. Oni sada postoje uz saglasnost pravoslavnih, i ve su postali „Sestrinska Crkva“!

„Kako mogu postojati unijati bez Unije? Ako je Unija osuđena kao metod ujedinjenja, „ta je opravdana? Ne e li postojanje unijatskih zajednica u pravoslavnim zemljama navoditi ove zajednice da se bave prozelitizmom na „tetu Pravoslavlja?“ (Arhiep. Stijlijan)

Kako su zaboravili ili izgubili iz vida to da se Unija služi ne samo sredstvima grubog prozelitizma, nego i prikriveno, „krotko“, koristi ode de, tipike, arhitekturu, ikonopis, crkveno pojava, itd. koji su svojstveni samo pravoslavnima? Svime time unijati obnavljaju pravoslavni narod i nanose mu „tetu.

Ne treba zaboraviti da je pripremanje terena za priznanje ovakvog prava unijata izvršila Carigradska Patrijarhija protivno prvobitnom svepravoslavnom odbacivanju ovog prava.

Naime, na skupu papskih episkopa iz Evrope (Rim, 28. 11 14, 12. 1991) predstavnik Carigrada, Mitropolit Italije Spiridon, priznao je unijatima pravo na postojanje; osim toga, marta 1992. g. u Patrijarhiji, na pitanje francuskog papskog dopisnika, patrijarh Vartolomej je usmeno izjavio da on bezuslovno priznaje unijatima pravo na postojanje; tako e, u maju 1992. g. Carigradska Patrijarhija je poslala svog predstavnika na ukrajinski Unijatski Sabor, koji je i rečju i delom trubio o pravu na postojanje unijata i o njihovoj potpunoj crkvenosti, i čak o istovetnosti unijata i pravoslavnih!

V. Takozvane „istočne crkve“ (unijati) „treba u potpunosti da budu uključene ... u dijalog qubavi... i da učestvuju u bogoslovskom dijalogu, sa svim njegovim praktičnim posledicama. (El. 16, 34)

Prihvatanje od strane pravoslavnih ove odluke, kao i prethodne, znači potpuno odstupanje od prvostog stava III Svepravoslavnog Savetovanja (Rodos, 15. 11. 1964. g.) koje je o,tro osudilo Ukaz II Vatikanskog Koncila „O Istočnim Crkvama“ i postavilo odstranjenje unijatskih zajednica kao neophodan uslov za početak dijaloga:

„Potrebno je da se iz pravoslavnih zemlja pre obnavljanja dijaloga uklone svi agenti unijata i propagatori Vatikana i da se

takozvane unijatske crkve ukquĹe i uklope u Rimsku Crkvu“, po-
 „to su „unija i dijalog nespojivi“.

No, kasnije su pravoslavni odstupili od principijelnog stava da ne dopuste uĹe, e unijata u sastavu papske delegacije u dijalogu (Rodos, 1980):

„Kada su pripremali spisak imena rimokatolika koji e uĹestvovati u bogoslovskom dijalogu, izriĹito su zamolili Rim da ne ukquĹuju unijate u svoju delegaciju. Na alost, me u 28 predstavnika Rima bilo je i 8 unijata. Oni su do,li na Patmos i Rodos. Pojavio se stra,an problem; napeta atmosfera; postojala je opasnost da dijalog propadne na samom poĹetku zbog ove nepa we ili gluposti Rima. Na kraju, dijalog je bio spasen zahvaquju i velikodu,nosti pravoslavnih...“ (Arhiep. Stilijan)

VI. Pravoslavni i papski pastiri na istom podruĹju pozivaju se da, radi izbegavawa raznih glasina i podozrewa, zajedniĹki organizuju svoju pastirsku delatnost, da se me usobno savetuju, da sara uju i da se dru e, uzajamno uva avaju i vlast, datu im od Svetog Duha, i tako e da koriste zajedniĹka mesta za naizmenitelno bogoslu ewe. (Ĺl. 24, 29, 28)

Potpuni de facto dogmatski minimalizam i sinkretizam i odbacivawe Sve,tenog kanonskog prava Svetog Pravoslavqa!

Da bi se shvatilo koliko velik je bio uspeh papista u Balamandu, treba znati da sva ova upu ivawa na saradwu dolaze pravo iz Vatikana. Sva su ona bila uneta u „Nova uputstva Vatikana za episkope IstoĹne Evrope“ izdata taĹnu godinu dana ranije (1. VI 1992.), a neka od wih su se pojavila u „Vatikanskom uputstvu za ostvarivawe principa i odluka o ekumenizmu“ (8. 6. 1993. g.)!

Na alost, pravoslavni ekumenisti, a osobito u ovom sluĹaju, zavise ne samo od Rima, nego i od fieneve (gde je centar Svetskog Saveta Crkava prim. prev.). Wihovo bogoslovqe se razvija u duhu takozvanog „ekumenistiĹkog zblu avawa“ kao „to su pokazali na me uhri, anskom Savetovawu u fienevi. Organizovano od strane Svetskog Saveta Crkava, po pitawu Unije (fieneva, 30. 6 6. 7. 1992. g.) ovo Savetovawe je:

izradilo „Izlo ewe 16 kratkih predloga za re,ewe problema Unije“. Ovo Izlo ewe je ponovo razmatrao Centralni Komitet SSC (fieneva 21 28. 8. 1992) i X Generalna Skup,ntina Konferencije Evropskih Crkava (Prag 1 10. 9. 1992);

potvrdilo odluke Me,ovite Bogoslovske Komisije donete u Frajzingu (1990. g.) i u AriĹiju (1991. g.);

saop,tilo da je Unija propala kao „naĹin ujediwawawa“; primetilo da „egeno jedinstvo Pravoslavqa i Rimokatolicizma treba da se uspe,no ostvari na osnovu principa „Sestrinskih Crkava“, po,to, „ova eklisiologija pretpostavqa da svi uĹe-

snici dijaloga jesu prave Crkve i zabrawuje svaki poku„aj uvla-
 Źewa u svoju Crkvu lica ili parohija koje pripadaju drugoj Crkvi,
 kao „to zabrawuje i konkurenciju u oblasti misionarewa i svedo-
 Źewa hri„anstva“.

ZakquŹak se sam name e:

Rim odluŹuje; fieneva aplaudira; Carigrad potpisuje... Tri
 centra dogmatskog sinkretizma zajedno koraŹaju napred!

VII. Obe strane treba da obrate posebnu pa wu na obrazo-
 vawe i vaspitawe budu ih sve„tenika u „novoj eklisiologiji“
 kako bi oni „bili upoznati sa postojawem apostolskog prejem-
 stwa u drugoj Crkvi i sa istinito„ u wenog sakramentalnog i-
 vota“ Źime bi se izbeglo kori„ewe istorije „u poleniŹke svr-
 he“. (El. 30)

Jo„ jedan korak niz lestvicu otpadni„tva...

Papa ponekad izra awa svoje pokajawe i moli opro„taj uop-
 „teno i neodre eno, uglavnom slu e i se frazama. Za wega je to
 bezbolno, jer ne pamiwe nikakve istorijske doga aje, niti krivice.
 A onda pravoslavni ekumenisti predaju zaboravu svu zloŹinaŹku
 istoriju Vatikana i Unije i prihvataju papske basne o fiktivnom
 „oŹi„ ewu pam ewa“ sa obe strane, o „nerazumevawu motiva“,
 „podjednako odgovornosti“ i „zajedniŹkoj krivici“ za „istorijske
 gre„ke“ i zla, o „uzajamnom pra„tawu“ i tako daŹe.

Mo da preuveliŹavamo stvari?

Takozvano bogoslovŹe „Sestrinskih Crkava“ zasniva se na
 odlukama II Vatikanskog Koncila (Ukaz „Unitatis Reintegratio“); lati-
 ni se wime koriste kao zamkom. Podse amo da zajedniŹko
 saop„tewe sa Prvog Eklisiolo„kog Simpozijuma rimokatolika i
 pravoslavnih (BeŹ, 17. 4. 1974, tema „Op„tewe“) sadr i slede e
 tipiŹne formulacije: „Uverili smo se da uzajamno skidawe anate-
 ma Rima i Carigrada jo„ nije uspostavilo puno crkveno zajedni-
 „tvo, ali da je ono ipak, u su„tini, okonŹalo raskol, razre„ilo
 nedoumice i uklonilo mno„tvo prepreka koje su zakrŹivale put ka
 budu em jedinstvu. Uklawawe podela e biti lak„e ako, u duhu
 bogoslovŹa Sestrinskih Crkava II Vatikanskog Koncila i bla e
 uspomene patrijarha Atinagore, budu uspostavŹeni prvobitni
 hri„anski odnosi izme u Crkava“. Jedan od referata na ovom ne-
 zvaniŹnom eklisiolo„kom skupu nosio je tipiŹan naslov: „Se-
 strinske Crkve“, eklisiolo„ke posledice „Tomosa qubavi“, i bio
 je objavŹen odvojeno, kod pravoslavnih od strane protoprezvitera
 Jovana Majendorfa, a kod papista od strane o. Emanuela Lanija, iz
 unijatskog manastira 'evitow u Belgiji. Pravoslavno uŹe„ e
 (mitropolit TranupoŹski Damaskin) na susretu bogoslova u Rimu
 na temu papske enciklike „Ecclesiam Suam“ pokazalo se kao wa an

moment u razvoju bogoslovja „Sestrinskih Crkava“. Time je objavljena unijatska osnova jedinstva pravoslavnih sa papistima u bogoslovskom dijalogu.

U junu 1993. g. Balamanski susret je predstavljao „Ĺudesni sluĹaj“ koji je poslužio da pravoslavni ekumenisti priznaju papizam kao „Sestrinsku Crkvu“ sa spasonosnim sv. Tajnama. Radi punog opravdanja Unije i uspeha dijaloga, kojim se latini sluĹe kao mamcem za porobljavawe Pravoslavlja, na susretu je potvrđeno da se tu samo pojavljuje navodno ve postojeće „duboko i tajanstveno zajedništvo“ zasnovano na bogoslovju „Sestrinskih Crkava“ i na tzv. „krĹtevskom bogoslovju“.

BlagoĹestivi qudi treba da budu upoznati i sa sledećim Ĺudskim događajem, koji predstavlja kquĹ za „Balamandsku Uniju“. On je briqivo prikrivan od strane „pravoslavnih“.

Za„to? Ĺiwenice govore same za sebe.

Maj 1992. g. Odran je sabor unijatskih episkopa u Qvovu u Ukrajini.

Prvi put za Ĺetiristo godina postojawa Unije ukrajinski unijati pozivaju episkopa iz Carigrada na svoj sabor.

Fanar naruĹava Ĺvrsto jedinstvo pravoslavnih protiv navale unijata, koje je izrađeno svepravoslavno dva meseca ranije (mart 1992. g.) i „aće u Qvov svog episkopa Skopeqskog Vsevoloda, poreklom Ukrajinca, koji upravlja ukrajinskim pravoslavnim parohijama, Carigradske PatrijarĹije u SAD i Kanadi.

Episkopa Vsevoloda oduĹevqeno doĹekuju unijatski episkopi, pozdravljaju ga „celivom mira“ na liturgiji na Ĺelu sa Kardinalom QubaviĹeskim, koga je sada„wi Papa odredio za viĹeg nadzornika za ukrajinske unijate!

Na ovom unijatskom saboru episkop Vasilije Losten (SAD) je dao podu u izjavu o mogućiosti uĹe„ a ukrajinskih unijata u pravoslavno-papskom dijalogu!

Episkop Vsevolod je 26. 05. 1992. g. odrao besedu u Sabornoj crkvi sv. Georgija, koji su nedavno pre toga unijati nasilno preoteli od pravoslavnih!

Beseda episkopa Vsevoloda, potpuno porizuje istorijsku istinu o ukrajinskoj Uniji i o wenom nasilnom uspostavljanju nakon izdajniĹkog unijatskog Brestskog sabora (1596. g.); propoveda unijatsko ispovedawe vere; u potpunosti prihvata papsko stanoviĹte o Uniji; ne nalazi ni„ta „to bi pravoslavne odvajalo od unijata; patetiĹnim izrazima veliĹa unijate i wihovo „muĹeni„tvo“; u potpunosti priznaje crkvenost unijata!

KarakteristiĹno je da su govor episkopa Vsevoloda unijati i prisutni latini sa oduĹevqewem primili kao „dar“. Naime, u to vreme sveop„ti protest protiv delovawa unijata stavio ih je u veoma te ak poloaj. Ova beseda zavrĹava se sledećim reĹima:

„Vožena bra o! Prvi put za četiri stotine godina episkop iz Carigrada upu uje svoju reč vama, katoličkim jerarsima Kijevske Crkve. Sačuvajte tu crkvenu riznicu koja pripada svima nama. Vaš sabor je naslednik kijeviskih mitropolita. Vaša struktura pru a mogu nost da se vaspotavi naša razdegeni Kijevska Crkva. Zato naša vama le i ogromna odgovornost. Velika Carigradska Crkva se uvek, koliko je mogla, brinula o Ukrajinima. Ona je spremna da i sada pomogne Ukrajini. Osobito sam sre an „to sam se molio sa Vama za vreme ovog sabora...“

Mo da bi, na kraju krajeva, kada se osu uje dvosmislena politika Unije i bogoslovske dijaloga, trebalo spustiti ton protiv Vatikana, a di i ga protiv Fanara?

* * *

Iskreno elimo i molimo se da pravoslavni shvate kolika je te ina i krivica utawa pred sada ve nespornim otpadni, tvom „pravoslavnih“ ekumenista. Na kraju, kao zaključak, nave, emo jedan tipičan primer posledica ovog utawa.

Na ekumenističkom skupu u Francuskoj, episkop Nazijanski Stefan, pomo nik mitropolita Francuske Jeremije (Carigradska Patrijar, ija) izrazio je svoje odobravawe referatom papiste o. Mi, alona na temu „Uzajamno priznavawe kr, tewa papista i pravoslavnih i eklisiolo, ke posledice ovoga u ekumenističkom pokretu“. Potom je episkop Stefan dodao:

„iwenica da se Kr, tewe ne ponavqa kod pravoslavnih, vi, e se ne smatra ikononijom; osim toga, ove dve Crkve potpisale su 1990. g. zvanični akt kojim uzajamno priznaju sv. Tajne.“

„iroke“ pogledi episkopa Stefana projavili su se i u wegovoj ličnoj praksi, koju je on izneo na ekumenističkom skupu: on je ve obavio sv. tajnu Miropomazawa mirom koje je dobio iz jedne rimokatoličke parohije...

POSLEDICE BALAMANDSKOG SPORAZUMA

Pro, lo je ve osam meseci od Sedme plenarne sednice Me u narodne Me, ovite Komisije za bogoslovske dijalog pravoslavnih i papista u Balamandu (Liban, 17 24. 06.1993. g.).

Oci sv. Atonske Gore nisu našli za potrebno da reaguju povodom ovog zvaničnog priznavawa papizma za „Sestrinsku Crkvu“. 1979. g. Sve, teni Kinot (najvi, i mona, ki upravni organ) Svete gore protestovao je povodom uspostavqawa diplomatskih odnosa grčke vlade i Vatikana. Tada su oni zvonili na uzbunu, objavuju i da papizam kuje „zaveru protiv Pravoslavqa“ i „ula e

sve napore da ga uni„ti“. Wihovo reagovawe je izazvalo uznemirenost da e se zavoditi „pravoslavni grčki narod upravo u centru Atine, intrigama papskog nuncija i posredstvom proklete Unije“.

Sada atonski starci ute.

Pravoslavni ekumenisti u drugoj polovini 1993. g. imali su mno„tvo stra„nih padova.

6 8.7.1993. g. Sve„teni Sinod (novokalendarski) Rumunske Patrijar„ije na svom zasedawu upoznao se sa tekstom Balamandskog Sporazuma, odobrio ga je i prihvatio.

17 26.7.1993. g. U„e„ e pravoslavni ekumenista na Svetskom ekumenističkom kongresu omladine i studenata SSC u Mendezeu (Brazil). Ovim kongresom je rukovodila Korejanka prezviterijanka feministkiwa Can Hajun Kjung, koja je izazvala veliku pometwu svojim paganskim nastupom na VII Generalnoj Skup„tini SSC u Kanberi (7 20.2.1991. g.). Ona je izjavila: „Budizam i „amanizam su moja majka, a moj otac je hri„anstvo.“ Okupgenoj omladini ona je propovedala azijsku duhovnost, ivotnu energiju i, ekumeno-feminizam itd., podstižu i mlade qude da „silom Sv. Duha u„ine dela ve a od onih koja je Isus u„inio.“

3 14.8.1993. g. U„e„ e pravoslavni ekumenista na V Svet-skom Savetovawu o Veri i Ustrojstvu SSC u Santjago de Komposteli ('panija).

20 31.8.1993. g. U„e„ e pravoslavnog patrijarha Vartolomeja na svečanosti „vedskih luterana u Upsali, povodom praznovawa 400-godi„wice luteranstva u 'vedskoj.

1.9.1993. g. Patrijarh Vartolomej je zvanično izjavio unijatskom episkopu Toronta Isidoru da Carigradska Patrijar„ija u potpunosti podr awa Balamandski Sporazum i nada se da, po„to je pitawe Unije sada re„eno, bogoslovski dijalog sada mo e da se bavi onim tenama radi kojih je i otvoren.

19 20.9.1993. g. U„e„ e pravoslavni ekumenista na VII „Save-tovawu Svih Religija“ u Milanu, koje nastavqa rabotu Prvog save-tovawa i zajedničko mogewe, na řelu sa Papom, „za mir celog sveta“ koje je obavqeno u Asiziju. Ove godine prvi referat o velikoj „tetnosti „sekularizacije“, tj. napu„tawu religije, řitao je M.S. Gorbačov.

11.11.1993. g. Kada je bio u gostima kod edinbur„kog hercoga u Londonu, patrijarh Vartolomej je obavio svečano veđerwe Bogoslu-ewe u crkvi Sv. Sofije. Mada to nije bilo ekumenističko bogoslu-ewe, na wega je pozvan episkop Mihail Kumčak, egzarh ukrajinskih unijata u Velikoj Britaniji i Irskoj. Nastojateq hrama, episkop Timotej je uveo unijatskog episkopa u oltar. On je iza„ao sa celokupnim sve„tenstvom kroz carske dveri u susret patri-jarhu. A za vreme bogoslu ewa, patrijarh ga je postavio sebi sa desne strane na katedri. Posle slu be oni su u oltaru izmenili

pozdrave, pri čemu je patrijarh još jednom potvrdio da odobrava Balamanski Sporazum.

Za vreme ove posete patrijarh je bio pozvan na sabor anglikanskih episkopa, gde je u svom predavanju ukazao na određene poteškoće, izazvane rukopolaganjem ena (kod anglikanaca prim. prev.), ali je potom rekao: „Najbolji put za prevazilašće razlika je... božanski dar dijaloga ljubavi u istini. Dakle, sa bogougodnim optimizmom, mi nastavljamo ovaj zvanični bogoslovski dijalog sa vama.“

30.11.1993. g. Na dan prestone slave u Fanaru patrijarh Vartolomej je u pozdravnoj reči, upućenoj delegaciji iz Vatikana predvođenoj kardinalom Kasidijem, kazao da sporazum postignut u Balamandu pokazuje „dobre namere“ obeju strana da se prevaziše „kriza, izazvana otklonom Unije“ pošto on (sporazum) osuđuje Uniju, „kao metod vaspostavljanja jedinstva i svedoštva, makar na posredni način, da Zapadna Crkva ali za prošlo, u“. Na kraju, patrijarh je istakao:

„O svemu ovome mi ćemo imati prilike da detaljno razgovaramo na našem prvom blagoslovenom ličnom susretu sa našim najsvetijim bratom Papom Jovanom Pavlom II, koji nameravamo da ostvarimo čim se za to ukaže prva prilika.“

Presveta Bogorodice, prosveti nas i probudi iz sna!

Preveo sa ruskog
Rodočub Lazi

Detaj iz manastira Crna Reka, 1986. godina

SLUŠIBA PROROKA U STAROM ZAVETU

Bog Starozavetnog Otkrivenja jeste Bog Koji izabira Avraama u moru idolopoklonika otkrivaju i mu se kao Bog Promisliteq¹ Koji je Jedini Bog me u „bogovima“. Time je Avraam, i Lovelanstvo sa wime, za„ao u jednu novu prorošku realnost² koja je u sebi spajala trenutke stvarawa i dramu prvih qudi sa večno„ u koja je poželala da se odslikava u Avraamovoj sada„wosti. Time dolazimo do situacije u kojoj Bog postaje i jeste Bog Saveza i Bog Spasiteq³ Koji se samoinicijativno otkriva Loveku uvode i po meri qudskog saznanwa ponovo temeęne istine o svetu i Loveku u svest naroda.

Obe awe dato Avraamu: „I uĖini u od tebe velik narod i blagoslovi u te, i ime tvoje proslavi u, i ti e„ biti blagoslov. Blagoslovi u one koji tebe blagosiqaju, i prokle u one koji tebe usprokliwu; i u tebi e biti blagoslovena sva plemena na zemqi“ (Post. 12, 2-3), je direktni produ etak i potvrda obe awa datog Adamu i Evi posle pada kada im Bog obe awa potomka koji e satreti glavu zmijinu (Post. 3, 15). To je bio prvi savez ili jo„ boęe reĖeno to je temeę saveza izme u Boga i Avraama, po kome je rukovo en bo anskim nadahnu em starozavetni Izraiq, Avraamov potanak po telu. a „... odnos Boga sa izabranim narodom preobrazio u „svetu istoriju“ do tada nepoznatog tipa... Religiozno shvatawe koje je saĖr ano u „birawu“ Avraama nadovezuje se na verowawe i obiĖaje koji su jo„ od drugog milenijuma dobro poznati na Bliskom istoku. Ono Ėime se biblijski tekst odlikuje jeste liĖna poruka Boga i wene posledice. Mada ga prethodno nisu poznavali, Bog se javqa nekom qudskom bi u i postavqa mu zahteve koje propra a Ėudesnim obe awima... Ovde se suoĖava s novim oblikom religioznog iskustva: „avraamovskom verom“, onakvom kako je ona bila shva ena posle Mojsija, a koja e vremenom, postati religiozno

¹ Videti u Kwizi Postawa daqu istoriju o Avraamu (Post. 12 i daęe).

² Zaista se patrijarsi u odnosu na svoje savremenike, a kasnije i Ėitav Izraiq u odnosu na druge narode, pokazuju kao oni koji govore u ime Boga proroci.

³ A. Rebić „Biblijska Prapovjest“, Zagreb. 1970. god., str. 52.

iskustvo koje je specifično za judaizam i za hri,,anstvo“.⁴ Upravo ta lična poruka i otkrivanje Boga Avraamu ukazuje na ličnicu da nova realnost u koju je uzdignut Avraam u odnosu na svoje savremenike, ne prestaju i da bude čovek od krvi i mesa, jeste svet prorokog ivqewa i svedočewa Bo ijeg prisustva u svetu i Wegovog Promisla o čoveku. Drugim rečima religija starog Izraića jeste prorokog-mesijanska, a ne zakonska (etički monoteizam).⁵ Da bi nam to bilo „to jasnije moramo se na kratko osvrnuti i na samo značewe pojma prorok u Starom Zavetu.

Po onome „to susre emo u Prvoj kwizi Samuilovoj (9, 9) postojala su dva imena za proroke. Stariji izraz koji je ve u vreme pisawa Prve Samuilove bio arhaičan jeste „po'e“ „to bi značilo vidilac, onaj koji vidi... Drugi izraz koji susre emo na istom mestu jeste „nabi“ oko lijeg značewa i korena postoji vi,,e mi,,qewa. Jedno od značewa izraza „nabi“ bi vodilo poreklo od akadskog „nabu“ „to znači zvati. Otuda bi „nabi“ označevalo čoveka koji je pozvan od nekog ili koji govori umesto nekoga.⁶ U svakom slučaju oba izraza i njihova značewa odgovaraju su,,tini prorokog pri-zvawa.

Kao „to smo napred napomenuli, su,,tina Otkrivena koje po-čewe od trenutka kad Bog sklapa savez sa Avraamom jeste obe awe dato Adamu posle pada. Obe awe Mesije iako dato Adamu i Evi odmah nakon pada nije im objavčeno u svoj puno i ve po meri rasta njihovog. Sva proro,,tva u Bibliji i čitava „sveta istorija“ sadr-ana u voj u stvari predstavqa tumačewe, poja,,wewe istog obe a-wa. Su,,tina mesijanskih poruka kod Proroka u u em smislu ne razlikuje se od tog prvobitnog protoevan ega kao ni od „avraamov-ske vere“ praotaca. „ak i sinajsko zakonodavstvo je u funkciji oču-vawa datog obe awa praocima jevrejskog naroda Avraamu, Isaku i Jakovu. Svedok te najočiglednije potvrde saveza Boga sa Izraićem jeste bogovidac Mojsije.⁷ Svi proroci posle Mojsija nisu ni,,ta drugo do svedoci i borci za očuvawe saveza koji je na Sinaju za narod na najvidčiviji način potvr en. Da je to zaista tako pokazu-je nam i sam tekst Biblije koji sve značajnije qude u istoriji spase-wa prikazuje kao proroke, odnosno svedoke, kojima je najglavnije očuvawe zakona, jer dok se čuva zakon dotle je za wih narod u savezu sa Bogom od čega sve zavisi u ivotu naroda. Oni su svedoci pravo-ga Boga u izabranom narodu koji po svojim mogu nostima učvr,,uju i poja,,wavaju sve ono „to je u vezi sa uspostavljenim savezom i

⁴ Mirča Elijade „Istorija verovanja i religijskih ideja“, Beograd 1991, str. 147-148.

⁵ W.J. Harrington „Uvod u St. Zavet“, Zagreb., str. 445.

⁶ A. Rebić „Prorok čovjek Božji“ Zagreb 1982 god., str. 89.

⁷ Videti u Bibliji povest o Mojsiju u Kwizi Izlaska, konkretno od 19-tog poglavčja pa nadalje.

wegovim cigem Mesijom.⁸ Rast jasno e mesijanskih obe awa do- sledno prati meru duhovnog rasta kako Izraiqa, tako mo emo slo- bodno re i, i litavog loveanstva. Moramo napomenuti da su drugi narodi tokom istorije uzimali vidno uqe, e u istoriji Izraiqa uqestvuju i tako, maqa indirektno, u razvoju mesijanske svesti kod Izraiqa koja je namewena svim narodima.⁹

Svest o postepenom rastu jasno e mesijanskih obe awa i uop,te Otkrivewa u Starom Zavetu saquvana je i u crkvenom pre- dawu do na,ih dana. Evo „ta o tome govori vladika Nikolaj Veli- mirovi : „... Tajna Svetog Trojedinstva unutarwa je tajna bi a Bo- ijega. Tu svoju intimnu tajnu Bog nije mogao otkriti narodima bez zakona ni kroz zakon. Niti kroz qude, ni kroz velike proroke. Ne- go je samo kroz izabrane proroke najavqivao, dovoqno jasno i pouz- dano silazak na zemqu i Vaplo ewe Sina svoga kroz koga e se „zemqa napuniti poznawa Gospodwega kao „to je more puno vode“ (Is. 11, 9; Avak. 2, 14). A glavno poznawe koje e Sin objaviti, bi e slavno poznawe Boga kao Svete Trojice, kojoj je jedno od imena Qubav.“¹⁰ Tek dolaskom Mesije Bogoloveka Hrista mnoga mesta iz ivota biblijskih liqnosti kao i iz wihove propovedi su se pokazala kao prabraz, tip, koji govori o mesijanskim vremenima „to je najverovatnije bilo sakriveno i te„ko razumqivo za same proroke preko kojih nam takav prabraz dolazi.¹¹ Bez toga zaloga mesijanskih obe awa bio bi te„ko shvatqiv Stari Zavet i u kraj- woj liniji ne bi ni bio stvarni svedok Boga u istoriji sveta i loveka ve samo jedna od mnogih bezizlaznih qudskih umotvorina. Da Stari Zavet nije (samo qudska umotvorina svedoqi nam sam Mesija Bogolovek Isus Hristos koji ka e: „Jer su svi Proroci i Zakon proricali do Jovana... Istra ujte Pisma, jer vi mislite da u wima imate ivot veqni; a ba„ ona svjedoqe o meni... Ne mislite da u vas ja optu iti Ocu; ima koji vas optu uje. Mojsije, u koga se vi uzdate. Jer da vjerovaste Mojsiju, vjerovali biste i meni; jer on pisa o meni. A kad wegovim Pismima ne vjerujete, kako e te vjerovati mojim reqima?“¹² Saglasno Bogoloveku Apostoli u svo-

⁸ Jedno je svedoqewe Avraamovo, jedno Mojsijevo, drugaqije pak Sudija i Ilije, a drugaqije Davida, Isaije, Aмоса ili Makaveja.

⁹ Najboqi primer za to nam je uticaj Vavilonskog ropstva na duhovni razvoj Izraiqa pa i na samu biblijsku kwi evnost.

¹⁰ Sveti vladika Nikolaj, odabrana dela kwiga II „DIVAN i KASIJANA“, Prizren 1995 god., str. 236.

¹¹ Konkretno mislimo na radwe koje su proroci po nadahnu u Bo ijem radi pouke naroda linili kao npr. „qmija od mjeđi“, a koje su se pokazale kao praslike mesijanskih vremena. To isto va i i za pojedina proro,tva, npr. proro,tvo da e Devojka zatrudneti i roditi Sina, da Gospod sedi Gospodu sa desne strane, sve„ten- stvo Melhisedekovo.

¹² Mt. 11, 13; Jn. 5, 39, 45-47.

jim poslanicama blagoveste da „Bog koji je iz davnine mnogo puta i raznim načiniima govorio ocima preko Proroka u ove poslednje dane govorio je nama preko Sina...“¹³ Otuda je i Pismo koje najavuje dolazak Hrista „... bogonadahmuto, i korisno za učenje, za karanje, za ispravčavanje, za vaspitavanje u pravednosti, da bude savršen Božji čovek, spreman za svako dobro delo.“¹⁴ Apostol Petar to još konkretnije kaže: „I ovo znajte najprije da nijedno proroktvo Svetog Pisma ne biva po ličnom tumačenju. Jer nikad proroktvo ne nastade čovečijom vođom, nego pokretani Duhom Svetim govori,“e sveti Božji ljudi“¹⁵

Drugim rečima Proroci svedože da je transcendentni i apsolutno slobodni (ni sa čime usloveni) Bog koji je sve stvorio ni iz čega realno prisutan svojim energijama i promislom u ivotu sveta i čoveka.¹⁶ Otuda u biblijskim svedoženstvima se ne susrećemo sa prostim hronološkim zapisivanjem pojedinih događaja koji su se odigrali u istoriji Izraela već sa teološkom (prorokskom) istorijom spasenja. Svaki biblijski izveštaj ima realnu vrednost istorijskog svedoženstva, tj. imao je sasvim određeno značenje i funkciju u vremenu i prostoru o čemu govori i u čemu je nastao. Oni (biblijski izveštaji) su pre svega svedoci Božjeg prisustva u čijem savremenom vremenu sa jasnim značenjem i porukom za čiju kojima je u datom istorijskom trenutku upućeno. Njihova mesijanska upućenost dolazila je do izražaja kasnije, tek u vreme pojave Mesije. U Bibliji se poput mozaika sastavljenog iz realnih napora za očuvanje Saveza slikala prikriivena budućnost u kojoj i kojom se ti napori pokazuju kao spasenosni u pravom smislu. Bez te svoje zavisnosti (utemeljenosti na budućnosti Bogočoveku Hristu), biblijska istorija bi prestala da postoji kao stvarnost.

Prednost biblijskih proroka i pisaca u odnosu na savremene hroničare jeste u tome „to oni rukovodeni (ispunjeni) Duhom Jahveovim¹⁷ uvek prepoznaju, osećaju i objave suštinu istorijskih zbivanja čiji su svedoci a često i neposredni sudionici u čijem. Za proroke možemo slobodno reći i ono „to je upotrebčeno kao opis starogrčkih misterija, a to je: „Mističar u često samo kratkim vremenima svojih ekstaza vidi svet drukčijim očima nego mi; on sebe i svoju okolinu doživljava drukčije nego „to smo mi navikli;

¹³ Ćev. 1, 1.

¹⁴ 2 Tim. 3, 16-17.

¹⁵ 2 Petr. 1, 20-21.

¹⁶ Dovoljno je u Bibliji pogledati ma koju ličnost ili spis da bi to postalo kristalno jasno.

¹⁷ Vidi Izl. 34, 27; Ćim. 30, 2; Sud. 14, 6; 14, 9.

¹⁸ H. Leisegang „Die Gnosis“ (Kröners Taschenausgabe Bd. 32) Leipzig 1924, pg. 9, 14, 18, 9. Citat preuzet iz dela „Istorija Helenske etike“, M.N. Đurić, Beograd 1990, str. 7.

wegovo mi „qewe sleđuje drukčijim zakonima nego „to su oni koje mi obuhvatamo svojim pojmom logike.“¹⁸ Oni (proroci) ne sagledavaju kroz posledice uzrok ve budu i odabrani od Uzroka (Boga) op „te sa Wim i obja „wavaju u skladu sa Wim datu situaciju u vremenu i prostoru. Upravo je to lično op „tewe Bog Lovak ono „to starozavetne proroke i religiju Izraića odvaja od drugih kulturnih religija tog vremena jer: „U kulturnoj religiji starih bogova nedostajao je onaj lični odnos pobo nika prema bo anstvu“¹⁹ i qudi ne samo tada no i danas „ho e u Bogu da vole samo svoje ideje, naime ono

Prorok David, XIV vek, Vizantijski muzej Atina

¹⁹ W. Jaeger „Aristoteles“, Berlin 1923, pg. 163–164. Citirano prema navodima M. N. –uri a, u navednom delu, str. 19.

²⁰ C. G. Jung „Wandlungen und Symbole der Libido“, Leipzig und Wien 1952, pg. 162. Citat prem navodima M. N. –uri a, navedeno delo, str. 19

„to iz predstava proiciraju u Boga“.²⁰ Toga prilago avawa Jahvea qudskim projekcijama i pretpostavkama u Bibliji nema; Āak je to i osu eno na najoĀigledniji naĀin u Kwizi o Jovu. Na taj naĀin kod biblijskih pisaca imamo istoriju kao jedan neprekidni dinamiĀki proces u kome se i Bog (Tvorac svega) i Āovek (iako tvorevina Boga) pokazuju kao slobodni akteri, svako prema svojim mogu nostima. Upravo ta Āiwenica slobodnog, susreta Boga i Āoveka ukazuje nam na jo, jednu bitnu razliku izme u Jahvea i drugih „bogova“ jer kako reĀe Bela Hamva, „Nema temeĀnije razlike od one izme u Zeusa i Jahvea. Obele je Jahvea jeste da je On stvorio svet, svet je Wegov posed i vlasni, tvo, i On raspola e neograniĀenom vla, u. To je tvoraĀki vlasniĀki i neograniĀeni instinkt vlasti, on je pripisan Zeusu, i od wega je naĀiwen demijurg, a da on od svega toga nema ni, ta.“²¹ Slobodno mo eno re i da je Stari Zavet u stvari jedan grandiozni doga aj susreta istina u predukusu puno e, Boga i Āoveka i neprekidne borbe Boga za slobodnog Āoveka i Āoveka za Boga. U tom neprekidnom toku ka puno i susreta (Mesiji Hristu) kritiĀna taĀka na kojoj se lomio Āovekov ivot jeste Zakon koji je dat ocima od „Boga Koji Jeste“ kao potvrda saveza. Od toga za proroke sve zavisi jer savez je produ en na Davida i wegovo potomstvo kroz Āitavu istoriju IzraiĀa sve do svog konaĀnog ispuwewa u danu Jahveovom.²² U Bibliji nema mesta nikakvom cikliĀnom poimawu istorije sveta i Āoveka. Jednostavno nema ponavĀawa jer sve je usmereno i prizvano ka hodu napred, ka realnosti mesijanskih obe awa. To je starozavetnim ocima jasno otkriveno i oni to svedoĀe bez obzira na posledice, Āak i po cenu ivota.²³

Sve „to je mimo toga, ili spreĀava isto, jeste od greha i smrti jer negira savez koji je uspostavĀen, a time je i bez ivota i vrednosti za Āoveka i svet. U toj misiji (svedoka Āuvara) proroci koriste i sve svoje mogu nosti i raspolo iva sredstva objavljuju ono „to im je otkriveno na najpristupaĀniji naĀin za narod. U datom im otkrovwu oni dotiĀu i sagledavaju prema svojim mogu nostima, i mogu nostima naroda, tajne koje daleko nadilaze mogu nosti qudskog saznawa, ali koje su realno prisutne u ivotu Āovekovom. Otuda u wihovim Āesto banalnim ili nerazumnim na prvi pogled reĀima nalazimo slike budu ih doga aja koje prevazilaze (ali ne negiraju sobom) istorijski kontekst u kome su izreĀene. U stvari imamo paradoks da prolazno, istorijsko u sebi i sobom pokazuje i otkriva neprolazno i veĀno.

²¹ Bela Hamva, „'estval“ str. 71.

²² Is. 61, 1 2.

²³ DovoĀno je imati na umu „ta su sve pretrpeli Ilija, Isaija, Jeremija, Danilo, Amos i dr.

Reši pouke i dela proroka, tih starozavetnih duhovnika, iako spoqa nesavršene ako se prime sa verom i ako se revnosno primene, uvek dovode do uzrastawa dobra. „Pismo nije samo kao qudski jezik, nego je qudski jezik u najpotpunijem smislu, a uza sve to ono je riječ Bo ija... Bog svoju poruku prilago uje sposobnostima sredstva koje je izabrao i kulturi onih kojima je prvo ta poruka bila namewena. Konkretno, govorio nam je i jo, uvijek nam govori preko starih Semita, a ne preko današnih Evropana ili Amerikanaca“.²⁴ Bog jasno govori Jezequ: „I tebe, sine Ezequiji, tebe postavim strašom domu Izraiqu; slušaj dakle riječ iz mojih usta i opomni ih od mene... I pokropi u vas vodom žistom, i bi ete žisti; ja u vas očistiti od svih nečistota vaših i od svih gadnijeh bogova vaših. I da u vam novo srce, i nov u duh metnuti u vas, i izvadi u kameno srce iz tjela vašega, i da u vam srce mesno... i bi e mi narod, i ja u im biti Bog“²⁵, „to jasno odslikava svu teinu ali i cij proročkog prizvawa u Bibliji. Krajwi cij starozavetnog svedočawa jeste postati narod kome e Jahve biti Bog. Me utim, „nikad ne mo e da se shvati neka duhovnost, ako se ne vodi računa o dogmatu koji le i u wenoj osnovi“²⁶, a temeljni dogmat Starog Zaveta jeste iskustvo opštetawa sa Bogom Koji Jeste Spasiteq, ne samo Izraiqu, i od koga e do i Mesija koji cij saveza žini ostvarqivim na najpotpuniji način.

Svaka pomisao o starozavetnom Otkrovenju kao o plodu metafizičkih spekulacija qudi jeste „prelest qudske duše koja ostaje bez dijaloga i odgovora. Time se objašwava zašto „religiozniivot“ mnogih veruju ih dose e samo do izvršewaw „religioznih du nosti“: da učestvuju u slušawa, da žir e postove i da ne zaboravqaju Ezekequbiva dela“²⁷ Upravo u takvu prelest su zapali preterano revnosni „branioci“ zakona u Hristovo vreme koji su ga i razapeli, kwi evnici i fariseji.²⁸ Prema kontekstu celokupnog biblijskog izlagawa mo emo tačno zakqučiti da je ne samo sveštenstvo starozavetnog Izraiqu ve i svaki pojedinac u narodu, pozvan da ispoveda i brani istinitost Saveza izme u Boga i Avraama (Boga i Adama), suprotstavqaju i se čak i prvosveštenicima²⁹, ako oni skrenu u jeres. Najče, a pak jeres u Starom Zavetu

²⁴ W. J. Harrington, „Spomen države“, str. 37-38.

²⁵ Jez. 33, 37; 36, 25-26; 11, 19-20.

²⁶ Vladimir Loski, „MISTI“ NATEOLOGIJA ISTO“ NECKVE“, Vršac 1995 god., str. 14.

²⁷ Protoprezviter Mihail Kardamakis, „PRAVOSLAVNA DUHOVNOST“ Hilandar 1996. god., str. 13.

²⁸ O wima pored Svetog Evanega videti ukratko kod Eduarda Lozea u wegoj kwizi „SVET NOVOGA ZAVETA“, Beograd 1986 god., str. 48-78.

²⁹ Najočigledniji primer za to u Bibliji su nam Makaveji i wihova pobuna. Izvan biblijskih tekstova o postojawu takve svesti u narodu najboqe svedoži Kumranska zajednica.

koja nikada nije prestajala da iskušava svećenstvo i narod Izraića jeste upravo svojevremeno datog obave (saveza) na usko nacionalno-zakonski stepen „to je direktno u suprotnosti sa temeljnim istinama „avraamovske vere“ koja je u svom korenu otvorena za sve narode. Dokazuje protiv takve obredno-zakonske i usko nacionalne interpretacije ličena svakog dubokog shvatanja uspostavljenog saveza nalazimo na mnogo mesta u Bibliji, kako u starozavetnom tako i u novozavetnom delu Pisma. Na primer, u Starom Zavetu imamo sledeće svedoštvo kod proroka Isaije po kome Jahve kroz usta proroka objavljuje sledeće: „to e mi mnoštvo rtava vaših?... Ne prinosite vaše rtve zaludne; na kad gadim se... Na mladine vaše i na praznike vaše mrzi duša moja, dosadi me mi, dodija mi podnositi... ruke su vaše pune krvi... Zato reče Gospod: „to se ovaj narod približuje ustima svojim i usnama svojim poštuju me, a srce im daleko stoji od mene, i strah kojim me se boje zapovjest je ljudska kojoj su naučeni“.³⁰ U Novom Zavetu sveti Jovan Krstitelj poručuje sledeće samozadovoljnim potomcima po telu praoca Avraama: „A kad vidje mnoge fariseje i sadukeje gdje dolaze da ih krsti, reče im: Porodi aspidini, ko kaza vama da bjeđite od gveva koji ide? Rodite, dakle, rod dostojan pokajawa. I ne mislite i ne govorite u sebi: Imamo oca Avraama; jer vam kaem da moe Bog i od kamewa ovoga podignuti djecu Avraamu. A ve i sjekira kod korjena drve u stoji; svako, dakle, drvo koje ne rađa dobra rođa, sijaće se i u ogav bacat.“³¹

Sa druge pak strane Jahve je za starozavetne proroke ne princip, ili nemilosrdni Bog Sudija, ve Otac koji iz Egipta doziva sina svog,³² Pastir,³³ Zaručnik Izraića,³⁴ Onaj Koji podi e rasuene kosti³⁵ i pali „ator Davidov³⁶ i sl. Starozavetni proroci su jasno osetili svu tragediju palog Ľoveka, pokušavaju i da celokupnom Ľovečanstvu, po dopuštenju Boijem, uka u na put spasewa iz vrtloga obezboenog vremena. Zahuktana matica ivota se lomi i propiše u njihovim srcima ali je oni silom nepokolebqive vere u Boga i Wegovo obeawe krote i privode mirnom pristani, tu odnosno Bogu.

Svojim svedoštvoim i primerom omoguavaju da se u istoriji Ľovečanstva prevazi e ponor koji je greh uneo u Ľoveka i svet. „esto u njihovim svedoštvoim vidimo i nasluuemo da im je

³⁰ Is. 1, 11, 13, 14, 15; 29, 13.

³¹ Mt. 3, 7 10.

³² Gs. 11, 1.

³³ Jez. 34, 15.

³⁴ Is. 54, 5.

³⁵ Jez. 37.

³⁶ Avdija 9, 14.

glas onemo ao u podvigu svedoŕewa i ukazivawa na Boga i Wegov promisao o ovom svetu.³⁷ Kao da uspeavaju da se oslobode vremena i prostora pa ŕak i Zakona bez negirawa istih, postaju i tako natprirodni putokazi ka Mesiji koga ne poznaju ali ivo ose aju i slute. Mo emo re i da oni svojim svesnim podvigom slobodnog (opitnog) svedoŕewa Boga u stvari slikaju, uobliŕuju ikonu budueg mesijanskog carstva, naravno po meri svoga rasta. Time su postali priŕasnici gromoglasne ti„ine angelskih horova koji svojim glasovima neprekidno slave Tvorca. An eli na nebesima gledaju slavu Bo iju i pevaju je dok starozavetni proroci tu slavu posada„wuju i oprisutwuju u svom vremenu. Na taj naŕin je u stvari svako od wih praslika Hrista u malom. U wihovo vreme, mo emo slobodno re i, ko je video wih da je video i wihovog Boga kog su propevedali svojim predanim ivotom. Jedini ciq, koji ih je od svega drugog osloba ao i sve drugo osvetgavao, za wih je bio: susresti se na Wim (Bogom) do maksimuma mogu nosti svoje liŕnosti. Uvek re i „da“ na Bo iji poziv; susresti se u svoj silini uzajamne otkrivenosti i poznawa, postaju i ivi prozor Novog Svetla, uobliŕena slika Boga u tvorevini, stamen kamen u istoriji i naliŕje slave Bo ije (ono „to se mo e videti). Silni graniŕnici koji svojom ti„inom bogopoznawa i trepetom gromoglasnog svedoŕewa mesijanskih obe awa cepaju i preusmeravaju bujicu ivota ka jedinoj novosti pod suncem Hristu Bogoŕoveku.

Iz napred reŕenog o prorocima mo emo rezimirati „da je prorok ŕovjek koji vidi ono „to mu Bog pokazuje, gleda i motri Riŕeŕ Bo iju. On vidi stvari u Bogu, gleda qudske doga aje u boanskoj svjetlosti; u Bogu vidi smisao stvari, tih doga aja, i nazire wihovo rje„ewe. On je ŕovjek sada„wice i ujedno ŕovjek vjeŕnosti. On u te„kim vremenima u Bogu vidi i pronalazi rje„ewe za te„ke probleme i navje„ta qudima spasewe. To mo e ŕiniti samo zato jer poseduje milost Bo ju, milost da mo e u i u svjet Boji, u Bogu motriti stvari i doga aje i u svjetlosti boanskoj otkrivati wihov smisao za ŕovjeka“.³⁸ Drugim reŕima proroci nisu qudi koji proriŕu samo budu nost ve su pre svega qudi koji uŕe narod pravom odnosu prema Bogu otkrivaju i svima da Zakon sa Sinaja nije ciq sam po sebi ve sredstvo da se oŕuva svest o mesijanskom obe awu datom praocima ŕitavog ŕoveŕanstva. Proricawe budu nosti je retko i vanredno u wihovom pozivu dok je primarno za wih bilo sada i ovde ukazati i dokazati svojim ivotom i nadahnutom poukom prisustvo Bo ije u svetu i istoriji kao i Wegov promisao o svetu i ŕoveku. Proroci su pre sliŕni ru„itegima no

³⁷ Vidi 1 Car. 19, 14.

³⁸ Videti napomenu br. 6, str. 13.

graditeqima svetova u odnosu na svoje okruewe jer oni su satrudnici, satvorci u stvarawu Ćoveka prema meri rasta Hristovog.

Proroci su doista borci za nagotu Ćoveka pred Bogom i savvihov Bogom blagosloveni trud je bio podloga i primer iz kojih se razvilo kao prirodan nastavak apostolsko naĆelo „Bogu se treba ve ma pokoravati nego qudima“.³⁹

Boban Milenkovi

³⁹ Sravni sa Dap. 4, 19.

L I T E R A T U R A

- 1 Arhim. dr Justin Popovi , fiiija Svetih, Beograd 1972. god. Januar, dan 14.
- 2 Dr -oko Slepčevi , Istorija Srpske pravoslavne crkve, tom I, BIGZ, Beograd 1991.
- 3 Hilandar, Jug. revija „Vuk Karaxi “, Beograd 1978.
- 4 Istorija srpskog naroda u 6. kwiga, Beograd 1981.
- 5 Vladimir Ńorovi , Sveta gora i Hilandar, Beograd 1985.
- 6 V. Mara, i R. To, i , Kroz Svetu goru i Hilandar, Manastir Hilandar, Sveta gora Atonska 1997.
- 7 Religiozno-moralna enciklopedija (na grčkom), tom 12, Atina 1968, str. 122 129.

PRO'LOST TERITORIJA: KOSOVO I METOHIJA (XI XVII VEKA)

Pre nego „to pristupimo pro„losti teritorije zvane obično Kosovo, trebalo bi je prostorno tačno odrediti. Ova oblast koju smo navikli da zovemo imenom Kosovo (srpsko Poče Merl) sastoji se od dve prostrane ravnice koje se nalaze na jugozapadu Srbije i koje se graniže na jugu biv„om jugoslovenskom republikom Makedonijom, na zapadu sa Albanijom i na severozapadu sa Republikom Crnom Gorom. Wene prirodne granice su: planina 'ara i vrhovi Skopske Crne Gore na jugu, masiv Prokletije (sa visovima preko 2.700 metara) na zapadu, Ćine i tako prirodnu granicu izme u Albanije i Jugoslavije, planina Mokra gora na jugozapadu i planina Kopaonik na severu. Na istoku se teren postepeno uzdi e sa tala-sastim bre uqcima prema predelu Gorwe Morave i istoku Ju ne Srbije. Prostranstvom od oko 100 puta 100 kilometara sa povr-„inom od 10 877 kvadratnih kilometara, Kosovo je podeqeno na dva podjednaka dela jednim vencem visova i brda koji presecaju teri-toriju od severa prema jugu obuhvataju i dve ravnice: Kosovo (ta-čno govore i) na istoku i Metohiju na zapadu. Izukr„tane mnogim tokovima reka, od kojih su najznačajnije Ibar, Sitnica i Binačka Morava (na Kosovu) kao i Beli Drim (u Metohiji), ove dve ravnice (Ćije su visine izme u 300 i 500 metara)¹ obiluju prirodnim bogat-stvima; Metohija² se posebno ističe svojom bogatom poqoprivre-

¹ U srednem veku pokrajina Kosovo i Metohija nije nikada obrazovala upra-vnu, kulturnu ili političku osnovu. U to doba ravnica Kosovo zvala se samo mali deo pokrajine dana„weg Kosova i Metohije, obuhvatala je sredi„wi deo, blago ta-lasastu dolinu Kosova. Prema geografskom popisu Martina Segona, katoličkog biskupa iz Ulciwa (†1485) poreklom iz Novog Brda (na Kosovu) reĆ je o toj ravni-ci „poznatoj po borbama izme u raznog stanovni„tva“ up. *Martino Segono di Novo Brdo Vescovo di Dulcigno, Un umanista serbo-croato del tardo quattrocento. Vita ed opere*, izdawe A. Pertusi, Rim 1981; citirano u *Le Kosovo - Metohija dans l'histoire serbe*, sous la direction de R. Samardžić (Ćlanak S. Ćirkovi a), Lausanne 1990, str. 21.

² Ravnica Metohija, slobodno govore i, prostranija nego ravnica Kosovo, prostire se na 65 km du ine i 30 do 35 km „irine. Uporedi M. Lutovac, *La Meto-*

dom, dok je Kosovo naročito poznato po rudnom bogatstvu: ugač, olovo, cink, srebro itd. Klima je kontinentalna sa izvesnim sredozemnim uticajem na jugu, usled toplog vazduha koji prodire klan-
cem Belog Drima.

Posle uspostavljanja komunističkog reima u Jugoslaviji na kraju Drugog svetskog rata, pokrajina je najpre nosila tradicionalno ime Kosovo i Metohija, zatim od 1968. godine i posle Ustava od 1974. godine dobija ime Kosovo i na kraju posle ustavne reforme 1990. godine vraća se starom zvaničnom nazivu.

SREDNOVEKOVNA PROBLAST

Rani srednji vek Kosova i Metohije kao i veći deo kontinentalnog dela Balkana bio je utonuo u sumaglicu u razdoblju od prvih velikih nadirava varvara (krajem IV veka) pa do graničnih borbi između Srba i Vizantinaca kako nam kazuju vizantijski izvori iz XI veka. Prisustvo Slovena na ovom delu Balkana u Ranom srednjem veku potvrđuju arheološke iskopine³ kao i slovenski toponimi koji su često prisutni naročito posle XI veka. Invazija slovenskih plemena, koja je započela u VI veku, završava se dolaskom Srba (i Hrvata) početkom VII veka i oni se nasećavaju na zapadu Balkana u sporazumu sa carem Heraklijusom (Heraclius 610-641) pod nazivom „federati“ dobivši obavezu da brane carske teritorije od invazija ostalih varvara, zapravo od tursko-tatarskih plemena, od Avara. Pošto su zatekli opustošenu i nenasećenu zemlju usled prethodnih invazija, Sloveni se naselili u velikom broju u većem delu Balkana i nastanili se sve do Peloponeza⁴. Ono što je ostalo od autohtonog stanovništva na Balkanu, koje je posle više od pola milenijuma rimske uprave bilo romanizovano (Makedonija i Ilirikum bili su pokoreni 168 godina pre Hrista, Dardanija više od jednog veka kasnije) bilo je ponekad prihvaćeno u velikim gradovima na Jadranskom (kao Solin) ili u gradovima na Jadranskom moru (Solun) i tako beše i pred velikim invazijama Slovena koji, budući

hija. Etude de géographie humaine. Radovi objavljeni od strane Instituta za slovenske studije XIV, Pariz 1935. (avec 5 pl. et 5 cartes), p. 9 sqq; G. Gravier „La Vieille - Serbie et les Albanais“, *Revue de Paris*, 1er novembre 1911, p. 14.

³ Me u lokalitetima arheoloških nalaza, ta moćemo navesti: Koretinu, sa starim slovenskim zlatarskim zanatskim radovima (IX i XI vek), kao i veliku nekropolu (X i XI vek) u Matičanima, sa 112 grobova i starih slovenskih zlatarskih radova.

⁴ P. Lemerle, „Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu' au VIIIe siècle“, *Revue historique* 211 (1954), p. 256 sqq; B. Hrabak, „Slovenski ratari srednjovekovne Albanije“, u *Stanovništvo slovenskog porijekla u Albaniji*, pod rukovodstvom J. Bojovića, Titograd 1991, str. 89 sqq.

da su bili zemgoradnici, naseli, e na prvom mestu obradivu zemlju⁵. Tako nailazimo na tragove Dardana (sa Autarijatima, autohtono stanovni, tvo pokrajine Kosova i Metohija pre rimskog osvajawa), koja su se bili sklonili u Solun (za vreme avaro-slovenskih opsada tog grada godine 617).

Autohtono stanovni, tvo žije tragove nalazimo u zemgama ju njih Slovena Sredweg veka su stožari (bažija, i) koji borave na planinama i koji se obično zovu Vlasi, ali i Kuco Vlasi, Armeni, Cincari, re e i na jugoistoku srpskih krajeva Albanci (Arbanasi, Arnauti „Arvanitai“). Ovo stanovni, tvo imalo je poseban dru, tveni statut: bili su oslobođeni obaveze da rade kao zemgoradnici, i po, to su uvek bili u pokretu, u potrazi za ispa, om, bili su obavezni da daju priloge u naturi i da vr, e usluge putnih prevoza i karavana. U pravnim izvorima srpskog Sredweg veka, ova dva glavna oblika zemqi, ne zavisnosti naznaženi su kao „Zakon za Srbe“ (kao kmetovska obaveza zemgoradničkog stanovni, tva)⁶ i „Zakon za Vlahe“ (kao za stanovni, tvo neobradivog zemqi, ta). Ova dru, tveno-etnička podela ostala je sve do sredine XIV veka jer u to vreme započiwe sedanterizacija (nasegavawe za stalno) Vlaha sa wihovim sporim prelaskom u zemgoradnike ukqužuju i i kmetovske obaveze⁷. Kao „to su Sloveni koji su se bili nastanili u starim grčkim krajevima bili helenizovani tokom vekova, tako isto su ostaci tog autohtonog stanovni, tva bili postepeno slovenizovani, „to potvrđuje retka pojava neslovenskih toponima u unutra, wosti balkanskog podkontinenta. Retkost autohtone toponimije na Kosovu⁸ i Metohiji o žemu emo kasnije opet govoriti, jeste vrlo značajan primer.

Granica prvih srpskih kne evina, koje su priznavale vrhovnu vlast vizantijskog cara, bila je neutvrđena i nestalna, naročito od

⁵ K. I. Amantos, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους II*, Athènes 1947, p. 437-438 i *Kosovo - Past and Present* (S. Ćirkovi) Beograd 1989, str. 22 sqq.

⁶ Desanka Kovačević - Koji, „Kosovo od sredine XII do sredine XV veka“, *in Kosovo nekad i sad*, Priština 1973, str. 113.

⁷ O proizvodwi zemgoradwe u dru, tvenim uslovima na Kosovu i u susednim krajevima sredinom XV veka (sa 590 sela i zaselaka u tom kraju u kojem je najveća gustina stanovni, tva na Balkanu, 503 porodice na kvadratnom kilometru, 15.186 porodica i oko 75.000 stanovnika prema proračunu), videti podrobno dokumentovanu studiju B. Hrabaka, „Pogoprivredna proizvodwa Kosova i susednih krajeva sredinom XV veka“, *Glas SANU CCLXL* (1974) str. 33-70 naročito o prelasku dravnih poseda izme u sredine XIV i sredine XV veka str. 56-58 (rezime na francuskom str. 70-73), ID, „'irewe arbana, kih stožara ...“, str. 111.

⁸ O slovenskoj i albanskoj toponomastici u Albaniji do XII veka, videti A. Loma, „Sloveni i Albanci do XII veka u svetlu toponomastike“, u *Stanovni, tvo slovenskog porijekla u Albaniji*, str. 279-323 (bibliografija 323-327). O toponimiji i mikro-toponimiji pokrajine Kosovo u novije doba, videti A. Urošević, *Toponimi Kosova*, Beograd 1972.

IX do XI veka⁹. U to doba bio je priklučen Srbiji barem jedan deo Kosova i Metohije. Pošto je Srbiju potčinio car Simeon, ona je bila nekoliko godina (924-927/8) u sastavu Bugarske carevine koja se prostirala do Jonskog mora sa teritorijom koja nas interesuje. U X veku knez Vasilav Klonimirovi (927-950) ujedinjuje srpske zemlje u čiji sastav ulaze Raška, Duklja, Travunija, Hum (Hercegovina), kao i srednja Bosna, i pre nego što je podlegao posle prvih borbi sa Mađarima koji su se bili ustoličili u Panoniji. Godina 1018. kada je Samuil razrušio Bugarsko carstvo označava važan zaokret, budući da je tada uspostavljena vizantijska vlast na celom srednjem i istočnom delu Balkana za više od 150 godina. Tokom XI veka stvorena je prva srpska kraljevina oko kneževine Duklje koja se sastojala od današnje Severne Albanije i Crne Gore. Veći deo kontinentalne Srbije (Raška) bio je poveren od strane kralja Duklje velikim upanima Raške. Glavni grad ovih velikih upana, koji su imali običaj da stalno ratuju sa namesnicima susednih vizantijskih oblasti, bio je Ras (u graničnom predelu Kosova i Metohije). Ovaj stari vizantijski utvrđeni grad bio je u blizini Raške episkopije, dijeceze Ohrske arhiepiskopije koju je osnovao car Vasilije II 1018. Na Kosovu i Metohiji, kao i na drugim mestima na Balkanu, Vizantinci obnovili su Prizren i Lipjan (pravi antički gradovi), urbane i administrativne centre i dijecezijska sedišta Ohrske autokefalne arhiepiskopije. Prizrenska episkopija obuhvatala je aglomeraciju Hvosno, Leskova i Vret, toponime koji su imali slovenska imena još od tog vizantijskog vremena. Za sve vreme tog razdoblja vizantijske vlasti, teritorija Kosova i Metohije ima graničarsko obeležje sa svim nestabilnostima koje se podrazumevaju. Glavni saobraćajni putevi koji vode prema zapadnom delu Balkana i koji prelaze preko pokrajine bili su stalno izloženi napadima izmeću Vizantije i srpskih vazalnih kneževa koji su gajili ambicije prema teritorijama koje su osvojili Vizantijci. Prva velika pobuna (1040-1042) protiv vizantijske uprave, koju je predvodio jedan Sloven, Petar Odegan, i koja je krenula od Niša pa sve do Skoplja i Drača (gde je vođa pobune bio neki Tihomir) nije mogla da mimoide područje Kosova. Godine 1072, porađeni Vojteh, isto tako Sloven Vizantinski podanik, orga-

⁹ Ana Komnin lokalizuje tu granicu na jugozapadu na reci Drim (u današnjoj severnoj Albaniji), up. B. Ferjančič, „Albanci u vizantijskim izvorima“, u *Iliri i Albanci* str. 288 i *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije III*, Beograd 1966, str. 394. Više nego pola milenijuma kasnije, 1610. godine, u jednom svom putopisu iz Albanije i Srbije, Marin Bizzi katolički nadbiskup Bara, lokalizuje granicu izmeću dve zemlje na istoj reci i bele i veliku nasećenost pravoslavnog naroda u Metohiji, up. F. Rački, „Izveštaj barskog nadbiskupa Marina Bizzia o svojem putovanju god. 1610 po Arbanaskoj i Staroj Srbiji“, *Starine Jugoslovenske Akademije Znanosti i Umjetnosti XXI*, Zagreb 1888, str. 117.

nizovao je ustanak u Prizrenu koji je podržao kralj Mihailo iz Dukage (1052/4 - 1081) koji je poslao svoga sina Konstantina Bodina (1081 - 1101) da upravlja teritorijama koje su uzete od Vizantinaca. Na kraju pokret je bio ugušen sa vizantijskim protivudarcem u toku odlučne bitke blizu Paunija (Taonion) na Kosovu, gde će kasnije biti dvor kraljeva Srbije. Vizantija je uspela da održi svoju vlast u pokrajini sa nekim ipak malim teritorijalnim ustupcima.

U drugoj polovini XI veka granica između Vizantije i Srbije prelazi preko pokrajine Kosova i Metohije. Pošto je upao na teritoriju Vizantije godine 1093/4, veliki kralj Rasko, Vukan, uzima i ruini grad Lipqan pre nego što je krenuo da prelazi preko planine Tare i upadaju i u Makedoniju. Poniženje i često pogranične sukobe sa velikim kraljevima iz Rasko, kraljica cara Aleksija I, Ana Komnina, govori o toj granici koja se nalazila tada između Lipqana, sa vizantijske strane, i Zvečana, utvrđenog grada sa srpske strane, koji su se nalazili u ravnici Kosova. Vizantijska princeza lokalizuje ovu granicu sa dosta tačnosti sa visovima (brdima) po imenu Zigos, imenu kojeg danas nema u nazivu brda koja dele Kosovo i Metohiju¹⁰. Mada ta granica nije bila dovoljno utvrđena, ona se morala održati sve do XII veka pošto su osvajava velikog kralja Stefana Nemana obuhvatila, između ostalog, krajeve Hvosno, Podrimje, Patkovo, Lab, Lipqan, Sitnicu, Kosterc, Dračkovinu (na Kosovu i Metohiji)¹¹.

Srpski vladari su plodnu zemlju ovog područja dodelili crkvama i manastirima kao i arhiepiskopiji Srpske crkve. Većina tih zemljišnih poseda koji su pripadali Crkvi nalazili su se u

¹⁰ Q. Maksimović, „Zigos na srpsko-vizantijskoj granici“, Zbornik filozofskog fakulteta XV - Spomenica Ivana Boškovića (1985), str. 73-89.

¹¹ Godine 1180. veliki kralj Stefan Nemanja odbija Vizantinca prema jugu u granicu na planini Tare (današnja granica između Srbije i nekadašnje jugoslovenske republike Makedonije). Međutim u trajnim teritorijama koje je Nemanja osvojio (otuzane i posle poraza protiv Aleksija III Anagolota), grad Prizren je verovatno ponovo pripao Vizantinacima, ali za vreme vladavine Nemanjinog naslednika Stefana Prvovence (1196-1227), on konačno ulazi u sastav Srbije. Isti istodobni izvori navode „Dva albanska Pilota“ (od Rabna Pilota ooba), „to znači da je zemlja koja se nalazila sa druge strane Prokletija i koja se proteže sve do Skadarskog jezera smatrana da pripada albanskom narodu. Tako manastirske povelje pominju nekoliko puta, osim Vlaha, albanske stolare; naročito povelja manastira Svetih Arhangela kod Prizrena (XIV v.) koji je dobio zemlju, svoju na planinama (Prokletije) nadnose i se nad ravnicom Metohije prema tadašnjoj Albaniji, govori o albanskim stolovima koji tu žive, up. S. Ćirković, „Srednovekovna prošlost današnje Kosova“, Zbornik filozofskog fakulteta XV (1985), str. 157, 159 n. 20, 25; G. Ćirković, „Oblast srednovekovnog Pilota u XIV veku“ Istorijski časopis 7 (1957), str. 323-331. Za utvrđivanje tačnosti ovih krajeva videti S. Ćirković, „Le Kosovo - Metohija au Moyen Age“ in *Le Kosovo - Metohija dans l'histoire serbe*, Lausanne 1990, p. 23.

ravnici Metohije, a ova je dobrim delom pripadala Crkvi, odatle i weno ime *μετόχι* (Metohija) = svojina ili crkvena pripadnost¹². Glavne crkvene institucije imale su tu svoja vlastita imawa, me u kojima Studenička Lavra (osnovao Stefan Nemawa 1186), arhiepiskopija srpska (koju je osnovao Sava I 1219), manastir Gradac (osnovala Jelena An ujska), manastiri Bawska i Gračanica, crkva Bogorodica Qevi„ka u Prizrenu (zadu bina kraqa Milutina), manastir Dežani (zadu bina kraqa Stefana Uro„a III), manastir Svetih Arhangela u Prizrenu (zadu bina cara Stefana Du„ana), i mnogo drugih. Povege ovih manastira predstavqaju, počev od XIII veka, dragocene izvore obave„tewa za istoriju, toponimiju, onomastiku, pravni sistem, pogoprivredu, demografiju i dru„tvenu strukturu slojeva neslobodnog stanovni„tva (kmetovi = meropsi), kao i druge domene istra ivawa koji se odnose na ovu oblast u Sredwem veku¹³. Jedan izvestan broj ovih povega obuhvata popis svih glavara porodica ovih velikih zemqi„nih poseda, na osnovu Zega se mo e odrediti pomo u onomastičkog proučavawa etnička pripadnost tog ratarskog stanovni„tva srpskog u skoro svoj wenoj celokupnosti¹⁴.

'irewe srpske kraqevine u XIII i XIV veku moralo je i i na u„trb Vizantije, prema jugoistoku, „to znači da je granični region Kosova i Metohije postao centralni deo zemqe. Početkom XIII veka, staro sedi„te velikih upana, grad Ras bio je napu„ten u korist novih sedi„ta (srpski kraqevi, kao i drugi vladari tog vremena, imali su vi„e prestonica), koja su se ve ino nalazila u pokrajini Kosova i Metohije, me u kojima su najva niji Prizren, Pauni, Nerodimqe, 'timqa, Svršin, Pri„tina (u XIV veku). 'to se tiqe sedi„ta srpske arhiepiskopije, prvobitno sme„tenog u fiiči 1219. godine, ono je polako jo„ u vreme Arsenija I (1233-1263) prebaženo u Pe (okrug Hvosno u Metohiji) u područje gde je arhiepiskopija imala prostrane zemqi„ne posede. U vreme podizawa srpske arhiepiskopije u zvawe patrijar„ije godine 1346, Pe (Ipec) postaje patrijar„ijsko sedi„te. Dakle, počev od kraja XII veka celokupna pokrajina Kosovo i Metohija ulazi u sastav srpske dr ave sve do 1455. godine, do dana otomanskog osvajawa ovog

¹² M. Lutovac, *La Metohija. Etude de géographie humaine*, Paris 1935, p. 31-32.

¹³ Desanka Kovačevi - Koji, „Kosovo od sredine XII veka do sredine XV veka - Kosova nga gjusma e shekullit XII gjer ne gjusmën e shekullit XV“, in *Kosovo nekad i danas - Kosova dikur e sot*, Priština 1973 (dvojezično izdawe), str. 112-113.

¹⁴ 'to se tiqe onomastike u dežanskim hrisovuqama, videti Milica Grkovi, Imena u dežanskim hrisovuqama, Novi Sad 1983. Tek u prvoj polovini XV veka Albanci počiwu da bivaju seosko stanovni„tvo u pokrajini Kosovo i Metohija i to u dosta slabom broju (izme u 5 i 10%), „to nije moglo osetno izmeniti etničku strukturu u tom kraju, M. Lutovac, *La Metohija, Etude de géographie humaine*, Paris 1935, p. 65-66; up. B. Hrabak, „Širenje arbanaških stočara“, str. 118 sqq. 127.

dela srednjovekovne Srbije, i to četiri godine pre pada Smedereva, vane prestonice (1459).

Skoro tri veka pokrajina Kosovo i Metohija bila je neizbežno vitalni centar političkog, ekonomskog, verskog i kulturnog života Srbije. Ništa neobično da ova pokrajina obuhvata istorijsku i kulturnu otaxbinu Eija usredsre enost i bogatstvo nadna, uju ostale delove Srbije.

Gradovi Najznamenitija dva grada u vizantijsko doba, Prizren (Metohija) i Lipqan (Kosovo) do iveli su različitu sudbinu u doba srpske srednjovekovne dr on. Dok je Prizren do iveo znatan uspon, Lipqan je nestao kao regionalni centar u korist drugih urbanih sredina koje su neizbe no do ivele značajan razvoj počev od XIII pa sve do XV veka. Kada je eparhijsko sedi, te iz Lipqana prebačeno u Gračanicu, zatim u Novo Brdo, ostali gradovi kosovske ravnice duguju svoj uspon najve im delom razvoju trgovine i koparu rude. Na severu je bio rudarski basen na padinama severoistočnog dela Kopaonika (me u ostalim, rudnici Kopori, Ostraža i Belasica) oko grada Treptše, sa va ewem srebra, olova i gvo a. Na istoku se nalazio rudarski basen oko gradova Novo Brdo i Jawevo (rude srebra, zlata, olova i cinka), „to potvr uju izvori počev od 1303. godine. Istočno od Kosova rudnici Brvenika pojavuju se u izvorima počev od 1280. godine. Novo Brdo je (potvr eno počev od 1326, ali početak eksploatacije datira verovatno krajem XIII veka), na 40 kilometara jugoistočno od Pri, tine sa svojim rudnicima i topionicama srebra, glama (me, a vina srebra i zlata) i zlata, postao, naročito krajem XIV veka i prvom polovinom XV veka najva niji rudarski centar u Srbiji i na Balkanu. Srpski vladari su u Novom Brdu kovali novac. Proizvodwa zlata i srebra u rudnicima Novog Brda bila je 1433. godine, prema Bertranu de la Brokjeru (Bertrand de la Broquiere) u vrednosti 200.000 dukata u zlatu¹⁵. Pri, tina i Vučitrn bili su najznačajniji trgovački gradovi u sredi, wem delu kosovske doline¹⁶.

U Metohiji, Prizren je nasledio proizvodwu svile i postao je najva niji centar zanatstva i posebno trgovine za srpske, grčke i latinske trgovce najglavnije italijanske (sa pravom na četiri godi, wa sajma). U XIV veku Prizren postaje najva niji upravni i politički centar srednjovekovne Srbije. On je bio tako e (posle 1332) stalno sedi, te dubrovačkog konzula, zvaničnog predstavnika

¹⁵ Otmanski hroničar, Dursun - beg, opisuje Srbiju oko sredine XIV veka ovim rečima: „Ta zemlja je u centru svih zemlja i ona je cela jedan rudnik zlata i srebra“, u. G. Elezović, „Turski izvori za istoriju Jugoslovena. Dva turska hroničara iz 15. veka“, *Bratstvo* 26 (1932), str. 96. O rudarskoj proizvodwi videti naročito S. Ćirković, „The Production of Gold, Silver and Copper in the Central Parts of the Balkan from the 13 th to the 16 th Century“ in *Precious Metals in the Age of Expansion*, Stuttgart 1981, p. 41-69.

¹⁶ Desanka Kovačević, „Pri, tina u srednjem veku“, *Istorijski časopis* 22 (1975), str. 45-74.

ka najva nijeg trgovačkog grada istočnog dela Jadrana, administrativno odgovornog za mnogobrojne dubrovačke trgovačke kolonije rađene po Srbiji. Dubrovčani su imali dve katoličke crkve u Prizrenu, jednu Svete Marije i drugu Svetog Petra.

Oko novih gradskih centara, kao Pe (na mestu antičkog Siperana) i Hoča (na Kosovu služaj sa Vučitrom) počele su da se obrazuju nove seoske aglomeracije koje postadoše trgovačke područnice sa komercijalnim i ekonomskim razvojem pokrajine. U selu Hoča (blizu Prizrena) održavao se veliki sajam (trgovačko pravo dodegano manastiru Hilandaru na Svetoj gori) od kraja XII veka. Manastir Gračanica stekao je pravo na sajam u obližnjem selu i u Lipqanu.

Nalaze i se u središnjem delu Balkana, područje Kosova i Metohije bilo je u Srednjem veku važna raskrsnica puteva koji su povezivali jadransku obalu sa Egejskim morem, Bugarsku i područje Carigrada. Put od Zete (via de Zenta) prolazio je pored Skadra, Dava, zatim dolinom Belog Drima, pa pored Prizrena, Lipqana, Jaweva, sve do Novog Brda (Liji su rudari u ivali veliki ugled tako da ih je tražio kralj Sicilije). Drugi put vodio je od Bara, Budve i Kotora i završavao se u Peči. Od Hrvatske, prolaze i kroz Bosnu, sve do manastira Bawska, zatim put je prolazio kroz utvrđeni grad Zvečan, gradove Vučitrom i Priština pa sve do Novog Brda¹⁷. Još jedan važan put vodio je od Dubrovnika idući kroz grad Ras (blizu Novog Pazara) i dolazio je do Novog Brda (u kojem je nastala sklonište najveće dubrovačke kolonija u Srbiji, sa dve crkve i jednom bolnicom, kao i važna grčka kolonija) i nastavljao se dalje prema Nišu, Sofiji, Skopju, Solunu i Carigradu.

Etnička struktura gradova nije tako dobro poznata kao što je struktura seoskog stanovništva (poznata zahvaćujućim i manastirskim povelama kojima mogu biti dodati, počev od sredine XV veka, otomanske fiskalne popise). Uspon rudarske eksploatacije, ovde kao uostalom i u srednjovekovnoj Srbiji, bio je mogući zahvaćujućim nasećavanjem saksonskih rudara koje su doveli kraljevi Srbije još sredinom XIII veka. Mađari su se postepeno uključili u srpsku sredi-

¹⁷ Od osamdeset i više mesta (ubrajaju i manastire i utvrđene dvorce) mi možemo ovde da navedemo samo neke utvrđene gradove među kojima najznačajnije: Zvečan, blizu Mitrovice, vizantijsko utvrđeno (VI v.), zatim srpsko (XI-XIV v.); Tutet, blizu Trepče (XIII v.); Petrič (mala i velika tvrđava), blizu Gorweg Nerodimca; u Binači, utvrđeni grad (prvo pominuće 1019: Binices); u Podgra u blizu Gvilana (tvrđava najboje sačuvana na Kosovu); utvrđena gorweg grada Prizrena (XI v.) bila su obnovljena i pojačana u vreme cara Stefana Dušana (1331-1355); Višegrad, 3 km jugoistočno od Prizrena (XIV v.). Vučitrom, utvrđena i most dužine 135 m osnovali vlastela Vojnovi i (XIV v.); Novo Brdo (XIV-XV v.), najveći utvrđeni grad Lije se veličanstvene ručevine tvrđave nalaze na tridesetak kilometara na jugoistoku Prištine.

nu, ovi rudari sačuvali su svoju katoličku veru i svoju potpunu versku autonomiju (kao i donekle sudsku autonomiju zadržavaju i dvostruku porotu pred srpskim sudovima). Tako isto je bilo i sa dubrovačkim kao i sa kotorskim trgovcima. Tako su rudarski gradovi imali katoličke parohije koje su bile pod jurisdikcijom Kotorske biskupije, zatim pod jurisdikcijom Barske nadbiskupije (srpski katolički primorski gradovi). Me u katoličkim svećenstvom ovih gradskih parohija, dobar broj bio je albanskog porekla, koji su bili regrutovani iz malih albanskih primorskih mesta. U XV veku jedan mali broj albanskih imena pojavljuje se u krigovodstvenom registru nekog dubrovačkog trgovca (Miha Lukarevića) iz Novog Brda. Seosko stanovništvo oko gradova, koji su se tako nalazili u tom registru (za godinu 1432–1438), nije imalo nijedno albansko ime.

Stanovništvo koje je dolazilo sa planina današnje centralne Albanije, kolevka i postojbina Albanaca u ranom Srednjem veku¹⁸, mogli su biti samo povlađeni teritorijalnim srebrenjem Srbije u XIII i XIV veku. Počev od centralne Albanije, srebrenje Albanaca dopire do današnje severne Albanije krajem XII veka (region dva Pilota), dok je područje oko Skadarskog jezera bilo u sredini Kračevine Dukđe u XI veku. Tako su bratani Albanci tek krajem XII veka postali bliski susedi područja Metohije. Pre velikih osvajanja cara Dušana (1331–1355) uključuju i, između ostalih, Epir, Tesaliju i današnju centralnu Albaniju (na stranu grad Draž), granica Srbije bila je na reci Mat. Krač Milutin (1282–1321) bio je gospodar samo nekoliko godina vanog grada Draža. Vladarski članovi kao i druga srpska vlastela održali su se u mnogim krajevima Albanije, Epira i Tesalije sve do otomanskog osvajanja. Stalno nastajivale stolara, bašija, koji su dolazili sa zapadnih planina Metohije prouzrokovali su početak mešavine seoskog stanovništva sa Vlasima u XIV veku. Fiskalni popis koji je bio primenjen odmah po uspostavljanju otomanske uprave godine 1455, ukazuje na izvesna albanska imena u 80 seoskih aglomeracija različenih na 600 sela i sela, koji su bili uvedeni u popis.

Pojava srebrenja ovih imena kazuje nam, dakle, da je u tom razdoblju započelo progresivno i spontano uključivanje Albanaca, tako da njihovo stalno nastajivale pre tog razdoblja u ravninama Kosova i Metohije ne može biti posvedeno¹⁹.

¹⁸ A. Ducellier, „L' Arbanon, et les Albanais au XI e siècle“, *Travaux et Mémoires* 3 (1968) p. 353–368 avec une carte.

¹⁹ A. Handžić, „Nekoliko vijesti o Arbanasima na Kosovu i Metohiji sredinom XV vijeka“, in *Simpozijum o Skenderbegu*, 9–12 maj, 1968, Priština 1969, str. 208; M. Pešikan, „Svjedočanstva starih popisa o stanovništvu sjeveroalbanskog i susjednog jugoslovenskog područja krajem srednjeg vijeka“, u *Stanovništvo slovenskog porijekla u Albaniji*, Titograd 1991, str. 190–191.

Kao „to je bilo u drugim dr avama Sredweg veka, kraqevi Srbije imali su vi„e rezidencija koje su im naizmeniĝno slu ile kao prestonice, tj. kao upravna i politiĝka sedi„ta kraqevine. Ve i deo ovih prestonih mesta bio je na Kosovu i Metohiji, posebno poŝev od XIV veka. Kraqevi Srbije stolovali su dakle u Pri„tini, Prizrenu, Ribniku (blizu Prizrena), Nerodimqu (na jugoistoku Kosova, blizu dana„weg Uro„evca), Pauniju (ne„to vi„e na jugu), Vrhlabu, Svrĝinu, Petriĝu, Brvacima (blizu Mitrovice, rezidenciji kraqice Jelene An ujske u XIII veku). Poneka prestoni mesta nalazila su se u aglomeracijama koje nisu bile utvr ene kao Pri„tina, u starom vizantijskom gradu, kao Prizren, u utvr enom gradu kao Svrĝin ili Petriĝ, druga (mesta prestoni) i podaqe od aglomeracija, tako da zbijenost ovih rezidencija prestonica na relativno skuŝenom prostoru moglo bi navesti da se zakquĝi da su Kosovo i Metohija prestono podruĝje Srbije u Sredwem veku. 'to se tiĝe Srpske crkve, koja je imalo svoje sedi„te u Pe i, ona ostaje glavno obele je ovog podruĝja, sve bar do ukidawa srpske patrijar„ije o Lijoj je sudbini odluĝila otomanska Porta godine 1766.

Od tri dinastije koje su vladale Srbijom od XII do XV veka, dve su poreklom sa Kosova „to je jo„ jedna va na potvrda o prevashodnosti svojstva tog podruĝja za Srpsku sredwovekovnu dr avu. Knez Lazar, koji je poginuo u ŝuvenom Kosovskom boju (1389) isto kao i sultan Murat I, bio je ro en u gradu Prilepcu, blizu Novog Brda. Drenica, na severu Kosova je pradedovski posed sevastokratora Branka, visokog slu benika na dvoru cara Du„ana, od koga je potekla dinastija Brankovi a (1427 - 1459), zatim poŝasni despota Ma arske, krajem XV i poŝetkom XVI veka, u vreme kad je Srbija potpala pod otomansku vlast.

BLAGO " ESTIVE ZADUŝIBINE CRKVE I MANASTIRI

Zgusnutost naslednih srpskih dobara koji su pripadali crkvenoj arhitekturi bila je mnogo ve a u pokrajini Kosova i Metohije nego igde u Srbiji²⁰. Tako u jednom selu u Metohiji, Velikoj

²⁰ Dok se „u sredwovekovnoj Srbiji, pamiwe u XIV veku jedan pop na dvadeset ku a, nagla„avaju i u isto vreme da toliko sve„tenika nema u brdima": *Histoire du Christianisme VI, un temps d'epreuves* (1274 - 1449), pod odgovorno„ u M. Mollat du Jourdin et A. Vauchez, (cf. l'article de J. Kloczowski), p. 264; prema prvom turskom popisu godine 1455, u 270 sela pokrajine Kosovo versku slu bu vr„io je jedan parohijski sve„tenik, 28 sela imalo je 2 sve„tenika, dve aglomeracije imale su 3 i u jednom gradu 4 pravoslavna sve„tenika, dok 322 zaseoka nije imalo stalnog sve„tenika. O sve„tenstvu na Kosovu i susednim krajevima, videti B. Hrabak, „Sve„tena lica na Kosovu i susednim krajevima 1455. godine“, *Zbornik Filozofskog fakulteta u Prištini IX* (1972), str. 67-80 (rezime na francuskom, str. 80-82).

KoEi (starom krajevskom vinogradarskom posedu), nedaleko od Prizrena, jo,, uvek brojimo 13 crkava koje sve datiraju izme u XII i XV veka. Teritorija Kosova i Metohije je sva pro,,arana spomenicima koji pripadaju najsavremenijim ostvarenjima srpske sredwovekovne umetnosti. Na 1100 ispitanih aglomeracija moglo se popisati 1300 crkava i manastira od kojih je ve i deo u ru,,evinama ili su ostaci zađu bina. Krajevi, velikodostojnici krajevine i Srpske crkve sagradi,,e zadivquju i broj crkava i manastira. Ostali istorijski spomenici, utvr eni gradovi, dvorci, mostovi i druge sredwovekovne gra evine su uglavnom u ru,,evnom stawu. Me u blagoĚestivim zađu binama srpskih vladara, najznaĚajnije su po op,,tem pravilu crkve mauzoleji koje su slu ile kao grobnice za vladare i Ělanove wihovih porodica. U stvari svi srpski vladari osnovali su va ne manastirske ustanove, oprengene velikim materijalnim mogu nostima, sa monumentalnom crkvom, vrlo bogato ukra,,enom koja je bila namewena da slu i kao krajevski mauzolej. Me utim, tri me u najveliĚanstvenijim dinastiĚkim crkvama mauzolejima, zatim ostale krajevske blagoĚestive zađu bine, kao i sedi,,te Srpske arhiepiskopije i patrijar,,ije, bile su podignute na Kosovu i Metohiji.

PE ŒKA PATRIJAR' IJA (PO ŒETAK XIII - XIV VEKA)

Graditeqsku celinu Pe ke patrijar,,ije saĚiwavaju tri crkve, jedna uz drugu, i zajedniĚki narteks (predvorje crkve), sve posveeno velikim saborima crkve i dr ave Srbije. Crkva Svetih Apostola je najstarija, i wu je sagradio arhiepiskop Arsenije I (1233-1263), po ugledu na prvu arhiepiskopiju srpske autokefalne crkve u fiĚi (mestu gde su se krunisali srpski krajevi), koju je podigao 1220. godine Stefan PrvovenĚani. Kao i u fiĚi, proĚege crkve Svetih Apostola bilo je prekriveno crvenkastim gipsom (malterom), prema uzoru na vizantijske katolikone kao „to jo,, uvek sre emo na Svetoj gori. Zidno slikarstvo je u veliĚanstvenom stilu prema uzoru na asketsku ikonografiju. U XIV veku bile su sagra ene dve poboĚne crkve: na severu glavne crkve bila je crkva Sv. Dimitrija, blagoĚestiva zađu bina arhiepiskopa Nikodima (1317-1324) i na jugu crkva Presvete Bogorodice, zađu bina arhiepiskopa Danila II (1324-1337). Zidno slikarstvo (ivopis) ovih dveju crkava pripada pripovedaĚkom stilu „Renesanse Paleologa“. PlastiĚna dekoracija (glavnih vrata crkve Sv. Dimitrija) je u vizantijskom stilu dok je plastika prozora u romaniĚko gotskom stilu. U riznici se nalaze crkveni umetniĚki predmeti i rukopisi koji potiu iz sredine XII veka. Po,,to je u prekidima

slu ila kao sedi„te Srpske patrijar„ije sve do dana„wih dana, celina je u dosta dobrom stawu oŁuvana²¹.

Bawska Godine 1315, kraĝ Uro„ II Milutin osniva manastir Bawsku Ēije se ru„evine nalaze u blizini Mitrovice, na severu Kosova. Bawska je bila eparhijsko sedi„te pre izgradwe velikog manastira koji je okru i vao veliĝanstvenu crkvu mauzolej u polihronom mermeru (crvenom, plavo zelenom i sivom), sa kubetom u sredini i sa dve kule zvonika bogato ukra„ene vajarskom obradom spoĝa sa tragovima ivopisa, i sa unutra„wom bogatom obradom zidnog ivopisa na zlatnoj podlozi i sa podom poploĝanim polihronim mermerom. Protomajstor ove gra evine be„e –or e sa svoja dva brata Dobroslavom i Nikolom poznatim po mnogim gra evinskim radovima crkvene arhitekture. To je bio jedan od najve ih i najbogatijih manastira Srbije, poznat jednako po svojoj riznici zlatarskih predmeta i po drugom bogatstvu sakralne sredwovekovne umetnosti. Utvr eni bedem oko manastira slu io je istovremeno kao kraĝevska riznica samom zadu binaru koga je Srpska crkva kanonizovala ne„to malo pre tri godine posle wegove smrti (1321). Crkva manastira Bawske, koja je bila posve ena Sv. Stefanu Prvomuĝeniku, osim „to je bila grobnica svog svetog zadu binara, bila je i grobnica kraĝice Teodore, majke cara Du„ana. Zemĝi„na svojina manastira obuhvatala je 83 sela sa poĝoprivrednim gazdinstvom. Manastir je prvi put bio opĝaĝkan i opusto„en 1419. godine i pretvoren u xamiju, pre 1530. godine. Bawska 1689, postaje aglomeracija pod otomanskom upravom, a 1706. godine ona je turska pograniĝna tvr ava. Delimiĝna obnova napravĝena je pod rukovodstvom M. Bo„kovi a. Sada se priprema studija o potpunijem projektu obnove.

Deĝani²² Nalaze i se 17 km na jugoistoku od Pe i, na ivici metohijske ravnice, nedaleko od dana„we granice sa Albanijom, ta bogougodna zadu bina kraĝa Stefana Uro„a III (1322 – 1331), manastir Deĝani sa svojom veliĝanstvenom crkvom jeste remek delo sredwovekovne srpske umetnosti. Sagra ena izme u 1327 – 1335, izbegav„i ĝudom ru„ewima otomanskog vremena, ova petobrodna bazilika sa kubetom visokim 28 metara, jeste jedna od najbolje oŁuvanih spomenika u Srbiji. Sa fasadom od crvenkastog i beliĝastog mermera, bogatom plastiĝnom dekoracijom u mermeru, crkva u

²¹ –uri (V.J.), ĝirkovi (S.), Kora (V.), Pe ka Patrijar„ija, Beograd – Pri„tina 1989, 359 pp.

²² Petkovi , (V.), Manastir Deĝani I i II, Beograd 1941; Deĝani i vizantijska umetnost sredinom XIV veka, povodom proslave 650 godina manastira Deĝana, septembra 1985, objavĝeno pod rukovo ewem V.J. –uri a, Beograd 1989.

Dečanima sačuvala je zidni ivopis sa 10 000 likova, 20 biblijskih krugova, 365 dana pravoslavnog kalendara, rodoslovno stablo loze Nemawi a ivopisano po uzoru na Jesejevu lozu kako bi se dala do- nekle op,ta slika te prave galerije srpsko - vizantijskog ivopi- sa u pripovedačkom stilu u vreme razdoba zvanog „Renesansa Paleologa“. Spogna plastična dekoracija obuhvata, izme u osta- log, četiri portala, 10 običnih prozora, dve trifore i 21 biforu sve bogato izvajano u mermeru u eklektičko - romaničko - gotskom i vizantijskom stilu. Protomajstor manastira Dečani be,ne neki fravevac iz Kotor, fra Vito, za koga se pretpostavqa da bi mo- gao biti isti obdareni graditelj koji je sagradio Ravanicu. U boga- toj riznici nalazi se čuvena kolekcija ikona, rukopisa i sred- wovekovnih zlatarskih radova. Zemqi,ni manastirski posed pro- stirao se na 1800 kvadratnih kilometara. Mo,ti svetog mučenika

Trapezunt, ru,evine jednog manastira

kraqa Stefana Uro,na III Dečanskog koje se nalaze u sarkofagu od crvenog mermera, jednodu,no prihva ene od sve tri veroispovesti tog područja, bile su u Sredwem veku po,tovane od pravoslavnih, katoličkih i muslimanskih vernika, i to verovatno obja,wava „to se očuvala ta wegova nadgrobna crkva.

Sveti Arhangel Bogougodna zađu bina srpsko-grčkog cara Stefana Du,ana (kraqa Srbije 1331-1345, cara 1346-1355) posve- ena Sv. Arhangelima Mihailu i Gavrilu, sagra ena izme u 1348

1352, blizu Prizrena na severnim padinama planine 'are, be„e svakako alem - kamen srpske sredwovekovne umetnosti. Po bogatstvu i izvanrednom svojstvu izra enih dekoracija u plavom i ru i- lastom mermeru spoqa, tle prekriveno mozaikom i ivopisom na unutra„wim zidovima, kao i svojim veližanstvenim dimenzijama velika trobrodna crkva sa tri apside, dva velika portala u poli- hronom mermeru i pet kubeta manastirskog kompleksa Svetih Arhangela (u Eijem je sastavu utvr eni grad Vi„egrad) nadna„ivala je ostala gra evinarska ostvarena crkvene umetnosti u Srbiji. Mauzolej cara Stefana Du„ana predstavqa sintezu izvanrednog spoja (sinkretizma) srpske verske umetnosti sa elementima prero- manižkog stila (Ra„ka) i srpskovizantijskog (moravski stil). Zemqi„ni posedi manastira brojali su 77 sebarskih sela kao i neobradivu zemqu na planini sa zaseocima (katunima) na kojima su boravili stožari bažijari me u kojima je bilo i nekoliko alban- skih katuna²³. Crkva Svetih Arhangela bila je opqažkana i opus- to„ena godine 1455, zatim potpuno sru„ena od strane Turaka i tako dobijen materijal, posebno memerni blokovi, bio je upotre- bjen za zidawe velike xamije u Prizrenu koju je podigao otomans- ki veliki vezir albanskog porekla, Sinan-pa„a godine 1615. Ožu- vanost nekih zidnih ostataka i ostali tragovi plastižne deko- racije, kao i arheolo„ke iskopine omogu ili su da se utvrdi plan obnove (restauracije) koja bi trebalo uskoro da se izvede.

Osim crkava - mauzoleja, srpski kraqevi behu zađu binari (ktitori) mnogih drugih crkava i manastira na Kosovu i Metohi- ji. Dvorski dostojanstvenici, slu benici kraqevske uprave i ostala vlastela trudili su se da slede wihov primer. Me u remek delima sakralne umetnosti tog vremena o žemu govori Wil Durrant kao o „veku hri„ anske vere“, mi emo napomenuti samo najznažaj- nije za sredwovekovnu srpsku civilizaciju na Kosovu i Metohiji²⁴.

²³ Desanka Kovačević - Kojić, „Kosovo od sredine XII do sredine XV veka“ in *Kosovo - Kosova*, Priština 1973, str. 112-113.

²⁴ Me u stotinama crkava i manastira koje su sagradili ili obnovili srpski kraqevi i vlastela nave„ emo jo„ neke. Manastiri: Hvostanska Studenica (mana- stir Sv. Bogorodice), 10 km istočno od Istoka (prvi pomen, požetak XIII v.), u ru„evinama krajem XVII veka; Sveta Bogorodica, selo Možar, krajem XIII požetak XIV veka (u ru„evinama); u Bo ovcu (XIV vek), blizu Kosovske Kamenice; Sv. Var- vara (Kmetovac, blizu Gwillana) u ru„evinama; Vojsilovica (XIV v.) blizu Jaweva; Sv. Marko i isposnica Sv. Nikole, blizu Prizrena (XIV v.); Uspewe Majke Bo ije u Nerodimqu, gde je bio sahrawen car Uro„ (1355-1371); Deviž, potpuno razru„en u toku Drugog svetskog rata a kasnije obnovqen. Crkve: u Vagane„u (blizu Kosovske Kamenice) zađu bina vlastelina Dabe iva, XIV vek, sa zidnim ivopisom iz 1335. godine i XVI veka; u selu Ajnovacu (XIV vek), u ru„evinama; u Gorwoj Nerodimqi: crkva Sv. Arhangela Mihaila (XIV v.), Sv. Nikole i Sv. Uro„a, ru„evine nema- wi kih dvorova, crkva u Lipqanu (XIV v.), zidni ivopis iz XIV, XVI i XVII veka; Sv. Nedega (1371), blizu Prizrena; Sv. Nikola (11 ikona XVI - XVIII veka), blizu

Najve i zadu binar bogougodnih i milosrdnih dela tog vremena u Srbiji, kraq Milutin u toku svoje duge vladavine, sagradio je nekih 40 crkava i manastira u Srbiji i u inostranstvu. Najreprezentativniji nalaze se na Kosovu i Metohiji: manastir Bawska, pre svega GraĀanica, nedaleko od Pri„tine, u dolini Kosova, crkva Bogorodice Qevi„ke u Prizrenu. Za vreme vladavine cara Stefa-na Du„ana u Prizrenu su podignute crkve Sv. Nikole (zadu bina Dragoslava i Bele Tuti), Sv. –or a, Sv. Nikole Rankova, Sv. Spasa (zadu bina Mladena Vladivojevi a).

Bogorodica Qevi„ka je episkopska crkva Prizrenske eparhije. Prvi put se ova vizantijska crkva pomiwe jo„ u XI veku. Wu je obnovio od vrha do temega kraq Milutin godine 1306/1307. To je petobrodna bazilika sa dve priprate (narteksa), dve kapele na prvom spratu, jednim zvonikom i pet kubeta. Od zidnog ivopisa koji pripada najbogem ostvarewu za vreme kraqa Milutina, posle obnove ostalo je 650 m² fresaka koje predstavqaju likove nemawi ke dinastije. Ova crkva koja je bila posve ena uspewu Bogorodice, pretvorena je 1756. u xamiju, a 1912. vra ena u pravoslavnu crkvu i zatim obnovqena.

Isposnica Sv. Petra Kori„kog, srpski pustiwak XIII veka, sa ru„evinama manastira podignutom na tom mestu, nalazi se 10 km istoĀno od Prizrena. Jedan od wegovih uĀenika napisao je tu fi i-vot Sv. Petra Kori„kog, najznaĀajnije delo srpske hagiografske kwi evnosti.

Posledwa bogougodna zadu bina kraqa Milutina, crkva manastira GraĀanica (1313), jeste draguq gra evinarstva i zidnog ivopisa (1312/22). Dobra oĀuvanost ove crkve sa pet kubeta omogu-ava da se divimo remek delu sredwovekovne umetnosti, koja je harmonijom svoje arhitekture morala izazivati divqewe engleskog vizantologa **Steven Runciman** a²⁵. U GraĀanici je mitropolit Nika-nor iz Novog Brda osnovao jednu od prvih „tamparija Srpske crkve.

* * *

KaĀa je krajem XIV veka otomansko nadirawe poĀelo da preti sredwjoj Srbiji pa i Bosni, knez Lazar Hrebeqanovi se tome odu-preo zapoĀev„i odluĀnu bitku 28. juna 1389. godine na poqu Kosovu u blizini Pri„tine. Srpska vojska je grupisala vojnu snagu kneza

Istoka, prvi pomen 1656. (u ru„evinama); u selu Crkole u, Sv. Jovan Krstiteq (XIV v.), zidni ivopis iz 1673. godine (majstora Radula) od izuzetne vrednosti, kolekcija ikona (XVII v.) i rukopisa; Vavedewe Bogorodice u Pe anima (1451/52), u ru„evinama (M. Spremi , Despot –ura Brankovi i wegovo doba, Beograd 1994, str. 389 br. 8); Sv. –or e na Rudniku, zidni ivopis (XVI v.); Sv. Nikola u –urekovcu (1592), kolekcija ikona.

²⁵ S. Runciman, *La civilisation byzantine*, Paris 1934, p. 304.

Lazara prema centru, vojvode Vuka Brankovića (gospodara Kosova i severne Makedonije) prema desnom krilu, a prema levom krilu, deo vojske koju je poslao kralj Tvrtko I, „kralj Srba iz Bosne“, i kako izgleda trebalo je da nanese udar jakoj otomanskoj vojsci koju je predvodio Murat I sa dva sina Jakupom i Bajazitom. U ovom sukobu ove dve civilizacije na bojišnom polju Kosovu, borba prsa u prsa bila je vrlo smrtonosna, dva protivnička vladara, Lazar i Murat, poginuli, a u toj borbi kao i princ Jakup i mnogi drugi velikaši iz oba tabora. Ako je vojnički ishod borbe kontraverzan po ondam, u tim izvorima, političke posledice bile su teške na istovremenoj nivou. Jedina država koja je još bila sposobna da se snažno odupre otomanskom osvajanju Balkana, jeste Srbija koja je potpala pod vlast sultana sve do 1402. godine i Turci su se ozbiljno ustoličili u strateški utvrđenom gradu Zvečanu na severu Kosova²⁶.

Pred nadiranjem otomanskog osvajanja na jugoistoku Balkana (Bugarska je podlegla 1393, a Vizantija je bila svedena na Carigrad i Peloponez), Srbija je uspela prvom polovinom XV veka da sačuva bitan deo svoje teritorije („to bi se odnosilo, uglavnom, na današnju Srbiju i Crnu Goru ne, to navedu Vojvodinu), izdvajaju i srpsku Makedoniju koju je zauzela Turska već krajem XIV veka.

Kosovo i Metohija postado, vrlo vitalan region zahvajući i naglom porastu eksploatacije rudnika u XV veku, ali od tada se graniče sa Turcima koji se nastanili za pola milenijuma u Makedoniji i Skopju. Blagostavne Srbije, razvoj malih gradova i nagli polet umetnosti i kulture u tom vremenu sutona wene nezavisnosti ubuduće se odvijati pod pretvom otomanske sile. Moravska Srbija, koju od Beograda, postaje malo po malo centralni region zemlje, dok se narod presećava sa juga prema severnim krajevima sve do južne Marške gde su srpski despote posedovali ogromne zemlje, ne posedovali kao velikodostojnici marške krajevine. Kada sredinom XV veka, ni Srbija, ni Marška, čak ni hrišćanska Evropa u svojoj celini nisu bili u mogućnosti da pruže trajno jedan jači otpor ratnom pohodu Mehmeda Osvajača, tada su najpre region Kosova sa svojim „prestonim gradom“ Novo Brdo, i Metohija bili osvojeni 1455, zatim to je bio kraj despotovine Srbije posle pada malog glavnog grada Smedereva na Dunavu 1459, četiri godine posle pada Carigrada. Ovi događaji zapečatili su sudbinu Balkana sve do 1912. godine.

²⁶ Pošto je bibliografija o Kosovskom boju 1389. vrlo obimna, videti zbirku radova sa starom i novijom bibliografijom i neke glavnije radove na tu temu, Boj na Kosovu, Starija i novija saznanja, pod rukovodstvom R. Mihačevića, Beograd 1992.

PRVI VEKOVI OTOMANSKE UPRAVE

Odmah posle osvajanja Kosova i Metohije kao i susednih zemaca 1455. godine, uspostavljena je otomanska uprava. Zauzete zemlje bile su razdvojene otomanskim spahijama i fiskalni popis je izvršen iste godine. U isto vreme ušivena je teritorijalna podela prema otomanskom običaju koji je predstavljao teritorijalno komadawe na upravne i vojne jedinice: pa„aluke, sanxake i vilajete (podpodela pa„aluka) i jo„ jedna paralelna podela sa sudskim područjima, kadilucima.

Stara teritorija velikodostojnika i kasnije srpskih despota Brankovi a, koja je donekle odgovarala području Kosova i Metohije, bila je obrazovana kao „Vilajet Vukov (Brankovi a)“. Okruzi, Trgovi„te (oblast Ro aja) i Klopotnik (u gorvim tokovima Ibra) bili su u sastavu tog vilajeta i nisu pripadali teritoriji dana„weg Kosova i Metohije, dok su vilajeti Pri„tina i Zvečan bili odvojeni od teritorije o kojoj je reč. Jo„ pre 1455. godine Turci su držali klanac Kačanik (koji je postao glavni grad istoimenog okruga) i vrlo važno sredwovekovno utvr ewe Zvečan, ključne strate„ke tačke za kasnije osvajalke nadirawe prema Srbiji i Bosni. Ove dve strate„ke tačke bile su u sastavu vojnih granica Skopqa. Iako je otomansko upravno razdvajawe bilo vidno umerenije u toku prvih decenija turske mo i, Kosovo i Metohija su bili u sastavu tri sanxaka: Vužitna (ili Pri„tine) sa povr„inom od 5.670 km², Prizrena (osnovanog 1459) i Duka ina ustanovljenog 1462. (ili Skadar, osnovan 1479. sa pripajawem Pe kog okruga koji je pre 1582. povratio sanxak Duka in), dok e severni deo Kosova sa Mitrovićem i vilajetom Zvečan (priznat 1455) bili prikquženi Bosanskom sanxaku. Prema fiskalnom popisu iz 1530/31, sudski okruzi, kadiluci bili su Novo Brdo, Pri„tina, Belasica i Vužitna.²⁷

Sanxak Duka in pripadao je pa„aluku (ajaletu) Rumeliji kao i Vužitna, koji je svakako pripojen Budimu, pa Temi„varu posle 1541, i ponovo prikqužen pa„aluku Rumeliji sve do kraja XVII veka. Sanxak Prizren pripadao je tako e pa„aluku Rumeliji, zatim Bosni pre ponovnog pripajawa 1602. godine pa„aluku Rumeliji. Uprkos ovim relativno čestim pode„avawima regionalnih podela i potpodela, otomanska upravna organizacija na Kosovu i Metohiji, čiji je ve i deo bio u sastavu Vužitnskog i Prizrenskog sanxaka, bila e da je ostala bez nekih ve ih promena sve do XVII veka.

²⁷ H. Kaleshi „Kosovo pod turskom vlašću – Kosovo nën pushtetin turk“, in *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 129 sgg; Olga Zirojević, „Prvi vekovi tuđinske vlasti“, u *Kosovo i Metohija u srpskoj istoriji* Beograd, 1989, str.

Turska uprava bila je očigledno vojno nastrojena, „to je svakako odgovaralo osvajačkoj prirodi otomanske imperije. Zemlji, ni posedi, timari, dodečivani su na plodou ivawe spahijama koji su za uzvrat morali osnovati kowicu, glavnu snagu otomanske vojske. Visoki dostojnici bili su korisnici velikih poseda, hasa, dok su visoki slu benici raspolagali zeametima (timar sa jednogodi, wim dohotkom od 20 000 aspri), jedna vrsta institucije koja se kasnije izmetnula u primitivnu organizaciju. Vučitrnski sanxak imao je, oko 1530, pet u ivalaca zeameta i 293 vlasnika timara, dok je 1607. godine wihov broj bio 10 i 317. U sanxaku Prizren wihov broj tih godina be, e tri, zatim 17 zeameta, kao i 215, zatim 225 timara. Jedan izvestan broj hri, anskih spahija, naslednici biv, ih lokalnih feudalaca, bili su korisnici ovih povlastica u toku otomanskih osvajawa, ali uskoro wihov broj brzo opada, najvi, e zbog islamizacije „to je bio jedini pouzdan način da se sačuva privilegovan polo aj u muslimanskoj Dr avi. U balkanskim zemqama gde su muslimani predstavqali mawinski narod, Turci (Otomani) su bili prinu eni da uveliko pozivaju hri, anski narod u svoje vojne jedinice, osim askinxija (asquindji = vojnici borbenih keta ili lake kowice, vlasnici malih timara) tamo gde su hri, ani bili proporcijalno brojniji nego li spahizi (spakis), otomanska uprava morala je prihvatiti izvesne vojne institucije nasle ene iz srpskog i vizantijskog Sredweg veka. Tako su vojnuci (vojnici na srpskom) i martolosi morali popuwavati nedostatak jedinica u Evropi obrazuju i neku vrstu narodne vojske, sastavqene uglavnom od hri, ana, koja je bila zadu ena za vojne i paravojne zadatke „to im je omogu ilo da koriste neke poreske olak, ice.

Otomanska uprava je morala isto tako da računa i na nomadsko stanovni, tvo ili polunomadsko (stožari bačija, i). Vlasi su bili ukquženi u wihov upravni sistem sa svojom svojstvenom dru, tvenom organizacijom, sa svojim doma im glavarima i tradicionalnom dru inom. Pre svega kao čuvari rudnika, wihovi glavari bili su vlasnici timara, wihovi pomo nici mawih zemqi, nih poseda, dok su ostali u ivali poreske olak, ice. Fiskalni popis iz 1488/89. nabraja 481 vla, ku porodicu u Prizrenskom okrugu, 870 u Pri, tini, 1008 u Pe i i 196 u Proilovcima. Sa wihovim stalnim nastawivawem (sedanterizacijom) i wihovim prelaskom na ratarstvo oni gube privilegovani propis „to je uslovalo naglu islamicaciju tog stanovni, tva.

Turci su se trudili da fiskalnim olak, icama podstaknu eksploataciju rudnika. U 238 sela Vučitrnskog sanxaka, popis iz 1530. nabraja, osim 65 nadzornika, 5.417 rudara hri, ana i 306 muslimanskih rudara²⁸. Va nost rudnika Srbije i Bosne za privredu i

²⁸ Na osnovu verodostojnog svedočewa —enovqanina, Jacopo de Promontorio de Campis, rudnici regiona Novog Brda i Pri, tine bili su, pored rudnika Srebznica

posebno za otomansku eksploataciju rudnika potvrđuje se i višenamernost da četiri zakonodavna zbornika o rudnicima proglašena za vreme Sulejmana II 1536. godine, kao i drugi otomanski spisi koji se odnose na rudnike, da svi oni imaju nekih 50 izraza o rudnicima koji su srpskog porekla²⁹. Održavanje ogromne turske vojske zahtevalo je veliku proizvodnju dragocenih metala, gvožđa, bakra i olova, dok je „alitra slušila za pravljenje baruta. Rudnici su bili vlasništvo sultana (has) i izvoz metala bio je strogo zabranjen. Aspre (otomanski novac) su kovali u Novom Brdu počev od 1480. godine. Ovaj novac donosi Porti godine 1525/26. 3454875 aspri, dok je 262889 aspri u srebrnim polugama bilo upućeno u Carigrad. Godine 1530, dohodak je 3983785 aspri.³⁰ Međutim, rudarska industrija bila je u opadaju, a vlasnici rudnika za vreme ratova u XV i XVI veku pokazivali su veću zaštitu kao i za promenom zanimanja. Krajem XVI i početkom XVII veka rudnici doživljavaju svoj pad i krajem XVII veka rudnici zatvaraju okna jedno za drugim sve do konačnog gašenja rudarske proizvodnje.³¹

Otomanska okupacija bila je takođe i vinovnik znatnih izmena u poljoprivrednoj proizvodnji. Dok su u Srednjem veku i početkom otomanske uprave Kosovo i Metohija bili pravo vinogradarsko područje,³² obradivost zemlje stanovnika nestojara, vojni i ekonomski imperativi Otomanske carevine diktirali su preustrojenje na obradivost ita. U vreme otomanskih osvajalčkih pohoda na Kosovo i Metohiju nisu predstavljali samo važne strateške tačke, već i bitnica za snabdevanje vojske. Kada je započela kriza u

(Bosna), Kratovo, Seresa (Makedonija), Solun i Sofija, među najznačajnijim na Balkanu. Prihod od trogodišnjeg ugovora o zakupu za godinu 1475/76. odgovarao je sumi od 360000 venecijanskih dukata u zlatu, up. F. Babinger, „Die Aufzeichnungen des Genuesen Jacopo de Promontorio de Campis über den Osmanenstaat um 1475“, *Bayerische Akademie der Wissenschaften*, München 1957, str. 64 H. Kaleši, „Kosovo pod turskom vlašću. Kosova nën pushtetin turk“, in *Kosovo - Kosova*, Priština 1973, str. 137.

²⁹ F. SPAHO, „Turski rudarski zakon“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* XXV (1913), str. 133–149, 151–194. V. Skarić „Stari turski rukopis o rudarskim poslovima i terminologiji“, Spomenik Srpske kraljevske akademije LXXIX (1935). Utvrđeno je da je turski rudarski zakon veran prevod „Zakona o rudnicima“ despota Srbije Stefana Lazarevića (1402–1427), up. Olga Zirojević, „Prvi vekovi tuđinske vlasti“ in *Kosovo i Metohija u srpskoj istoriji*, Beograd 1989, str. 68–69 br. 107.

³⁰ Putuju i tih godina pokrajinom Kosovo, Bartolomeo Kuprešić izveštava da „se iz zemlje vade velike količine srebra, tako da turski car kuje sav svoj novac u srebru, koje dobija iz srpske zemlje“, up. Benedikt Kuprešić, *Putopis kroz Srbiju, Bosnu, Bugarsku i Rumeliju 1530*, Sarajevo 1950, str. 37.

³¹ B. Hrabak, „Dubrovčani u rudarstvu i uvozno-izvoznoj trgovini Kosova 1455–1700“, *Vraski glasnik* XVII (1984), str. 10–73; H. Kaleši, „Kosovo pod turskom vlašću – Kosova nën pushtetin turk“, in *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 135–137; Radmila Tričković, „An devant de plus dures épreuves. Le XVII siècle“, in *Le Kosovo – Metohija dans l'histoire serbe*, Lausanne 1990, p. 94.

³² M. Lutovac, *La Metohija, Etude de géographie humaine*, Paris 1935, p. 25–26.

Otomanskoj imperiji (druga polovina XVI veka) nesigurnost i vojne i ekonomske potrebe i,le su na ruku gajewu ovaca, te su stare itnice pretvorene u prostrane pa,wake³³. Jedino kada je Otomanska imperija pre,,la u defanzivu (XVII vek) onda je islamizacija, pra ena kolonizacijom albanskih stožara koji su pre,,li na islam, poželjela da bude podsticajna od strane otomanske uprave³⁴.

Me utim, promene u strukturi stanovni,,tva dogodile su se najpre u gradskim aglomeracijama i to polako ali (stalno) napreduju i. U prvo vreme, uspostavljanje otomanske uprave nije izgledalo da je uveden neki veliki poreme aj me u slojevima urbanog stanovni,,tva. Ve ina zanatlija po gradovima imaju srpska narodna imena, „to nagove,,tava njihovo seosko poreklo, nazivi zanimawa su tako e srpski (pojasar, „titar, lukar, ko ular, zlatar, kovač itd.) dok se u XVI veku pojavuju zanimawa istočnjačkog porekla (kasap, nalbant, sapunkija, telal itd.). Me u zanatima tog vremena ne bele imo albanska imena³⁵. Prvi poznati popis u Pe i iz godine 1485. daje gotovo isti broj zanatlija i jedne i druge verispovesti dok je broj hri,, ana bio četiri puta ve i od broja muslimana u gradovima³⁶. Me utim, muslimani obrazuju ve inu stanovni,,tva tog grada krajem XVI veka sa znatnim sastavom zanatlija muslimana. Stawe se odvija na sličan način i u ostalim gradskim sredinama te oblasti. U drugoj polovini XVI veka trgovci u ovim gradovima bili su isključivo muslimani, ali ne u tako velikom broju³⁷. Po,,to nisu podlegali oporezivawu, dubrovačkih trgovaca nema u ovim popisima.

Fiskalni popis „oblasti Brankovi a“ (podrazumevaju i Kosovo i jedan deo Metohije) koji je bio 1455, odnosi se jedino na seosko stanovni,,tvo. Onomastička studija koju je na osnovu ovog popisa napravio lingvisti Mitar Pe,,ikan, ne pru a mogu nost da je zabele eno i jedno ime albanskog sela³⁸. Albanska vlastita imena pojavuju se ipak u 80 na 500 sela ukupno. Popis u sanjaku Vučitina, godine 1487, čija teritorija nije tako bliska „oblasti Bran-

³³ Up. Olga Zirojevi , „Prvi vekovi tu inske vlasti“ u Kosovo i Metohija u srpskoj istoriji, Beograd 1989, str. 80–81.

³⁴ Up. M. Lutovac, *La Metohija*, str. 67–68, B. Hrabak, „Širenje arbanaških stočara“, str. 120.

³⁵ Olga Zirojevi , n.d., str.82 B. Hrabak, „Seoske zanatlije na Kosovu i susednim oblastima sredinom XV stole a“, Glasnik Muzeja Kosova XI, Pri,,tina 1972, str. 135–146.

³⁶ Izgleda da se u Okrug Pe i, koji se dodiruju danas sa granicom Albanije, broj Albanaca pove ao u to vreme toliko da se mo e obrazovati jedna znatna mawina, S. Pulaha, *Defteri i regjistrimite sanxhakut te Shkodres i vittit* 1485, Tirana 1974, str. 33–34.

³⁷ H. Kaleši „Kosovo pod turskom vlašću-Kosova nën pushtetin turk“, u *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 132–133, 137–138; Olga Zirojević, n.d., str. 83–87.

³⁸ M. Pe,,ikan, *Oblast Brankovi a (op,,ti podaci)*, Onomatolo,,ki prilozi V (1984), str. 257–285.

kovi a“, jeste (uglavnom) sa eti popis bez imena ličnosti ali sa napomenom na broj doma instava i na veroispovest njihovih posjednika. Na 858 sela i 50 zaseoka, hri,, anskih doma instava ima 16.729 (412 u Pri,,tini i Vučitrnu), dok je broj muslimanskih 177 (94 u Pri,,tini a u Vučitrnu 83 u seoskim aglomeracijama). Ukupno 16.905 hri,, anskih doma instava predstavqaju 99% stanovni,,tva. Prvi popis u Metohiji i Altinu (*nâhiye d' Altunili*)³⁹ iz godine 1485, ukazuje na slično stawe: od ukupno 6.269 seoskih doma instava, 6.214 su hri,, anska a 55 muslimanska. Vlastita slovenska imena predstavqaju 58,5% glavaru porodice. Albanska sela su skupqena u brdskim predelima Altina (u dana,,woj severoistočnoj Albaniji), kao i na jugu Metohije, naročito zapadno od akovice (dana,,wa granica prema Albaniji). Broj doma instava izme u 1520. i 1535. godine u Vučitrnskom vilajetu 19.614 (700 muslimana ili 3,5%), u Prizrenskom 18.741 (sa 359 muslimanskih doma instava, ili 2%). Antroponimska istra ivawa ukazuju na vrlo mo nu ve inu slovenskog i pravoslavnog stanovni,,tva u XVI veku, Eiji se sastav morao izmeniti postupno u XVII veku u korist muslimanske veroispovesti (delom preverom prelaskom u tu u veru) i albanske (naročito imigracijom), proces potpomognut br om islamizacijom tog susednog stanovni,,tva.⁴⁰

Popisi sa kraja XVI veka odnose se u stvari na gradsko stanovni,,tvo. Struktura stanovni,,tva uzimaju i u obzir veroispovest omogu ava nam da pratimo prodirawe islamizacije. U najve em gradu Kosova i Metohije, u Prizrenu, sa osam muslimanskih četvrti⁴¹ (sa 320 doma instava računaju 21 novo islamizovano) i deset hri,, anskih četvrti (254 doma instava), „to je ravno 56% muslimana prema 44% hri,, ana. Pri,,tina sa 11 muslimanskih četvrti (308 doma instava = 54%, sa 18% islamizovanih) i 9 hri,, anskih četvrti (266 doma instava i 46%), predstavqa slično stawe. U Trepči: 9 hri,, anskih četvrti (310 doma instava = 77%, 23% preverenih) i 3 muslimanske (44 doma instava = 23%, od kojih je 23% preverenih); Dowa Trepča ima samo 65 hri,, anskih doma instava⁴²;

³⁹ Nahija je najmawa teritorijalna podela u Turskoj.

⁴⁰ H. Kaleši, „Kosovo pod turskom vlašću-Kosova nën pushtetin turk“ u *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 132-133, 138.

⁴¹ Imena ovih četvrti: Stara Xamija, Qevi,,a, Ajazbeg, Haxi Kasem, Jazici Sinan, ar,,ija, Kurila, Tabaci (muslimanske) i Stari Pazar, Mahri , Koka (Kurila), ar,,ija (Petar Nikola), Bogoj ribar, Radmir, Jazixi Sinan, Pandelija, Pridvorica, Ajas (hri,, anske), kao i drugi gradovi bilo turski ili muslimanski ili pak srpski i hri,, anski.

⁴² Prema svedočanstvu Komulovi a koje je utvr eno 1584, 400 katolika i jedan ubogi sve,tenik iveli su u Trepči, a u Jawevu bilo ih je vi,,e od 1.000, i 600 u Novom Brdu (godine 1578), up. B. Hrabak, „Dubrovčani u rudarstvu i uvozno-izvoznoj trgovini Kosova 1455-1700“, *Vrawski glasnik XVII* (1984), str. 126-130; Olga Zirojevi , n.d., str. 106.

Novo Brdo: 20 hri,, anskih četvrti (237 doma instava = 62%), 5 muslimanskih četvrti (138 doma instava = 36%, 26% preverenih) i „est jevrejskih doma instava; Vučitrn: „est muslimanskih četvrti (228 doma instava = 72%, 24% preverenih) i 4 hri,, anske četvrti (87 doma instava = 28%); Jarevo: „est hri,, anskih četvrti (254 doma instava=86%), jedna muslimanska četvrt (41 doma instvo=14%), jedna grupa nomada (*haymane*) je u tom popisu; Pe : 13 muslimanskih četvrti (141 doma instvo=90%, 14 islamizovano), 3 hri,, anske četvrti napu,,tene i 2 jo,, nastawene (16 doma instava=10%)⁴³; itd.

Ve i deo stanovni,,tva ovog regiona imao je statut raje (raja=stađo) „to bi odgovaralo nepovla,,enom sloju sultanovih podanika. To je uglavnom bilo seosko stanovni,,tvo, ve inom hri,, ansko, sa slabom muslimanskom mawinom u to doba. Nasledni statut „raje“ morao je biti zadržan iskqučivo za hri,, ane u poznije vreme. Raja koja je obavqala neke javne slu be (čuvari puteva, narodna vojska, sokolari) u ivali su neke fiskalne olak,,ice. Prema svojim gospodarima raja je bila obavezna da pla a porez (*ispendje*) u visini od 25 aspri po glavi hri,, ana koji je bio sposoban za rad, kao i desetak od poqoprivrednih proizvoda, i jo,, neke druge obaveze u naturi i u radu. Drava je ubirala porez (*haraž*) po glavi zrelog čoveka, porez koji je tako e mogao biti ubiran i po doma instvu (doma instva udovica imala su prava na fiskalnu olak,,icu)⁴⁴. Gradska raja imala je donekle poreske olak,,ice. Ovaj fiskalni danak počeo je vremenom da se poveava (počev od 1582. glavarina je poveana pet puta a posebni porezi osam puta), naročito povodom opadawa vrednosti otomanskog novca u srebru aspri. Najte a obaveza i posebno najbolnija za hri,, ane bio je danak u krvi, koji se sastojao u oduzimanu mu,,ke dece (islamizovane i odvojene za uvek od njihove porodice) koja su bila odre ena za regrutaciju u otomanskoj pe,,adiji, da budu janičari.

XVII VEK (ANARHIJA, ISLAMIZACIJA, EGZODUS)

Krajem XVI veka i naročito početkom XVII veka sve ve a nesigurnost bila je uzrok početima velike krize koja e počati Otomansko carstvo. Vastnost saobra ajnih puteva i bogatstvo pokrajine kao i blizina albanskih i crnogorskih planina uslova-

⁴³ Olga Zirojevi , n.d., str. 106-107.

⁴⁴ H. Kaleši, „Kosovo pod turskom vlašću-Kosova nēn pushtetin turk“ u *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 133-135.

li su pojavu posebno očajnog stava na Kosovu i Metohiji, koje e i daće biti sve te e i te e, naročito za najneza,,ti enije slojeve dru,,tva, u ovom služaju hri,, ane⁴⁵. Stave koje e, sa austro-tur-skim ratovima, uticati na veliki egzodus hri,, ana krajem XVII veka i prvom polovinom XVIII veka i na veliku islamizaciju svih slojeva domorodačkog ili usegenog stanovni,,tva.

Kada su se početkom „dugog rata“ (1593-1606) Srbi podunavskog kraja digli masovno protiv otomanske vlasti, turski veliki vezir Sinan-pa,,a spalio je mo,,ti vihovog za,,titnika svetog Save na bojnem poqu u Beogradu. Isti veliki vezir sagradio je (1615) veliku xamiju u Prizrenu od mramora koji je dobio ru,,ewem crkve Svetih Arhangela, gde je bila grobnica srpsko-grčkog cara Stefana Du,,ana (1331-1355). Crkva gde je bio grob cara Uro,,a (1355-1371) bila je tako e oskrnavljena i opusto,,ena oko 1584. kao i mnoge druge hri,, anske crkve.

Po,,to su se br anska plemena odmetnula odbijaju i pove a-we poreskih obaveza, poželili su sa pqačka,,kim upadima u doline Kosova i Metohije. Ove otimačine su izazivale mere odmazde u vidu pravih ratnih pohoda protiv br ana Crne Gore i Brda kao i na-glu islamizaciju albanskog plemena Malisori. Turci sagradi,,e utvr ewa, Gusiwe (pre 1611), Plav (pre 1619), Bawsku (1619) čija je crkva morala slu iti kao skladi,,te oru ja, Ro aj (1639) da bi sve to zaustavilo pqačku stra,,nih br ana. Godine 1630. Porta je bila preplavljena albama trgovaca i drugih putnika me u kojima je svake godine bilo pedesetak ubijenih od strane ovih odmetnika koji bi odnosili 20 do 30 hičada ovaca svake godine kao plen. U području Ro aja, u susedstvu Metohije, bilo je neizbe no opu-

⁴⁵ „Samo zbog ovoga stava istorija Albanaca zahteva istra ivawe. Osetqivi kada je u pitawu strast prema „sabqi, vezovima u zlatu, požastima“, jedino kao vojnici napu,,taju vihove planine. U XV veku, oni se nalaze na Kipru, u Veneciji, u Mantovi, u Rimu, u Napuqu, na Siciliji, pa sve do Madrida gde e izlo iti svoje namere i svoje jadicovke, tra iti tone baruta ili godinama izdr avawe, arogantni, bahati, uvek spremni da se potuku. Stoga, Italija se polako zatvara pred wima. Oni sti u do Holandije, Engleske, Francuske za vreme na,,ih Verskih ratova, vojnici pustolovi za kojima idu i vihove ene, i vihova deca i vihovi popovi. Regenstvo Al ira i Tunisa ih je odbijalo, posle zenge moldavskih bojara i vlaha ... Onda su se stavili u slu bu Porte, „to su oni radili od samog početka, „to e jo,, vi,,e raditi požev od XIX veka. „Taro gde je sabqa, taro je i vera“. Oni su za one koji im obezbe uju ivqewe. U slučaju neuspaha „uzimaju i kao u pesmi vihovu pu,,ku za pa,,u i vihovu sabqu za vezira“, oni bi se uivr,, ivali za svoj račun i postajali bi hajduci. Početkom XVII veka, jedan veliki broj Albanaca, uglavnom pravoslavnih po,,li su prema grčkoj zemqi gde su se ulogorili kao u osvojenoj zemqi“, up. F Braudel, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l' époque de Philippe II*, t. I Paris 1982 (prvo izdawe, Paris 1949) p. 43 (bibliographie u. 3-14). Za razdobje koje je prethodilo ovom o kojem govori Brodel (Braudel) nemima i pustolovna priroda Albanaca potkrepjena je dokumentima Venecijanskog arhiva, up. A. Ducellier, „Les Albanais à Venise aux XIV et XV siècles“, *Travaux et Mémoires* 2 (1967), str. 405-420, videti naročito, str. 408-412, kao i Id,, „Albanci u venecijanskim kolonijama u XV veku“, *Studi Veneziani* X (1968) str. 47-64.

sto,eno jedno pedesetak sela zbog pqałke i drugih istrebgewa. Podrułje Laba kao i Toplice (u blizini Kosova) bili su tako opu-sto,eni da su dubrovałki trgovci bili primorani da najme oru-anu pratwu od najmawe sto vojnika kako bi pre,,li ovo podrułje, tako da je stanovni,,tvo moralo 1586. godine da be i.

Krajem XVI veka i sve tokom XVII veka proces islamizacije stalno se pove ava. Ovi postepeni naleti islamizacije koji su se najvi,,e odnosili na katoliłki ivaq bili su posledica vrlo vi-sokih poreskih prinuda u pogledu katolika Severne Albanije koja je bila bliska otomanskoj vlasti. Drugi veliki faktor bila je dekadencija organizacije katoliłke biskupije, nizak nivo obrzog- vawa sve,,tenika, i narołito nepromi,,qeno pove awe crkvenog desetka. Obnavqawe Pe ke patrijar,,ije godine 1557. ułvrstilo je naprotiv Srpsku pravoslavnu crkvu „to je uslovalo usporavawe islamizacije me u pravoslavnim ivqem. Daleko od toga da je Pra-voslavna crkva bila privilegovana i wen polo aj postajao je sve vi,,e i vi,,e nesigurniji u vreme kada je kriza centralne otoman-ske mo i (sa velikim ustancima u Anadoliji) pogodovala stawu stalne anarhije u provincijama Imperije. Fiskalna nasilna oti-małina⁴⁶, konfiskacija zemqe, razne zloupotrebe, pqałke, ru,,ewa i iznu ivawa u pogledu onoga „to je ostalo od bogatih manastir-skih imawa patrijar,,ije, naterali su crkvenu jerarhiju da podr i otvoreno sve vi,,e i vi,,e ustaniłke pokrete (krajem XVI veka, po-letkom XVII veka) podjamqenog naroda i da tra i podr,,ku hri,,- anskih snaga. Ovi ustaniłki pokreti dostigli su svoj vrhunac u toku tri rata izme u Austrije i Turske (1683 1691, 1716 1718 i 1737) sa velikim posledicama u mewawu verske strukture truju i nepovratno odnose me u zajednicama⁴⁷.

Posle posledwe turske opsade Beła, 1683, turska vojska je be-e i sistematski pqałkala po putevima pred ołima mo nika Svete lige (Austrije, Venecije, Poqske). Narołito su bila velika uni,,tavawa na Kosovu i Metohiji, posebno u sedi,,tu Pe ke patrijar,,ije i u velikom manastiru Dełani. Ofanziva Hri,, an-ske lige prodrła je sve do Skopqa koga je uni,,tio po ar izazvan od strane austrijskog generala Pikolominiya, 26. oktobra, kako bi zaustavio epidemiju kuge. Austrijske snage su u prolazu pomagali

⁴⁶ Godine 1662, katoliłki nadbiskupi, Petar Bogdani izve,tava da je narod Srbije morao da daje dva puta ve i porez nego li ostale provincije Carevine dok su 1683. godine, katolici Jaweva morali dodatno isplatiti 2.500 dukata u zlatu „to ih je navelo da masovno napuste wihov mali grad, up. H. Kaleši, „Kosovo pod turskom vlašću – Kosovo nèn pushtetin turk“ u *Kosovo-Kosova*, Priština 1973, str. 142.

⁴⁷ Kaleši, *Ibid*, str. 139–142.

⁴⁸ Ve u septembru 1688. godine, francuski diplomatski izve,taji iz Beła podvlaqe da „su cela Srbija i Bugarska uzele uqe, a u borbi protiv Turaka [...] kako

ustanici⁴⁸, a i austrijska vojska je mnogo pobila i opqakala muslimanskog ivqa. Petar Bogdani koga je pratio skopski nadbiskup bio je dolekan u Prizrenu od strane srpskog patrijarha Arsenija III "arnojevi a sa „est higada naoru anih Srba i Arbanasa (prema francuskim izvorima 10 000, koji su polo ili zakletvu austrijskom generalu). Po„to se razboleo od kuge, Pikolomini umire u Prizrenu⁴⁹, 9. novembra, a Bogdani malo kasnije. Zbog preterane pqaške austrijske vojske jedan deo albanske narodne vojske prelazi u turski tabor. Potužena u Kažaniškom klancu, austrijska ofanziva zavr„ava se mužnim povlaženem sve do Beograda. Turska osveta bila je nemilosrdna. Represalije su trajale vi„e meseci, sve dok carska Porta nije raspisala op„tu amnestiju. Cela Srbija i Makedonija su bile spaene i poklane. Cele pokrajine su bile opusto„ene zverstvima muslimana me u kojima su se narožito isticali Tataari sa Krima. Sa svojim bogatstvima i sa svojim strate„kim znažajem, Kosovo i Metohija bili su me u krajevima najvi„e pogodnim nasiqem prema svom gra anskom hri„ anskom ivqu. Nepovratni proces islamizacije, zatim ubrzane albanizacije zajedno su se ukqužili⁵⁰. Be e i ispred turske odmazde, desetine higada srpskih porodica na želu sa svojim patrijarhom napusti„e Kosovo i Metohiju i susedne pokrajine i krenu„e se isečavati stopama hri„anske vojske. U ovom prvom velikom povlaženju koje je bilo slično biblijskom, oni su nosili kovžege sa mo„tima svojih svetaca, kao „to su nekada deca Izraiqeva i„la za kovžegom zaveta prelaze i pustiwu. Wih je pratilo mno„tvo katoliških Albanaca (koji su uglavnom bili iz severne Albanije, iz sanxaka Novi Pazar i Kosova i Metohije), i ovaj egzodus ih je morao povesti u ravnice Ju ne Ma arske, u Slavoniju i jo„ dage sve do Budimpe„te.

* * *

Dok su Kosovo i Metohija bili centralni deo Srbije, to je bila kolevka srpske civilizacije u Sredwem veku. Geostrate„ki znažaj ove udoline, koja se nalazila na raskr„u saobra ajnih pute-

bi se oslobodile ropstva [...] i da ove provincije tra e pomo Carevu kako bi se oslobodile jama“; u oktobru „14.000 Ra„ana (Srba)“ ocnose pobeđu nad Turcima „na dvadeset miqa od Beograda“ up. Diplomatski arhiv Ministarstva Spognih poslova francuske Republike, (Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Etrangères de la République Française) *Correspondance politique*, tome 65 Vienne (1688) *Supplément*, f. 247v-248; Vienne (1688) tome 63, f. 319.

⁴⁹ Po„to je primio posledwu prižest iz ruku srpskog patrijarha, prema francuskim izvorima, Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Etrangères de la République Française, *Correspondance politique*, tome 65 Vienne (1689–1691) f. 122–123, 118.

⁵⁰ „R. Busch-Zanter, Albanien, Neus Land im Imperum, Leipzig 1939, p. 86. skre e pa wu na albansku presiju koja je prouzrokovala srpsku migraciju prema severu“, up. F. Braudel, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, t. 1 Paris 1982. p. 51 n. 1.

va u središnjem delu Balkana, objava geopolitički ulog ove teritorije. Mnoge su odlučne bitke u istoriji Srbije i Balkana ovde bile vođene. Godine 1072/3, srpski kralj Konstantin Bodin bio je potužen u Taonionu (Pauni) od Vizantinaca. U XII veku Stefan Nemana je pored svoje braće koji su bili saveznici Vizantinaca zadobio presto Srbije u Pantinu 1170 (Pantini). Osim slavne bitke godine 1389, koja se sa „Kosovskim zavetom“ duboko urezala u srpskoj kolektivnoj svesti sve do današnjih dana, jedna druga važna bitka odigrala se godine 1448. između hrišćanske vojske pod vodstvom Matije i Turaka. Ako je bitka iz 1389. otvorila put centralnog dela poluostrva prema azijskoj klimi, bitka iz 1448. bila je jedan od hrišćanskih poraza koja je započela sudbinu jugoslovenske i srednje Evrope za vekove, pet godina pre pada Carigrada. U vreme rata Svete alijanse koji je označio kraj otomanskog nadira prema Zapadu, Kosovo je ponovo postalo strateški ulog gde se odigrala vojna prekretnica toga rata. Ponovo osvajanje Balkana od strane Austrijanaca koje je pomogla srpska narodna vojska, desilo se u zimu 1689/90. u Kačaniku, u klancu koji je strateška tačka u prolazu ravnice Kosova i Skopske doline na jugu. Glavni vojskovođa Austrijanaca, general Pionin, umro je ubrzo posle toga od kuge u Prizrenu, i bio je sahranjen u Bogorodici Qevij, koja je u Prizrenu. Austrijski poraz omogućio je Otomanskoj imperiji da uspostavi svoju granicu na međima Balkana (reka Sava i Dunav) za više od jednog veka, ali Matijarska je bila oslobođena a Turci za uvek isterani iz srednje Evrope. Kada je 1912, u toku Prvog balkanskog rata, srpska vojska oslobodila Kosovo, Balkanski savez, Srbija, Grčka, Bugarska, Crna Gora okončane vekovnu hegemoniju tursku u ovom delu Evrope.

Prevela:

Olga Mrčić Kočević

БЕРА И НАУКА

ESTETIKA TELA

U svom egzegetskom spisu pod nazivom „'estodnev“ veliki kapadokijski bogoslov sv. Grigorije Nisijski (IV vek) na jednom mestu piše: „Treba verovati da je u svako biće založen neki pre-mudri i umetnički logos“.¹ Isti autor u nastavku navedenog dela pod naslovom „O stvaranju čoveka“, daje određenu definiciju, ili bolje rečeno pronicljivije uobličenu misao o lepoti čoveka, gde kaže: „Ako je Bog punota dobra, a čovek njegov lik, znači da lik u tome i ima podobije (sličnost M. L.) prvotika, jer je ispušten svakojakim dobrima. Sledstveno, u nama postoji slika svega prelepog, svaka dobrota i mudrost, sve ono „to je shvatljivo o najboljem.“² Stariji brat sv. Grigorija, inače episkop grada Kesarije, u Kapadokiji, sv. Vasilije Veliki (IV vek) smatra da je jedan od bitnih motiva za čovekovo proslavljanje Boga, čijenica postojanja lepote tvornog sveta. O tome, u svom čuvenom „'estodnevu“ kaže: „... proslavimo najvećeg Umetnika, „to je premudro i majstorski stvorio svet, i iz lepote vidljivog shvati onoga koji prethodi i koji je iznad svih lepota.“³ Sv. Maksim Ispovednik (580–662) razmišlja i o telu veli: „Telo je sposobno da na sasvim vidljiv način primi u sebe raspoložive duše, budući da je sa vama spojeno, kao jedinstven organ za ispoljavanje vrline“.⁴

Odnos Crkve prema materiji, odnosno čovekovom telu, moćda najubedljivije i najautoritativnije izražava liturģijski simbolizam. Ne samo u Evharistiji, gde se prinosi hleb i vino i pretvaraju u supstanciju i realnost Hristovog Tela i Krvi, nego i raznovrsnim obredima organski povezanim sa liturģijom: vodoosvećenje, osvećenje raznih plodova, qudskih stani,ta itd. Tako e, ne mali broj hrićana i danas veruje da je telesnost i materijalnost opoziti-

¹ Tvorenija sv. Grigorija Nisska o, čast' perva, Moskva 1861, 15 – prevod s grćkog.

² Isto, 141.

³ Tvorenija Vasilija Velika o, čast' perva, Moskva 1845, 20 (reprint) – prevod s grćkog.

⁴ Tvorenija rećodobno o Maksima Ispovednika, kn. II, Moskva 1993, 178 – prevod s grćkog.

cija izvornoj duhovnosti, te često zazorno ili raspolu eno do ivgavaju celinu Boga, Ćoveka i stvorenog sveta. U tom sluąaju ovaj deo hri,, anskog tela Crkve Hristove nesvesno poriče i celokupnu hramovnu umetnost (ikonografiju, arhitekturu, poeziju i pojave). Zapravo, ako u shvatawima i bi ima pravoslavnih hri,, ana ovakav pristup ponegde i svesnije egzistira, tu pojavu, kako smatra o. Sergej Bulgakov, mo emo nazvati spiritualistiąko ikonoborstvo, ili vrstu spiritualnog religioznog materijalizma. Treba ista i, da je pravoslavqe ne samo sistem pravila i ve bi za spasewe du,,e, nego izvori,,te duhovne slave i preobra aja tela, tj. spasewa i preobra aja psihofiziąkog Ćoveka.⁵

Kada je Aleksander Baumgarten (1714–1762) zasnivao estetiku, eleo je da teoriju ma,,te uobliąi u samostalnu nauąnu disciplinu. Ne ulaze i dubqe u problematiku ove i ovakve estetike, vredi ista i da je i sam Baumgarten, inaąe sledbenik Lajbnica i uąenik Kristijana Volfa, imao ose aj za celinu bi a, ali formiran u odre enom smeru i mentalitetu tada,,we filozofske misli, nije imao mogu nosti da duhovno, misaono i pojmovno uobliąi u svest o celini.

Prema zapa awima nekih etimologa, na primer Valdea, starogrąka reą kalos ima znaąewe „lep“ i vezuje je za sanskritsku kalua-h „to kod Indusa znaąi „zdrav“ i „neiskvaren“. Zapravo, ovde kao da je izra ena iskonska potreba da se lepota shvati pojmovno, iska e i do ivi kao ne,,to celovito, iznutra i spoqa povezano i me usobno pro eto.⁶

Nije mi namera da ovom prilikom sistematiąnije obrazla em pravoslavno shvatawe lepog, osim u primerima na zadatu temu. Istakao bih tek toliko da je, na primer, o. Pavle Florenski (1882–1937) pod pojmom estetiąkog podrazumevao blagodatnu energiju koja pro ima celokupno bi e, te je neizvodqivo i nepopularno stvarati sekvence mogu ih misaonih pojmova ili definicija, jer bi ih u tom sluąaju mogli oblikovati i izraziti bezbroj. Dakle, predmet pravoslavne estetike nije podlo an toj vrsti racionalistiąke diferencijacije wenog predmeta, imaju i u vidu da je neodeqiva od bogoslovqa.⁷

U oblasti tradicionalnog pravoslavnog podvini,,tva put prema,, avawa du,,evne i telesne razdvojenosti tekao je zadobijawem duhovnosti, odnosno dovo ewem Ćoveka u nivo uspostavqaju eg poretka, a to je upravo stawe celomudrosti. Ujedno ovo je i pravac kojim su se kretala i srpska estetiąka shvatawa, posebno

⁵ Pogledati: S.N. Bulgakov, Sve neveąerniy, Moskva 1994, 217.

⁶ Sreten Petrovi , Estetika, Beograd 1996, 11.

⁷ V. V. Bąkov, s e iąeskiy lik b" i" (Umozreni" Pavla Florenskogo), Moskva 1990, 11.

jasno izražena od epohe XIII veka. Originalna srpska bogoslovska misao i stvaralaštvo, koji vrhove u delima liturgijske i himnografske sfere, kao i domeni fresko slikarstva velikih začinata dinastije Nemanića, podudarani su teoriji najpopularnijih srednovekovnih zastupnika učenja o činu i naznačenju Ćovekovog života, tj. svetosti i preobraćenja, „to bi se moglo nazvati i dosezanje ideala celomudrosti. Pre svih, u srpskoj tradiciji najrasprostranjeniji su prevodi i prepisi spisa poznatih učenika srednovekovnog monaha sv. Jovana Lestvičnika (oko 579. do posle 654) i sv. Isaaka Sirina (VII vek).

„Ćovekovo telo, predstavljajući deo njegove sveukupnosti, ali hteli to ili ne, on je na prvom mestu dat telesno. Zapravo, njegovo telo se svim unutaršnjim i spoljnjim nijansiranjima u izgledu je

Bogorodica Studenička, freska iz 1208. godine

deo koji na prvi pogled nazivamo Ćovekom. Pristupaju i mu iz raznih perspektiva i sagledavaju i ga „to obuhvatnije i celovitije, shvatamo da Ćovekova materijalnost, odnosno telo, nije materijalna manifestacija organizma, ili Ćovekova forma, nego ustroj-

stvo wegove celovitosti. Ne ulaze i dubge u etimolo„ka značewa ove reči istižen ono „to je ve rečeno u nekim mojim prethodnim radovima, da na primer, beloruska reč tjelo znači celo, ne„to dovr„eno i pravilno organizovano.⁸

Mnogi podvi nici i mističari, kao na primer sv. Simeon Novi Bogoslov (949–1022) koji je izvr„io ogroman uticaj i na srpsku pravoslavnu estetiku sredweg veka, pa i dađe, smatra da se čovekovo telo sjediwuje sa Bogom. On je u svojim himnama pisao „da se telo neizrecivo sjediwuje s Tvorcem“, da preko pet svojih čula ose a i do ivgava vi ewe Boga, odnosno neizrecive Bo anske svetlosti. Na taj način oblikuje se sveto telo.⁹ Bogopoznawem čovek postaje nosilac blagodatne energije Bo ije i qubavi Tvorca, a wegov sveukupni izgled mo e se nazvati celovitost lepote tela. Podvi nici vere, bez obzira da li su monasi ili ne to su qudi koji svojom verom i istrajno„ u dodiruju vrhove duhovnosti i predstavqaju najva nije i najuzvi„enije estetičke subjekte. Zapravo, distanca izme u čoveka (subjekta) i Boga (objekta) gubi ovu racionalitetnu relaciju onog trenutka kada otpočne podvig (pokret), borba za Duh. Tada je početna distanca smawena i put postaje otvoren, mada nikada li„en prepreka i istinske borbe. Čiq je obo ewe celog čoveka, gde se potire potencijalna, odnosno pojmovna (zami„gena) razlika izme u subjekta i objekta, i taj novi preobra eni odnos postaje ivot u Hristu, sveto telo ili u pravom smislu potencijal pravoslavne estetike. Smisao podvi ni„tva i kretawa (uspiwawa) ka Bogu povlači kao organsku posledicu i pokrete celokupne materije, sa kojom je čovek organski povezan i zavetovan na savez, savez svega stvorenog koje preko čoveka postie savez sa Bogom, dosti u i na taj način preobra ewe i trijumfuju u lepotu.

O čovekovoju sveukupnoj čistoti i qubavi prema celokupnoj materiji pisali su bezmalo svi podvi nici koji su ostavili svoja pisana dela, ili čije su izreke o ivotu zapisali wihovi sledbenici. Izdvajati nekog posebno i nije potrebno, jer je to organska pravoslavna misao o tvari i čovekovom odnosu prema svemu stvorenom. Uglavnom na osnovu poimawa pravoslavnog i u osnovi mističkog shvatawa materije, lepota se mo e iskazati i rečima to je preobra ewe stvorenog sveta preko oduhovčewa u woj Bo anske nestvorene energije. Naime, materijalna neuskla enost, stihijnost i haotičnost svojim pokretom (podvigom) otvara se i

⁸ O etimologiji reči telo: Pavel Florenskiy, *Sol i u ver denie is in*, Moskva 1914, 64 i 729 (reprint).

⁹ Pogledati: *Bo es ven"e imn" re odobno o Simeona Novo o Bo oslova*, Sergiev Posad 1917, 83 i 132 (reprint) – prevod s grčkog P. Florenskiy, isto, 293.

biva prijemljiva za prijem idealnog sadržaja preobraćavajući i ukrađavajući Božanske sile i time postaje sveta materija.

Krasota stvari (tela) iziskuje sasvim logično pitawe wenog smisla u formiranju ljudskih odnosa, kao god i stvarawa društva, društva koje u sebi nosi zdrave elemente lepote samog života? Prodor u antropologiju duhovnosti već su alarmantno postavili pravoslavni umetnici i mislioci XIX i prve polovine XX veka: F.M. Dostojevski, V. Solovjev, P. Florenski, N. Berajev i dr. Zar antropologija Dostojevskog i wen prodor u sferu onoga „to je za zvaničnu i oficijelnu duhovnost smatrano efemernim nije rezultiralo jednim opšteevropskim rezultatom na planu otkrivanawa Evropa. Ako se u tom pravcu i daće bude pokazivala statičnost desiće se ono „to je najviše po evropskom i se baviti psihoanaliza, a duhovnost i gubiti svoj nužni razvojni i stvaralački tok usavršavaju. Naravno da su iskustva psihoanalize dragocena i neobičnawa, ali ona može postati samo element duhovnog pronicanawa u tajne i dubine Evropeovog života i ljudi je nosilac duhovnosti, koja se oslawa pre svega na iskustvo. Ako imamo u vidu da se Evropa na,ao u jednoj neobično sloenoj situaciji iz koje treba napraviti prodor u sferu Svetog Duha i Krasote, on mora bez zavora i lažnog stida zaviriti u sebe i bogato iskustvo pravoslavnoga koristiti kao energens izlaska iz svih onih nedoumica bez kojih je život nezamisliv. život ne trpi mehanizme, bilo nasilne ili jednostrane primene raznih obrazaca i modela duhovnog života, bilo svo evropskog života na „izoidne krajnosti. Kako kaže jedan moj prijatelj, inače iskusni naučnik koji se bavi etnopsihologijom i karakterologijom pojedinih etničkih grupa na prostoru Kosova i Metohije „Evropa nije kao oklagija da ima samo dva kraja“, te ga je nemoguće ideološki suzbiti, jer i mu neartikulisana priroda izbiti iz sfere nesvesnog kao stihija i tada ideološki model propada. Ako je pri tome Evropa uveren da se tako ru, i i evropeva vera, to je ogroman gubitak za ličnosti, kolektivnu veru i život. Na taj način stvaraju se frustracije religiozne osredwosti, koje nečija gubav mora da razveje i oivi celog Evropa.

Pitawe pola i polnosti vodi nas u prostore na,ne stalne upitanosti o smislu te diferencijacije (muškarac i žena) i smislu polne gubavi u funkciji postizawa duhovne lepote i preobraćewa. Činjenica je da je tradicionalni stav da smisao pola treba tražiti u ideji rodovskog, grupnog, kolektivnog života i reprodukcije odavno zapao u krizu i nerazumevawe smisla takvih polnih relacija. Suštinu treba tražiti u najizvornijem novozavetnom shvatanju. Naime, zar smisao gubavi nije psihofizičan, kao i sve drugo, i zar čiji gubavi Evropa i žena nije sadržan i u ideji građewa i uzdizawa do višeg organizma i života. Naravno da u tome nema opšteg pravila, ali je izraenije da se kod polne gubavi

reproduktivno i uzvišeno duhovno nalaze u protivrečnosti – ako je jače jedno drugo je slabije.¹⁰ No u svakom slučaju da qubav me u polovima i to ona koliko Božanska toliko i Žvežanska, koliko duševna toliko i telesna, predstavljaju put višeg procvata individualnog života, kao i sila usavršavanja, odnosno postizave lepote Žvežkove i enine celine. Naime, hrišćanska ideja qubavi me u polovima razlikuje se od drugih vrsta qubavi ve om intenzivno, u, ve om sveobuhvatnom uzvišeno, u i mogu no, u stvarava realne stvarnosti i sjedišenosti dva života u jedan. Reč Božija o tome kazuje: bi e dvoje u jednom telu, tj. posta e jedinšveno i realno bi e.¹¹

Dakle, qubav polova mogla bi se nazvati i kao dar prelepe, svetle i stvaralačke qubavi preko koje se kod jednog i drugog pola uspostavlja lik Božiji, i gde muškarac i ena grade besmrtnu individualnost. U polnoj qubavi objekt te qubavi je ceo Žvež. U telesnom organizmu uspostavlja se novi i viši duh. Oduhovnjeno telo u psihofizičkoj povezanosti postaje predmet qubavi. Besmrtnost, prema pravoslavnom shvatanju, stiže samo ceo psihofizički Žvež, i to neustručavaju i se da te i ciju „to sveobuhvatnijeg sjedišavanja polova. Svakako, da to ne podrazumeva samo fiziološko-hemijski kvalitet, uz odsustvo svih drugih suštinskih elemenata polne qubavi i me usobnosti. La na duhovnost, ili jednostrana i u nešemu defektna, koja kao takva nije potpuna i celovita autentična duhovnost, odbacuje telo, dok istinska tra i wegovo spasewe i vaskršewe.

Lepota lika Božijeg u ljudskom rodu povezana je ili odre ena tajnom koju otkriva starozavetna knjiga o stvaranju sveta i Žveža. Na jednom mestu tamo se ka e: „I stvori Bog Žveža po obližju svojem, po obližju Božijemu stvori ga; muško i ensko stvori ih“ (1 Moj. 1,27). Punota obližja (lika) Božijeg reflektovana kroz stvarnu materiju, odnosno Žveža, dovodi se u tesnu vezu sa wegovom dvopolno, u. Naime, Žvež je stvoren kao muškarac i ena, odnosno dvoje imaju ciju da postanu jedno telo. U Novom zavetu o tome se ka e: „... niste li žitali da je onaj koji je u početku stvorio Žveža mu a i enu stvorio ih? I reče: zato ostavi e Žvež oca svoga i mater i priljepi e se eni svojoj, i bi e dvoje jedno telo“ (Mt. 19, 4–5).

O seksualnosti kao elementu ili aktu zdrave polnosti o. Sergej Bulgakov veli: „Seksualnost jo, nije pol i zloupotrebom postaje wegova negacija, ali je istovremeno neodeqiva od pola, koji bez we ne postoji, kao ogav bez materijala za sagorevawe. Pol

¹⁰ Pogledati: V.S. Solov'ev, Smšislšbvi, v.: Filosofija iskusstva i literaturniš kritika, Moskva 1991, 99–100.

¹¹ 1 Moj. 2,24; Mt. 19, 5–6; Ef. 5,31.

je neodgovor od seksualnosti, daje plamenivotu, i usled toga predstavqa pozitivnu i dobru silu".¹² U sferi podviga za lepotu tela, tj. celovitog Ćoveka i ene, uzdizawe do uzviene polnosti predstavqa i borbu za seksualnost integrisanu kroz duhovnu qubavu samo bi e sjediwenih i u jednom telu ive ih. Poricati bilo koji fundamentalni sloj ivota polova i polnosti predstavqa mehanizam vihovog obezliĉewa, i umesto razvoja svih viih i preobra enih oblika ivota, Ćovek postaje igraĉka svoje slabosti i disharmonije.

Pravoslavni kult (liturgija) uzdi e qubavu polova do svete tajne braka, i mi ne bismo govorili o zakonomernoj i moralistiĉkoj strani wegovog smisla i znaĉewa. Na, estetiĉki pristup ovom problemu zahteva postavqawe ontolo, kog pitawa stawa u kome se nalaze oni koji se zavetuju na svetivu qubavi i ivota u jednom telu. Naime, lepota i usho ewe ka bogopoznawu zavise od kvaliteta i psihofiziĉke energije qubavi koju mu, karac i ena prinose Bogu. Ulaskom u kult i tajnu Evharistije, Ćovek i ena postaju podvignici i rtve koje se prinose ne samo Bogu, nego vera u Wegu postaje ona energija koja razrasta i veru i polnu qubavu. Naru, avawem jednog ili drugog aspekta vere dolazi do entropije bi a i uzajamnog jedinstva jednog tela, prizvanog na preobra aj i ukra, avawe lika nestvorenom Bo anskom svetlo, u.

Na planu antropologije Frojd ima ogromnu zaslugu otvoreno ukazuju i i hipotetiĉki postavqaju i uĉewe o erotiĉnom substratu Ćovekovog nesvesnog. Me utim, drevno Platonovo uĉewe o erosu i ovog puta, kao u bezbroj drugih aspekata filozofije i bogoslovqa, daje dopune i vr, i korekcije. Prema Platonu eros je ne, to beskonaĉno vi, e i iznad Frojdovog libido sexualis, i taj eros obuhvata celinu: zaqubqenost u ivot, e za puno om vrednosti, prepород kroz zadobijawe lepote, e za veĉnim ivotom.¹³

Konaĉno, prema uĉewu pravoslavnih otaca Crkve, na primer, Pseudo-Dionisija Areopagita i sv. Maksima Ispovednika, eros je ose aj neodgovive privlaĉnosti ka preobra ewu i vaskrsewu celog Ćoveka.¹⁴

akon Milorad M. Lazi

¹² S.N. Bulgakov, isto, 257.

¹³ Videti: B.P. V, eslavcev, ika reobra eno o rosa, Moskva 1994, 46.

¹⁴ Pogledati: Tvorenija re odobno o Maksima Is ovednika, kn II, 28.

Manastir Crna Reka, 1986. godina

ULOGA PASTIRA U DANA 'WE DOBA

„U dana,voj haotičnoj sada,wosti jedno bo anstvo sve vi,e potiskuje ostala bo anstva, sve neodgovivije name e sebe za jedinog Boga, sve nemilosrdnije muži svoje poklonike. To bo anstvo je duh vremena. Pred wim danono no metani,u izmuženi iteqi Evrope, i prinose mu na rtvu svoju savest, svoju du,u, svoj ivot i srce svoje“.

Ovim rečima započiwe otac Justin, jo,, pre sedamdesetak godina, svoj Elnak „O duhu vremena“, ali i do danas, aktuelnost ovih reči ne slabi. 'ta vi,e, kao da ba,, sada one do ivqavaju kulminaciju. Jer centar tragizma na,,eg je „to zaboravqamo da ivimo i di,,emo „na tlu osve enom i prosve enom svetim plamenom Kupine neopalime, tj. plamena vere Pravoslavne u ime Isusa Hrista, Sina Bo jeg istinitog Boga i istinitog večnog neuni,,tivog Ćoveka, tj. spavamo na vulkanima tajanstvenog ogwa u sebi i u svojoj istoriji, a tra imo da se ogrejemo na ogwi,,tima punim dima i la ne svetlosti“.

Filozofija i nauka „nastoje da stvore i uęvrste jednu novu antropologiju antropologiju bez du,,e, bez duha, bez Boga, svode i Ćoveka samo na telo i u duhu nižeovske filozofije: „telo sam i samo telo“, i duhom vremena opravdavaju sve bolesti Ćovečanstva, sve grehove, sve poroke i prestupe poku,,avaju i da ka u Ćoveku: „Ti si „raf u hučnoj ma,,ineriji savremenosti ivi kao „raf!“ A da li Ćovek, suočen sa tim talasom pogleda na ivot i wegove vrednosti, mo e da se pomiri da je on samo „raf, samo stomak, samo dirka na ra,,timovanom klaviru sada,wosti!? Ne tra i li potporu, ne tra i li oslonac, ne tra i li nepokretni kamen, na kome e utvrditi svoju ličnost, svoje bi e na svu večnost? Ili mo da ne zna „ta je uzrok svih wegovih nemira i gladi, te zato budi sve ve e interesovawe za okultizam i magiju, misticizam raznih vrsta, i spiritistička verovawa, zaboravqaju i na „nedvi imi kamen“, koji je jednom zauvek dat Ćovečanstvu u licu i ličnosti Gospoda Isusa Hrista? "ovek je ipak duboko svestan svog bo anskog porekla, samo mu treba otkriti te odaje wegove du,,e, otkriti mu prirodno funkcionisawe wegovog bi a.

Stoga, ba, sada, kada su poqućane i opasno ugrozene sve osnovne vrednosti u kojima je Covek vekovima ivo, treba ga vratiti k sebi, Crkvi vratiti ga Bogu. Zato, i u svim ivotnim prilikama i neprilikama, crkveni pastir ne treba da zaboravqa svoj visoki poziv, da bude svagda ivi posrednik izme u Boga i naroda, jer je on za to od samog Boga odre en. Prorok veli za crkvenog pastira da je on „an eo Gospoda Svedr iteqa“ (Mal. 2, 7), a Apostol „upraviteq tajni Bo jih“ (1. Kor. 4, 1), i da u tu tajnu „ele proni i i sami an eli“ (1. Petr. 1, 12). I sam Gospod Isus Hristos govori svojim apostolima, a u licu wihovom i svima sve,tenoslu-iteqima: „Niste od sveta, nego vas Ja izabrah od sveta“ (In. 15, 19).

Pastir je onaj ko treba da bude „so zemqi“ „grad na vrhu gore“, jer „kao „to se kuva od kvare i ono „to nam slu i za hranu, tako je i pastir pozvan da sakuva svet od moralne kvare i, od trule i duhovne, bezverja, la nog verovawa, praznoverja, raznih poroka i sablazni“, ka e sv. Jovan Zlatousti. Wegova du nost je „da slaboga pridri, bolesnog isceli, rawenome rane previje, zalutaloga uputi i nestaloga tra i“, tj. da vaspita qude u najvi,em i za ono „to je najvi,e, jer je wima reeno: „'ta god sve ete na zemqi bi e vezano na nebesima, i „ta god razre,ite na zemqi bi e razre,eno na nebesima“ (Mt. 18, 18).

Pastir, prizvan da u ivotu rukovodi i dovede pastvu do moralnog savr,entstva, treba dobro da poznaje dru,tveni ivot u celini, ali da ne dozvoli da to sredstvo (dru,tveni ivot) preraste u ciq.

Dakle, prvi je zadatak crkvenog uLitega, po mi,qewu sv. Jovana Zlatoustog, „izukavati ivotne prilike i okolnosti u kojima je (i on sam), i spustiti se na nivo duhovnog stawa svoje pastve“, u ciqu svog pribli avawa wima. I Apostol govori: „Svima sam bio sve, da kakogod spasen koga“ (2. Kor. 9, 19-23). Onaj koji je na visini, ako ne si e, ne e nikako mo i da podigne onoga koji le i dole. A danas, u velikim parohijama, sve,tenik jedva da i stigne u svaki dom, a kamoli da razgovara sa svakim parohijanom. Zato su najke, e i na,e parohije u kojima se vernici jedva poznaju hladne. Zbog toga mnogi otpadaju u sekte, jer tamo nalaze qudsku toplinu i bliskost. Ali za jednog sve,tenika tipa Jovana Kron,tadskog, i velika gradska parohija plamtela je Bo anskom qubavqu, jer je Sveti imao taj plamen u sebi i znao ga je prenositi na sve du,e u hramu.

Glavna sredstva, koja crkveni pastir treba da koristi u svom radu, po sv. Jovanu Zlatoustu su: 1. pastirska re, 2. primeran ivot samoga pastira, 3. molitva. „Na,e je da savetujemo i ube ujemo, a ne da prisiqavamo slu,aoca, ostavqaju i mu potpunu slobodu da poslu,a ili ne poslu,a savet“, imaju i u vidu da nam je i „za savet spremqena nagrada“. I kad ne uspeva i kad ima velike uspehe propovedawem, crkveni pastir mora biti neumorni propovednik. Sna-

ge za to on e uvek na i, samo ako se uvrsti u misli da uspeh ili neuspeh propovedi ne zavise od wega, to je delo blagodati Bo je, jer je pastireva du nost da „posadi i zaliva, a Gospodwe je da nikne i uzraste“ ka e opet sv. Jovan Zlatousti. I sam Gospod nam je to na delu pokazao. „Gospod je znao, da Juda ne e odustati od izdajstva, ali ga je neprestano do kraja od toga odvra ao savetima, prekorima, pretwama, svakom vrstom pouke, i neprestano reLju zadr avao kao uzdom. A tako je radio nama za pouku, da bismo, ma i znali unapred da se bra a ne e ubediti, ipak sve linili „to od nas zavisi. Da li mi, onda, zaslu ujemo ma kakvu snishodqivost, kad i ne znaju i za ishod stvari, bivamo tako nebri qivi za spasewe bli wih, da ih napu„tamo posle jedne ili dve opomene? Najboqi naLin pri pouci je taj da se sa savetima ne prestane sve dotle dok se ne uverimo da su saveti ostvareni. Ko danas govori o milostiwi, sutra o molitvi, prekosutra o krotosti, zatim o smirenosti, taj ne e dovesti svoje slu„aoce ni do jedne od ovih vrlina, jer stalno prele e s jednog predmeta na drugi. Slabi qudi, a i ve ina qudi, obuzeti svetskim u ivawem i rasko„i, kao i qudi gordi svojim poreklom i vla„ u, ako ne potpuno, ono bar u nekoliko, mogli bi se osloboditi svojih poroka, kad bismo ih mi snishodqivo i postepeno odvra ali od onoga u Lemu gre„e. Ali, ako se odmah pribegne strogim merama, ne treba se nadati ni najmawoj popravci. ReL pastireva treba da bude reL qubavi i krotosti; nastavnik treba da je umeren kad ukoreva i snishodqiv prema gre„nicima imaju i na umu slabost qudske prirode, koju i sam nosi, i sklonost ka grehu. Me utim, i tu treba izmeriti, kad treba izobliavati, kad savetovati i te„iti, jer poneki e, strogo izobliaven, da se rasrdi i ode s pravog puta, a za druge je izobliavawe i kazna jedini naLin da se poprave. „Svaka hrana u svoje vreme“ ka e sv. Jovan LestviInik, ali i napomiwe da svu svoju brigu i qubav, toplinu, stajawe i mogewe Bogu poka emo prema onima koji su daleko zalutali, koji su se u tome lutawu satrili, jer nismo uvek u mogu nosti da se strogo pridr avamo pravila, ve da qubavqu obavezujemo pastvu na poslu„nost; da vernici postanu, i pored sve slobode, „zarobqenici istine“, stvarnosti onakve kakva je. I nikakav trud, uLiwen iz qubavi prema Bogu, ne propada. Sve ono „to se daje, „to se gubi davano bratu iz qubavi, Luva se i spasava, ostaju i nedimuto i umno eno u veInosti. ZnaLi, i ako se mora pribe i kazni, to Liniti „sa tugom oca koji voli“. Kao bri qiv otac, pastir treba da potra i onoga koji strada od opake grehovne bolesti, i do i mu bez wegovog poziva, jer najLe„ e najzara eniji grehom nisu svesni te ine svoje bolesti, pa i ako saznaju, boje se i stide da je otkriju drugima i ne dolaze na misao da im je potreban lekar. Ba„ zbog toga „to ne mogu blagotvorno uticati op„ti saveti, vreme ispovesti je najzgodnije za pastirske savete, prekore pa i epitimije. Ali nije jedino. Crkve-

nim kaznama (epitimijama) se pribegava da bi se istrebio koren greha. One grešnika podse aju na njegove grehe i poroke, te on saznaje svoj položaj i opasnost u koju ga je gumula grehovna strast. To može da mu pobudi vođu za borbu protiv greha i strasti koje više vladaju, ali sve to treba činiti sa krajnjom obazrivošću, da ne bi izlišenom strogošću, u ponekad doveo do očajava duhovno bolesne koji se spasavaju, jer mnogi od njih ne mogu podneti estok lek; zato je i neophodno da se pastir udubi u suštinu i karakter životnih uslova koji su imali značaja u obrazovanju ličnosti jednog čoveka. Kao brižni čuvar duša svojih parohijana, tj. svoje duhovne dece, pastir ne treba i ne sme da se zadovolji samo vršenjem bogosluženja, koji je za tajnu ispovesti propisan, i da olako razrešava ili veće pokajnika. Jer je prava dužnost, ponavljajući, „da slaboga pridržati, da bolnoga isceli, da ravanome rane previje“ (Jez. 34, 4). „Stoga, ako čovek zabludi s pravog puta, veli Zlatoust, onda se od pastira zahteva mnogo rada, istrajnosti i strpljenja, jer se zabludeli ne može vratiti silom, ni prinudnim strahom, nego čoveka treba ubeđivati vratiti istini, od koje je otpao. U borbi protiv jeretika, ja ne napadam delom no rešju, ne mrzim jeretika no mrzim jeres i uhoću da istrebim. Ne ratujem protiv biskupa, jer je ono delo Božje, nego hoću da ispravim um razvraćen od avola“. Svojom životnom qubavšću pastir ne treba da ostavqa zabludelog iz svoje pastve odmah posle jednog ili dva neuspelna saveta i pouke, ne treba da ga ostavqa samog sebi, i da ga lišiti svoqa brižnog starava dok je god u broju njegovih parohijana.

Danas pastir mora da obrati veliku pažnju na „doma u crkvi“ porodicu. Niko ne može biti protiv toga da se roditeqi staraju da „to boqe materijalno obezbede svoju kuću, ali ipak, paroh kao duhovnik mora stalno da im napomiwe ono najvažnije, imno ewe vrlina i talenata, zadobijawe Carstva nebeskoga. Treba ih učiniti da ne rade nedegom i praznikom, nego da dolaze na bogosluženja. Treba im savetovati da se mole u prisustvu male dece, da pale kandilo i kade kuću, tako da se od kolevke ulije u dušu deteta atmosfera svetosti doma. Isto tako, da se deca često pričešuju, i da se postepeno navikavaju na postove. Savremenim hrišćanima danas je teško da sačuvaju decu zaraze svih mogućih poroka, jer necelomudrena „tampa i TV razaraju svetihu doma iznutra. I prvi hrišćani su živeli okruženi moralnim rasulom Rimskog carstva, pa su mogli da sačuvaju decu od poroka, samo podvižkim i strogim životom, u krugu porodice. „ak i onda, kada se mnogi popravqaju, pravi otac treba uznositi blagodarne molitve Bogu, a sebe da smiriva saznavši da se nisu svi popravili, jer ni onaj Pastir, koji je imao 100 ovaca, kad se jedna izgubila, iako je imao još 99, nije bio zadovoljan, dok nije našao onu izgubqenu, i doveo u stado. Jer je neophodno učvrstiti u sebi osećaj, pod uticajem koga je i sv. Jovan

Zlatoust izrekao slede e reĹi svojim parohijanima: „Vi ste za mene i otac, i braća, i deca. Vi ste za mene iivot, pohvala moja. Kad vi napredujete i ja se popravĹam, jer se moj iivot i bogatstvo nalaze u va„oj riznici. Verujte, zaboravĹam sopstveno spasewe, brinu i se za va„e. . . “ Blagodatni dar sastradalaĹke qubavi, dobijen u tajni sve„tenstva, treba pastir crkve „u sebi da zagreva, jer se ovom qubavqu uslovqava uspeh duhovnog raawa“. Me utim, iz ege za velikim stvarima ne treba propu„tati sitne, tj. i ako ne mo e„ spasti ceo svet, ne znaĹi da treba prenebregavati spasewe nekolicine. Pastir o ovoj stvari treba ovako da rasu uje, po sv. Jovanu Zlatoustu: „Propoveda u uvek, pa i kad me niko ne slu„a. Iekar sam i propisujem lekove, i uĹiteq sam, te moram da pouĹavam. Nisam nikoga pridobio? Pa „ta? Ipak imam svoju nagradu. Poto-

Molitva u Getsimanskom vrtu, freska, manastir Visoki DeĹani

ci teku, crpili ili ne vodu sa wih; iz izvora voda izvire, zahvatao je ko ili ne. Tako je i sa propovednikom. I kad niko ne obraća pa - wu na wega, on mora da uĹini ono „to od wega zavisi“, mere i sve bo anskim merilima, pozivaju i da poslu„aju wegov Ĺin i blago-

dat datu mu s vi„e, a ne wega samog kao Ćoveka, imaju i uvek na umu, da propoveda sa onog istog prestola, sa koga ga je Hristos izabrao za slu bu primirewa, i da zato treba da pobe ujem onim Ćime je On pobe ivao: „ne raspiwu i, nego Sam raspet, ne udaraju i, nego primaju i udare“ veruju i silom istine i slabosti la i. Neka bi nam uvek davao snage pravi i najjasniji primer revnosti Hristove u otkupĉewu ĆoveĀanstva. On je taj rad na spasewu besmrtnih du„a ovenĀao tragiĀnom smr u na krstu. „Jer Bog tako zavole svijet da je Sina svojega Jedinorodnoga dao, da svaki koji veruje u Wega ne pogine, nego da ima ivot veĀni“ (Ān. 3, 16). „Istinitog pastira pokazava e qubav, jer je iz qubavi predao sebe na raspe e Veliki Pastir“, ka e sv. Zlatoust. Zato, nema niĀeg ve eg od Ćoveka, kad gleda„ na du„u, i ni„ta nevrednijeg kad gleda„ na telo. Pa kad telesni roditeĀi, koji ra aju telo za ovaj svet, i kad izgube nadu da e im dete ozdraviti, lebde nad wim, plaĀu, jadikuju, miluju ga i Ćine sve do posledweg izdisaja brinu i se pritom samo za telesno, vremeno, tim pre, mi pastiri, koji treba da ra amo du„u za ovaj svet, za veĀnost, treba da poka emo strpĉewa i trezvenosti na spasewu besmrtno du„e. „Najpre se nauĀi sam“, govori sv. Zlatousti svakom parohu, jer je nemogu e drugom dati ono „to i sami nemamo. Kad se nauĀi„ svemu „to ti je Gospod zapovedio da dr i„, samim tim e„ ste i mnogo podra avalaca. I sve wak kad gori mo e zapaliti bezbroj drugih sve waka. UĀiteĀ ne treba da pouĀava samo reĀima nego i delima. „Ko izvr„i i nauĀi, taj e se veliki nazvati u carstvu nebeskom“ (Mt. 5, 19). „Jer ko e od qudi po eleti skromnost kad gleda stare„inu gnevnog? Pastir Āiji se ivot ne sla e sa wegovim pozivom, ne treba da se nada uspehu u slu bi, Āak i onda kada je priĉe an i dobar propovednik“, da ne bi Āuo: „lekaru izleĀi se sam“. Iako je biti mudar na reĀima: pouĀi ti nas ivotom svojim to je najlep„a propoved. Zato je neophodno da pastir iz svog ivota iskquĀi sve „to mo e da bude na sablazan pastvi.

Po reĀima sv. Jovana Kron„tadskog „avo ubija srca sve„tenika lewo„ u, suvom hladno om i neplodno„ u, da ne bi propovedali Jevan ege narodu Bo jem, da im ne bi govorili svu voqu Bo ju“, a onaj sve„tenik, koji ne propoveda reĀ Bo ju, „sliĀan je Ćoveku, kojega po„aĉe car da ponese narodu wegovo pismo, i da mu ga objavi kao carsku milost, a ovaj sakrije pismo, pa niti ga sam proĀita, niti ga narodu objavi. Mo e se zamisliti kakvu kaznu od cara taj Ćovek zaslu uje“..„Kakvo li opet prokletstvo od naroda?“ , pita se starac Simeon.

„Nekad on deluje u srcu i ubija ga neosetqivo„ u, da molitva ne bude iskrena, no samo po navici“, nastavĉa sv. Jovan Kron„tadski i doĉaje: „Spoĉa„na molitva izvr„ava se ne retko na raĀun unutra„we, tj. ako se molim ustima ili Āitam, onda mi mnoge reĀi

ne padaju na srce i ja se dvojim i pretvaram; ustima govorim jedno, a na srcu je drugo, usta govore istinu, a raspoloženje srca nije saglasno sa režimom molitve. Tako, kod mnogih crkvenih služitelja (klerika) koji brzo žitaju, stvara se potpuno lažna molitva: ustima kao da se mole, po svemu vidi, da su kao pobožni, a srce im spava, i ne zna „ta usta govore. Ovo proizilazi iz toga, „to ure i razmišljaju srcem o onome „to govore. Treba se moliti za mir, kao „to se oni mole za nas; treba se moliti da bi im reči dopirale do srca vihovog, i odisale njegovom toplinom“. I sv. Jovan Zlatousti traži i „da sveštenodejstva, kao i druga molitvoslova crkvena, a naročito Liturgiju, vrše i sveštenici sa puno strahopostovawa, shvaćena enoga u smislu duboke smirenosti, i propraćena osećanjem svete vere, ljubavi, potpune predanosti Bogu. On (sv. „tenik) tako prilazi Bogu, kao da mu je ceo svet poveren“, i da je otac svih: moli se da ratovi svuda prestanu, da se utištavaju pobune; moli se za mir, za plodnost, za „to skorije uklawawe teških zala. — Kao Jov, želim se trgne iz sna, odmah pripadne na molitvu Bogu i dugo se moli za svoju telesnu decu. Kako da mi pastiri ne žinimo ovo radi našeg duhovnog dece? Jer ni jedna molitva tako ne prilazi svešteniku, kao ona u kojoj se on višim moli i zauzima kod Boga za dobro naroda, nego za svoje. Kao izraz ožinske ljubavi, pastireva molitva pobuđuje i parohijane da se mole za svoga pastira, i tim uzajamnim molitvama stvara se međusobna duhovna i moralna veza.

„čovjek koji se bori protiv zla, ne može biti bez brige, tuge i iskušawa. Jer nije bez stradawa put kojim se pastir vodi od žalnog ka duhovnom, na wemu vrebaju bezbrojne opasnosti i zastrawawa „jer suparnik naš, avo, kao ružu i hodi i traži koga da proderu“ (1. Petr. 5, 8). Jer ka e i sv. Jefrem Sirin: „Budi krajnje trezven kad seje, seme Gospoda svoga, da ne bi vrag posejao plevu“.

Pravi pastir bdi ne samo nad onima koji su potpuno otpali od vere, nego ga još višim bole postupci onih koji njegovu reč prime s radošću, u pa je opet pri najwawoj neđi i odbacuju i zaboravljaju. Zato je duhovno rađe nesumnjivo te e od plotskog, jer Apostol ka e: „Dečice moja, koju opet s mukom rađam“ (Gal. 4, 19), te e je utoliko „to ka e „opet“ i „rađam“, a ne ka e „jednom“ i „rodih“. No, ukoliko ovce slušaju svog pastira, utoliko on nosi odgovornost pred Bogom“ (sv. Jovan Lestvižnik), ali i onda, kad nas naš parohijan vređa i guta se, mi se ne možemo svetiti, jer to ne može žiniti duša roditeља, koja neminovno treba da podnosi vređawe. Sećamo se koliko su trpeli apostoli, mučeni u tamnicama, okovima, obamiru i od „ibawa, od gladi, bez odela, i imajmo na umu da nevođa našeg pastirstvovawa postajemo učesnici u stradawima Hristovim. „Pastirske nevođe dopuwuju ivot ne samo pastiru nego i pastvi“ ka e sv. Jovan Zlatoust. I „to je višim neko duhovan čovek, toliko naša prava ima u ovom ivotu. Pastir, koji

istinski vr, i svoju slu bu, uEe i parohijane istinama vere i pravilima vladava izlo enim u Svetom Jevan equ, Simvolu vere i uEewima Svetih Otaca, tj. duhovno blagodatnom ivotu, na kraju svoje slu be smelo i radosno, sa nadom e po i pred Sudiju, sa svojim duhovnom decan, po, to je „trpe i zlo, dobar rat ratovao“, uveren da sve „to se de,ava, bez Bo jeg znawa se ne de,ava. „Ali, „ta e biti sa onima koji su , mo da, od Boga dobili i sposobnost da prime na sebe i tu e breme, ali su ostali neistrajni u odluci da preuzmu na sebe teret spasewa bli wega pita se sv. Jovan Lestvnik, i onima koji nisu, predvidev, i buru, na vreme opomenuli one koji su se nalazili u la i, a koji su im poklonili poverewe da upravqaju krmom?“

U besedi na Dela apostolska sv. Jovan Zlatousti jo, jaEe istiEe veliku odgovornost, koja pada na pastire Crkve. „Ne smem tvrditi da e se veliki broj sve,tenika spasiti. Naprotiv, mnogo vi, e ima onih koji e poginuti (biti osu eni), a to stoga „to takva du nost tra i veliku du, u“. A zna se, da je propast jedne du, e tako veliki gubitak, da se to ne mo e reEju izraziti. Po, to se spasewe du, e tako visoko i mnogo ceni, da je radi toga i Sin Bo ji postao Eovek i toliko pretrpeo, onda pomislimo kakva e kazna do i, ako ona propadne. Jer ako onaj, koji ubije drugoga, zaslu uje smrt ovde na zemqi, onda tim vi, e zaslu uje to i tamo na nebu. Govore i o razlici izme u starih pastira i pastira svoga vremena (5. vek), sv. Teodor Pelusiot ka e: „Nekada su pastiri umirali za svoje ovce, danas ih oni sami koqu“. Kada je to svetiteq rekao za pastire svoga vremena, kakvim bi li reEima izrazio duhovnu uEma- lost pastira 20. veka? Shvatimo ozbiqnost svetiteqevih reEi!

Ali, ako smo ipak prizvani na taj put, i dat nam je taj krst, ne smemo zaboravqati da je mo na, a, svetlost na, a i uspeh na, Hristos i Krst Wegov, i ne oslawati se na qude od kojih do ivqavamo samo razoEarewa, bolove i poraze, koje je opet i pre nas, za nas ose ao Gospod. Ispitujmo i prouEavajmo duh Sv. Otaca, i wega se dr imo, ne dozvoqavaju i da odbacimo zapovest Bo ju radi nekih svojih obiEaja, za koje ne znam, da li su uvek u duhu uEewa Crkve? Upravo zbog na, eg nepoznavawa duha Sv. Otaca, duhovne pojave smatramo za zastrawewe i iskakawe iz nekih „normi“ i uEewa Crkve.

Zato ne klonimo duhom, neka poEetak svakog dela oglase vapiji ka Gospodu: Isuse, pomoz mi! Isuse, prosveti me! a kraj opet oznaEe molitve blagodatnosti. Tada e se u srcu na, em podgrevati iva vera i nada na, a u Hrista, Koji nam mo daje. Jer je Wegova sila i slava u vekove vekova. Amin.

Arhimandrit Pajsije (Tanasijevi)

ME—USOBNI UTICAJ NARODNE I CRKVENE MUZIKE

U Srbiji je pedesetih godina ovog veka počelo detaljnije izučavanje muzičkog folkora narodne muzike. S druge strane počelo je i nešto ozbiljnije proučavanje crkvene muzike, koja je bila dosta zapostavljena od strane muzikologa dugi niz godina. O tome svedoži pora avaju a Livenica da u Beogradu do danas još uvek na obimnim studijama muzikologije i etnomuzikologije nije postojao poseban predmet koji bi se bavio izučavanjem vrlo složenim problemom našeg narodnog crkvenog pojavu. Prednost su dugo vremena imale narodne pesme sa tekstovima iz narodnooslobodilačke borbe.

Od Kornelija Stankovića i Stevana Mokrawca do danas dosta se pa ve posvećivalo zapisima našeg crkvenog pojavu, ali je mawe pa ve bilo posvećeno vezi između u svetovnog i duhovnog, tačnije svega je nekoliko radova koji nešto detaljnije prate problem me usobnog pro imawa narodne i crkvene muzike, iako se duhovna muzika kod Srba u svom osnovnom jednostavnom muzičkom obliku i zove srpsko narodno crkveno pojavu.¹ Podrazumeva se da su muzički folklor i crkveno pojavu dve oblasti koje su izuzetno obimne, pa ih treba zasebno proučavati, ali treba i postepeno otkrivati njihovu povezanost i sličnost u pojedinim napevima i tonskim nizovima. Naravno, vrlo je bitno i pitawe porekla i evolucije naše crkvene muzike i njihova veza sa grčkim melodijama. Prvobitne grčke melodije koje su k nama donesene, nisu zapisane, ali zato imamo veliki broj varijanata, koje su rasturene po narodu. Varijante, kao i kod svetovne muzike, jedan su od osnovnih etnomuzikoloških problema, pa na njih treba posebno obratiti pa vu i zapisivati ih, to tačnije, ne izostavljaju i melodijske ukrase. Prebirawe varijanata bi trebalo obavljati u svim krajevima naše zemlje, naročito po manastirima, ali se pored komparacije sa grčkim pevanjem, treba obazreti i na pevawe Bugara, Rumuna, pa čak i Rusa.² Tihomir Ostojić pisao je o grčkom poreklu naših crkvenih napeva, ali sa sledećom primedbom „ti napevi, su se vre-

¹ Petar Kowovi, Me usobni uticaj narodne i crkvene muzike, Ogledi o muzici, SKZ, Bgd. 1965. god.

² Jelena Milojkovićiuri, Neka mi, qewa o poreklu narodnog crkvenog pojavu, Zvuk 53, Bgd. 1962. god., str. 287.

menom u srpskim ustima tako dogonili na kalup narodni, da se danas skoro sasvim razlikuju od grčkih³. Ovakvih primedbi ima u predgovorima notnih zbornika Jovana Fiivkovi a⁴ i Nenada Baraškog.⁵ Veoma je va na konstatacija Koste Manojlovi a u članku „Za tragom na„e stare svetovne i crkvene muzičke umetnosti“, u kome on iznosi mi„qewe da je uticaj narodne pesme bio najva ni-ji u formirawu srpskog narodnog crkvenog pojawa.⁶

O ovom problemu, pro imawa i uticaja narodne i crkvene muzike govorio je dr Miloje Milojevi u svom ogledu Muzika i pravoslavna crkva. Prilozi wegovih melografskih zabele aka melodija koje su srodne, ali koje se razlikuju u tempu pri izvo ewu. Svetovna narodna pesma je ivqa, dok je kao crkvena pesma sveža-nija sa razvlažewem i patosom.⁷

U prilog tezi o uticaju narodne pesme na crkvenu idu i pri-meri identičnih narodnih i crkvenih melodija. Jedan od najkarak-terističnijih primera je početak pesme Uzo deda svog unuka, koja se poredi sa fragmentom Stihire srpskim svecima u petom glasu, zabele ene u Op„tem pojawu Stevana Mokrawca.⁸

Pr. 1

НАР. ПЕСМА

У - БО ДЕ - РА ЦБОГ У - НУ - КА

ОНУТЕ ЛОЖАКЕ

НПЕ - ПО - ДОБ - ХУ МУ - ХУ - ТУ - #Е

³ Tihomir Ostoji , Negujmo crkvenu pesmu, Orao (kalendar), 1893, 58.

⁴ Jovan fiivkovi , Notni zbornik crkvenih pesama, Novi Sad 1908, Predgo-vor, 5 14.

⁵ Nenad Baraški, Notni zbornik srpskog narodnog crkvenog pojawa po karlovačkom napevu, Novi Sad 1923, 1 2.

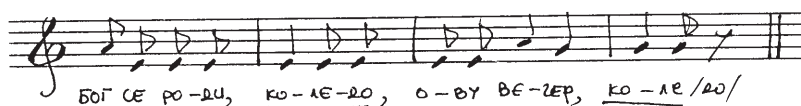
⁶ Glasnik Srpske pravoslavne crkve 9., Bgd. 1945, 170.

⁷ Miloje Milojevi , Muzika i pravoslavna crkva, Godi„wak Srpske pra-voslavne crkve, Bgd. 1933, 115.

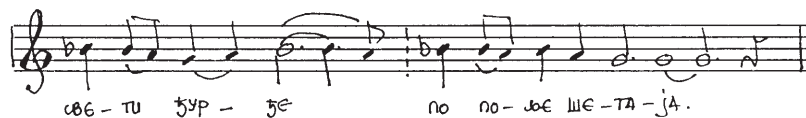
⁸ Dimitrije Stefanovi , Konstrukcije melodija vizantijskog pevawa, Zbornik sa vizantolo„kog kongresa u Ohridu, 1963, 1.

Op,ta osobina gotovo svih narodnih na,,ih pesama je mali ambitus, jednostavan ritam, sli,ni tonski nizovi. Tako mo emo pogledati zapise nekih krstono,,kih pesama, koje se pevaju o pre-slavama, i paganskih dodolskih pesama iz Ni,,a.⁹ Tako e se mogu uporediti i dva uskr,,wa imosa iz Ni,,a i Soko Bawe.¹⁰ Podra-zumeva se da Srbi prelaze i iz paganstva u hri,,anstvo nisu mogli odjednom napustiti sve svoje paganske obi,aje i navike. Tako su i mnogi muzi,ki elementi iz na,,e drevne pro,,losti preneti u sa-stavni deo novog religioznog kulta. Najzna,ajnji su primeri sta-rih obrednih pesama: dodolskih, krstono,,kih, lazari,kih, kole-darskih.¹¹ Hristijanizacija ovih paganskih pesama ogledala se u promeni tekstova, dodavawem odre enih re,li koledarsko-bo i ne pesme; lazari,ke pesme na Lazarevu subotu; ur evdanske pesme; kraqi,ke pesme (O Duhovima).¹²

Pr. 2.

Pr. 3.

Kosta Manojlovi je navodio da kroz „Veliko Pojawe“ u nekim stihirima tako e proti,ke duh na,,e narodne pesme.¹³ Tako e se u studiji „Muzi,ko delo na,,eg sela“, poredi na,,e pojawe sa gr,kim i bugarskim. Razlike su u zavr,,ecima, odsecima, redosledu melodijskih fraza i varijantama, gde se kod na,,eg pojawa ponovo vidi ve i uticaj narodne melodije.¹⁴

⁹ Videti nap.br. 2, str. 289.

¹⁰ *Ibid.*, str. 289.

¹¹ Radmila Petrovi, Srpska narodna muzika, Bgd. 1989, 32-47.

¹² *Ibid.*

¹³ Kosta Manojlovi, Muzi,ko delo na,,eg sela, Na,,e selo, Bgd. 1929, 313-331.

¹⁴ *Ibid.*

Pored ovih navedenih problema, javlja se i problem različitosti crkvenog pojawa u okviru same Srbije.

Karakteristika crkvene muzike, naročito u južnim krajevima, gde je višestruka osnovna, suština materije, isto je tako jednostavna. Takav način pevanja, bliži i recitovanju razvijao se u narodu koji dugo nije bio slobodan.¹⁵ Na području Karlovačke mitropolije, ova muzika bila je „ira i kitvastija, pod uticajem baroka koji je stigao sa Zapada.“¹⁶ Iz ovoga bi se mogao izvesti zaključak da je odnos između duhovne i svetovne narodne muzike kod nas recipročan. Mogla bi se, prema tome napraviti jedna uslovna podela, na stilove: 1) hilendarski stil, čiji je polazak nesumnjivo neposredno s grčkih izvora; 2) sredovekovni srpski (s početka hilendarski, a posle su avans gubitkom samostalnosti), 3) beogradski, kao početak renesanse, 4) sremskokarlovački, do wenoć baroknog rascveta. Pored ovih osnovnih stilova, mogu se izdvojiti i određene varijante kao „to su dalmatinsko-zadarska, bosansko-hercegovačka, pakračka, crnogorska, makedonska itd.“¹⁷

Gledaju i u našu muzičku prošlost, do danas, najbolju sintezu i pomirenje svetovnog i duhovnog u srpskoj muzici dali su Stanković i Mokrawac, svaki na svoj način. Oni su i pisali i sakupili sve „to je najbolje i najlepše u srpskoj muzici.“

U ovom radu ostalo je da se dotaknemo još, jednog veoma važnog problema u razmatranju folklornog uticaja na crkvene melodije, a to je proučavanje lestvičnih napeva crkvenih osnova. Ako bi za primer uzeli melodije I glasa Osmoglasnika, po mišljenju Vinkofiganca, u kadencama otkrivaju svoje dorsko poreklo. Finalis na I stupu dorske lestvice promenio je osnovu i postao II stup novе lestvice. Na taj način prvobitna lestvica prerasla je u antički kvintni dur, folklornu lestvicu koja je karakteristična za veliki broj srpskih narodnih pesama.¹⁸ Interesantan je primer VI glasa, koji prema mišljenju Petra Bingulca, pripada najstarijim hromatskim lestvicama.¹⁹ Ova lestvica podrazumeva intervale strane uhu našeg pojca, tako da se narod trudio da polako stvori melodije koje su bliske narodnim lestvicama, odnosno tzv. balkanskom molu.²⁰

¹⁵ Navedeno delo, nap. 1, 257.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Petar Kowović, Muzika Divina, Ogleđi o muzici, SK Z, Bgd., str. 177.

¹⁸ Vinko figanec, Muzički folklor I, Zagreb 1962. 163-54.

¹⁹ Petar Bingulac, O problemima tonalnih osnova, Napisi o muzici, Beograd 1988, 13.

²⁰ *Ibid.*

Ve pomenuta folklorna kadenca na drugom stupwu veoma je žesta u na„oj narodnoj muzici, a weno prisustvo je ožigledno u ve-
ini napeva Osmoglasnika XIX veka.

Ovaj rad je zami„gen kao skica za početak jednog ozbiqnijeg rada na u em području izužavawa me usobnog odnosa narodne i crkvene muzike u Srbiji. Tema je naravno vrlo ozbiqna i kompleksna i trebalo bi da poslu i kao osnova za vi„egodi„we studije. Muzikolo„kog i teolo„kog pristupa narodnom crkvenom pojavu je bilo, ali je u e etnomuzikolo„ko područje jo„ neistra eno. Po-ku„avano je da se objedini i doda ono „to je do sada objavqeno, „to se mo e videti iz prilo enih napomena.

Du„ka Kisin

Manastir Crna Reka, 1989. godina

AKTUELNE TEME

OTVORENO PISMO

BRATIJE MANASTIRA SV. 'IJA U MAGVIMU
UPUĆENO PATRIJARHU ILIJI II GRUZIJSKOM

„Hristos Gospod je Katoličanskom Crkvom nazvao onu Crkvu koja Luva istinito i spasonosno ispovedawe vere. Zbog tog ispovedawa vere on je nazvao Petra bla enim kada je rekao: Na tom kamenu (tj. ispovedawu vere) sagradi u Svoju crkvu i vrata paklena ne e je nadvladati (Mt. 16, 18).“ Sveti Maksim Is-povednik (Migne PGG 90, 132 A)

„Siroti smo i bez oca.“ (Plač Jeremijin 5, 3)

„Žita neka razumije“ (Mt. 24, 15)

U drevnom Sodomu ivero je pravedni Lot i njegova porodica. Dugotrpeživ Bog rekao je obra i promenu srca Sodomana daju i im sve „to im je bilo potrebno: vazduh, vodu, hranu i samivot. Lot je za njih bio primer pravednosti i pokazivao im je kako treba da se pokaju. Ali uzalud. Bezakove i greh prevrtili su svaku meru. Gospod je izveo iz Sodoma Lotovu porodicu i uništio grad vatrom uzimaju i tako od njihivot koji im je Sam bio podario.

I Crkva u kojoj se ukorene bezakova i jerećika ulewna je Sodomu. Ali Gospod je dugotrpeživ i milostiv i kao „to je odlagao uništenje Sodoma zbog pravednog Lota, tako isto zbog svojih pravednih sluga ne e za neko vreme povu i blagodat Svetoga Duha od one Crkve koja je zapala u mrak jeresi tako mrske Bogu. Ali koliko e Gospod rekao? Gde je ta granica iza koje bezakove nadma,uje Wegovo dugotrpeewe i milost? Kada pro e vreme dato za pokajawe tada e do i vreme izvršewa Bojeg suda, vreme pravednog gneva, vreme kada e biti oduzet samiivotvorni Duh. Kada istinita deca Crkve sama napuštaju put greha bez svojih pastira to pokazuje duhovnu smrt jerarhije jedne Pomesne Crkve. A onda kada ih Gospod sve povede, sve svoje verne, svoju istinitu Crkvu, tada e blagodat Boja potpuno napustiti one koji su ostali.

Lot je upozoravao svoje zetove o predstojećem sudu ali su ga oni ismejivali. Zato su i njegovi zetovi bili sagoreni zajedno sa Sodomljanima.

Tako e imamo i primer Ninevije. Ninevčani su se pokajali i sud Bo ži je odlo en. Ali „ta je Sodom? Da li se Sodom mogao promeniti? Sodom, u kome nije čak bilo ni najmanje svesti o potrebi pokajawa...

1. Ekumenizam je jeres. To je sasvim jasno. 'tavi,,e, to je jeres nad jeresima.

2. Od svih zabluda takozvanog „ekumenizma“ najve a i najdalekose nija jeste pogre,,no shvataawe same prirode Crkve. Zato je ekumenizam eklisiolo,,ka jeres. Ona je suprotna Nikejsko-cariogradskom ispovedawu vere, jer tvrdi da ne postoji „Jedna Sveta Saborna i Apostolska Crkva“.

3. Takozvani „Svetski Savet Crkava“ ve po svom imenu predstavqa kontradikciju pravoslavnom hri,,anskom ušewu o Crkvi. Sa svojom „Teorijom grana“ on negira dogmatsko ušewe Crkve. Ovaj „Savet“ poku,,ava da potpuno odbaci ovo ušewe razvijaju i „religiozni pluralizam“.

4. Pravoslavna Crkva, ušestvuju i u aktivnostima gore pomenutog „Svetskog Saveta Crkava“ izra awa svoju saglasnost sa svim ušewima i aktivnostima Saveta. Na ovaj našin ona postaje saušesnik u svim la ima i zabludama SSC. Ona postaje jeretička u onoj meri koliko je i sam SSC jeretički.

5. Ova jeres jo,, dubqe ulazi u telo Crkve ušestvovawem wene jerarhije u raznim vidovima liturgijskog saslu iwawa koje sprovođe i organizuju institucije SSC u toku svojih rutinskih aktivnosti.

6. Gruzijaska Pravoslavna Crkva (GPC) je ve du e vremena aktivni član SSC, od 1962. godine. Svojim ivim ušew, em, koje se manifestuje u aktivnostima wene jerarhije, ona je na samom rubu jeresi, ili je ve pala u wu.

7. Kako u svojim brojnim javnim obra awima, tako i u izjavama ex cathedra visoki jerarsi GPC su se pokazali kao apologete i propovednici jeresi ekumenizma. Na Pomesnom Saboru 1995. god. ušew,, e u ekumenskom pokretu je registrovano u zvanižnim dokumentima Sabora i potvr eno visokim crkvenim autoritetom. Na ovaj našin ova jeres je definitivno usa ena u telo Pomesne Gruzijske Crkve.

8. Kada Crkva pošne u nekoj meri da prihvata jeretička ušewa tada u woj wene spasiteqna blagodat (Duha Svetoga). Kada Crkva kao celina prihvati jeres tada spasiteqna blagodat odstupa od te zajednice i spaseawe weni članova postaje nemogu e, pa čak i da polo e svoje ivote za svoja ube awa.

9. Postoje samo dva puta kako da se re, i situacija nastala u GPC: ili da se Crkva odrekne svoje zablude, ili da oni koji tra e spasewe napuste zajednicu neveruju ih.

10. Crkva svoje odbacivawe jeresi ekumenizma mora izraziti izlaskom iz SSC. Nema drugog naĹina.

11. Ovo mogu uraditi samo arhijereji GPC sa vla,, u koja im je data, ali jerarsi odbijaju da to uĹine.

12. Neki od jeraraha smatraju da takav korak nije u skladu sa savremenim procesom globalne integracije. Podre uju iivot Crkve zakonima funkcionisawa dru,,tva oni prete hri,,anima ekonomskim te,,ko ama, politiĹkom, verskom i kulturnom izolacijom i Ĺitavim nizom drugih opasnosti.

13. Takav naĹin razmi,,qawa zasnovan je na nedostatku vere u promisao koji Tvorac ima za Svoju Crkvu. To je neverovawe, to je pravi ateizam koji osvaja um i savest Ĺoveka. Oni ne shvataju da Gospod ne e ostaviti svoje istinske sluge. Wegovo oko ne e zaspati i mo na je desnica Wegova.

14. Drugi jerarsi, ne poseduju i istinsku hri,,ansku savest i ne ele i da shvate samu su,,tinu dogmatskog uĹewa o Crkvi Hristovoj, smatraju da uĹe,,e u SSC nije tako veliki greh. Wima sliĹni poku,,avaju raznim kompromisima da zavaraju i Boga i same sebe.

15. Prema tome, ,,ta onda preostaje pravoslavnim hri,,anima koji tra e spasewe i koji dobro znaju da ovo spasewe nije mogu e bez prave vere koja nije zamena jeretiĹkim zlounem?

16. „A ovi onda otido,,e iz Sinedriona raduju i se ,,to se udostoji,,e da podnesu sramotu za ime Wegovo“ (D. ap. 5, 41).

„A oni koji se uĹavaju od op,,tewa sa svojim predstojnikom... kada on javno propoveda jeres ili otvoreno o voj u crkvi uĹi, takvi ne samo ,,to ne e podle i kazni po pravilima za to... nego e naprotiv biti zaslu ni Ĺasti koja pravoslavnicima pristoji. Jer oni nisu osudili episkope, nego nazoviepiskope i nazoviuĹiteqe, niti su raskolom poru,,ili jedinstvo Crkve, nego naprotiv pohitali su da oslobode Crkvu od raskola“. (15. kanon Prvo-drugog Sabora Cari-gradskog)

U svom tumaĹewu Petnaestog kanona "etvrtog Vasegenskog Sabora Zonara pi,,e: „Jeretici su i oni koji se makar samo delimiĹno ne sagla,,avaju sa uĹewem Crkve i oni koji ga i najmawe izokre u.“

Manastir Svetog i prepodobnog oca 'ija (pe,,ternika) u Mavgvumu prekida evharistijsko op,,tewe sa Katolikosom Patrijarhom Ilijom II zbog jeresi ekumenizma.

arhimandrit Georgije, iguman manastira
arhimandrit Jovan
jeromonah Nikolaj

monah Kirion
isku„enik Visarion
isku„enik Guram

14/27. april 1997. god.

Iguman Lavre Prepodobnog oca Davida u Gared i, Arhimandrit Grigorije prekida evharistijsko op„tewe sa Katolikosom Patrijarhom Ilijom II zbog wegove jeresi ekumenizma i daje ostavku na polo aj igumana.

arhimandrit Grigorije

17/30. april 1997. god.

Manastir Vitanija prekida evharistijsko op„tewe sa Katolikosom Patrijarhom Ilijom II zbog wegove jeresi ekumenizma.

jeromonah Agej, iguman manastira
monah Evtihije
monah Gavriilo

18. april/1. maj 1997. god.

Iguman manastira Zarzma, arhimandrit Georgije prekida evharistijsko op„tewe sa Katolikosom Patrijarhom Ilijom II i Episkopom Serhijem akaltsiskim zbog wihovog pada u jeres ekumenizma.

arhimandrit Georgije 2/15. maj 1997. god.

PISMO KATOLIKOSU ILIJI II

Katolikosu Patrijarhu cele Gruzije, Iliji II,
i Svetom arhijerejskom saboru Gruzijske Pravoslavne Crkve

Va„a Svetosti i Va„a Preosve„tenstva,

Smireno elimo da vas obavestimo da je dana 6/19. maja ove godine, sa blagoslovom episkopa 'emokmedske eparhije gospodina Josifa, odr an sastanak sve„tenstva gurijske oblasti. Na ovom sastanku razmotrili smo situaciju koja je nastala u na„oj Crkvi, posebno deklaraciju bratstva Sv. 'ija u Magvimu, Vitanijskog manastira i manastira Sv. Davida u Gared i. Najponiznije vas molimo da ne cepate rizu Crkve Hristove raskolom.

Zato qubavi radi, odlužite da napustite Svetski Savet Crkva. U protivnom mi emo tako e potpisati deklaraciju gore po-
menutih bratstava i prekinu emo evharistijsko op,teve sa vama.

iguman semokmedskog manastira Sv. Nikolaja, arhimandrit
Nikolaj
duhovnik xhiketskog enskog manastira arhimandrit An-
drej
stare,ina „emokmedske Saborne crkve, protojerej Vasili-
je
stare,ina crkve Sv. Kirika i Julite, jerej Matej
stare,ina crkve Sv. Georgije u Dvabhu, jerej Konstantin
akon „emokmedske Saborne crkve, o. Kirijak

Poruka primqena preko Interneta od akona Xona Vajtforda iz
Teksasa, 12. juna 1997.

Manastir Crna Reka, pred put u Jerusalim

ПРИКАЗИ

RECENZIJA PRIKAZ KWIGE DR DIM'A PERIČA CRKVENO PRAVO

Kao recenzentima kwige Crkveno pravo dr Dim'a Periča, honorarnog nastavnika za predmet Crkveno pravo na Pravnom fakultetu u Beogradu, čast nam je i zadovoljstvo da obavestimo o sledećem.

Kwiga Crkveno pravo predstavlja uzbekik prvenstveno namenjen studentima pravnih bogoslovskih fakulteta, koji se kod nas ponovo pojavljuje posle skoro sedam decenija, tačnije prvi put posle 1929. godine, kad je poslednji put objavljeno treće izdanje uzbekika Crkveno pravo Ćedmića Mitrovića. Na taj način se u literaturi posvećenoj problematici crkvenog prava pojavljuje neopravdano stvorena i neprirodno održavana praznina koja je postojala sve do naših dana, kad nauka crkvenog prava dobija još jedno pa već vredno interesantno i vremenom u kom je živimo primereno delo.

Pisac je izuzetno složen, raznovrsnu i delikatnu materiju crkvenog prava razdelio na jedanaest glava, uz predgovor, uvod, spisak korišćene literature i izvora, registar imena, pojmova i skraćenica.

U predgovoru (str. 13-15) pisac objašnjava povode i svoju nameru da napiše uzbekik Crkveno pravo, istovremeno obavestavaju i čitaoca o stavu predmeta, o najznačajnijim piscima iz te oblasti i o literaturi posvećenoj nauci crkvenog prava.

U uvodu (Opšta značka o crkvi i crkvenom pravu, str. 16-24), pisac odgovara na pitanje „ta je crkva uopšte i kao pravna institucija, izlazi iz svojstva crkve, određuje crkveno pravo kao pravnu disciplinu, njegovo mesto, značaj i zadatak, kao i njegov odnos spram srodnih bogoslovskih, istorijskih i pravnih nauka.

U prvoj glavi (Izvori crkvenog prava i njihovo tumačenje, str. 25-53), obrađeni su najvažniji izvori crkvenog prava, uz njihovo daće razvrstavane. Posebno mesto me u njima pripada Svetom pismu, Svetom predanju, običaju i moralu, zatim odlukama vaskršenskih i pomesnih sabora, kanonima svetih otaca i odgovorima na

crkvenokanonska pitawa, kao i crkveno-grčkim zakonima, carskim zakonima, sudskoj praksi, komentatorima i komentarima kanona i gra anskih zakona o crkvi. Pisac je na taj način obuhvatio veliki broj pravnih izvora različitog porekla, karaktera i namene, „to crkveno pravo prikazuje kao podrobno razvijan, razuren i izuzetno slouren sistem.

U drugoj glavi (Periodizacija crkvenog prava, str. 54-77); pisac je razvoj crkvenog prava razvrstao na tri perioda. Prvi period počinje od Gospoda Isusa Hrista i završava se donošenjem Milanskog edikta 313. godine. U tom periodu posebno mesto pripada učenju dvanaest apostola, didaskalijama, kanonima Svetih apostola i tzv. apostolskim ustavima. Drugi period počinje od Milanskog edikta i traje do kraja IX veka. Za taj period karakteristični su brojni kanonski zbornici Istočne crkve, graanski zbornici zakona o crkvi, nomokanoni i epitimijni nomokanoni. Treći period traje od kraja IX veka do naših dana i obuhvata grčke zbornike, kanonske zbornike iz XIX veka, Srpsko-slovenske zbornike (Metodijev prevod Sholastikovog nomokanona u 50 naslova, tipike i Zakonopravilo Svetoga Save, „tampanu Kmeđiju, povege i Zakonik cara Stefana Dušana) i zbornike Zapadne crkve. Na taj način je istorijski prikazan dvadesetovekovni razvoj crkvenog prava, ilustrovan karakterističnim pravnim propisima za svaki od navedenih perioda.

U trećoj glavi (Svetenstvo, str. 78-106) pisac govori o pravnom položaju svetenstva. Pisac prvo razlikuje svetena od svetovnih lica, klir od mirjana, zbog njihovih različitih prava i obaveza, a zatim, u statusnom delu, govori o stupanju u klir (lica koja vrše rukopoloženje, lica koje se rukopolože, uslovi ližnog i socijalnog karaktera i uslovi koji se tižu rukopoloženju), o stepenima svetenstva (žtec, pojač, ipoakon, akon, prezviter, svećenik, episkop, arhiepiskop, partijarh), o gubitku sveteničkog čina (izvrgnuće, o monaštvo (uslovi za stupanje u monaštvo, gubitak monaštva, pravo učenja, svetenosluženje i uprave u crkvi), kao i o dužnostima i pravima klirika. Na kraju glave podrobno su obrađeni crkveni prestupi, kazne i sâm krivični postupak. Pisac, naime, prvo govori o prestupima vernika, svetenstva, monaha i monahiwa, a zatim, u procesnom delu, o kaznama za crkvenosluženje, monaška lica i ostale verne, o kaznama za svetena lica oba reda, kao i o pravilima krivičnog postupka koji se vodi za prestupe klira i mirjana.

Četvrta glava (Sveta mesta, sveti sasudi, bogoslu bene odede i bogoslu bene kwige, str. 107-122) i ne pripada u strogom smislu crkvenom pravu. Ipak, i ona je važna za sticanje potpunije predstave o crkvi i njenom životu. Pisac u sveta mesta ubraja: manastire, hramove, kapele, zvonike i grobčaja, a u svete sasude: žalu ili putir, diskos, zvezdicu, pokrivače, ripide, kaničicu, kopče,

gubu (sun er), antimins i kadionicu. Pisac, isto tako, u ovoj glavi opisuje bogoslu bene ode de (stihar, narukvice, orar, pojas, epitrahiq, nabledrenik, felon, sakos, omofor, mandija, krst, panagija, mitra i episkopski ezal) i govori o bogoslu benim kwigama koje deli na sve„tene bogoslu bene kwige (sveto Jevan ege, apostol, psaltir) i crkvene bogoslu bene kwige (tipik, trebnik, slu eb-nik, arhijerejski Linovnik, Łasoslov, minej, triod, oktoih, immolo-gija, srbqak i itije svetih).

Peta glava (Svete tajne i obredi, str. 123 138) pripada pre liturgici nego crkvenom pravu. U voj pisac govori o kr„tewu, miro-pomazawu, prestanku Łlanstva u crkvi, priŁe„ u, pokajawu, braku, jeleosve ewu i molitvoslovqu, kao i o ulozi sve„tenstva u tome.

U „estoj glavi (Autonomna i autokefalna crkva, str. 139 151) pisac prvo daje pojam autonomne crkve, a zatim govori o sliŁnostima i razlikama izme u autonomne i autokefalne crkve. Posebnu pa wu pisac posve uje postanku autonomne crkve, imaju i u vidu tzv. Makedonsku pravoslavnu crkvu, a zatim odre uje pojam autokefalne crkve i govori o faktorima i uslovima autokefali-je. Uprkos jasnim dru„tvenim i pravnim uslovima, istorijski i savremeni primeri, kao „to mo e da se zakquŁi iz ove glave, poka-zuju da se autonomija ili autokefalija Łesto ne stiŁu shodno pri-rodnom i pravnom sledu, ve pritiscima, nasrtajima i iznu iva-wem, kojima se grubo razlama crkvena organizacija i ugro awa je-dinstveno tkivo crkvenog ivota.

U sedroj glavi (Crkvena imovina i ktitorsko pravo, str. 152 160) ukratko je obra en i izlo en imovinski, i to stvarno-pravni deo crkvenog prava. Pisac na poŁetku odre uje pojam cr-kvene imovine, a zatim govori o upravqawu crkvenom imovinom, posebno se bave i problemima otu ewa crkvene imovine i izdr a-vawem sve„tenstva. Na kraju, izla e se problematika crkvenog prava koja nije dovoljno obra ena u na„em laiciziranom gra-nskom i stvarnom pravu. Izlagawe o crkvenoj imovini i ktitorskom pravu, kao i u svim drugim glavama kwige, ilustrovano je primeri-ma i potkrepqeno verodostojnim podacima, „to i ovom prilikom Łini sâmo izlagawe posebno upeŁatqivim.

U osroj glavi (Crkva i dr awa, str. 161 210) pisac govori o odnosu crkve i dr ave od wenog nastanka, ukazuju i na teoriju sim-fonije kao idealan obrazac za regulisawe odnosa izme u ove dve izuzetno va ne dru„tvene organizacije. Iako je teorija simfoni-je nastala u Vizantiji, kao da su tom idealu harmoniŁnom skladu crkve i dr ave najbli i bili odnosi srpske sredwovekovne cr-kve i dr ave. Pisac zatim govori o odnosu crkve i dr ave u Vizan-tiji i u Srbiji i Jugoslaviji, hronolo„ki ih obra uju i i izla u-i. Naime, prvo govori o odnosu crkve i dr ave u sredwovekovnoj Srbiji, zatim o srpskoj crkvi i dr awi u XIX i XX veku do 1918. go-

dine, kao i o srpskim pomesnim crkvama u Srbiji, Vojvodini, Slavoniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Boki Kotorskoj, Staroj Srbiji i Makedoniji, daju i sa et pregled o njihovom nastanku, trajanju, sudbini, organizaciji i ustrojstvu. Na kraju glave, pisac govori o srpskoj crkvi u Krajevini Jugoslaviji i posle Drugog svetskog rata do danas. To Ćini jednostavno i lako, kori„ ewem obiqā verodostojnih podataka sa izvora. Zaha-vaquju i tome i sām Ćitalac lako mo e da zapazi da je odnos crkve i dr ave bio sve drugo nego harmoniĀan. Pogotovo je to sluĀaj, istorijski posmatrano, u odnosima crkve i dr ave na prostorima stalnog ivqewa srpskog naroda. Kao da se ni danas, kad je reĀ o srpskoj crkvi i dr avi, dr ava nije odvojila od crkve iako je crkva odvojena od dr ave.

Deveta glava (Srpska pravoslavna crkva, str. 211 234) posve-ena je, kao „to i sām naziv glave ka e, Srpskoj pravoslavnoj crkvi, i to posebno wenom nastanku, razvoju i trajanju do danas. Pisac tom prilikom hronolo„ki izla e nastanak srpske arhiepiskopije, a zatim patrijar„ije do wenog ukidawa, obnavqawe Pe ke patrijar„ije i weno nasilno razarawe, postanak autonomne i autokefalne crkve u Srbiji i vaspostavqawe Pe ke patrijar„ije. Na kraju, pisac govori o glavnim pravnim aktima o Srpskoj pravoslavnoj crkvi (Zakon o SPC i Ustav SPC). U glavi su posebno obraneni dru„tveni i pravni polo aj srpske crkve, wena organizacija i ustrojstvo; prikazan je wen krajwe tegoban put, ali i saznawe o nezamenqivoj ulozi Srpske pravoslavne crkve kao sto era iskonskih i istinskih vrednosti srpske vere i ivota.

U desetoj glavi (Ure ewe Srpske pravoslavne crkve, str. 235 256) obra ena je institucionalna i organizaciona strana ure-ewa Srpske pravoslavne crkve sa pregledom glavnih organa (patrijarh, Sveti arhijerejski sabor, Sveti arhijerejski sinod, Veliki crkveni sud, eparhijski arhijerej, eparhijski crkveni sud, arhijerejski namesnik, paroh, akon, iguman, nastojateq i bratstvo manastira, patrijar„ijski savet, patrijar„ijski upravni odbor, eparhijski savet, eparhijski upravni odbor i crkvenoop„tinski upravni odbor), wihovom nadle no„ u, ulogom i mestom.

Jedanaesta glava (BraĀno pravo Srpske pravoslavne crkve, str. 257 278) obra uje problematiku braka i porodice sa stanovni„ta relevantnih propisa i pravila Srpske pravoslavne crkve, uz oslonac na odgovaraju e pozitivnopravne propise. Pisac je braĀno pravo Srpske pravoslavne crkve, koje i samo predstavqa deo va e-eg prava, obradio prvo govore i o pojmu crkvenog i pravoslavnog braka, o uslovima, vremenu i mestu za sklapawe crkvenog braka, o predbraĀnom ispitu, braĀnim smetwama i braĀnim zabranama, o uklawawu braĀnih smetwi i zabrana, a zatim o pravima i du nostima supru nika, pravima i du nostima supru nika prema deci,

o prestanku braka, o brakorazvodnim uzrocima prema va e im propisima Srpske pravoslavne crkve, kao i o posledicama razvoda braka, o me,ovitom braku i o vanbra,nom odnosu. Na samom kraju glave je obra en crkvenosudski postupak za razvod braka.

Na kraju kwige (str. 279-299) pisac daje spisak literature i izvora, sa imenikom pojmovnikom i skra enicama, zahvaquju i Eemu je Eitaocu dodatno olak,ano kori,,ewe kwige.

Kwiga dr Dim,,a Peri a Crkveno pravo, kao „to mo e da se primeti, predstavqa posle dugo vremena prvi sistematski napisan uzbeknik iz Crkvenog prava. On je prvenstveno namenewen studentima pravnih i bogoslovskih fakulteta, ali i svima koji pokazuju interesovawe za crkvu i crkveno pravo. Mislimo da nije puklo preterivawe kad wegovu pojavu smatramo svojevrsnim nau,nim i kulturnim doga ajem, kojim se bar delimi,no ispravqa svojevremeno naneta nepravda na,,oj nauci i na,,em pravu.

U Crkvenom pravu su uspe,,no i na pregledan na,lin, jednostavno i jasno, izlo ena postoje a znawa iz ove va ne nau,ne discipline koja je, izuzev na Bogoslovskom fakultetu, ili zanemarena ili potpuno napu,,tena. Me utim, uzbeknik Crkveno pravo je zna,ajan i zbog toga „to Eitalac na jednom mestu mo e da stekne celovit uvid u izuzetno slo enu i razu enu materiju crkvenog prava, da se na jednostavan na,lin upozna sa wegovim problemima i da se pouzdano kre e od jedne do druge oblasti koje su obra ene i izlo ene u glavama kwige. To crkveno pravo prikazuje kao izuzetno razvijenu samostalnu nau,nu disciplinu, a pisca kwige kao smelog i darovitog mladog nau,nika.

Pisac je prilikom pisawa kwige, pouzdano se kre u i, uspe,,no primenio nau,ne metode zasnovane na bogatoj arhivskoj i drugoj gra i, uspe,,i da iz vi,,e ravni rasvetli sva pitawa koja je pokrenuo. U pojedinim delovima kwige je to preplitawe crkvenog sa pravnim, istorijskim i dokumentarnim, tako uspe,,no izvedeno da se kwiga Eita kao roman sa uzbudqivim zapletom i raspletom. Uz to, materija u kwizi je, uprkos velikoj raznovrsnosti i razu enosti, ravnomerno raspore ena i pregledno izlo ena, dok je jezik kojim je pisana bogat i jezgrovit.

Imaju i u vidu napred re,eno, izdava,lu sa zadovolqstvom predla emo da kwigu dr Dim,,a Peri a Crkveno pravo objavi kao uzbeknik namenewen prvenstveno studentima pravnog i bogoslovskog fakulteta, istovremeno o,lekuju i jo,, potpunije i doteranije drugo izdawe.

Recenzent

Prof. dr Dragan M. Mitrovi

Dr Miodrag Petrovi

Prof. dr Sima Avramovi

Mesto Golgota

DODATAK HRONICI

I. SABORNA VENČAWA U NA' OJ EPARHIJI

Staraju i se o istinskoj svetotajinskoj obnovi bi a Ľoveko-
vog, Episkop Artemije je samim svojim dolaskom na tron episkopa
ra„ko-prizrenskih otpoĽeo sa jednom praksom koja do tada nije
bila prisutna u ivotu na„e Crkve. U eqi da se „krsti „to je
nekr„teno“, organizovao je tokom 1992. godine dva Saborna kr„te-
wa u manastiru DeĽanima, kada je na svakom do wih kr„teno po
hiĽadu i vi„e du„ a. A od pre tri godine, Episkop Artemije uveo
jei „Saborna venĽawa“ kako bi svetu tajnu braka primili i oni ko-
ji su od ranije iveli samo u „gra anskom braku“, koji je za Crkvu
Hristovu isto „to i „vanbraĽno ivqewe“, te kao takav jeste
smetwa za primawe svete tajne PriĽe„ a.

Zanju i va nost svete tajne braka i koliko je va an za pravi
hri„ anski ivot blagoslov Bo ji za svaku porodicu i svaki dom,
na„e sve„tenstvo je po blagoslovu i pod nadzorom svoga Episkopa,
odluĽno krenulo da napasa stado svoje i da ga privodi Bogu. Na„
narod je bio skoro izgubqen u vihoru i stranputicama ovoga sveta
na koje ga je zaveo bezbo ni re im u zadwih pola veka. Sada se
probudio kosovsko-metohijski Ľovek i krenuo ka Hristu putem na
koji mu je ukazala Majka Crkva.

Kao najboqi pokazateq toga bu ewa na prvo mesto upravo
dolaze saborna venĽawa. Ove godine ih je bilo nekoliko. Prvo ta-
kvo venĽawe ove godine obavqeno je u manastiru svetih Arhan ela
kod Prizrena 11. maja, kojom prilikom je blagoslov Bo ji si„ao na
173 braĽna para. SliĽno se ponovilo u Kosovskoj Mitrovici, 18.
maja kada je venĽano 80. parova; Pri„tini 31. maja sa 53. venĽana
para; Parte„u kod Gwilana 01. juna sa 51. venĽawe. Novopazarsko
namesni„tvo je priredilo saborno venĽawe u manastiru Sopo a-
nima, kojom prilikom je svetu tajnu braka primilo 53. braĽna para.
U Prizrenu je na molbe mnogih koji nisu stigli da se venĽaju na
svetim Arhangelima, organizovano saborno venaĽawe u hramu Hri-
sta Spasa za nova 32. braĽna para. Do kraja Jula planirano je da se
ista ovakva venĽawa obave u Velikoj HoĽi kod Orahovca, Mu„uti-
„tu kod Suve Reke i u drugim nekim mestima.

Vredno je pomena i svake pohvale podatak da sve„tenstvo
ra„ko-prizrenske Eparhije sve ove aktivnosti oko organizovawa i
obavqawa „Sabornih venĽawa“, to Ľini bez ikakve materijalne na-
doknade, bez pare i dinara, vo eno iskquĽivo pastirskom qubavqu
i brigom za duhovni preporod svojih vernika.

Ovakva doga awa se zaista mogu nazvati istorijskim, jer je
znaĽaj ovih venĽawa mnogo dubqi nego „to mnogi misle. tu se ne
radi o pukoj formalnosti, nego o samoj su„tini hri„ anskog bra-

ka. Ovi qudi i wihove porodicee sada mogu zaista da se smatraju narodom Bo jim i decom Bo jom, jer su ispunili sve ono „to je Bog predvideo i ustanovio Crkvom svojom, ne bi li Koveka doveo do ci-qa ovoga ivota, do obo ewa ličnosti i spasewa. A to se posti e samo kroz sve svete tajne, samo kroz Crkvu Bo iju.

Isk. Voja Deli

II. OBNOVA MANASTIRA SVETOG MARKA U SELU KORI' I

Istorija manastira Svetog Marka Kori,,kog burna je isto onoliko koliko je burna i vihorna istorija Srba u ovom delu Srbi-je. To je razumljivo i poznato svesti svakog Srbima, jer su manastiri bili i ostali duhovni i nacionalni stubovi i kao takvi pre-ivgavali sa svojim narodom i Golgotu ali i Vaskrsewe.

Prvi pisani podaci koji se odnose na gradwu manastira poti-žu iz 1467. g., i kao wegovi neimari spomnu se Jovan i Branko Vla-hi . Manastir se pomnu i u turskom defteru iz 1520/30. god. 1861. god., prizrenski dobrotvor Sima Andrejevi Igumanov, sazidao je zvonik kojim prilikom je poklonio i dva zvona ra ena u Rusiji. to su ujedno bila i prva zvona koja su zvonila u ovom kraju od dolaska Turaka. Sa početkom Prvog svetskog rata i bugarskom okupacijom 1915. god. požaru i razaruwe ove svetiwe koja je do tada odolevala svim stihijama koje su se na wu nadnosile. Manastir je bio razoren, konaci spaeni i opqakani, monasi i duhovnicii poubijani i sve to od strane svojih kom,,ija Albanaca Kaba,,ana. tom prilikom je ra „besu“ zarobena jedna četa srpskih vojnika od oko 70 qudi i sva poubijana od strane verlomnih Arnauta. Posle rata manastir je za kratko obnoven da bi opet sa dolaskom novog ratnog vihora 1941. god. manastir ponovo bio spaen i opqakan, monasi oterani a zvona pokradena. I sve to ponovo su priredili isti oni koji su to ve jednom učinili u proteklom ratu.

Pedeset i pet godina je pro,,lo od kako su posledwi monasi proterani iz manastira Svetog Marka, od kako su prestala da zvone zvona iznak Kori,,e. ali kako ni,,ta nije slučajno i kako svako vreme ima svoej qude i doga aje, tako je i u ovo na,,e vreme poslao Bog svoja vernog slugu i poverio mu brigu o svoj svetoj obiteji. Vladika Ra,,ko-prizrenski gospodin Artemije postavio je ove godine prvog igumana u ovom manstiru posle pola veka. To je profesor Bogosloviije u Prizrenu, Jeromonah Miron Kosa , duhovno čedo vladike Artemija koji se izlegao u čuvenoj cmorečkoj pusti-wi. Otac Miron je odmah započeo posao na obnovi manastira. Pre-mda bez ikakvih materijalnih sredstava otac Miron je do sada ve

udario temege za nov konak, u koji e se ako Bog da do kraja godine useliti malo mona„ko bratstvo.

Jo„ treba napomenuti da se manastir nalazi na samoj steni iznad Kori„ke reke, oko 3 km udagen od sela, u veoma lepom ambijentu. U manastiru senalazi i grob Sime Igumanova koji je po svojoj equ tu sahraven.

Neka bi Bog koji uvek pregaocu daje mahove, molitvama Svetoga Marka i molitvama svih znanih i neznaih Kori„kih devstvenika i mu„enika darovao snage i mo i, da se obnovi ova svetiwa u slavu Bo iju i propoje starom slavom. Ami, Bo e daj!

isk. Voja (Deli)

BOGOMILI I „CRKVA BOSANSKA“

Kod nas i u svetu napisano je više stotina knjiga, studija i rasprava o bogomilima u Srbiji i Bosni srednjega veka. U vezi sa tim, najviše se pisalo o zvanju „crkvi bosanskoj“. Većina naučnika zastupa mišljenje da je „crkva bosanska“ (ecclesia Bosnensis) u srednjovekovnoj Bosni jeretička bogomilska dualistička crkva. Drugi smatraju da je ona pravoslavna crkva koja je bila samostalna naspram Carigrada. Treće paku kako je to nekakva „pravoverna crkva“ koja nije pravoslavna, već jeretička i kao takva nezavisna od Carigrada i Rima. Ima, najzad, i onih naučnika koji u „crkvi bosanskoj“ hoće da vide rimokatoličke vernike.

Niko od naučnika napred navedenih mišljenja nije uspeo da u izvorima nađe odgovore na nekolika ključna pitanja u vezi sa „crkvom bosanskom“ kao crkvenojerarhijskom organizacionom ustanovom, bilo jeretičkom ili nejeretičkom. Ne zna se, na primer, ko je i kada ju osnovao i gde joj je bilo sedište; zatim, niko ne može da navede bilo koju crkvenu, duhovnu službu većih „crkvenojerarhijskih“ službenika; niko, takođe, nije uspeo da objasni njen iznenadni nestanak u XV veku.

Ova i druga pitanja u vezi sa „crkvom bosanskom“ podstakla su me da proučim spise o bogomilskom jeretičkom učenju i da razotkrijem zašto se Srbima u Bosni srednjega veka, koji sebe nazivaju „krstjanima“, uporno pripisuje bogomilstvo. Pitao sam se zašto pobornici takvog mišljenja ne stave jednom tačku na svoje „dokaze“ kao na nešto što ne treba uvek i iznova korigovati i pomoću domaćih dokazivati. A njihova domaćinstva su mnogobrojna upravo zato što pokušavaju da u nauči odrade nešto što je neodrživo, jer u izvorima ne nalaze odgovarajuće dokaze.

Često sam se pitao, takođe, zašto iza navodno masovnih bogomila, kako u Srbiji za vreme Stefana Nemanića, velikog upana (1166-1196), tako i u srednjovekovnoj Bosni, nije ostao nikakav bogomilski pisani ili arheološki trag. Jer, bogoslužbene knjige, na primer, koje su proizvodno pripisivane bogomilima u Bosni, bile su i ostale u bogoslužbenoj upotrebi Pravoslavne crkve. Urezani crteži i na nadgrobnim spomenicima zvanim „stećci“ („Go-

stoqubqe Avramovo“, tj. slika tri anela koje je ugostio Avram pod hrastom, petao, „tap i dr.) jesu simboli svojstveni hri,, anskoj pravoslavnoj umetnosti. Spomenici sa takvom simbolikom, odnosno grobqa, obiĉno se nalaze pokraj pravoslavnih hramova.

Bogomilsko uĉewe u osnovi je dualistiĉko zato „to stvarawe duhovnog i vidqivog sveta obja,,wava verom u dejstvo dva izvorna naĉela: Boga i Satane koji vladaju svetom. Vidqivi svet je tvorevina Satane i kao takav potĉiwen je zlu.

Uzaludno je tra iti u Srbiji i Bosni bogomile sa takvim uĉewem. Umesto wih, u tim oblastima su se pojavili tako e bogomili dualisti sa novim jeretikim uĉewem. O wima govore vizantijski i srpski izvori sredwega veka. Ti novi bogomili su Latini. Razotkrio ih je sveti Simeon, mitropolit solunski (1410 1429) u svom spisu o jeresima. Nazvao ih je kudugerima ili bogomilima zato „to su dualisti poput nekada,,wih bogomila. Latinski, odnosno rimokatoliĉki dualizam se sastoji u tome „to uĉe da Duh Sveti ishodi iz dva izvora: Oca i Sina. Zbog toga su u Simvol vere dodali reĉ filioque i time se jo,, vi,,e uĉagili od izvornog hri,, anskog uĉewa. Po pravoslavnom uĉewu, me utim, „ne mo e jedno da istovremeno izvire iz dva“. Sliĉnost novih jeretika bogomila rimokatolika sa starim bogomilima Simeon vidi i u tome „to ikone izobra avaju drugaĉije od utvr enih ikonografskih naĉela iz vremena nepodegene crkve.

Sveti Sava na saboru u fiĉi, koji traje tri dana, ne pomiwe ime „bogomili“ iako zna ko su oni i kako ih je wegov otac Stefan Nemawa progonio, ali zato tra i od naroda da naglas triput ĉita Simvol vere da bi zapamtio razliku u odnosu na latinsko „Vjeruju“.

Pod bogomilima se u srpskim izvorima podrazumevaju rimokatolici. U prvoj polovini XV veka, na primer, u fitiju despota Stefana Lazarevi a (1377 1427), koje je napisao Konstantin Filosof, uneta je bele,,ka o tome da su iteqi Srebrenice bogomili. Ovaj podatak su mnogi nauĉnici isticali kao prvorazredni dokaz o postojawu „crkve bosanske“ kao bogomilske dualistiĉke. Me utim, taj podatak se odnosio na rimokatolike Sase rudare i Dubrovlane trgovce koji su iveli i radili u Srebrenici. Oni su ti novi bogomili dualisti, a ne Srbi u Bosni, koji sebe, za razliku od wih, nazivaju „krstjanima“.

Ve ina nauĉnika zastupa mi,,qewe da su „krstjani“ u Bosni bogomili dualisti pripadnici „crkve bosanske“. A krstjani su pravoslavni hri,, ani, koji isticawem tog naziva, naroĉito od rasepa crkava 1054. godine, svedoqe da sebe razlikuju od rimokatoliĉkih zabluda i novotarija. Tim nazivom opovrgavaju naziv „patareni“, koji im pripisuju i name u Latini. Sveti Sava se, na primer, molio za pravoverne krstjane. Wegov potpis na ugovoru o

kupovini vinograda za Posnicu u Kareji na Svetoj Gori glasi: „Vseh' pravovernih' krstijan' molabnik' Sava gre,,nii“.

Zapadna istoriografija je uspela da zavede gotovo svu svetsku istoriografiju tako „to je skrenula pa wu sa rimokatolika kao bogomila, predstavqaju i za bogomile krstjane u Bosni. U tome predvodi frawewac Frawo Raški koji je u XIX veku, obja,,wavaju i „crkvu bosansku“, stavio u isti ko,, i pome,,ao nazive koje sre emo u vizantijskim i srpskim izvorima (bogomili, kudugeri, krstjani) sa nazivima koje sre emo u latinskim izvorima (manihejci, katari, patareni). Zbog nepostojawa stvarnih, starih bogomila, pribeglo se la nom poistowe iwawu krstjana sa wima, a Bosna je bila puna krstjana. Tako se tendenciozno i neosnovano naziv „krstjani“ nametnuo naučnom svetlu kao sinonim za naziv „bogomili“. Sa takvog polazi,,ta gra ene su iskrivqene slike o „crkvi bosanskoj“.

„Crkva bosanska“, u stvari, nije bila nikakva crkvenojerarhijska organizacija sa crkvenom teritorijom i jurisdikcijom. Ona je bila necrkvena listo svetovna mirska ustanova koja je u istoriji dr avno-političkog i pravnog ivota Bosne imala presudnu ulogu. Grška reč „ekklisia“ (crkva) prvobitno je značila: ve e, senat, skup,,tina. „Crkva bosanska“ je diplomatsko-savetodavno, arbitra no-posredničko telo pri dvorovima bosanskih vladara i vlastele. Sastavqena je od najumnijih, najuglednijih, najpo,,tenijih krstjana, zađu enih da zastupaju interese svojih gospodara i da šuvaju pravni poredak dr ave, oblasti. U wihovu reč, savet i sud moralo je da se veruje. Zato wih uva avaju ne samo bosanski gospodari, nego i Dubrovčani i srpska vlastela.

„Crkvu bosansku“ line: djed, gost, starac i strojnici porota. Niko od wih ne vr,,i nikakvu crkvenojerarhijsku sve,,teničku slubu, jer su svi mirska lica. Oni su poznati kao „poglaviti krstjani“, „to znači ušvr,,eni u pravoslavnom ušewu. U tom svojstvu gost Radin, na primer, kao punomo nik Stefana Vukčiča a Kosača „hercega od svetoga Save“, pregovara 1452. godine u Dubrovniku sa Tomom, biskupom hvarskim od koga papa ošekuje vest da se Stefan odrekao „smrtonosne jeresi“, tj. pravoslavne vere i da je pre,,ao na rimokatoličanstvo. Uzaludne su bile papine nade, jer gost Radin je, kao provereni krstjanin, švrsto zastupao pravoverje svoga gospodara Stefana Vukčiča a Kosača.

U svojstvu „poglavitih krstjana“ djed i gost pred stranim licima i inovernicima nastupaju kao „duhovni oci“ svojih gospodara. Wihovu diplomatsko-versku ulogu nisu mogla da obavqaju sve,,tena pravoslavna lica zato „to crkveni kanoni ovima zabrawuju swako me,,awe u svetovne, političke ili diplomatske poslove, pogotovo ne sa inovernicima.

Takva uloga „crkve bosanske“ opovrgava sva mi„qewa mnogih naučnika, po kojima je ona, navodno kao jeretička bogomilska, stalno i od svih bila progawana.

„Crkva bosanska“ kao necrkvena organizacija, tj. kao diplomatsko-arbitra no telo pri dvorovima bosanskih vladara, mogla je da postoji samo dotle dok je postojala i Bosanska država. Ugasila se, drugim režima, istovremeno kad se u XV veku ugasila i država Bosna. Da je „crkva bosanska“ bila crkvena organizacija svakako bi nadživela pad Bosne pod Turke kao „to je Srpska crkva opstala i nadživela pad Srbije. Prema tome, nije reč ni o kakvoj jeretičkoj crkvi čiji su vernici, navodno, listom prešli na islam, „to u nauci predstavqa izmišlotinu onih naučnika koji po egi političara te e da veštački stvore muslimansku naciju.

Krstjani u Bosni nemaju nezavisno crkveno ustrojstvo; oni su pod jurisdikcijom Srpske pravoslavne crkve koja im postavlja episkope i štiti ih od napada Latina. Samo kao jednovernici i jednoplemeničnici mogli su da učestvuju u boju na Kosovu 1389. godine, jer u protivnom, strogo pravoslavni knez Lazar ne bi prihvatio njihovu pomoć.

(Detagnije o svemu ovome, sa literaturom, videti: Miodrag M. Petrović, Pomen bogomila Đakobuna u Zakonopravilu svetoga Save i „crkva bosanska“, Bosna i Hercegovina od srednjega veka do novijeg vremena, Beograd 1995, str. 263-283; isti, Kudugeri u vizantijskim i srpskim izvorima (saopšteno 19. juna 1997. godine u Istorijskom institutu SANU i predato da se „tampa u Istorijskom časopisu).

Miodrag M. Petrović